

WWW.COMPETENCEMAP.BG

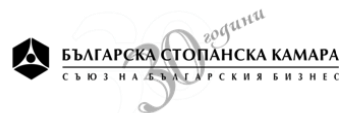
Европейски съюз

Оперативна програма
"Развитие на човешките
ресурси" 2007-2013

Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален

WWW.BIA-BG.COM

Проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“. Проектът се осъществява от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013, съфинансирана от Европейския социален фонд и Р България, по договор № BG051PO001-2.1.06

Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Месопреработване“

Основни тенденции, проблеми и прогнози за развитие в България

Септември 2011 г.

РЕЗЮМЕ НА СЕКТОРНИЯ АНАЛИЗ

Цел на настоящия документ е проучване и анализ за изходното състояние и очаквани тенденции в сектор „Месопреработване“ с фокус върху характеристиките на работна сила – състояние, динамика и фактори, които обуславят изменения в числеността, структурата и квалификационните изисквания на заетите.

В първата част на анализа се разглеждат състоянието и структурните характеристики на сектора: в ретроспекция и към настоящия момент от 2000 до 2010 г. Анализът обхваща динамиката в сектора от гледна точка на технологичната промяна, новите тенденции и влиянието на глобализацията и конкуренцията. Представена е спецификата на сектор „Месопреработване“ на базата на редица ключови показатели, приходи, териториално разпределение на материално техническата база, заетост, инвестиции и други.

При анализа на основните фактори, които пряко влияят върху състоянието и развитието на сектор „Месопреработване“, са посочени основните фактори – технологични, икономически, политически и други, които оказват въздействие на развитието на сектора. Обект на изследване са такива фактори като динамика на БВП, състояние на материално-техническата база, категоризация, приходи в платежния баланс и др.

Втората част представя значимостта на сектора в следните направления: брой и мащаб на предприятията, брой заети и др. Икономическата структура на сектора, основните участници на пазара и характеристиките на изпълняваните от тях видове дейности. За нуждите на настоящото изследване, в подбора на представителни предприятия, са включени обекти от различен мащаб, категория, локация, продукт и дейност.

Специално внимание в анализа е отделено на човешките ресурси. Изследвани са възрастовата, образователна и професионално-квалификационната структура на заетите в месопреработването, като са очертани и вероятностите сценарии за развитие.

Третата част на анализа е посветена на характеристиките на месните продукти с тяхната пестра палитра на разнообразие, сложност и разновидности на продуктовата структура.

Четвъртата част анализира основните фактори и движещи сили за промяна, определящи бъдещите тенденции в развитието на Сектора. Изследвани са водещите световни тенденции в света – демографски, технологични, икономически и в контекста на общоевропейските политики, преди всичко по отношение на сигурност, безопасност и защита на потребителя.

В петата част са разгледани стратегиите за посрещане на нуждите от нови умения и компетенции, сценариите и прогнозите за развитие на сектор „Месопреработване“ за 2010-2020 година, както и дефиниране на ключовите длъжности, професии и компетенции в сектора.

Последната част представлява анализ на административната среда, както и съществуващите административни, технически, правни, стратегически и др. бариери за навлизане на пазара.

Заглавие на анализа:	Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Месопреработваща промишленост”
Срок за изпълнение:	31.08.2011 г.
Дата на представяне:	31.08.2011 г.
Наименование на дейността:	Провеждане на основни анализи и проучвания
Задача:	5.3.1.6.
Код:	ISBN 978-954-9636-42-0
Версия:	☐ Чернова ☐ Междинна версия ☒ Финална версия
Тип:	Анализ
Ниво на разпространение:	☒ Публично ☐ Ограничено
Изготвили:	Тодорка Тодорова Янковска Диляна Димитрова Попова Силвия Йотова Тодорова
Отговорник:	Кирил Желязков
Ръководител на дейността:	Силвия Йотова Тодорова
Кратко резюме:	Проучване и анализ за изходното състояние и очаквани тенденции в сектор „Месопреработване” с фокус върху характеристиките на работна сила – състояние, динамика и фактори, които обуславят изменения в числеността, структурата и квалификационните изисквания на заетите. Основните фактори, които пряко влияят върху състоянието и развитието на сектор „Месопреработване” са – технологични, икономически, политически и други. Обект на изследване са такива фактори като динамика на БВП, състояние на материално-техническата база, категоризация, приходи в платежния баланс и др. Представена е значимостта на сектора в следните направления: брой и мащаб на предприятията, брой заети, и др. Икономическата структура на сектора, основните участници на пазара и характеристиките на изпълняваните от тях видове дейности. За нуждите на настоящото изследване в подбора на представителни предприятия са включени обекти от различен мащаб, категория, локация, продукт и дейност. Допълнително е разработен анализ за мястото на сектора в икономиката на Европа чрез изследване на статистически индекси и сравнения по отношение на брой предприятия, добавена стойност, производителност, брой и квалификация на заетите, инвестиции, иновации. Специално внимание в анализа е отделено на човешките ресурси. Изследвани са възрастовата, образователна и професионално-квалификационната структура на заетите в месопреработването, като са очертани и вероятностите сценарии за развитие.
Ключови думи:	Месопреработваща промишленост, компетенции, оценяване, умения

Съдържание

Резюме на секторния анализ.....	2
Раздел 1. Въведение.....	7
1.1. Информация за проекта.....	7
1.2. Цел на анализа.....	7
1.3. Дефиниции, терминология и източници на информация.....	8
1.4. Методология.....	9
Раздел 2. Основни тенденции в развитието на сектора.....	10
2.1. Значимост на сектора.....	10
2.2. Икономическа структура на сектора.....	20
2.3. Внос, износ и търговски баланс.....	26
2.4. Водещи предприятия.....	33
2.5. Капацитет за разработване и управление на проекти.....	43
2.5.1. Програма Леонардо да Винчи – 2003 – 2004 Г.....	43
2.5.2. GTZ “Управление на човешките ресурси” 2003 - 2004.....	44
2.5.3. Проект на БАХПИ - 2003.....	44
2.5.4. Проект за подпомагане на МСП от месодобвната и месопреработвателната промишленост за въвеждане на система HACCP - 2005 Г.....	44
2.5.5. Проект “Проследяемост на продуктите”, финансиран по Програма ФАР “Малки проекти 2003” на ЕК – 2005 г.....	44
2.5.6. Проект „Въвеждане на системата HACCP в малките предприятия, финансиран от Департамента по земеделие към посолството на САЩ в София – 2005 г.....	44
2.5.7. Проект “SAFE BUY” - 2005-2006.....	44
2.5.8. Проект по Програма ФАР/2005/107-549, Програма за малки проекти 2005 “Безопасност на храните – споделената отговорност” – 2005 – 2006 г.....	45
2.5.9. Проект за организиране на българско национално участие на изложението INTERMEAT в Дюселдорф – 2006 г.....	45
2.5.10. Проект на БАХПИ по Програмата BAS (Безопасност на Храните).....	45
2.5.11. Проект Q-PORKCHAINS – 2006-2011 г.....	46
2.6. Човешки ресурси.....	46
2.6.1. Възрастова, образователна и професионално-квалификационна структура на заетите.....	51
2.6.2. Водещи професии и професионални компетенции.....	58
2.6.3. Организация на образователната и професионална подготовка.....	64
2.6.4. Форми на взаимодействие и сътрудничество с учебни заведения и центрове за професионална подготовка.....	69
Раздел 3. Характеристика на продуктите.....	73
Раздел 4. Фактори и движещи сили на промяна.....	83
4.1. Технологични промени.....	83
4.1.1. Европейски технологични платформи.....	83
4.1.2. Мисия на европейската технологична платформа MANUFUTURE.....	83
4.1.3. Стратегическа перспектива.....	86
4.2. Икономически двигатели на промяна.....	105

4.3.	Общоевропейски политики.....	108
4.4.	Промени в климата и околната среда.....	118
4.5.	SWOT анализ.....	123
Раздел 5.	Сценарии и прогнози за развитие. Очаквания за промяна на знанията и уменията в сектора, работните места и професиите.....	129
5.1.	Нови умения: ключът към повече и по-добри работни места.....	134
5.1.1.1.	Посрещане на предизвикателството, свързано с уменията	134
5.1.1.2.	Актуализиране на уменията на всички нива и насърчаване на възможностите за професионална реализация.....	134
5.1.1.3.	Съчетаване на уменията с потребностите на пазара на труда	135
5.1.2.	Първа оценка на необходимите умения и потребностите на пазара на труда до 2020 г.....	136
5.1.2.1.1.	Разрастващ се пазар на труда, в който все повече доминира секторът на услугит	137
5.1.2.1.2.	Риск от недостиг на работна ръка и потребност от по-високи равнища на заетост	138
5.1.3.	Тенденции в нуждите от умения и в професионалната заетост	139
5.1.3.1.	По-високи изисквания по отношение на уменията във всички професии	139
5.1.3.2.	Създаване на значителен брой висококвалифицирани работни места и риск от поляризация на пазара на труда.....	140
5.1.4.	ИЗПРЕВАРВАЩО ПРЕДВИЖДАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ НА СЪОТВЕТСТВИЕ МЕЖДУ ТЪРСЕНЕТО И ПРЕДЛАГАНЕТО: ИНИЦИАТИВА „НОВИ УМЕНИЯ ЗА НОВИ РАБОТНИ МЕСТА“	141
5.1.4.1.	Справяне с несъответствията	142
5.1.4.2.	Укрепване на способността на Съюза да прави прогнози и изпреварващи предвиждания	142
5.1.4.3.	Задълбочаване на международното сътрудничество	143
5.1.4.4.	Мобилизиране на инструментите на Общността	144
5.2.	Сценарии и прогноза за финансово - икономическо развитие на сектора за периода 2011 - 2020 г.	146
5.3.	Приложимост към групите предприятия в сектора	156
5.4.	Дефиниране на ключовите длъжности, професии и компетенции в сектора.....	158
Раздел 6.	Административна среда	165
Раздел 7.	Изводи и заключения.....	168
Раздел 8.	Място на сектор месопреработване в икономиката на Европа	186
8.1.	Определяне на отрасъла	186
8.1.1.	Раздел и групи според класификацията на икономическите дейности.....	186
8.1.2.	Продукти	187
8.2.	Секторен профил.....	189
Раздел 9.	Литературни източници	194
Раздел 10.	Списък на таблиците и фигурите	197
Раздел 11.	Приложения.....	199

Използвани съкращения:

АПБ	-	Асоциация на месопереработвателите в България
БВП	-	Брутен вътрешен продукт
БНБ	-	Българска народна банка
БСК	-	Българска стопанска камара-съюз на българския бизнес
ВУЗ	-	Висше учебно заведение
ДОИ		Държавни образователни изисквания
ЕС	-	Европейски съюз
ЕК	-	Европейска комисия
ЗПОО	-	Закона за професионалното образование и обучение
ИКТ		Информационни и комуникационни технологии
ИСОК	-	Информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони
КИД	-	Класификатор на икономическите дейности
МИЕТ	-	Министерство на икономиката, енергетиката и туризма
МСП	-	Малки и средни предприятия (и микро)
МТСП	-	Министерство на труда и социалната политика
НАПОО	-	Националната агенция за професионално образование и обучение
НКПД	-	Национална класификация на професиите и длъжностите
НОИ	-	Национален осигурителен институт
НПО	-	Неправителствена организация
НРМ	-	Национална референтна мрежа
НСИ	-	Национален статистически институт
ПРОДПРОМ - 2008	-	НОМЕНКЛАТУРА НА ПРОМИШЛЕНАТА ПРОДУКЦИЯ в сила от 2008г.
СКС	-	Секторен консултативен съвет
СППОО	-	Списъка на професиите за професионално образование и обучение
ЦПО	-	Център за професионално обучение
УЧР		Управление на човешките ресурси

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПРОЕКТА

Секторният анализ е подготвен по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес (БСК), в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 “Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори” по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ) и Конфедерация на труда “Подкрепа”.

Проектът се реализира чрез няколко основни етапа:

1. Анализ и оценка на състоянието на пазара на труда, нагласите на бизнеса, отношението към квалификацията и обучението, включително и секторни анализи.

2. Изграждане на Националната референтна мрежа, съставена от 20 секторни консултативни съвети със социалните партньори и 10 регионални центрове за оценка на компетенциите.

3. Определяне на ключовите длъжности и позиции за всеки сектор. Разработване на секторен компетентностен модел, отразяващ стандартите в най-малко 200 длъжности за обхванатите от проекта 20 пилотни сектора. Създаване за всяка длъжност на компетентностен профил, представляващ стандарт за професионално трудово представяне.

4. Изграждане на онлайн базирана информационна система, включваща секторните компетентностни модели и каталози с компетенции, длъжностни профили и стандарти, електронна платформа за е-обучение и оценяване, платформа за анализи на пазара на труда, ресурсен каталог за развитие и др.

Основната цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.2. ЦЕЛ НА АНАЛИЗА

Основната цел на настоящата разработка е проучване и анализ на изходното състояние, значимостта и очаквани тенденции в сектор „Месопреработване“ в т.ч. технологични и продуктови, организационно управление, с акцент върху характеристиките, състоянието и динамиката на работната сила, факторите, които обуславят изменения в числеността, структурата и квалификационните изисквания на заетите в сектора. Структурата и съдържанието на настоящия анализ ще бъдат конкретизирани, допълнени и доразвити на следващите етапи от разработването на проекта, с оглед формирането и обосновката на конкретни предложения за секторна политика по отношение числеността, структурата, компетенциите и други същностни характеристики на работната сила в сектора.

Резултатите от настоящото изследване ще послужат и за агрегиране на национално равнище на данните при разработването на други предстоящи за разработване материали по Проекта, в т.ч. най-малко на:

- Анализ на възможностите и тенденциите за технологично развитие на българските предприятия, 2011 г.
- Проучване на пазара на труда в България, 2011 г.
- Анализ на основните проблеми при развитие и управление на национално, секторни и регионално ниво на оценяването на компетенциите на работната сила, 2011 г.
- Подготовка на предложения за промени в приложимата нормативна уредба, свързана с повишаването на адаптивността, ефективността и качеството на работната сила, 2011 г.

1.3. ДЕФИНИЦИИ, ТЕРМИНОЛОГИЯ И ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Анализът е концентриран върху разглеждането на специфичните икономически дейности, според класификацията на икономическите дейности, както следва:

- 1011 Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици;
- 1012 Производство и преработка на месо от домашни птици;
- 1013 Производство на месни продукти, без готови ястия.

Като основни източници на информация за разработването на настоящия анализ са ползвани:

1. Доклади и анализи по Проекта, в т.ч.:

- Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Република България (2011)
- Анализ на състоянието и развитието на българските предприятия по сектори и региони (2011)

2. Официални статистически източници

- НСИ;
- НОИ;
- Евростат

3. Други източници

- браншови асоциации, сдружения и др. на местно, регионално, национално и международно равнище;
- най-добри практики (Best practices);
- регулаторни органи, държавни ведомства и институции;
- специализирани изследвания от неправителствени организации, агенции за пазарни проучвания и др.;
- анкети и интервюта, проведени с основни участници на пазара и потребители;
- европейски и международни организации
- собствени експертни заключения и оценки.

1.4. МЕТОДОЛОГИЯ

Методология на анализа - проучването и анализа на изходното състояние и очакваните тенденции на компетенциите на работната сила в сектор туризъм е подчинено на целта, на основните задачи и очакваните резултати, на обхвата на изследването, на изискванията, които се поставят на анализа. Освен това, методологията на анализа е съобразена със спецификата на основните източници на данни и тяхното набиране. За постигането на целта на анализа е извършено:

- Събиране, анализ и синтез на информация от различни аспекти за развитието на сектора НСИ, НОИ, ЕВРОСТАТ, МЗХ, Министерство на икономиката, енергетиката и туризма и други;
- Анализ и използване на констатации, изводи и насоки на работа от национални и регионални програми ;
- Анализ и използване на констатации, изводи и насоки на работа от анализи, брошури и други документи на Европейския парламент, Икономически и социален съвет, Комисията за защита на потребителите, Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, ЕВРОБАРОМЕТЪР;
- Събиране, анализ и синтез на теоретични и емпирични изследвания свързани с проблемите на месопреработването;
- Консултации с партньорите по проекта и експерти в тази област;
- Използване на резултатите от провеждането на аналитични и други проучвания от този проект, както и полезна информация от проектите на другите партньори по проекта.

Използваната методология включва :

- информационни източници за провеждане на анализа;
- използването на различни индикатори и критерии;
- методи и техники за събиране на данни;
- методи и инструменти за обработка на данни;
- методи и подходи за анализ на резултатите от анализа;

Прилаганите основни **методи** на работа са:

- анализ, синтез и обобщение на информация;
- кабинетни проучвания от място (Desk Research);
- сравнителни и аналитични методи;
- експертни оценки и анализи.

Раздел 2. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОРА

2.1. ЗНАЧИМОСТ НА СЕКТОРА

Хранително-вкусовата промишленост (ХВП) заема важен дял в създаваната брутна добавена стойност и в заетостта на промишлеността. Значителна част от аграрните суровини се преработват от ХВП и поради този факт, нейното развитие оказва влияние върху цялата икономика и особено върху икономиката в селските райони, където земеделието продължава да бъде основен поминък на населението в страната.

СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ

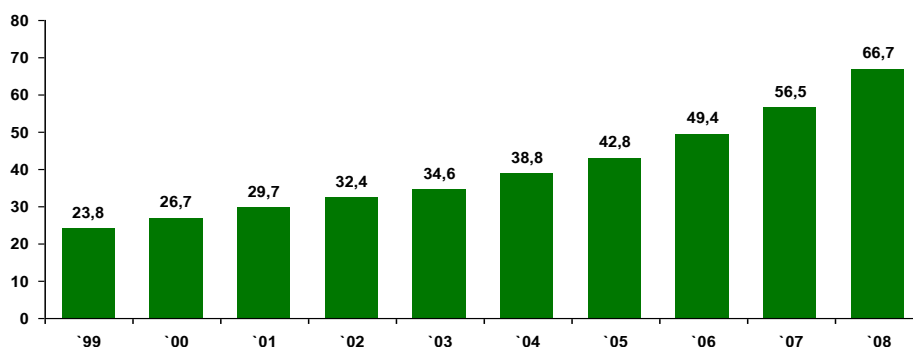
Хранителната верига е съставена от значителен брой оператори и осигурява заетост на огромен брой хора. Индустрията генерира значително количество добавена стойност. В ЕС-27 са регистрирани 14.4 млн. селскостопански обекта. Малко под ½ от тях - 46.6%, са на територията на Румъния и Полша. Повече от половината от тези обекти са малки и са за самозадоволяване.

Разпределението на предприятията за безалкохолни напитки и храни влияе върху икономиката на страните членки. Най-висока е концентрацията на такива предприятия във Франция, която има 22% от общия брой, следвана от Германия и Испания.

След присъединяването на България към ЕС, пред страната се откриха възможности за достъп до повече пазари и това създаде нови предизвикателства пред българската хранително-вкусова промишленост. Качеството и безопасността на храните са изключително важни за хората, поради което са една от основните области на политиката на страните членки на Европейския съюз. Тези два компонента трябва да бъдат осигурявани чрез инвестиране в предприятията и в информираност и обучение на служителите, работещи в тях.

БВП на България през 2008 г. достига 66 728 млн. лв. (34 118 млн. евро), като в реално изражение нараства с 6,0% спрямо 2007 г. На човек от населението се падат 8 753 лв. (4 454 евро). Наблюдаваният ръст на БВП продължава да изпреварва ръста в ЕС-27. През 2008 г. страните от ЕС-27 генерират растеж от 0,9% спрямо предходната година. България заема трето място по темп на икономически растеж и е в групата на страните с най-високи темпове на развитие в ЕС.

ФИГУРА 1. РАЗМЕР НА БВП ЗА ПЕРИОДА 1996 – 2008 г. (млрд.)

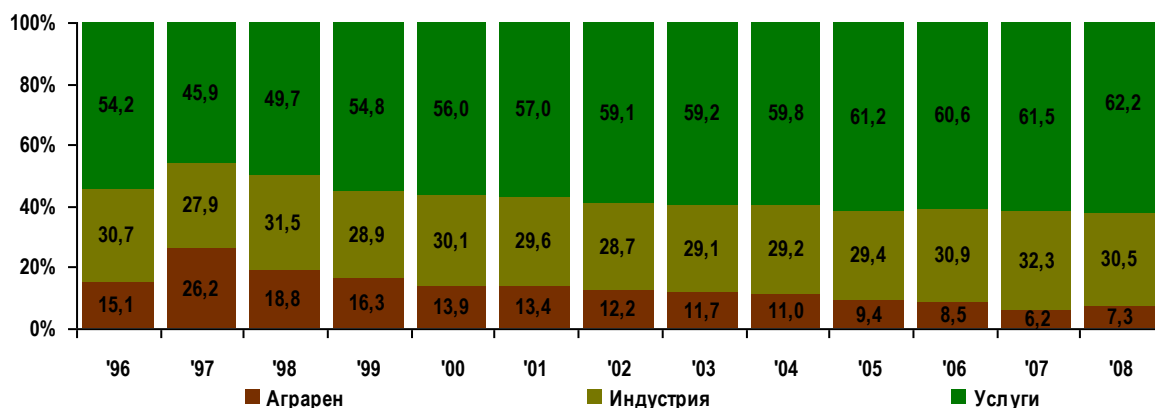

Източник: НСИ

Създадената брутна добавена стойност (БДС) от икономическите дейности в страната през 2008 г. възлиза на 54 851 млн. лв. (28 045 млн. евро) по текущи цени, като отбелязва ръст от 6,1% в реално изражение спрямо БДС, създадена през 2007 г., дължащ се на отделните сектори:

- За индустриалния сектор – 3,0%, като индустрията създава 30,5% от добавената стойност в икономиката;
- За сектора на услугите – 5,9%, като делът му в общата добавена стойност е 62,2%;
- За аграрния сектор – 24,6%, като делът му в добавената стойност е 7,3%.

ФИГУРА 2. БДС по икономически сектори за периода 1996 – 2008 г., %

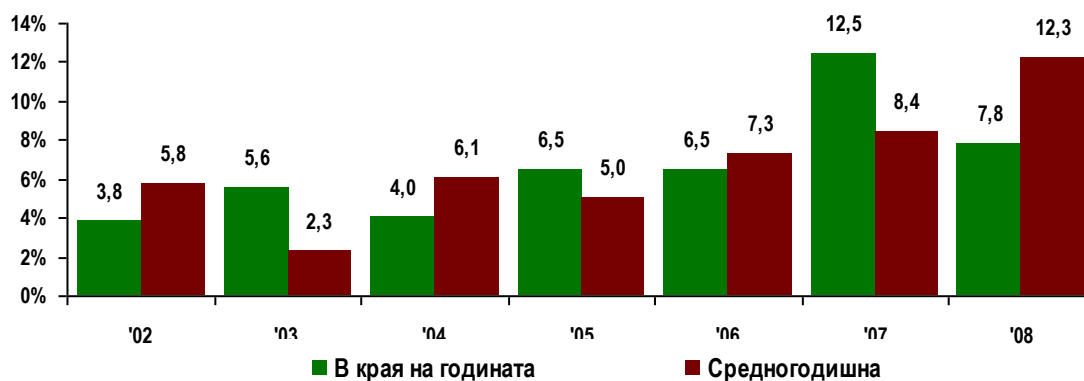

Източник: НСИ

През 2008 г. най-голямо увеличение на физическия обем на БДС, създадена в икономиката на страната, отбелязва аграрният сектор. От 2 898 млн. лв. (1 482 млн. евро) през 2007 г. БДС в земеделието нараства на 4 001 млн. лв. (2 046 млн. евро) през 2008 г. или отчита ръст на физическия обем на БДС от 24,6% в сравнение с 2007 г.

Средногодишната инфлация за 2008 г. е 12,3%, а инфлацията в края на годината е 7,8%. В края на 2008 г. цените на хранителните стоки на годишна база са по-високи с 6,3% спрямо края на 2007 г., на нехранителните стоки - с 6,1%, на услугите с - 10,4%, а цените в общественото хранене нарастват с 14,8%.

ФИГУРА 3. Инфлация, %

Източник: НСИ

През 2008 г. в резултат на стабилното икономическо развитие се запазва тенденцията за повишаване на заетостта и намаление на равнището на безработицата в страната.

Според данни на Агенцията по заетостта безработицата в страната е 6,3%, като намалява с 0,6% спрямо края на 2007 г. В бюрата по труда са регистрирани 232 289 безработни, като това представлява намаление с 23 621 души (9,2%).

Общият брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по икономически дейности през 2008 г. е 2 466 851, докато техният брой през 2007 г. е 2 380 257.

През годините след приемане на България в ЕС в развитието на хранителната индустрия се наблюдават някои нови тенденции и нови предизвикателства пред предприемачите. Това определя необходимостта от целенасочена и ефективна подкрепа за предприятията от страна на неправителствените организации, чиято роля непрекъснато нараства с цел: защита на икономическите интереси на фирмите, съдействие за внедряване на всички европейски изисквания, подпомагане процеса на управление на качеството и безопасността на храните и повишаване квалификацията на работещите в бранша.

През 2010 г. делът на земеделието в БВП на страната е 5,2%. Генериран е ръст на БДС, създадена в отрасъл „Селско, горско и ловно стопанство“ от 10,9%. По данни на НСИ, създадената БДС в земеделието е 3,670 млрд. лева и представлява 6% от общата БДС. За 2010 г. темпът на прираст на БДС в аграрния **сектор (на тримесечна база) е най-висок в сравнение с този в другите отрасли, определящи структурата на икономиката на страната.**

Земеделието е един от малкото сектори на българската икономика, който формира **положително търговско салдо**. През 2009 г. салдото е **в размер на 385 млн. щатски долара**, а за 2010 г. търговското салдо в сектора е достигнало **944 млн. щатски долара**. Делът на **селскостопанския износ от общия за страната е значителен – около 17 %** за последните две години (при внос в рамките на около 10 % от общия).

България е една от държавите-членки на ЕС с най-голямо нарастване на средния доход от земеделска дейност **през 2010 г. спрямо 2009 г. - с 23%, което я нарежда между първите осем държави-членки по този показател**. За сравнение, средно за Европейския съюз през 2010 г. доходите на земеделските производители са се увеличили с 12,3%, като България изпреварва дори някои от старите държави-членки като Германия, Португалия, Испания, Гърция, Великобритания и други. Нещо повече, при база 2005 г., България е страната **с най-голямо нарастване на земеделските доходи в рамките на ЕС – 54,2%**, при средно за ЕС 10%.

Намалява размерът на необработваемата земя - **през 2010 г. той е с 15.1%** по-малък спрямо 2006 г. - както и нейния относителен дял в общата площ със селскостопанско предназначение – **от 9.1% през 2006 г. на 8.0% през 2010 г.**

Промени се и пазарната ситуация. Проактивната експортна политика на страната доведе до нарастване на експортния потенциал на българските земеделски продукти. Спрямо 2009 г. износът на селскостопански стоки е **нараснал с 24% и за 2010 г. възлиза на 3, 468 млрд. щатски долара, при 2, 795 млрд. щатски долара за предходната година**. Около 72% от износа ни е насочен за европейския пазар, което е потвърждение, че **българските земеделски продукти отговарят на изискванията на единния пазар на ЕС**. Отворени бяха пазарите ни в Русия, Украйна, Турция, Арабските държави.

С приемането на Наредбата за директните доставки, беше дадена възможност на българския фермер да продава продукцията си направо от фермата, без посредници.

През 2010 г. темпът на обработка на проектите по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) е ускорен значително, като **договорените към м. март 2011 г. средства представляват**

36%, а реално изплатените – 19,7% от бюджета на Програмата. По тези показатели ПРСР се нарежда на първо място по усвояване, сравнено с другите европейски програми за България.

На Европейската комисия са предложени промени в Програмата, които ще доведат до осезаем ефект за животновъдните стопанства, така че те да станат конкурентноспособни на европейския пазар, като отговорят на неговите стандарти.

През 2010 г. стойността на **продукцията от сектор „Животновъдство“** заема дял от **30,9 % от общата за отрасъл „Селско стопанство“** и бележи нарастване от **4,6% спрямо 2009 г.** Най-голямо е увеличението на стойността на продукцията от едър рогат добитък (ЕРД) – с 36,5%, следвано от продукцията от яйца – с 10,2% и от овце и кози – с 2,5%. За 2010 г. общият размер на средствата за сектора е 177,491 млн. лв. През 2009 г. в сектора за първи път бяха изплатени 123,742 млн. лв. субсидии.

Изключително успешно се усвояват средствата **за директни плащания** – за кампания 2009 г. бяха изплатени **771 млн. лв.** За кампания 2010 г. ресурсът е **1,018 млрд.лв.**

Поставен беше особен акцент върху безопасността и качеството на храните и техния контрол „от обора до масата“. През последната година бяха **разработени, и вече се прилагат, стандарти за месни продукти, кисело мляко, сирене, кашкавал и хляб**, което дава възможност на потребителите да избират гарантирано качествени продукти.

Създадена беше **Българската агенция за безопасност на храните (БАБХ)**, чрез която се осъществява единен координиран контрол на храните по цялата верига – производител - преработвател - търговец.

По данни от FoodDrinkEurope /новото наименование на CIAA/ броят на компаниите в индустрията за храни и напитки през 2009 г. в страните от ЕС възлиза на 310 000. Заетите в тази индустрия са 4,2 млн. броя, като техният брой е спаднал в сравнение с 2008 г. с 1,5%. По брой на заетите, сектор храни и напитки е най-големият работодател с дял от 13,1%. Оборътът в индустрията възлиза на 954 млрд. евро /спад в сравнение с предишната година с 4,0%/ . Това е най-големият промишлен сектор в ЕС с дял от 12,9% в оборота на преработващата индустрия, изпреварващ автомобилната и химическата индустрии.

На малките и средни предприятия се падат 48,2% от оборота в индустрията за храни и напитки и 62,8% от заетите в сектора. Брутната добавена стойност в индустрията е 2% /в % към брутния вътрешен продукт на ЕС/. Потребителските разходи за храни и напитки представляват 13,1% от разходите на домакинствата. През последните години се наблюдава слабо увеличение на този показател.

Разходите за развойна дейност представляват 0,37% от производството на храни и напитки в стойностно отношение и се определят като недостатъчни.

Пазарният дял на европейския сектор за храни и напитки е 18,6% от световния експортен пазар, като се отбелязва значителен спад на този дял през последните 10 години в сравнение с дял от 24,6% през 1998 г. Стойността на износа се изчислява на 53,7 млрд. евро /спад с 8,0% в сравнение с 2008 г./, а стойността на вноса - на 50,8 млрд. евро /спад с 14,2% в сравнение с 2008 г./.

Търговският баланс е положителен и се оценява на 3,0 млрд. евро, като ЕС е нетен износител на храни и напитки. През последните 10 години, темпът на растеж на хранителната индустрия е доста ограничен, но стабилен, както по отношение на нарастване на производството /1,8% годишен темп/, така и по отношение на добавената стойност /1,1%/ . Темпът на нарастване на производителността на труда в тази индустрия е по-нисък от темпа на производителността на преработващата индустрия като цяло и намалява от 3,3% през периода 2004 г. до 1,2% през 2009 г.

Делът на микро предприятията в общия брой на предприятията от индустрията за храни и напитки в ЕС е 79,1%, на малките предприятия се падат 16,4 %, на средните - 3,6% и на големите - 0,9%, т.е. 99,1% от предприятията са малки и средни предприятия (МСП).

Водещите сектори в европейската хранителна индустрия са производството на месо и месни продукти, напитки, мляко и млечни продукти. Относителният дял на оборота на месото и месните продукти в общия оборот на индустрията за храни и напитки съставлява 20%, по отношение на заетите, относителният дял на месната индустрия е 22%, а по отношение на добавената стойност - относителният дял е 18%.

Най-иновативните сектори от хранителната индустрия в Европа са млечният и секторът за замразени храни, като на тях се падат съответно 7,6% и 7,1% през 2009 г. от всички иновации в сектора. На четвърто място, по този показател, са готовите за употреба храни с дял от 6,3%, а на шесто място - месото, включително птичето и деликатесните месни продукти с дял от 5,2%.

Четири са основните експортни сектора на европейската хранителна индустрия по отношение износа за трети страни - напитки, месо и месни продукти, мляко и млечни продукти, разнообразни храни/ включително бисквити, шоколади и шоколадови изделия, паста, готови ястия/. През 2009 г. относителният дял на износа на сектор месна индустрия в общия износ на ЕС е бил 10%. Стойността на износа на сектора през 2009 г. е била 5,5 млрд. евро. Най-голям дял в сектор месна индустрия през 2009 г. заема износът на свинско месо - 2,1 млрд. Евро.

Хранителната верига обхваща три важни сектора: селско стопанство, индустрия за храни и напитки и сектор дистрибуция. Относителният дял на добавената стойност на тези сектори в ЕС в общата добавена стойност е 5%, като относителният дял на заетите в тях съставлява 11% от заетите в ЕС. През 2008 г. оборота в тези три сектора възлезе на около 3 500 млрд. и даде заетост на почти 25 млн. души.

Таблица 1. Структура на хранителната верига в ЕС през 2008 г.

	Оператори /в хил./	Заети /в млн./	Оборот /в млрд./
Селски стопанства	13 700	11,8	381
Производители на храни и напитки	310	4,2	993
Търговци на едро на селскостопански и хранителни продукти	252	1,8	1 050
Търговци на дребно на храни и напитки	844	5,9	1 012

Източник: EUROSTAT, Главна дирекция „Селско стопанство“

Таблица 2. Някои основни данни за сектор храни и напитки в световен мащаб. (Данните са за 2009 г.)

	Общо продажби /в млрд. евро/	Общо продажби 2009/2008 в %	Дял от общите продажби в промишлеността /в %/	Заети /в хил./
Австралия	49,1	0,1	17,0	206
Бразилия	103,9		17,5	1 412
Канада	55,8	-0,4	13,5	240
Китай	379,0		9,1	5 827
Япония	223,2	-0,7	11,8	1 400
Мексико	33,6	1,6	21,0	309
Нова Зеландия	16,7		32,0	63
Корея	32,2	1,4	6,0	265
САЩ	393,9	5,4	10,8	1 661

Средствата, отделяни за научна дейност и развитие в ХВП в страните от ЕС /като процент от производството/, са най-ниски в сравнение с мнозинството от другите развити страни. Равнището на средствата, отделяни за такава дейност са най-високи и продължават да се увеличават в Япония, САЩ, Австралия и Южна Корея, докато относителният дял на средствата, отделяни в ЕС за научна дейност и развитие, е относително на едно постоянно ниско, даже намаляващо равнище - 0,37%.

Преработвателната промишленост е най-важният потребител на земеделска продукция в България. Проучванията на ХВП показват, че ефективността на отрасъла страда от структурните проблеми на българското земеделие. Малкият размер на стопанствата води до ниско качество и/или големи колебания в количеството продукция, която може да бъде изкупена за преработка, особено в сектор месо, където преобладаващата част от суровините идва от много малки стопанства.

ХВП има дял от 15% в стойността на индустриалното производство. Стойността на продукцията на ХВП нараства с 27,6% в сравнение с 2001 г., което обаче е по-малко от общия ръст на индустриалното производство (40,5%). За периода 2001 – 2004 г. най-бързо нараства стойността на продукцията на сектор месопреработка (77%). Този растеж може да се обясни с бързото нарастване на потреблението на вътрешния пазар. Увеличаването на обема на производство в ХВП през същия период е постигнато без увеличаване на броя на заетите, което означава, че производителността на труда нараства. Въпреки това, производителността на труда в ХВП продължава да бъде по-ниска от средната за страната. БДС на един зает в ХВП през 2004 г. е 4 036 евро или 78 % от средната стойност за страната. Производителността на труда в ХВП е едва около 8% от нивото на производителността за ЕС-25 през 2002 г.

Малък брой предприятия от ХВП са специализирани в преработката на продукти от биологичното земеделие, тяхната продукция е относително малка.

През 2004 г. в областта на производството на ХВП функционират около 6 500 предприятия. В ХВП преобладават микро и малките предприятия (74% - микро предприятия и 20% малки). Броят на средните по размер предприятия е около 390 (6%), а на големите по отношение на годишен оборот - само 8.

Заетите в ХВП през 2009 г. са били 126,5 хил. лица, което представлява около 4% от всички заети в страната. Заетите в месната индустрия са 20,8 хил. лица, или това е 16,4% от всички заети в сектор ХВП.

През 2008 г. относителният дял на добавената стойност по факторни разходи на месната промишленост в добавената стойност на производството на ХВП е 13,5%, което и отрежда трето място. На първо място по този показател е производството на хляб и хлебни изделия, с относителен дял в добавената стойност на ХВП от 33,1%, а на второ място - производството на напитки с дял от 27,6%. Относителният дял на БДС в месната индустрия в БВП е 0,29%.

Таблица 3. ЗАЕТИ И НАЕТИ ПО ТРУДОВ ДОГОВОР В ХВП /БРОЯ ЛИЦА/

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Заети в ХВП	120 400	119 800	122 400	126 700	130 500	132 200	127 800	126 500
Наети по трудов договор в ХВП	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	Н.д.	112 000	104 816	103 431
Заети в сектор месна индустрия	12 912*	14 427*	14 757*	16 219*	16 685*	17 222*	21 691	20 802

Източник: НСИ, Статистически годишник 2010, издание 2011 г. , * - данни от EUROSTAT

През 2003 г. производителността на труда в ХВП е била 5 858 лева /добавена стойност, разделена на броя наети/, през 2007 г. е нараснала до 12 184 лева, или се е увеличила с 208%. През 2008 г. този показател е нараснал до 14 245 лева, или със 17% в сравнение с 2007 г.

През 2008 г. разходите за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) в ХВП са били 920, 6 млн. лева, а през 2009 г. са спаднали до 642,5 млн. лева, или с 30%. Придобитите ДМА в ХВП през 2008 г. са на стойност от 888 млн. лева, а през 2009 г. - на 575,6 млн. лева.

Инвестициите в ХВП са над 288 млн. евро, което е 7% от всички инвестиции в страната. Чуждестранните преки инвестиции в ХВП представляват през същата година едва 2,8% от всички чуждестранни инвестиции в България през 2004 г. Програма САПАРД стимулира нарастването на инвестициите в ХВП, особено в петте подкрепяни сектора – месо и млекопреработване, производство на вино, преработка на плодове и зеленчуци и рибни продукти. Към месец август 2006 г. в тези сектори бяха извършени инвестиции в размер на 217 млн. евро. Най-много инвестиции през периода 2001-2006 г. бяха направени в сектор месо (34%).

След 1 януари 2007 г. има нарастване на конкурентния натиск на вътрешния пазар, като е възможно част от предприятията да загубят своя пазарен дял, без това да може да се компенсира от нарастване на продажбите на европейския пазар поради недостига на местни качествени суровини.

Хранително-вкусовата промишленост е един от големите промишлени отраслови раздели в България. Хранителната индустрия е най-големият сектор в индустрията - 25% относителен дял. Заети в хранителната индустрия – 128 000 души. През 2008 г. относителният дял на нетните приходи от продажби на хранително-вкусовата промишленост заема близо 14% от нетните приходи от продажби общо в промишлеността. Наетите лица по трудово правоотношение през 2008 г. общо в обществените и частния сектор са 105 хил. души.

Според данни на CLITRAVI /Асоциацията на месопреработвателите в Европа/ общият оборот в месната индустрия се оценява на около 66,3 млрд. евро. В месопреработвателната индустрия, включваща и кланиците, и предприятията за производство на мляно месо и месни заготовки, работят около 14 000 компании, главно малки и средни предприятия, предимно на фамилна основа. Заетите в индустрията са около 560 000 души.

По данни на EUROSTAT през 2007 г. най-голям е броят на заетите в месната индустрия в Германия - 194 хил. души, Франция - 155 хил. души, Полша - 131 хил. души, Великобритания - 99 хил., Испания - 88 хил., Италия - 60 хил. души, Румъния - 39 хил., Унгария - 30 хил. души.

Таблица 4. Брой на предприятията и заетите в месния сектор в ЕС през 2007 г.

	Предприятия		Заети		Съотношение заети в едно предприятие
	Брой	% от ЕС	Брой	% от ЕС	
ЕС (27 страни)	42 886	100%	989 931	100%	23
Белгия	837	2,0	15 184	1,5	18
България	494	1,2	17 222	1,7	35
Чехия	1 467	5,5	26 146	2,6	18
Дания	152	0,3	17 697	1,8	116
Германия	11 164	26,0	194 349	19,6	17
Естония	58	0,1	3 246	0,3	56
Ирландия	139	0,3	15 324	1,5	110
Гърция	421	0,9	6 109	0,6	15
Испания	4 185	9,7	87 824	8,9	21
Франция	10 410	24,0	154 879	13,6	37
Италия	3 891	9,0	60 371	6,1	16
Кипър	73	0,1	1 363	0,1	19

Латвия	126	0,3	6 208	0,6	49
Литва	200	0,5	10 620	1,1	53
Люксембург	29	0,1	1 020	0,1	35
Унгария	593	1,4	30 414	3,1	51
Малта	:		:		
Холандия	635	1,5	19 243	1,9	30
Австрия	1 120	2,6	17 089	1,7	15
Полша	3 333	7,8	130 893	13,2	39
Португалия	636	1,5	:		
Румъния	913	2,0	38 527	3,9	42
Словения	159	0,3	4 899	0,5	31
Словакия	101	0,2	7 913	0,8	78
Финландия	238	0,5	9 405	1,0	40
Швеция	515	1,2	14 858	1,5	29
Великобритания	997	2,3	99 128	10,0	99
Други страни					
Норвегия	312		12 824		41
Канада* /2009 г./	1 088		67 583		62
САЩ* /2009 г./	6 278		526 290		84

Източник: EUROSTAT, 2011

Анализирайки съотношението заети в едно предприятия се вижда, че в преобладаващия брой страни членки на ЕС предприятията от месната индустрия попадат в категорията малки предприятия /заети от 10 до 50/, докато в Канада и САЩ преобладаващата част от предприятията са в категорията средни.

Оценката за производството на месни продукти в тези страни показва, че годишното производство възлиза на около 13 млн. тона. Най-голямо е производството на месни продукти в Германия, която заема около 18% от общото производство с около 2 млн. тона годишно. На второ място са Франция и Италия - с равен дял от по 11% или 1,5 млн. тона, и на трето място - Полша, Испания и Великобритания - с дял от по 10% или 1,4 млн. тона. На останалите страни се пада дял от 30% или производство от около 3,8 млн. тона. Тези данни показват, че на 6 страни се пада дял от 70% от общото производство на месни продукти в ЕС или в тях се произвеждат общо 9,2 млн. тона.

Интересни са и данните за относителния дял на различните видове месо, използвано като суровина в месната индустрия в страните членки. Обобщените данни показват, че на свинското месо се падат 70% от всички видове месо, следва птичето месо с дял от 18%, говеждото, с дял от 10% и на останалите видове месо се падат около 2%.

Важно е да се посочи, какво е значението на преработката на свинско месо за европейската месопреработвателна индустрия. 60% от произведеното в ЕС свинско месо се преработва в месни продукти. 250 хил. тона месни продукти, на приблизителна стойност от 650 млн. евро се изнасят в трети страни /данните са за 2009 г. по кодове от митническата тарифа 1601 и 1602/.

Потребителите в европейските страни имат възможност да консумират продукти с висока добавена стойност. Разпределението на произведените месни продукти по основни категории, изглежда по следния начин. Най-голям дял от общото производство на месни продукти се пада на малотрайните колбаси - 30%. Следва варената шунка с дял от 20%. Сурово-сушените колбаси заемат дял от 15%, сурово-сушената шунка - 10% и на другите видове колбаси, включително бекона се падат 25%.

Какво е потреблението на свинско месо и продукти от свинско месо в европейските страни? През 2009 г. средното годишно потребление на човек от населението на свинско месо възлиза на около 42 кг, а около 60% от потреблението на свинско месо е под формата на преработено месо - 24 кг на човек от населението годишно.

За сравнение могат да бъдат посочени данните за месната индустрия в САЩ и Канада.

По данни на Американския Институт по месото /www.meatami.com/ през 2009 г. в месната индустрия на САЩ /кланици и преработвателни предприятия за червено и бяло месо/ работят 6 278 предприятия. Заетите в индустрията са 526 290 души, заплащането на които е на стойност от 19 млрд. долара. Тази индустрия генерира годишно 832,4 млрд. долара в американската икономика, което представлява дял от близо 6% в БВП на страната.

Според данни на Статистическия годишник за индустрията на Канада, през 2009 г. възвращаемостта в отрасъл месна индустрия е на стойност от 21,3 млрд. долара. В месната индустрия /включително птиче месо/ работят 1 088 броя предприятия, в които са заети 67 583 лица. Общият размер на заплатите в сектора възлиза на 2,5 млрд. долара. Добавената стойност в сектора се оценява на 6,1 млрд. долара.

Хранително-вкусовата промишленост е най-големият промишлен отрасъл в България със стратегическа роля в бъдеще, а месната индустрия е основополагащ сектор в структурата на ХВП и генерира 20% от продажбите в хранителната индустрия.

ТАБЛИЦА 5. БРОЙ ФИРМИ В СЕКТОР МЕСО И БРОЙ ЗАЕТИ ЛИЦА В СЕКТОРА ПРЕЗ 2008 Г. И 2009 Г.

KID_2008	Сектор	Брой фирми към 12.2008	Брой лица към 12.2008	Брой фирми към 12.2009	Брой лица към 12.2009
1011	Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици	169	4 836	153	3 819
1012	Производство и преработка на месо от домашни птици	78	6 103	81	6 382
1013	Производство на месни продукти, без готови ястия	229	10 752	218	10 601
	Общо	476	21 691	452	20 802

В края на 2008 г. в сектора има 476 фирми, в които заетите са 21 691 броя лица. Най-голям е броят на фирмите за производство на месни продукти - 229 или на тях се падат 48% от всички фирми в сектора. На фирмите, занимаващи се с производство и преработка на месо от домашни птици се падат 16,4%. Съответно най-голям брой заети лица също са в сектор производство на месни продукти - 10 752 или 49,6 %.

Към края на 2009 г. фирмите в сектора са спаднали до 452 броя, или с 5% в сравнение с предишната година, а броят на заетите лица е намалял с 4% до 20 802 лица. Намалял е броят на фирмите и на заетите лица и при производството и преработката на месо и при производството на месни продукти. Увеличение обаче се наблюдава при броя на фирмите за производство и преработка на месо от домашни птици - с 3,8% и на заетите в този дял на сектора лица - с 4,6%.

По данни на EUROSTAT през 2007 г. най-голяма е добавената стойност в месната индустрия сред страните от ЕС в Германия - 6,7 млрд. евро, следват Франция - с 5,8 млрд. евро, Испания - 3,7 млрд. евро, Италия - 2,9 млрд. евро, Дания, Холандия и Полша - с по 1,2 млрд. евро. Създадената добавена стойност в месната индустрия на Естония, Кипър, Латвия, Литва, Словакия е под 100 млн. долара, т.е. по-ниска отколкото в България. Три пъти по-висока добавена стойност в сравнение с

тази в България е създадена в месната индустрия на Румъния - 307,4 млн. евро и Чехия - 372 млн. евро.

След присъединяването към ЕС, инвестициите в преработвателния сектор се финансират по Мярка 123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти" по ПРСР. Мярката има за цел подобряване на икономическото състояние на предприятията от хранително вкусовата и горската промишлености.

Капиталът е български в 97,5% от предприятията, само 2,5 % - 2 предприятия са със смесен капитал. 89,9% са **частни** от самото си създаване, 8,9% са приватизирани и 1,3 % са държавно, общинско предприятие.

Статистическите данни за измеренията и **динамиката в производителността на труда, средната годишна заплата и средната фондовъоръженост** на работните места, показват, че секторът е подобрил качеството на работните места.

Важно значение за икономическото развитие на месната индустрия имат възможностите на предприятията за **износ**.

Туристическата индустрия е голям потребител и нейното развитие оказва пряко влияние върху състоянието на месния сектор. При постоянно намаляващия брой на населението в страната, увеличаването на броя на чуждестранните потребители в зимните и летни туристически обекти неминуемо оказва положително влияние върху обема и вида на произвежданите продукти, съответно повишават се продажбите. Продажбите, осъществени в летните и зимни курорти се разглеждат като «скрит износ».

Под натиска на разрастващата се концентрирана мрежа и глобална активност на големите вериги магазини, фирмите от сектора, от друга страна, са принудени да търсят нови начини за намаляване на себестойността на продукцията и да вложат средства в научно-приложна дейност, в създаване на нови видове продукти, в усъвършенстване на логистичната дейност и др. Предстои още много работа и вложение на средства за постигането на стандартите в областта на околната среда – управление на отпадъците, изисквания към опаковките, превенция и контрол на замърсяването и др.

Важна необходимост за предприятията в ХВП е подобряването на системата за професионално обучение и повишаване дела на работниците и управителите на предприятия, участващи в системата на продължаващо професионално обучение. За особено приоритетно се смята обучението, свързано с покриване на стандартите на ЕС за безопасност на храните.

С приоритет трябва да се ползва и финансирането на иновации, производство и маркетинг на нови хранителни продукти и разнообразяване на продуктовата гама, което ще доведе до увеличаване на добавената стойност на земеделските продукти.

ПОКУПАТЕЛНА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВОТА, ИЗЧИСЛЕНА ЧРЕЗ ПАРИЧНИЯ ДОХОД СРЕДНО НА ЛИЦЕ

Таблица 6. Месо и месни продукти

Стоки	Мярка	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Свинско месо	кг	304	282	325	392	421	457
Месо от птици	кг	524	553	679	710	757	820
Малотрайни колбаси	кг	464	487	541	628	679	650
Трайни колбаси	кг	221	231	257	292	316	309

Източник: НСИ

Според изследване на НСИ, през 2009 г. българските домакинства са изразходвали по 3335 лв. средно на лице, което е с 2% повече от 2008 година. Основната част (85% - 86%) традиционно са похарчени за задоволяване на потребностите, а 3,2% за плащане на данъци. През 2009 г. продължава тенденцията на понижаване на относителния дял на разходите за храна от общия разход до 37.8%. През второто тримесечие на 2010 г. обаче относителният дял на разходите за храна се повишава до 38,6%.

В периода 1999 – 2009 г. се очертаха няколко по-силно изразени тенденции в потреблението на месо и месни продукти в домакинствата:

- Трайно се увеличава потреблението на птиче месо, мляно месо, месни полуфабрикати и субпродукти.
- Потреблението на свинско месо намалява или се увеличава в зависимост от цената му. През 2009 г. относителният дял на свинското месо в общото потребление на месо в домакинствата е 19,8%.
- С увеличаване на цената на агнешкото месо, потреблението му отбелязва постоянен спад.
- Най-голям относителен дял в потреблението на месо е птичето месо (33%) през 2009 г.
- При месните произведения нараства трайно потреблението на варено-пушени колбаси, което заема и най-голям относителен дял. От 2007 г. обаче делът на потреблението на малотрайни колбаси показва известна тенденция на намаление, която е доста по-силно изразена през 2009 г. - спрямо 2008 г. намалението е с 10%.
- Макар и с по-бавни темпове, но нараства и потреблението на трайни колбаси - с близо 6% спрямо 2008 г.
- Намалява потреблението на консерви с месо.
- Трайно се увеличава потреблението на риба и рибни продукти - с 14% спрямо 2005 г. и с 45% спрямо 1999 г.

От 1992 г. насам НСИ публикува официални данни само за потреблението на различни хранителни стоки в домакинствата. Показателят потребление на месо в домакинствата не отчита потреблението в общественния сектор – ресторанти и хотели, болници, детски градини, старчески домове, домове за сираци и др., както и потреблението на месо за месопреработвателната индустрия, което е значително.

През 2008 г. потреблението общо на всички видове месо възлезе на 45,89 кг на човек от населението - спад с 2,3% спрямо 2007 г., като потреблението на свинско месо беше 22 кг, на птиче месо – 17 кг, на говеждото месо – близо 5 кг, а на овче и агнешко месо - възлезе на 2 кг.

През 2009 г. потребление на месо се увеличи до почти 53 кг на човек от населението, или с 15,3%. Най-голямо беше потреблението на свинско месо - 24,3 кг и на птиче месо - 22,2 кг.

2.2. ИКОНОМИЧЕСКА СТРУКТУРА НА СЕКТОРА

Таблица 7. Данни за световния пазар на месо

	2008	2009 оценка	2010 прогноза	Отн. дял в % през 2010 г.	Промяна 2010/2011 в %
Производство на месо в света - в млн. тонове	279,4	283,9	286,2	100%	0,8%
- говеждо месо	65,2	65,7	65,0	22,7%	-1,1%
- птиче месо	91,9	93,7	95,7	33,4%	2,2%

- свинско месо	104,0	106,1	107,0	37,4%	0,9%
- овче месо	12,9	12,9	13,0	4,5%	0,1%
- други видове	5,4	5,5	5,5	2,0%	0%
Износ - в млн. т	25,9	25,4	26,1	100%	2,8%
- говеждо месо	7,4	7,4	7,6	29,2%	3,0%
- птиче месо	11,1	11,1	11,3	43,4%	1,5%
- свинско месо	6,3	5,8	6,1	23,4%	5,3%
- овче месо	0,9	0,8	0,8	3,0%	0%
- други видове	0,2	0,3	0,3	1,0%	0%
Годишно потребление на глава от населението - в кг					
- общо в света	41,7	41,9	41,8		-0,3%
- развити страни	81,5	81,1	80,7		-0,4%
- развиващи се страни	31,0	31,5	31,5		0,1%
Ценови индекс на FAO за месото /2002-2004=100/	128	118	134		14%

Източник: FAO Meat Outlook 2010

Анализът на състоянието на суровинната база за месната промишленост, заемаща до 65-70% от разходите на готовите месни продукти показва, че състоянието ѝ в страната продължава да се влошава, като все по-големи количества се доставят от внос, за да се осигури нормалната работа на месопреработвателните предприятия. От внос се набавят около 80% от вложените в производството на месни произведения свинско месо и сланина, около 90% от говеждото месо и 100% от пуешкото месо.

Промишлено произвежданите в страната свинско и телешко месо основно покриват нуждите за прясна консумация в магазинната мрежа, а за месопреработвателната индустрия се използва замразено свинско и говеждо месо, доставяно основно от страните от ЕС, което е и по-евтино в сравнение с произвежданото в страната. Влагането на вносни суровини в традиционните български месни продукти се налага поради постоянен спад на броя на отглежданите животни и съответно на промишленото производство на месо в страната. Тази тенденция обаче се наблюдава и в страните от ЕС, където месната индустрия също използва вносно месо при производството на месни продукти.

Що се касае до общото вътрешно потребление на месо в страната, през 2009 г. от внос се набавят 43,6% от говеждото месо, 61,3% от свинското месо и 2,2% от агнешкото месо.

По данни на отдел „Агростатистика” към МЗХ, общото производство на месо (без птичето) в България възлезе през 2009 г. на 113 462 тона, като спадна незначително в сравнение с произведените през 2008 г. 114 718 тона с 1,1%. Количеството на произведеното месо остава на изключително ниско равнище в сравнение с необходимото количество за осигуряване работата на преработвателната промишленост. Промишленото производство на червено месо намалява с 9,2% и се равнява на 49 805 тона. Промишленият добив на свинско месо през 2009 г. спадна с 4,7% в сравнение с предходната година до 38 854 тона, на месо от едър рогат добитък - с 21% до 4 519 тона, а на месо от дребен рогат добитък - с 26% до 5 995 тона.

След като за първи път от 5 години насам производството на птиче месо през 2008 г. отбеляза намаление, през 2009 г. то отново нарасна и достигна 130 163 тона или се увеличи в сравнение с предходната година с 19,8%. Промишленият добив на птиче месо възлезе на 103 хил. тона, а добитото в стопанствата месо - на 27 хил. тона.

По данни на Дирекция „Агростатистика и стратегии ” през 2009 г. броят на кланиците за производство на червено месо, осъществявал дейност през цялата или част от годината намалява, а за бяло месо - се увеличава.

Таблица 8. ПРОИЗВОДСТВО НА МЕСО – ПРОМИШЛЕН ДОБИВ И В ЖИВОТНОВЪДНИТЕ СТОПАНСТВА /В ТОНОВЕ КЛАНИЧНО ТЕГЛО/

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Свинско месо						
- промишлен добив	45348	38512	38463	41677	40764	38854
- в стопанствата	32972	36021	39233	34626	32993	34805
- общо	78320	74533	77696	76303	73757	73659
Месо от едър рогат добитък						
- промишлен добив	7624	5273	4509	6074	5733	4519
- в стопанствата	23263	24752	18495	15704	14196	17402
- общо	30887	30025	23004	21778	19929	21921
Месо от дребен рогат добитък						
- промишлен добив	8974	9378	8621	9151	8138	5995
- в стопанствата	11493	15050	15152	12127	7630	7294
- общо	20467	24428	23773	21278	20862	17393
- в т.ч. козе месо					5094	4104
Общо биволско и конско месо					170	489
Общо червено месо	129674	128986	124473	119359	114718	113462
Птиче месо						
- промишлен добив /включително субпродукти от птиче месо/	59992	76752	91237	100153	91352	103048
- в стопанствата	17843	12232	16176	16236	17211	27115
- общо	77835	88894	107413	116389	108563	130163

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика”, бюлетини, издадени през 2010 г.

Общо в страната през 2009 г. са заклани със 7,3% по-малко животни /едър рогат добитък, свине, дребен рогат добитък и еднокопитни/ в сравнение с 2008 г. броят на закланите животни в кланиците е 1 460 300 броя и намалява с 11,7% в сравнение с предходната година. През 2009 г. в кланиците са заклани 22 хил. броя говеда, 563 хил. броя свине и 869 хил. броя дребен рогат добитък, от които - 841 хил. броя - агнета.

През 2009 г. в 27 кланици се извършва клане на всички видове животни - ЕРД, ДРД и свине. В 34 кланици се колят говеда или биволи, в 70 - свине и в 44 - овце или кози. Специализирани за клане само на свине са 22 кланици.

През 2009 г. водещо място в производството на червено месо заема Североизточният район с 30,3% от общото произведено месо и с 35,5% от свинското месо.

Таблица 9. ПРОМИШЛЕНО ПРОИЗВОДСТВО НА ЧЕРВЕНО МЕСО ПРЕЗ 2009 Г. ПО РАЙОНИ НА ПЛАНИРАНЕ (NUTS2)¹

Райони	Кланици - брой	Общо месо - кланично тегло /тона/	В т.ч. - месо от свине /тона/	Изменение 2009/2008 в %
Северозападен	14	4 471,5	4 072,2	-5,2%
Северен централен	14	14 950,4	7 871,9	-14,8%
Североизточен	14	15 071,2	13 802,9	-19,7%
Югоизточен	13	3 297,6	2 980,2	-9,2%

1 Райони за планиране: Северозападен: Видин, Враца, Монтана, Ловеч, Плевен; Северен централен: Велико Търново, Габрово, Разград, Русе, Силистра; Североизточен: Варна, Добрич, Търговище, Шумен; Югоизточен: Бургас, Сливен, Ямбол, Стара Загора; Югозападен: София, София област, Благоевград, Кюстендил, Перник; Южен централен: Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян, Хасково.

Югозападен	7	2 767,3	2 459,0	15,1%
Южен централен	11	9 246,8	7 667,6	18,6%
Общо за страната	73	49 804,8	38 853,8	-9,2%

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика”

Броят на закланите животни директно в животновъдните стопанства през 2009 г. намалява с 2,6% и се равнява на 1 492 000 броя, като в стопанствата са произведени 63 657 тона месо, което е с 6,4% повече в сравнение с 2008 г, вследствие на увеличеното живо тегло при говедата и овцете. Най-голям е делът на закланите овце - 36,2%. Добитото в стопанствата месо е 56,1% от общото производство на червено месо в страната. Обикновено добитото в стопанствата месо не се предлага на пазара, а остава за консумация в стопанствата.

Най-висок дял в промишленото производство на бяло месо /40,4%/ и по брой на закланите птици /45,2%/ има Северният централен район. Следващ по обем на производство е Югоизточният район. След тях с дял от 13,2% от производството на месо е Южният централен район, а по брой на закланите птици са Северозападния и Североизточния райони с равни дялове от 11,3%. Най-голямо увеличение на произведеното бяло месо през 2009 г. е отчетено в Североизточния район /+95,5%/, а най-голям спад е отчетен в Югозападния район /-16,5%/.

Таблица 10. ПРОМИШЛЕНО ПРОИЗВОДСТВО НА БЯЛО МЕСО ПРЕЗ 2009 Г. ПО РАЙОНИ НА ПЛАНИРАНЕ (NUTS2)**

Райони	Кланици - брой	Заклани птици и зайци /хил. броя/	Месо от птици и зайци /тона/	Субпродукти и втлъстен черен дроб /тона/
Северозападен	7	6 738,3	10 369,5	1 959,1
Северен централен	7	26 893,0	39 412,4	2 246,3
Североизточен	5	6 703,5	8 884,4	825,6
Югоизточен	5	S	S	S
Югозападен	1	S	S	S
Южен централен	5	5 062,3	11 369,2	2 258,8
Общо за страната	30	59 497,2	92 432,4	10 615,8

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика”, S - статистическа тайна

За разлика от намаляващото производство на месо в България, производството на месни произведения показва почти постоянен и стабилен темп на нарастване, с изключение на отбелязания незначителен спад през 2007 г. След като през 2008 г. производството на колбаси се увеличи с 31% в сравнение с 2007 г. и възлезе на 113 980 тона, през 2009 г. бе отбелязан спад с 6,4% до 106 821 тона. Стойността на продажбите на колбаси през 2009 г. възлезе на 521,9 млн. лева, което е с 1,8% по-малко в сравнение с 2008 г. /531,1 млн. лева/.

През 2008 г. производството на други приготвени храни и консерви от месо /без готовите месни ястия/ възлезе на 16 924 тона, а продажбите бяха на стойност от 74,9 млн. лева, като през 2009 г. това производство нарасна до 18 450 тона или с 9%, но стойността на продажбите спадна незначително до 73,9 млн. лева или с 1,3%.

От 2008 г. НСИ отчита по нов начин производството на колбаси. Използва се номенклатурата ПРОДПРОМ 2008, като колбасите се наблюдават общо, наблюдението и отчитането на производството на отделните видове колбаси е отпаднало. Публикуват се и данните за продажбите на месо и месни продукти, като продажбите са представени по количество и в стойност.

Таблица 11. ПРОИЗВОДСТВО НА МЕСНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2004 – 2009 Г. /В ТОНОВЕ/

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Колбаси и подобни продукти от месо	61 486	71 590	88 889	86 914	113 980	106 821

Източник: НСИ, данни, предоставени от НСИ през 2007, 2008 и 2009 г.

Наред с традиционните начини за реализация - търговци на едро и малки магазинчета и ресторанти в търговията с месо и месни продукти, значителна роля играят собствената мрежа от магазини и търговските вериги.

Основният начин за реализиране на продукцията на месопреработвателната индустрия е търговията на едро, респективно стоковите борси. Всяка втора фирма от сектора е доставчик на малки магазинчета и ресторанти. Почти половината от изследваните фирми разполагат със собствена мрежа от магазини. Търговските вериги са основен клиент на повече от една трета от месопреработвателните и месодобивни фирми. Чрез чуждестранни търговски фирми, реализират продукцията все по-голяма част от предприятията.

Навлизането на търговски вериги - мултинационални търговци на дребно, в сектора се насърчават някои положителни промени в месната промишленост (пакетиране, качество, съответствие с потребителското търсене), които водят до напредък и в прилагането на стандартите за безопасност на храните. Същевременно, политиката на големите търговски вериги (хипермаркети, супермаркети), и по-специално, оказваният натиск върху доставчиците за намаляване на цените и за плащане на редица такси (за предоставяне на място за излагане на продуктите, за участие в разходите за промоции на стоки и други) затрудняват голяма част от доставчиците.

Секторът търговия на дребно се явява движещата сила в развитието на месната индустрия в Европа. Няколко потребителски стоки и на първо място месото и месните продукти бяха засегнати най-силно от изискванията, поставяни през последните години пред преработвателите от страна на сектора търговия на дребно.

Секторът за търговия на дребно, освен със своето влияние за създаването и внедряването на мерки и системи за безопасност и сигурност в месната индустрия, се характеризира и с различни начини на развитие.

В изследването, озаглавено „Търговията на дребно с месо: ЕС25 – печеливши и губещи”, направено от пазарният анализатор GIRA, се посочва, че секторът за търговия на дребно в Европа може да бъде разделен на 3 модела:

- британски модел за супермаркет - „моно фирмен, с бранд на търговеца на дребно, с централизиран мениджмънт, ползващ се с имиджа на високо качество сред потребителите”;
- френски хипермаркети, които впоследствие се развиват като модел в Испания, Италия и новоприсъединилите се към ЕС страни;
- немски - “hard discounter”.

В изследването на GIRA се посочва, че английските супермаркети и немските дискаунтери са най-успешните модели. Вследствие в развитието на мрежата за търговия на дребно в месната индустрия са налице някои нови тенденции. Разфасоването на месото и опаковките, предназначени за крайния потребител, се извършват вече предимно по индустриален начин, първичният производител ще трябва да бъде вече все по-фокусиран върху ефективността на неговата дейност и намаляването на производствените разходи, като продажбата на стоки с бранда на търговеца на дребно ще бъде основното, доминиращо маркетингово средство.

Тези промени в културата на обслужването и в сектора търговия на дребно и ефектът, който те оказват върху месната индустрия, доведоха до наблюдаваното разрастване – по брой и влияние – на големите вериги магазини.

ТАБЛИЦА 12. 13-ТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ВЕРИГИ МАГАЗИНИ ЗА ПРОДАЖБИ НА ДРЕБНО В ЕВРОПА ПРЕЗ 2007 Г.

Компания	Оборот в млрд. евро	Държава
Carrefour	74.5	Франция
Tesco	60.0	Великобритания
Metro	55.7	Германия
Ahold	44.5	Холандия
Rewe	41.7	Германия
Edeka	38.6	Германия
Intermarche	38.0	Франция
Auchan	33.6	Франция
Aldi	32.0	Германия
Le Clerc	30.0	Франция
Sainsbury	23.8	Великобритания
Casino	22.8	Франция
Asda Wal-Mart	21.0	Великобритания

През 2009 г. експанзията на големите вериги магазини в България продължи с бързи темпове. Появиха се и продължават да се появяват нови играчи на пазара, а тези които вече действат в България, отварят нови магазини. Пазарът обаче продължи да е доминиран от обектите на традиционната търговия, през която преминаваха около 70% от продадените количества (по данни на MEMRB България).

Двадесетте основни търговски вериги в България имат общо 1125 магазина в 96 селища на страната към края на 2009 г.

Единадесет от веригите са чуждестранни, а девет - български. Чуждестранните вериги имат 219 магазина в страната, а българските - 146. Към търговски обединения принадлежат 760 магазина.

С най-много търговски обекти в страната - 604, е веригата КООП, която е обединение на кооперации, членуващи в ЦКС. На следваща позиция е обединението на независими търговци ЦБА. Заедно с обектите на ЦБА АМ то разполага общо с 189 магазина.

От чуждестранните търговски вериги с най-много обекти е "Билла" - 65, а от българските (извън обединенията) - ЦБА АМ с 33 магазина, следвано от "Фантастико" с 31.

През 2010 г. на пазара навлязоха веригата магазини "Карфур", компаниите "Лидл", "Темпо", "Меркатор" – хипермаркет РОДА, "Максима България" - супермаркети Т-Маркет.

Продължи експанзията на магазините "Кауфланд", като общия брой на обектите на тази верига в страната стана 35. Магазините "Билла" откриха логистичен център до Елин Пелин.

Повечето от малките месопереработвателни фирми работят предимно за регионалния пазар, докато някои от големите фирми развиват добра дистрибуторска мрежа в цялата страна и по този начин се превръщат в национални доставчици на месо и месни продукти.

В България няма специализирана логистична фирма за дистрибуция на месо и месни продукти, която да притежава хладилни складове и собствен транспорт, със собствени клонове в страната и да извършва дистрибуция в цялата страна. Ето защо, всички кланици и месопереработвателни предприятия извършват логистична дейност, която обслужва само тяхното предприятие. За тази цел, те разполагат със собствени транспортни средства – хладилни камиони и микробуси. Не съществуват междинни депа, където биха могли да обменят касите, с които превозват продукцията до междинния потребител. Повечето от по-големите фирми имат изградени свои логистични отдели, като в зависимост от капацитета и обхвата на доставки на

фирмата, те са развити в една или друга степен. Много от търговците на едро идват на място в предприятието и на експедицията получават заготвена по предварителна заявка стока.

Фирмите, участващи в търгове за обществена поръчка, зареждат обществените заведения с определените продукти на едро със собствен транспорт на производителя.

Месните суровини, които се използват в преработката, са предимно от внос. Големите специализирани фирми вносители имат собствени хладилни складове, разположени в различни райони на страната. След като бъдат внесени съответните видове и количества месо, те се доставят с транспорт на вносителя на фирмата заявител, или месопреработвателните фирми взимат месото от складовете на вносителя.

Практиката на българските месопреработвателни предприятия по отношение на логистичните услуги и аутсорсинг се различава от практиката в много европейски страни, които предпочитат да отдават част от дейностите си на външни фирми. Този стил на работа е много характерен например за британската месопреработвателна индустрия, където все повече се очертава тенденция за диверсифицирано управление.

При използването на аутсорсинг и логистични услуги, могат да се използват иновативни помощни средства, както и високотехнологични хладилни превозни средства за транспорт.

Изводът, който може да се направи е, че използването на логистични услуги и аутсорсинг в месопреработвателните предприятия в България остава изключително слабо застъпено, поради което съществуват резерви за тяхното повишаване и съответно създаване на стратегии за аутсорсинг на логистичните дейности.

Международните изследвания показват, че организациите в сектора на месопреработвателната индустрия използват стратегии за аутсорсинг на логистичните дейности по различни начини.

Според направено проучване, предприятията от месопреработвателната индустрия в България желаят да разширяват пазарния си дял и начините си за дистрибуция, и се стремят да реализират продукцията си в повече градове на страната. От друга страна, дистрибуцията е една от основните области, която се нуждае от спешно подобрение при месопреработвателите в страната. Друг извод, който е направен при анализа на логистичните процеси в месопреработвателните предприятия в България е, че не се използва логистичен аутсорсинг от нито едно предприятие у нас, поради което логистичните дейности остават изцяло вътрешна функция. Според изследванията на водещите страни обаче, чрез логистичен аутсорсинг в месопреработвателната индустрия могат да се постигнат значителни предимства.

Поради преобладаващата изходяща логистика на организациите от месопреработвателната индустрия е желателно разкриване на възможностите за обслужването на клиентите и разширяване на мрежата за дистрибуция, което може да се постигне чрез аутсорсинг на логистичните дейности.

2.3. ВНОС, ИЗНОС И ТЪРГОВСКИ БАЛАНС

В края на 2009 г. Европейската комисия публикува подробни статистически данни за търговията на ЕС с различни селскостопански стоки през 2008 г.

Данните сочат, че в стойностно отношение вносет в ЕС от трети страни на месо, включително субпродукти, предназначени за човешка консумация, е спаднал с 6% до 3,6 млрд. евро. В същото време, износет на тези продукти от ЕС се е увеличил с 34% до 5,1 млрд. евро. Докато търговският

дефицит през 2007 г. в сектор месо е бил 16 млн. евро, то през 2008 г. износът е надхвърлил вноса с 1,48 млрд. евро.

През 2008 г. износът на месо от ЕС в количествено отношение представлява 6% от общата търговия със селскостопански стоки, а търговията с живи животни представлява 1% от тази търговия.

Таблица 13. Търговия на ЕС с месо и живи животни през 2007 г. и 2008 г.

	2007			2008		
	Износ	Внос	Търговски баланс	Износ	Внос	Търговски баланс
Стойност /млн. евро/						
Говеждо и телешко месо	489	1877	- 1388	552	1429	-877
Свинско месо	2805	73	2732	3581	111	3470
Овче и козе месо	34	977	-944	32	996	-964
Птиче месо	923	1242	-319	1135	1536	-401
Количество /хил. тона/						
Говеждо и телешко месо	173	546	-373	191	310	-119
Свинско месо	1472	32	1440	1917	54	1863
Овче и козе месо	10	267	-257	9	265	-256
Птиче месо	792	507	285	889	538	351

Намаляването на стойността на вноса на месо в ЕС през 2008 г. се дължи на значителен спад на вноса на говеждо месо. Вносът на говеждо месо спадна с 43% в количествено отношение, дължащо се основно на забраната за внос на говеждо месо в ЕС от Бразилия, наложена през декември 2007 г. Стойността на вноса на говеждо месо от Бразилия в ЕС спадна от около 1 млрд. евро през 2007 г. до 319 млн. евро през 2008 г. Стойността на вноса на овче, свинско и птиче месо в ЕС нарасна, въпреки че не беше отбелязано значително нарастване на внасяните количества.

Увеличението на стойността на износа на месо и живи животни от ЕС през 2008 г. се дължи на увеличението на стойността на износа на говеждо, свинско и птиче месо. Най-голямо беше увеличението при свинското месо - с 28% в стойностно отношение и над 30% в количествено отношение. Износът на замразено свинско месо за Русия се увеличи с 20%, което беше подпомогнато и от наличието на експортни субсидии. Стойността на износа на свинско месо за Русия през 2008 г. беше почти 1 млрд. евро, докато през 2007 г. тя беше значително по-малка - 739 млн. евро. През 2008 г. значително по-големи количества свинско месо бяха изнесени за Япония и Хонконг, увеличи се износът и за Украйна.

Най-висок положителен търговски баланс беше отбелязан през 2008 г. при търговията със свинско месо, макар и по-нисък, положителен беше и баланса при търговията с птиче месо.

След като страните от ЕС се превърнаха в нетен вносител на птиче месо, през 2008 г. положителният търговски баланс беше възстановен и ЕС отново стана нетен износител. Имайки предвид общия износ на охладено, преработено и осолено птиче месо, износът надхвърли вноса с 38 хил. тона. През 2008 г. износът на птиче месо от ЕС се увеличи с 13%, а вносът - с 4%.

И през 2008 г. Бразилия остава основния доставчик на птиче месо в ЕС. Докато количеството на охладеното и замразеното птиче месо, внесено от Бразилия показва намаление с 8%, то вносът на преработено месо се е увеличил и годишната квота беше надхвърлена. Вносът от Тайланд на преработено птиче месо се е увеличил с 14%, като основните количества се внасят от преработвателния сектор. Общият внос на преработено птиче месо в ЕС през 2008 г. се е увеличил с 18%. В същото време, вносът на осолено птиче месо в ЕС спадна с почти 10%.

Износът на птиче месо от ЕС през 2008 г. беше стимулиран от нарасналото търсене от страна на Украйна и страните от Близкия изток. Намаляването на импортното мито във Виетнам беше

причина да се увеличи износа за тази страна, като се изнасяха основно замразени птичи разфасовки.

Таблица 14. Търговия на ЕС с птиче месо с трети страни /в тонове/

Страна	2006	2007	2008
ВНОС			
Охладено/замразено	303 400	213 900	197 200
- Бразилия	212 100	184 100	169 100
- Аржентина	8 400	13 700	13 200
- Чили	11 500	10 700	11 700
Преработено	338 000	355 800	421 400
- Бразилия	185 800	174 400	212 600
- Тайланд	139 600	164 800	188 600
Осолено	85 800	219 200	199 400
- Бразилия	84 200	215 600	190 900
ИЗНОС			
Охладено/замразено	812 900	755 400	855 500
- Русия	202 800	191 000	182 600
- Саудитска Арабия	76 100	78 500	94 000
- Украйна	71 500	24 900	90 300
- Бенин	47 000	63 700	82 100
- Хонконг	62 100	64 000	58 000
- Виетнам	2 300	15 900	39 000

Значителен остава износет на агнешко и шилешко месо, както и на птиче месо, в отделни години и на живи животни. Сравнително голям е и износет на месни консерви.

През 2009 г. стокообменът с живи животни, месо и месни продукти в стойностно отношение възлезе на 652 926 445 щатски долара или близо 1 млрд. лева.

Търговският баланс на България в търговията общо с живи животни, месо и месни продукти в стойностно отношение обаче продължава да се влошава и е отрицателен. Вносет на месо през 2009 г. надвишава 5 пъти износа.

Таблица 15. ИЗНОС НА ЖИВИ ЖИВОТНИ, МЕСО И МЕСНИ ПРОДУКТИ ОТ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2009 Г. /В КОЛИЧЕСТВО И СТОЙНОСТ/ Източник: НСИ

Код по КН	Продукти	Количество	Стойност (щ. д.)	Ср. цена (щ. д./тон)
Живи животни - броя				
0101	Живи коне, магарета и катъри	1000	1 429 129	3835,6
0102	Жив едър рогат добитък	52 159	19 231 736	1888,3
0103	Живи свине	177	93 221	6854,5
0104	Жив дребен рогат добитък	20 014	1 274 773	3773
0105	Живи птици	15 162 062	7 293 932	7020,8
01	Общо	15 235 412	29 761 034	-
Червени меса и карантии - тона				
0201	Месо от ЕРД, прясно и охладено	64,2	169 019	2 632,7
0202	Месо от ЕРД, замразено	1 242,6	6 097 090	4 906,7
0203	Свинско месо, прясно, охл. и замразено	1 213,1	3 469 863	2 860,3
0204	Месо от ДРД, прясно, охл. и замразено	5 135,4	33 905 795	6 602,4
0206	Карантии	376,1	1 238 055	3 291,8
0209	Сланина	43,1	44 162	1 024,6
0210	Меса и карантии, осолени, сушени, пушени,	167,0	467 793	2 801,2
	Общо червени меса	8 493	46 013 453	-
Бели меса и карантии - тона				

0207	Месо и карантии от домашни птици - общо, в т.ч.:	29 019,2	120 487 140	4 152,0
	- от петли и кокошки	19 956,0	40 798 967	2 044,4
	- от пуйки	308,0	1 269 963	4 123,3
	- от патици, гъски или токачки	8 754,8	78 418 210	8 957,2
0208	Други меса (от зайци)	10,8	40 323	3 733,6
	Общо бели меса	29 030	120 527 463	-
02	Общо	37 523	168 027 018	-
Колбаси и приготвени храни и консерви - тона				
1601	Колбаси и подобни продукти от месо, карантии	743,1	4 111 986	5 534
1602	Приготвени храни и консерви от месо, карантии	4 595,0	17 164 287	3 735
	Общо колбаси и консерви	5 338	21 276 273	-
	Общо живи животни, месо и месни продукти	-	219 064 325	-

През 2009 г. отрицателното салдо при търговията с тези продукти в стойностно отношение възлезе на минус 214 761 795 щатски долара. Въпреки че в количествено отношение вносът на птиче месо е повече от 2 пъти по-голям от износа, единствено при търговията с птиче месо салдото в стойностно отношение е положително - плюс 30 154 332 щатски долара. Внасят се основно разфасовки от петли и кокошки и месо от пуйки, предназначено за преработка, докато се изнася месо от патици с много по-високи експортни цени.

Таблица 16. ВНОС НА ЖИВИ ЖИВОТНИ, МЕСО И МЕСНИ ПРОДУКТИ ОТ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2009 Г. /В КОЛИЧЕСТВО И СТОЙНОСТ/ Източник: НСИ; Внос през 2009 г.

Код по КН	Продукти	Количество	Стойност (щ. д.)	Ср. цена (щ. д./тон)
Живи животни - броя				
0101	Живи коне, магарета и катъри	2 667	1 377 512	1 429
0102	Жив едър рогат добитък	1 630	2 654 349	3 325
0103	Живи свине	24 253	2 498 485	2 495
0104	Жив дребен рогат добитък	288 836	24 483 940	2 898
0105	Живи птици	3 694 688	7 197 574	13 041
01	Общо	4 012 075	38 860 139	-
Червени меса и карантии - тона				
0201	Месо от ЕРД, прясно и охладено	801,3	2 470 497	3 083,1
0202	Месо от ЕРД, замразено	11 051,9	34 294 663	3 103,1
0203	Свинско месо, прясно, охл. и замразено	86 152,8	208 289 237	2 417,7
0204	Месо от ДРД, прясно, охл. и замразено	268,0	962 922	3 593,0
0206	Карантии	14 357,6	18 454 326	1 285,3
0209	Сланина	15 853,8	12 875 063	812,1
0210	Меса и карантии, осолени, сушени, пушени,	2 211,5	5 157 723	2 332,2
	Общо червени меса	137 999	298 885 338	-
Бели меса и карантии - тона				
0207	Месо и карантии от домашни птици - общо, в т.ч.:	67 717,2	90 267 466	1 333,0
	- от петли и кокошки	52 997,7	73 484 513	1 386,6
	- от пуйки	14 602,5	16 388 258	1 122,3
	- от патици, гъски или токачки	117,0	394 695	3 373,5
0208	Други меса (от зайци)	28,4	105 665	3 720,6
	Общо бели меса	67 745	90 373 131	-
02	Общо	205 744	394 965 981	
Колбаси и приготвени храни и консерви - тона				
1601	Колбаси и подобни продукти от месо, карантии	4 236	8 617 220	2 035
1602	Приготвени храни и консерви от месо, карантии	7 152	16 563 742	2 316
	Общо колбаси и консерви	11 388	25 180 962	-
	Общо живи животни, месо и месни продукти	-	433 826 120	-

Най-голямо е отрицателното търговско салдо при търговията с червени меса - минус 252 871 885 щатски долара, и основно със свинско месо, където отрицателното салдо е минус 204 819 374 щатски долара, а износът е символичен. В групата на червените меса, положително търговско салдо в стойностно отношение има само при месото от дребен рогат добитък - 32 942 873 щатски долара, като вноса е незначителен.

През 2009 г. износът на месо възлезе на 36 779 тона, а на колбаси – на 743 тона и нарасна в сравнение с 2008 г., съответно със 74,3% и с 42,3%. Увеличи се износът на свинско месо, и най-вече този на птиче месо. Известен спад се наблюдава при износа на говеждо и агнешко месо. През 2009 г. говеждото месо е изнесено основно за страните от ЕС и най-вече за Румъния /643 тона/ и Гърция /290 тона/. За Италия са изнесени 100 тона. Свинското месо е изнесено отново почти изцяло за страните от ЕС и по-специално за Румъния /600 тона/, Кипър /302 тона/, Италия /122 тона/ и Гърция /89 тона/. Агнешкото месо е изнесено основно за Италия /1500 тона/ и Гърция /2500 тона/, много по-малки количества са изнесени за Унгария /57 тона/ и Австрия /13 тона/, а за третите страни основно се изнася за Хърватска /730 тона/, по-малки количества са изнесени за Македония /105 тона/ и Швейцария /17 тона/.

След като през 2008 г. беше отбелязан значителен спад в износа на птиче месо, то през 2009 г. той е нараснал в сравнение с предишната година повече от два пъти и възлезе на 29 019 тона. Най-голямо е количеството, изнесено за Румъния - 10 824 тона, следва Гърция с 4 605 тона. За Италия са изнесени 47 тона птиче месо. Износът на патешкото месо е предназначен за Франция /6314 тона/, Белгия /1414 тона/ и малки количества за Германия /50 тона/.

От изнесените през 2009 г. 743 тона колбаси 611 тона са били за страните от ЕС и основно за Гърция /170 тона/, Испания /150 тона/ и Румъния /74 тона/. За Италия са изнесени само 11 тона. Изнесените за трети страни 49 тона са били основно за Русия и Грузия.

През 2008 г. при износа на готови храни и месни консерви бе отбелязано едно от най-ниските количества през последните години, но през 2009 г. е отбелязано нарастване до 4 595 тона или увеличението е 3,5 пъти. Разпределението на износа по направления е подобно на това при износа на останалите месни продукти - от общо изнесените 4 595 тона, повечето са били предназначени за страните от ЕС, отново основно за Румъния /2 150 тона/, Франция /780 тона/ и Кипър /430 тона/, а износът за трети страни е бил за Албания /14 тона/, Израел /14 тона/ и др.

Таблица 17. ИЗНОС НА МЕСО И МЕСНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2004 -2009 Г. /В ТОНОВЕ/

Вид	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Месо, прясно и замразено	14226	17000	16560	28064	21091	36779
От едър рогат добитък	93	126	216	3142	1801	1307
От свине	216	129	113	548	1197	1318
- прясно и замразено	202	114	103	384	1013	1213
- пушено и осолено	13	14	10	148	101	62
- сланина	0.5	1	1	16	83	43
От дребен рогат добитък	7343	8263	8186	7244	6314	5135
От птици	6574	8481	8054	17130	11779	29019
Месни произведения	2681	3489	2843	1056	1297	4595
Салами, кренвирши	101	169	118	266	522	743

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика“. Данните за 2007 г., 2008 г. и 2009 г. са общо внос от ЕС и от трети страни.

Таблица 18. Износ на живи животни и месо за периода за периода 2006 - 2010 г. в стойност /лева/

	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за продукти по КН	23 493 153 075	26 426 895 408	29 736 129 247	22 881 784 667	30 488 093 930
01 ЖИВИ ЖИВОТНИ	41 419 830	45 558 264	44 624 439	41 902 983	66 821 405

02 МЕСА И КАРАНТИИ, ГОДНИ ЗА КОНСУМАЦИЯ	176 747 936	239 033 441	205 212 408	235 827 891	306 078 502

В стойностно отношение износът на месо по глава 2 на митническата тарифа през 2010 г. представлява 1% от стойността на общия износ на страната.

През 2009 г. вносът на месо в България за поредна година показва нарастване. Нормалната и ритмична работа на месопрееработвателната индустрия зависи почти изцяло от вноса на месо. През 2009 г. бяха внесени общо 183 801 тона месо и 11 388 тона месни продукти, в т.ч. 4 236 тона колбаси. В сравнение с предходната година вносът на месо се е увеличил с 16,47%, а вносът на месни продукти - с 95%, т.е. близо два пъти.

От момента на присъединяването на страната ни към ЕС, вносът на говеждо месо отбелязва постоянно намаление – до 11 853 тона през 2009 г., или с 20% в сравнение с 2008 г. За сметка на това, вносът на охладено и замразено свинско месо през този период се увеличава непрекъснато и достигна през 2009 г. до 86 153 тона, което е с 30% повече спрямо предходната година. Вносът на сланина показва тенденция на спад, но внесените количества са значителни – 15 854 тона, внасяни основно от страните от ЕС. Вносът на месо от дребен рогат добитък през 2009 г. е незначителен - 268 тона, като той спадна с 43,6% спрямо предходната година. Постоянно увеличение отбеляза вносът на птиче месо, който възлезе през 2009 г. на 67 717 тона, или увеличението е с 15,7%.

Вносът на замразено говеждо месо през 2009 г. е осъществен изцяло от страните на ЕС, т.е. това е вътрешнообщностна доставка. Основните количества са доставени от Полша - 2 900 тона, Австрия - 1 400 тона, Испания - 1 032 тона, Италия - 1 020 тона, Германия - 850 тона, по-малки количества идват от Холандия /814 тона/, Гърция /720 тона/, Дания /600 тона/, Белгия /463 тона/, Франция /217 тона/, Унгария /152 тона/ и др.

Доставките на прясно и охладено свинско месо през 2009 г. бяха изцяло от страните от ЕС, внос от трети страни няма. Основните количества са доставени от Германия - 17 264 тона, Испания - 15 242 тона, Австрия - 8 300 тона, Франция - 7 530 тона, и по-малки количества от Белгия - 5 600 тона, Дания - 4 350 тона, Кипър - 4 200 тона, Холандия - 4 060 тона, Унгария - 3 600 тона, Полша - 2500 тона, Гърция - 2 450 тона, Италия - 1 242 тона и др.

Вносът на месо от дребен рогат добитък бе осъществен основно от Нова Зеландия - 152 тона и Германия - 101 тона. От Италия бяха внесени 18,6 тона.

Птичето месо през 2009 г. беше доставено основно от страните от ЕС, като имаше и внос от трети страни - от Бразилия бяха внесени 5 700 тона и от Аржентина - 100 тона. От страните от ЕС най-значителни бяха доставките от Холандия - 12 200 тона, Германия - 8 211 тона, Румъния - 7 901 тона, Франция - 6 450 тона, Гърция - 4 953 тона, Полша - 4 800 тона, Италия - 3 403 тона, Испания - 2 810 тона, Великобритания - 2 040 тона, Белгия - 1 057 тона, Португалия - 540 тона и др.

През последните три години доставките на колбаси и готови месни продукти в България нарастват значително. Те се осъществяват почти изцяло от страните на ЕС, като това са някои деликатесни месни продукти, които се доставят по-скоро за да се разнообрази пазара в специализираните магазини за продажба на деликатеси. Увеличи се обаче вносът и на някои по-нисъкостойностни месни продукти, което личи и по средната импортна цена. Увеличава се обаче и износът на тези продукти от България, като обаче износът е значително по-нисък от вноса.

През 2009 г. вносът на колбаси беше осъществен основно от Германия - 2 360 тона, Испания - 721 тона, Италия - 458 тона, като значително по-малки количества бяха внесени от Холандия - 84 тона, Дания - 82 тона, Гърция - 72 тона и др.

Вносът на месни продукти и консерви беше осъществен от Полша - 900 тона, Испания - 866 тона, Германия - 842 тона, Гърция - 713 тона, Австрия - 562 тона, Италия - 538 тона, Белгия - 473 тона, Франция - 241 тона, Румъния - 212 тона и др.

Таблица 19. ВНОС НА МЕСО И МЕСНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2004 -2009 Г. /В ТОНОВЕ/

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Месо, прясно и замразено	110630	129663	143393	138880	157786	183801
От едър рогат добитък	33368	50484	63567	15406	14904	11853
От свине	35786	34985	37694	75507	83788	103963
- прясно и замразено	15445	14676	18362	55199	66316	86153
- пушено и осолено	4838	1961	294	2514	2052	1956
- сланина	15503	18363	19038	17794	15420	15854
От дребен рогат добитък	25	135	24	91	614	268
От птици	41451	44059	42109	47876	58480	67717
Месни произведения	6773	2129	666	1820	2311	7152
Салами, кренвирши	699	299	541	2143	3515	4236

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика“. Данните за 2007 г., 2008 г. и 2009 г. са общо внос от ЕС и от трети страни.

Таблица 20. Внос на живи животни и месо за периода 2006 - 2010 г. в стойност /лева/

	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за продукти по КН	36 142 375 360	42 756 786 760	49 078 714 401	33 005 974 041	37 476 500 597
01 ЖИВИ ЖИВОТНИ	59 616 753	65 327 388	70 731 435	55 127 448	68 485 252
02 МЕСА И КАРАНТИИ, ГОДНИ ЗА КОНСУМАЦИЯ	257 323 243	342 409 837	536 084 016	557 960 824	575 624 395

В стойностно отношение вносът на месо по глава 2 на митническата тарифа през 2010 г. а представлява 1,5% от стойността на общия внос в страната.

През 2009 г. общото потребление в домакинствата на месо показва нарастване спрямо предишната година. Потреблението на месо възлезе на 30,7 кг, което е увеличение с 8,4% спрямо 2008 г. Потреблението на месни произведения обаче, за първи път от 7 години насам, показва намаление и възлезе на 14,3 кг, или спадна с 5,3%. По-долу в таблицата може да се проследи потреблението в домакинствата на отделните видове месо и месни произведения до 2009 г.

Таблица 21. ГОДИШНО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА МЕСО И МЕСНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ СРЕДНО НА ЧОВЕК В ДОМАКИНСТВОТА /В КГ/*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Месо	22.7	24.8	24.2	24.2	26.5	27.4	28.3	30.7
Свинско	3.6	4.6	4.3	3.6	4.3	5.1	5.3	6.1
Говеждо и телешко	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.1	1.1	1.0
Агнешко и ярешко	1.8	1.9	1.8	1.6	1.6	1.5	1.6	1.7
Овче, шилешко, козе	0.8	0.7	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.5
Кайма - смес	5.2	5.5	5.7	6.2	6.8	6.9	7.2	7.4

От домашни птици	7.5	7.8	7.5	7.9	8.9	8.8	9.0	10.2
От други животни	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
Субпродукти и карантия	2.7	2.9	3.0	3.0	3.0	3.2	3.3	3.6
Месни произведения	10,9	11,9	12,7	13,4	14,1	14.8	15.0	14.3
Трайни колбаси	1.8	2.0	2.0	2.4	2.6	3.0	3.4	3,6
Малотрайни колбаси	7.0	7.4	8.0	8.5	9.0	8.9	8.8	7.9
Сланина	0.4	0.5	0.5	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2
Консерви с месо	1.1	1.3	1.4	1.2	1.0	1.2	0.9	1.0
Месни продукти	0.6	0.7	0.8	1.0	1.2	1.4	1.6	1.7

Източник: НСИ 2009 г., Бюджети на домакинствата в България и www.nsi.bg

* - не включва количествата, консумирани в заведенията за обществено хранене

През 2007 г. покупателната способност на домакинствата отбелязва нарастване както при свинското месо, така и при колбасите, което е вследствие на сравнително стабилните им цени и увеличаването на доходите на част от населението. През 2008 г. покупателната способност на домакинствата както по отношение на свинското и птичето месо, така и по отношение на колбасите, се увеличава, но с по-ниски темпове, което е вследствие на увеличение на цените по време на зърнената криза. През 2009 г. покупателната способност на домакинствата по отношение на свинското и птичето месо се увеличава, но намалява при малотрайните и трайните колбаси.

2.4. ВОДЕЩИ ПРЕДПРИЯТИЯ

През 2010 г. най-голямата световна компания за производство на храни и напитки е Nestle, Швейцария, с размер на продажбите от 82,7 млрд. евро и наети 281 000 души. Тя е и най-голямата европейска компания в тази област. Измежду 30-те компании, най-големи производителки на храни и напитки в света, 3 компании, произвеждащи месо и месни продукти, се класират на 10-то, 22-ро и 27-мо място. Това са съответно Tyson Foods Inc. от САЩ, с размер на продажбите от 21,4 млрд. евро и заети 115 000 души, VION Холандия, с размер на продажбите от 9 млрд. евро и наети 27 000 души, и Smitfield Foods Inc. САЩ - с размер на продажбите от 8 млрд. евро и наети 48 000 души.

Измежду 24-те компании, най-големи производителки на храни и напитки в ЕС, 2 компании, произвеждащи месо и месни продукти, се класират на 5-то и 9-то място. Това са съответно VION Холандия и Danish Crown Дания. Размерът на продажбите на Danish Crown е 6,1 млрд. евро, а наетите лица са 23 000.

Пазарът на преработени месни продукти в ЕС се оценява на стойност от около 106 млрд. евро и представлява около 10% от пазара на храни и напитки в Европа.

Най-голям дял в общото производство на преработени месни продукти заемат студено и топло пушените месни продукти, с дял от 35% от целия пазар на стойност от 37,4 млрд. евро. Производството на бекон и шунка заемат следващия по големина дял в общото производство на месни продукти – 31% на стойност от 32,4 млрд. евро. Производството на деликатесни месни продукти заема 1/5 от пазара на месни продукти. Значително по-малък дял се пада на производството на замразени „удобни“ месни храни и месни консерви.

Някои от месните продукти се произвеждат за веригите магазини под собствена фирмена марка, като се оценява, че чрез тях се продават около 20% от месните продукти в Европа. Очаква се пазарът на преработени месни продукти да нараства с около 2% годишно в периода до 2010 г., като все още има голям потенциал за продажбите на месни продукти под собствената марка на преработвателя.

В сектора на месната индустрия в Европа, някои от големите кланични и месодобивни компании са лидери и в производството на месни продукти. Има и някои големи международни конгломерати, производители на широка гама от потребителски стоки, които се занимават и с производството на месни продукти.

Водещата компания в Европа е Danish Crown, която чрез марката си Tulip заема дял от 4,4% от пазара на месни продукти в Европа. Следват Nestle, с пазарен дял от 4%, и ирландската групировка за производство на ingredienti и храни за широко потребление Kerry Group, с дял от 3,3%. Закупувайки компанията Sara Lee в Европа, американската компания за производство на свинско месо Smithfield също заема пазарен дял от 3,3% от европейския пазар на месни продукти.

ТАБЛИЦА 22. НАЙ-ГОЛЕМИТЕ ЕВРОПЕЙСКИ МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИ КОМПАНИИ

Компания	Пазарен дял в %	Страна
Danish Crown	4,4	Дания, Великобритания, Германия
Nestle	4,0	Швейцария
Kerry Group	3,3	Ирландия, Великобритания
Smithfield Foods	3,3	Франция, Полша
Unilever	2,8	Холандия, Великобритания
Heristo....	2,5	Германия
Peter zur	2,5	Германия
VION	1,8	Холандия, Германия
Campofrio	1,7	Испания

Желанието на промишлените и крайните потребители за проследяемост и необходимостта да се произвеждат хранителни стоки с по-голяма добавена стойност, при наличието на вносно, поевтино месо, са предпоставките европейската преработвателна промишленост да се развива като интегрирана индустрия.

Почти е дошъл краят на епохата, в която европейските преработватели да могат да търгуват и да развиват своя бизнес само със стоката месо.

Изискването за удобство, развитието на заведенията за бързо хранене и лесно приготвяне на предлаганите ястия, липсата на време при голяма част от потребителите, както и постоянното намаляване на печалбата на преработвателите в епохата на действие на веригите магазини и супермаркети, принуждават преработвателите на месо и месни продукти да въвеждат все нови и нови видове преработени продукти.

Допълнително преработените продукти, готовите за консумиране храни, удобните за бързо приготвяне храни, понастоящем са на края на производствената линия за много компании, които доскоро се занимаваха само с първично производство и добив на месо.

Интегрирането в месната индустрия сега се върти около такива „крилати фрази“ като “from farm to fork” /от фермата до вилницата/, “from stable to table” /от обора до масата/, “from farm gate to plate” /от вратата на фермата до чинията/, като интеграцията обхваща първичния производител, добива на месо и по-нататъшната преработка и производството на месни продукти. Тъй като тази тенденция се развива и разпространява непрекъснато, границите между производител и преработвател все повече се разминават.

Докато Danish Crown има от доста време в своите редици крайния преработвател Tulip, понастоящем и групата VION, която придоби напоследък няколко компании, които произвеждат преработени продукти, се превърна в главната сила на европейския пазар на преработени месни продукти. Тук се включват такива компании като Lutz от Sudfleisch, Food Family от Moxsel, и производството на месни продукти на Salomon, както и производството на бекон и продукти в малки потребителски опаковки от бившите компании Hendriz Meat и Dumeco – част от бизнеса на групата в Холандия.

Групата Grampian Country Food Group във Великобритания също разполага със своя армия от преработвателни предприятия, произвеждащи готови ястия и преработени продукти от птиче месо, бекон, колбаси и други готови и удобни за бързо приготвяне храни. Групата се снабдява със суровини от мрежата ѝ от първични производители, разпростряна в цяла Великобритания.

Много други компании, добиващи говеждо месо и разположени във Великобритания и Ирландия, придобиха своите преработвателни предприятия, произвеждащи бургери, малки потребителски опаковки, предлагащи преработено месо за търговската мрежа на дребно, различни месни разфасовки и мляно месо, готови за употреба храни.

Компанията Westfleisch от Германия намери начин за интегриране по цялата хранителна верига с придобиването на компанията Barfuss. Във Франция, първичният производител Bernard, придоби преработвателните компании от Floc’h Marchand Group.

Както Danish Crown и VION са лидерите на европейския пазар на първичните преработватели на месо, така и техните предприятия за преработени месни продукти се нареждат сред най-големите европейски преработватели. През 2005 г. Tulip имаше оборот от 5 млрд. датски крони и печалба от 67,3 млн. датски крони, като произведе 175 187 тона месни продукти.

Месопреработвателният сектор в Европа е същевременно и част от някои големи международни конгломерати, такива като Nestle и Unilever, както и Sara Lee от САЩ.

През 2005 г. темпът на нарастване на компанията Nestle беше 2%, като размера на продажбите в Европа възлезе на 27,6 млрд. швейцарски франка. Измежду видовете месни продукти, произведени от компаниите на Nestle, се открояват франкфуртерите Herta, различните месни полуфабрикати за пици, както и продуктите от птиче месо Geti Wilba.

През август 2006 г. се случи ново разместване на пазара на преработени месни продукти в Европа – Sara Lee продаде бизнеса с месо в Европа, включително и марката си Aoste във Франция на американския преработвател на свинско месо, гиганта Smithfield Foods.

Отделно от интегрираните месопреработватели и многонационалните конгломерати, в Европа се развиват и голям брой средни по големина месопреработвателни фирми, които също показват стремеж към разрастване на статута и размера им. Немската компания Reinert Group, която от дълги години е известен производител на шунка и колбаси за пазара в Европа, изгради свое предприятие в Румъния. Компаниите Zimbo и Stockmeyer също си пробиват път на международния пазар за продажби на дребно на месни продукти. Компанията Campofrio от Испания, която е свързана със Smithfield, също има значителен дял от европейския пазар на месни продукти.

През 2010 г. продължава концентрацията в немската индустрия за клане на свине, като секторът е най-големият в ЕС.

На десетте най-големи компании се падат 75% от закланите в страната през годината свине, този процент през 2009 г. е бил 73%. На трите най-големи компании в страната се падат около 54% от общо закланите свине.

Таблица 23. Концентрация в немската индустрия за клане на свине

Компания	Заклани свине /в млн. броя/ през 2010 г.	Заклани свине /в млн. броя/ през 2009 г.	% на промяна 2009/2010	Пазарен дял в % през 2010 г.
Tonnies	14.2	13.2	7.6	24.4
Vion	10.7	10.0	7.0	18.4
Westfleisch	6.6	6.2	5.8	11.3
D&S	3.6	3.5	3.8	3.3
Vogler	2.0	1.7	14.7	3.3
Boseler Goldschmaus	1.5	1.4	7.2	2.6
BMR	1.4	1.3	2.2	2.3
Tummel	1.4	1.3	3.1	2.3
Gausepohl	1.3	1.3	6.3	2.3
Muller Gruppe	1.3	1.3	2.4	2.2
Общо 10 компании	43.8	41.1	6.6	75.2
Общо в Германия	58.3	56.2	3.7	100.0

Продължава концентрацията в сектора за производство на свинско месо и във Франция. През 2009 г. първите 15 компании в сектора заемат дял от над 70% от добитото свинско месо в кланиците. В 9 от компаниите се колят над 1 млн. броя свине годишно.

Таблица 24. Класация на първите 15 по големина кланици във Франция

Компания	Брой заклани свине	Относителен дял в %
Cooperl Lamballe	2 351 000	9.4
Cooperl Monfort	1 692 000	6.8
SEAE Evron	1 565 000	6.3
Dad (SA)	1 415 000	5.7
Kermene (SA)	1 395 000	5.6
Europig	1 352 000	5.4
Bernard	1 343 000	5.4
Socopa Chateaub	1 194 000	4.8
Abera (Ets)	1 054 000	4.2
ARCA St-Maixent	979 000	3.9
Gatine Viandes	912 000	3.6
Bigard (Ste)	863 000	3.5
AIM	810 000	3.2
Loudeac-Viandes	669 000	2.7
Charal Sable	639 000	2.6
Общо 15 компании	18 232 000	72.9
Общо във Франция	24 995 000	100.0

Доминиращи в сектор птиче месо са френските компании. Въпреки заплахата от болестта „птичи грип”, френската птицепреработваща промишленост все още остава доминиращата сила в Европа. Водещата компания е групата Doux, която всяка година произвежда и преработва повече от 1,1 млн. тона птици и преработени продукти на базата на птичето месо.

Групата Doux е най-големият играч в сферата на търговията на дребно, индустрията за производство на хранителни стоки и в сектора услуги, предоставяни на хранителната промишленост и продава своите продукти в 5 континента и в повече от 130 страни по света.

Таблица 25. 10-те най-големи компании с кланици за птиче месо в Европа

Компания	Пазарен дял в %	Държава
Doux	5.0	Франция
LDC	4.0	Франция
AIA	3.5	Италия
Grampian	3.0	Великобритания
Wiesenhof/Westjohann	2.0	Германия
Gastronome	2.0	Франция
Two Sisters	1.5	Великобритания
Plukon Royale	1.5	Холандия
Amadori	1.5	Италия
Unicora	1.0	Франция

Сред 20-те водещи предприятия в сектор „Селско, горско и рибно стопанство” - „Производство на хранителни продукти”, в България по степен на развитие има 10 предприятия от областта на животновъдството, като фирма “Градус - Иван Ангелов”, Панагюрище през 2008 г. се нарежда на 2-ро място с приходи от продажби на стойност 44,1 млн. лева и заети 200 души.

Таблица 26. водещи предприятия в сектор селско стопанство – животновъдство по приходи от продажби и заети лица. Източник: BEIS, Търговски регистър, CIELA, КФН, БФБ

№	Предприятие	Приходи от продажби /хил. лева/				Заети	
		Място 2008	2008	2007	2006	Място 2008	2008
1.	Градус - Иван Ангелов - 55 ЕТ, Панагюрище - птици	2	44 130	41 757	39 443	12	200
2.	Свинокомплекс Самуил АД, Бръшлен - свине	5	22 942	21 385	20 598	234	44
3.	Яйца и птици - Зора АД, Дончево - птици	7	21 297	19 503	13 126	5	299
4.	Камчия АД, Шумен - птици	10	16 294	13 312	11 603	9	240
5.	Милениум 2000 ООД, Стара Загора - птици	11	15 391	14 115	11 576	170	55
6.	Манекс - Наско Манасиев ЕТ, Варна - свине	13	14 820	12 262	15 781	822	14
7.	Брадърс Комерс ЕАД, Шумен - свине	14	14 741	9 754	11 056	6	282
8.	Хайпро България ООД, Павликени - яйца	15	14 739	8 051	8 050	38	120
9.	Свинокомплекс „Голямо Враново - Инвест” АД, Голямо Враново - свине	20	11 857	10 183	10 261	13	196
10.	Джиев АД, Костинброд - птици	27	9 496	7 901	5 750	30	143

Сред 20-те водещи предприятия в сектор „Производство на хранителни продукти” през 2008 г. се нарежда Нестле България АД, София, с приходи от продажби на стойност 268,9 млн. лева и на второ място по брой заети лица - 1 528.

Сред водещите предприятия в хранителната индустрия има 4 предприятия от областта на месопереработката, като Дил Тур Пловдив АД от Пловдив се нарежда през 2008 г. на 6-о място по приходи от продажби на стойност от 103,4 млн. лева и на първо място по брой заети - 1 541 души.

Таблица 27. ВОДЕЩИ ПРЕДПРИЯТИЯ В ХРАНИТЕЛНАТА ИНДУСТРИЯ – МЕСОПРЕРАБОТКА ПО ПРИХОДИ ОТ ПРОДАЖБИ И ЗАЕТИ ЛИЦА

№	Предприятие	Приходи от продажби /хил. лева/				Заети	
		Място 2008	2008	2007	2006	Място 2008	2008
1.	Дил Тур Пловдив АД, Пловдив	6	103 403	81 563	71 616	1	1 541
2.	Пилко ЕООД, Разград	10	73 654	59 817	42 984	7	550
3.	Градус-1 ООД, Панагюрище	13	65 059	63 791	51 012	13	445
4.	Месокомбинат-Ловеч АД, Ловеч	11	69 496	46 704	62 859	10	493

Източник: BEIS, Търговски регистър, CIELA, КФН, БФБ

Според регистъра на предприятията от НВМС през 2010 г. в месната индустрия в България работят 449 предприятия. От направено проучване на 98 фирми от индустрията /членове на АМБ/, което може да се смята достатъчно представително /обхваща 22% от фирмите/, може да се направят следните изводи по отношение на големината на предприятията въз основа на зетите в тях:

- 4% от фирмите са микро предприятия /заети до 10 човека/
- 43% от фирмите са малки предприятия /заети до 50 човека/
- 47% от фирмите са средни предприятия /заети до 250 човека/
- 6% от фирмите са големи предприятия /заети над 250 човека/.

Следователно 94% от фирмите в месопереработвателната индустрия на България са малки и средни предприятия, като най-голяма е групата на средните предприятия, следвана от тази на малките. В повечето страни от ЕС в месната индустрия преобладават малките предприятия.

През 2009 г. 9 предприятия от месния сектор са големи предприятия по определението за размера на предприятията /попадат в групата със служители над 250 души/, т.е. техният дял е 2% от общо регистрираните предприятия в сектора.

В таблицата по-долу се вижда, че през 2009 г. в сравнение с 2008 г. броят на предприятията в сектор месо е намалял, само броят на предприятията за мляно месо и заготовки се е увеличил. През 2010 г. обаче общият брой на предприятията се е увеличил, като увеличение има във всички групи, а най-голямо е нарастването на броя на предприятията за млени месо и месни заготовки.

Таблица 28. РЕГИСТРИРАНИ ПРЕДПРИЯТИЯ В БАБХ - СЕКТОР МЕСО

ПРЕДПРИЯТИЯ	2008 ГОДИНА	2009 ГОДИНА	2010 година	Изменение 2010/2009 в %
Месодобивни предприятия за червени месо	94	85	91	7,0%
Месодобивни предприятия за бели месо	66	62	66	6,4%
Месопереработка	192	183	195	6,6%
Млени месо и месни заготовки	85	88	97	10,2%
Общо	437	418	449	7,4%

Месопереработвателните предприятия са разположени в цялата страна, като най-голям брой има в столицата и другите големи градове. От общо 192 предприятия в тази група, в София са регистрирани 28 предприятия, следва Пловдив със 17 броя. На трето място са Варна - 8 броя, Ловеч - 8 броя и Стара Загора - 8 броя, следват Плевен - 7 броя, Велико Търново и Бургас - с по 6 броя. По брой на месопереработвателните предприятия на София се падат близо 15% от общия

брой на регистрираните предприятия. Почти 50% от месопреработвателните предприятия са разположени в 8 големи града в страната - София, Пловдив, Варна, Плевен, Стара Загора, Ловеч, Велико Търново и Бургас.

По отношение на предприятията за мляно месо и месни заготовки, най-голям брой предприятия са разположени отново в София - 16 броя, следват Пловдив - 12 броя, Варна - 7 броя, Плевен - 5 броя, Бургас - 2 броя. На тези градове се падат 42% от общия брой на предприятията в тази група - 98 броя.

По отношение на 20 най-големи предприятия в сектор месна индустрия, класирани според броя на служителите, най-големите предприятия са разположени в различни градове, както следва: 5 в София и София област, 4 в Пловдив и Пловдив област, и останалите 11 по едно в следните градове - Разград, Ловеч, Панагюрище, Гоце Делчев, Стара Загора, Монтана област, Пазарджик област, Благоевград, Карлово, Свищов и Бургас област.

Анализът по степен на развитие на предприятията е изготвен при комбиниране на многомерен статистически анализ и анализ по някои отделни (едномерни) показатели. Изследването се базира на подбрани общо 7 количествени показатели при подбора на водещите предприятия. Подборът на показателите е направен с цел оценка на параметри, които могат да бъдат приложени към представителна статистическа извадка, точно и еднозначно да измерят и оценят мястото на едно дружество в сектора, в който работи.

Таблица 29. ПРЕДПРИЯТИЯТА В СЕКТОР МЕСНА ИНДУСТРИЯ ПО СТЕПЕН НА РАЗВИТИЕ ПРЕЗ 2009 Г.

Сектор	№	Предприятие	Населено място	Коеф. на стабилност'2009
Месо	1	Агрокомерс 98 ЕООД	Омуртаг	0,968
Месо	2	Дил Тур Пловдив АД	Пловдив	0,965
Месо	3	Месокомбинат Русе АД	Русе	0,965
Месо	4	Пилко ЕООД	Разград	0,963
Месо	5	Кен АД	Стара Загора	0,962
Месо	6	Градус 1 ООД	Панагюрище	0,961
Месо	7	Месокомбинат Ловеч АД	Ловеч	0,959
Месо	8	Меком АД	Силистра	0,954
Месо	9	Гранит 2 ЕООД	Велико Търново	0,954
Месо	10	Деликатес 2 ООД	Житница - Пд	0,954
Месо	11	Рай 2004 ООД	Хасково	0,953
Месо	12	Тони Кас ООД	София	0,952
Месо	13	Сами М ЕООД	Перник	0,952
Месо	14	Брезово АД	Брезово - Пд	0,951
Месо	15	Емил Илиев ЕООД	Тополи	0,951
Месо	16	Унитемп ООД	Войводиново	0,951
Месо	17	Тандем В ООД	София	0,951
Месо	18	Димитър Маджаров 2 ЕООД	Пловдив	0,950
Месо	19	Поло Комерс ООД	София	0,950
Месо	20	Карол Фернандес Миит ООД	Благоевград	0,948

Показателята ефективност на използване на персонала характеризира ефективността на персонала посредством нетните приходи от продажби. Показателят е в стойностно изражение и изразява приходите от продажби в лева на заето лице.

Оптималният показател е максималния. В този случай ефектът от използването на персонала е максимален, т.е. по-голям обем продукция на работник, и следователно разходите за персонал имат по-нисък дял в разходите за дейността.

Таблица 30. Водещи предприятия в сектора по ефективност на използване на персонала през 2008 - 2009 г. /хил. лева на зает/

Сектор	№	Предприятие	Населено място	Коеф. на ефективност '2009	Коеф. на ефективност '2008
Месо	1	Агрокомерс 98 ЕООД	Омуртаг	1 152,25	1 138,21
Месо	2	Гранит 2 ЕООД	Велико Търново	737,15	624,07
Месо	3	Рай 2004 ООД	Хасково	671,75	862,78
Месо	4	Месокомбинат Русе АД	Русе	548,11	511,34
Месо	5	Кремонини АД	Силистра	340,91	541,40
Месо	6	Интерфудс АД	София	310,88	323,71
Месо	7	Величко Иванов Венеция ЕТ	Левски	276,44	289,71
Месо	8	Тони Кас ООД	София	260,61	140,10
Месо	9	Унитемп ООД	Войводиново	249,86	229,96
Месо	10	Месни продукти ЕООД	Здравец - Тщ	240,76	227,89
Месо	11	Поло Комерс ООД	София	223,63	216,44
Месо	12	Меком АД	Силистра	218,16	217,47
Месо	13	Родопа 2005 ООД	Търговище	208,46	433,84
Месо	14	Брезово АД	Брезово - Пд	200,90	177,39
Месо	15	Братя Къртеви ООД	Радиново	200,12	157,62
Месо	16	Монита ООД	Димитровград	195,47	167,56
Месо	17	Примотрейд ЕООД	Сандански	190,67	152,65
Месо	18	Пепи Комерс ООД	София	185,03	135,33
Месо	19	Кен АД	Стара Загора	183,63	209,60
Месо	20	Вет 33 Гьокчен Расим ЕТ	Асеновград	183,49	248,00

Работната ръка е този компонент на бизнеса, който е основен двигател на всяка дейност и колкото по-голям е броят на заетите, толкова по-голяма е необходимостта да се обърне внимание на нуждата от повишаване на знанията и уменията, преквалификацията, подобряване адаптивността и повишаване мобилността на заетите лица в конкретния сектор, регион, предприятие. Показателят брой заети лица в едно предприятие е един от критериите за избор на водещи предприятия. Оптималният показател е максималния.

Таблица 31. Водещи предприятия в сектора по брой заети лица за периода 2007-2009 г.

Сектор	№	Предприятие	Населено място	Служители' 2009 (брой)	Служители' 2008 (брой)	Служители' 2007 (брой)
Месо	1	Дил Тур Пловдив АД	Пловдив	1 406	1 541	786
Месо	2	Пилко ЕООД	Разград	643	550	494
Месо	3	Месокомбинат Ловеч АД	Ловеч	565	493	422
Месо	4	Градус 1 ООД	Панагюрище	439	445	389
Месо	5	Меркез ООД	Гоце Делчев	387	52	43
Месо	6	Димитър Маджаров 2 ЕООД	Пловдив	320	281	201
Месо	7	Дениз 2001 ЕООД	София	269	266	289
Месо	8	Сами М ЕООД	Перник	263	270	255
Месо	9	Кен АД	Стара Загора	251	223	188
Месо	10	Емил Илиев ЕООД	Тополи	229	223	258
Месо	11	Тандем В ООД	София	224	198	177
Месо	12	Брезово АД	Брезово - Пд	208	217	227
Месо	13	Компас ООД	Комарево - М	194	204	152

Месо	14	Карол Фернандес Миит ООД	Благоевград	193	207	220
Месо	15	Еко Мес ЕООД	Величково - Пз	193	180	127
Месо	16	Галус 2004 ЕООД	София	189	166	160
Месо	17	Месокомбинат-Карлово АД	Карлово	188	162	163
Месо	18	Месокомбинат Свищов ООД	Свищов	172	171	161
Месо	19	Деликатес 2 ООД	Житница - Пд	167	133	110
Месо	20	Браво ООД	София	167	249	252

Показателят нетни приходи от продажби характеризира мащаба на едно търговско дружество и отразява реализираните нетни приходи от продажби по Отчета за приходите и разходите. Включва нетните приходи от продажба на продукция, стоки, материали, услуги, ДМА и други. Оптималният показател е максималния. Водещите предприятия с големи приходи от продажби са тези, които могат и биха били заинтересовани да внедрят иновативни модели за управление и организация на труда.

ТАБЛИЦА 32. ВОДЕЩИ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО ПРИХОДИ ОТ ПРОДАЖБИ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2007 - 2009 г. /в хил. лева/

Сектор	№	Предприятие	Населено място	Продажби '2009 (хил. лв.)	Продажби '2008 (хил. лв.)	Продажби '2007 (хил. лв.)
Месо	1	Дил Тур Пловдив АД	Пловдив	144 288	104 243	81 563
Месо	2	Пилко ЕООД	Разград	82 621	73 654	59 817
Месо	3	Месокомбинат Русе АД	Русе	79 476	82 325	37 711
Месо	4	Месокомбинат Ловеч АД	Ловеч	78 918	69 496	46 704
Месо	5	Градус 1 ООД	Панагюрище	63 540	65 059	63 791
Месо	6	Кен АД	Стара Загора	46 091	46 741	36 841
Месо	7	Брезово АД	Брезово - Пд	41 787	38 494	41 358
Месо	8	Емил Илиев ЕООД	Тополи	41 586	39 090	25 516
Месо	9	Димитър Маджаров 2 ЕООД	Пловдив	37 775	28 355	19 980
Месо	10	Тандем В ООД	София	33 866	28 904	21 151
Месо	11	Агрокомерс 98 ЕООД	Омуртаг	32 263	33 008	33 579
Месо	12	Унитемп ООД	Войводиново	30 733	31 965	35 755
Месо	13	Деликатес 2 ООД	Житница - Пд	30 256	26 225	19 117
Месо	14	Карол Фернандес Миит ООД	Благоевград	28 813	34 103	35 886
Месо	15	Меком АД	Силистра	26 616	33 056	32 972
Месо	16	Сами М ЕООД	Перник	26 105	28 131	23 776
Месо	17	Поло Комерс ООД	София	23 034	30 301	29 852
Месо	18	Галус Трейд ООД	Костинброд	19 097	17 510	17 293
Месо	19	Еко Мес ЕООД	Величково - Пз	18 750	16 907	7 426
Месо	20	Месокомбинат-Карлово АД	Карлово	18 094	17 102	16 934

Показателят темп на изменение на продажбите е динамичен и представлява количествена характеристика на измененията на продажбите в дружеството на база предходната година. Резултатът е в процентно съотношение, като, ако е отрицателен, то има спад в приходите от продажби спрямо предходната година и обратно. Оптималният показател е максималния.

ТАБЛИЦА 33. Темп на изменение на приходите от продажби през 2008 - 2009 г. /в %/

Сектор	№	Предприятие	Населено място	Темп на нарастване на приходите от продажби '2009	Темп на нарастване на приходите от продажби '2008
Месо	1	Меркез ООД	Гоце Делчев	199,37	28,60
Месо	2	Тони Кас ООД	София	192,32	182,88
Месо	3	Танева ЕООД	Казанлък	127,91	9,67
Месо	4	Бис-98 ООД	Пловдив	96,23	41,41
Месо	5	Лотос ООД	Димитровград	96,16	245,14
Месо	6	Гала ЕООД	Монтана	72,02	91,38
Месо	7	О Скари ООД	Плевен	54,81	60,35
Месо	8	Интермес ООД	София	51,39	66,87
Месо	9	Анко Петров-Анда ЕТ	Комарево - Пл	50,06	47,14
Месо	10	Елко ООД	Пловдив	48,53	32,54
Месо	11	Примотрейд ЕООД	Сандански	47,46	29,28
Месо	12	Рони ЕООД	Харманли	47,33	48,17
Месо	13	Дениз 2001 ЕООД	София	47,20	3,17
Месо	14	Метика-2000 ООД	Русе	40,16	45,41
Месо	15	Меском-Попов ООД	Пловдив	39,71	56,12
Месо	16	Мити ООД	Лом	39,14	58,10
Месо	17	Дил Тур Пловдив АД	Пловдив	38,42	27,81
Месо	18	Вет 33 Гьокчен Расим ЕТ	Асеновград	36,88	45,71
Месо	19	Орион - Кетъринг ЕООД	София	36,73	14,73
Месо	20	Пепи Комерс ООД	София	36,72	60,74

Показателят размер на ДМА характеризира структурата на активите. Наличието на голям размер ДМА говори за инвестиции в тази насока, което в повечето случаи са машини и технологии за бъдещо развитие и разрастване на дейностите. Обикновено внедряването на нови технологии предполага нови компетенции и изисквания към работната сила, и води до преквалификация и придобиване на нови умения.

ТАБЛИЦА 34. Дял на ДМА в сектор месо в преработващата промишленост за периода 2004 - 2008 г. /в %/

Производство на месо и месни продукти	2008	2007	2006	2005	2004
	2,7%	3,2%	3,4%	2,9%	2,8%

За разлика от намаляващото производство на месо в България, производството на месни произведения показва почти постоянен темп на нарастване. След като през 2008 г. производството на колбаси се увеличи с 31% в сравнение с 2007 г. и възлезе на 113 980 тона, през 2009 г. обаче бе отбелязан спад с 6,4% до 106 821 тона. Стойността на продажбите на колбаси през 2009 г. възлезе на 521,9 млн. лева, което е с 1,8% по-малко в сравнение с 2008 г. /531,1 млн. лева/. Най-вероятно през 2010 г. производството на колбаси отново ще се намали поради свитото вътрешно потребление.

През 2009 г. производството на други приготвени храни и консерви от месо /без готовите месни ястия/ нарасна до 18 450 тона или с 9%, но стойността на продажбите спадна незначително - до 73,9 млн. лева или с 1,3%.

От 2008 г. НСИ отчита по нов начин производството на колбаси. Използва се номенклатурата ПРОДПРОМ 2008, като колбасите се наблюдават общо, наблюдението и отчитането на производството на отделните видове колбаси е отпаднало. Публикуват се и данните за

продажбите на месо и месни продукти, като продажбите са представени по количество и в стойност.

Таблица 35. Производство на месни продукти в България за периода 2004 – 2009 г. /в тонове/

Колбаси и подобни продукти от месо	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	61 486	71 590	88 889	86 914	113 980	106 821

Източник: НСИ, данни, предоставени от НСИ през 2007, 2008 и 2009 г.

В началото на 2010 г. /според данни на НСИ/ в страната има общо 45 930 броя магазини за продажба на храни, напитки и тютюневи изделия, в т.ч. неспециализирани с разнообразни хранителни стоки - 31 986 броя, и 1113 специализирани обекта за продажба на дребно на месо и месни продукти.

Таблица 36. Продажби на месо и месни продукти за периода 2007-2009 г. /стойност в лева/

	2007	2008	2009	2009/2008 в %
Продажби на дребно	1 218 248 000	1 342 053 000	1 429 576 000	+6,5%
Индекс на продажбите на дребно 2005 г. = 100	114,8	111,4	111,8	
Продажби на едро	1 274 413 000	2 001 396 000	2 235 955 000	+17,2%
Продажби /без ДДС и акцизи/	Н.Д.	1 545 480 000	1 569 988 000	+ 1,6%
В т.ч.:				
Продажби на месо	Н.Д.	939 624 000	975 918 000	+ 3,9%
Продажби на колбаси	Н.Д.	531 135 000	519 961 000	-2,1%
Продажби на други приготвени храни и консерви	Н.Д.	74 721 000	74 109 000	-0,1%
Продажби общо на колбаси и други приготвени храни	Н.Д.	605 856 000	594 070 000	-2,0%

Източник: НСИ, Статистически годишник 2010 г., издаден 2011 г. и www.nsi.bg

2.5. КАПАЦИТЕТ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ

Изпълнени проекти:

2.5.1. ПРОГРАМА ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ – 2003 – 2004 Г.

През 2003 и 2004 г. АМБ участва в консорциум по Проект “Обучение за производство на безопасна месна продукция” по програма Леонардо да Винчи. Програмата подпомага международни проекти в областта на професионалното обучение, чиято цел е насърчаване на иновациите и подобряване качеството на професионалното обучение. Международният проект се реализира от консорциум в състав: Научно-техническият съюз в гр. Пловдив, Университет по хранителни технологии Пловдив, Асоциация на месопереработвателите в България, Научен и образователен център на инженер химиците в Гърция, Сдружение на гръцките химици – Гърция, Асоциирани разработчици на софтуер – Великобритания.

Целта на проекта беше да се улесни разпространението на управленските системи за безопасност на храните на основата на НАССР (анализ на опасностите и контрол на критичните точки) в месопереработвателната промишленост.

Експертният съвет на АМБ изготви НАРЪЧНИК ЗА АНАЛИЗ НА ОПАСНОСТИТЕ И КОНТРОЛ НА КРИТИЧНИТЕ ТОЧКИ (НАССР) В ПРЕДПРИЯТИЯТА ЗА ДОБИВ И ПРЕРАБОТКА НА МЕСО.

2.5.2. GTZ “УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ” 2003 - 2004

По проект на Германското дружество за техническо сътрудничество (GTZ) за обучение на неправителствените организации по “Съюзен мениджмънт”, GTZ предостави Ръководство по Мениджмънт на съюзите

2.5.3. ПРОЕКТ НА БАХПИ - 2003

През 2003 г. в рамките на проекта се проведеха кръгли маси в градовете Монтана, Стара Загора, Варна, Велико Търново, Благоевград и заключителна среща в София. Сред участниците в кръглите маси беше разпространена брошурата “Безопасността на храните – Европейската перспектива на България”, изготвена в рамките на проекта.

2.5.4. ПРОЕКТ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА МСП ОТ МЕСОДОБВНАТА И МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНАТА ПРОМИШЛЕНОСТ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА СИСТЕМА НАССР - 2005 Г.

През септември 2004 г. стартира първият проект за въвеждане на НАССР: “Подпомагане на МСП в месодобивната и месопреработвателната промишленост за въвеждане на Системата за анализ на опасностите и контрол на критичните точки - НАССР”. Проектът приключи през ноември 2005 г. Той се осъществи в сътрудничество с Изпълнителната агенция за насърчаване на МСП.

52 от фирмите (76%) успешно изпълниха проектите си за въвеждане на НАССР и внедриха системата в производствата си в срок.

2.5.5. ПРОЕКТ “ПРОСЛЕДЯЕМОСТ НА ПРОДУКТИТЕ”, ФИНАНСИРАН ПО ПРОГРАМА ФАР "МАЛКИ ПРОЕКТИ 2003" НА ЕК – 2005 Г.

Организациите партньори по проекта бяха Асоциацията на месопреработвателите в България, Асоциацията на млекопреработвателите в България, Център за изследване на политики PRAXIS, Естония, Институт за европейска политика EUROPEUM, Чешка република, Институт за обществени дела, Полша, Център за изследване на политики, Унгария.

По този проект Експертният съвет на АМБ изготви Ръководство за проследяемост на продуктите.

2.5.6. ПРОЕКТ „ВЪВЕЖДАНЕ НА СИСТЕМАТА НАССР В МАЛКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ, ФИНАНСИРАН ОТ ДЕПАРТАМЕНТА ПО ЗЕМЕДЕЛИЕ КЪМ ПОСОЛСТВОТО НА САЩ В СОФИЯ – 2005 Г.

Експертният съвет към АМБ разработи Ръководство по НАССР за малките предприятия, издаването на което се финансира от Департамента по земеделие към посолството на САЩ.

По проекта се проведеха пет безплатни двудневни обучения на тема: “ВЪВЕЖДАНЕ НА СИСТЕМАТА НАССР В МАЛКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА ДОБИВ И ПРЕРАБОТКА НА МЕСО”.

2.5.7. ПРОЕКТ “SAFE BUY” - 2005-2006

Асоциация на месопреработвателите в България участва в стартирания през месец септември 2005 г. проект “Развитие на евтина, лесноизползваема материална база, осигуряваща на преработвателните предприятия от малкия и среден бизнес възможността едновременно да проследяват и коригират приложимите преработвателни практики”.

Проектът се изпълнява от консорциум, ръководен от британската проучвателна компания „AgriTrace Ltd” и включва компании и организации от Великобритания, Норвегия, Полша,

Португалия, Латвия и България. Представител на България е АМБ, която беше избрана като браншова организация на голям брой малки и средни предприятия.

2.5.8. ПРОЕКТ ПО ПРОГРАМА ФАР/2005/107-549, ПРОГРАМА ЗА МАЛКИ ПРОЕКТИ 2005 “БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ – СПОДЕЛЕНАТА ОТГОВОРНОСТ” – 2005 – 2006 г.

През втората половина на 2005 г. АМБ съвместно с Българска национална асоциация на потребителите /БНАП/ разработи и подаде проектно предложение до програма ФАР за финансиране на проект за организиране на международна конференция. Проектът под названието „Безопасност на храните – споделената отговорност“ беше одобрен и през декември 2005 г. беше подписан договор с програма ФАР за неговото изпълнение. Проектът приключи през октомври 2006 г. В рамките на проекта беше организирана международна конференция на тема “Безопасността на храните - споделена отговорност”, която се проведе на 8 и 9 май 2006 г. в хотел “Адмирал” в курорта “Златни пясъци”.

За да споделят своята отговорност на конференцията присъстваха представители на Италия, Чехия, Румъния, България и Турция.

Международната конференция се проведе в рамките на два дни. Първият ден беше посветен на ОТГОВОРНОСТТА НА ПРОИЗВОДИТЕЛИТЕ, втория на ОТГОВОРНОСТТА НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ. Конференцията завърши с кръгла маса по проблемите на безопасността на храните и разпределението на отговорностите между всички субекти по веригата.

По проекта бяха издадени по 1000 книжки на български, турски и румънски езици и компакт дискове за етикетирание на хранителните продукти на английски език.

2.5.9. ПРОЕКТ ЗА ОРГАНИЗИРАНЕ НА БЪЛГАРСКО НАЦИОНАЛНО УЧАСТИЕ НА ИЗЛОЖЕНИЕТО INTERMEAT В ДЮСЕЛДОРФ – 2006 г.

Съгласно подписан договор между АМБ и ИАНМСП, Асоциацията организира участието на българските фирми в изложението Интермийт в Дюселдорф, Германия от 24 до 27.09.2006 г.

2.5.10. ПРОЕКТ НА БАХПИ ПО ПРОГРАМАТА BAS (БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ)

През месец април 2008 г. в Истанбул се проведе обучителен семинар по управление на системата за безопасност на храните. На 02.10.2008 г. по проекта беше организиран семинар в Брюксел по Етикетирание на храни.

През 2009 г. бяха посетени 3 предприятия-членове на АМБ. По предварителен въпросник беше направен профил на 3-те дружества при разговор с ръководителите им.

На по-късен етап се извърши Оценка на фирмата - управление безопасността на храните. Тази част от оценката имаше за цел да провери разбирането за изискванията към управлението на хранителната безопасност и тяхното осъществяване и поддържане чрез срещата с ръководството на компанията.

Данните от срещите с ръководствата се потвърдиха при посещенията на всяко предприятие и се извърши Оценка по безопасност на месните продукти, които произвеждат. Набелязани бяха по-нататъшни действия за подобрения чрез физическа инспекция на предприятията и дейността им.

2.5.11. ПРОЕКТ Q-PORKCHAINS – 2006-2011 г.

„Подобряване на качеството на свинското месо и свинските продукти: създаване на иновативни, интегрирани и устойчиви системи по хранителната верига за производство на качествени свински продукти отговарящи на изискванията на консуматорите“.

През 2007 година стартира проекта за трансфер на знания между предприятията Q-PORKCHAINS - най-големият засега европейски научен проект, финансиран по 6 Рамкова програма на ЕС, с продължителност 5 години - от януари 2007 г. до декември 2011 г. В него участват 53 партньори от 22 страни – 17 от ЕС и 5 извън него. Сред участниците в проекта са 23 университета и 10 научно-изследователски организации. Целият бюджет на проекта е 20,74 млн. евро. Координатор на работата по Q-PorkChains е университетът в Копенхаген, Дания.

Международната мрежа на Q-PorkChains включва представители от бизнеса и научните сфери. Партньори в проекта са представители от областта на следните сектори - маркетинг на пазара, животновъдство, наука за месото, молекулярна генетика, управление на качеството и икономика на селското стопанство. Основната цел на проекта е обмяна на научни знания и информация, и иновативните идеи между университети и индустриални партньори по веригата за производство на свинско месо.

АМБ е един от най-малките партньори по Q-PorkChains и има задължение да участва в разпространението на резултатите от дейностите по проекта в България.

На 11-12 ноември 2010 г. в София по време на международното специализирано изложение МЕСОМАНИЯ 2010, в рамките на проект на ЕС Q-PorkChains, се проведе работна среща, организирана от АМБ и GIQS e.V. Срещата бе посветена на общата тема „Стратегическо разработване на продукти“, а в тази връзка и на специфичните предизвикателства пред българската месна индустрия. В работната среща взеха участие общо 40 представители на различни организации и институции от цялата страна /браншови организации на свиневъдите, фирми от месопреработвателния сектор, МЗХ, НВМС, научни институти, преса/, както и служителите от офиса на АМБ.

През декември 2010 год. в Ирландия се проведе редовната годишна среща на участниците в европейския проект Q-Pork Chains, в който участва и Асоциацията на месопреработвателите в България.

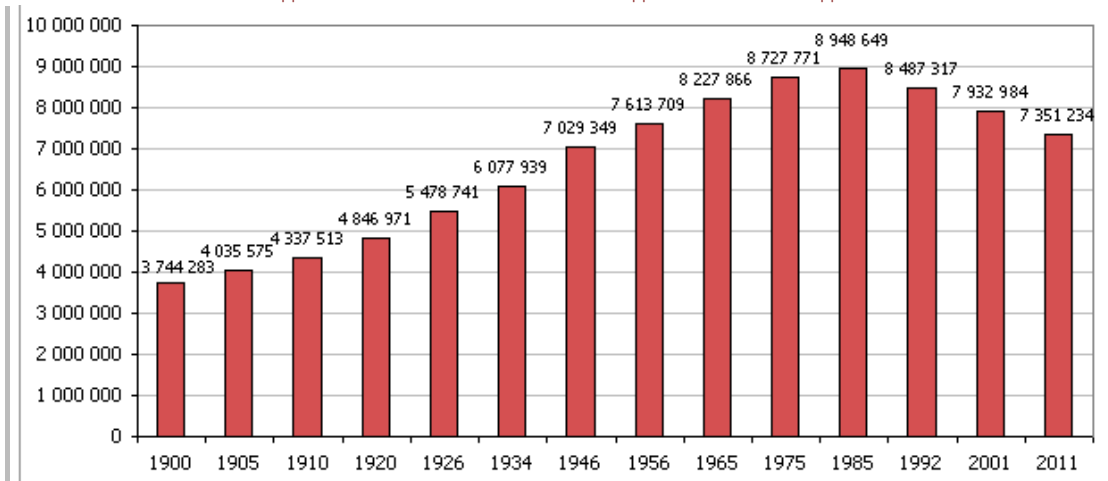
2.6. ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване броя на населението в страната. В резултат от социалните и икономическите промени в условията на живот настъпиха съществени изменения в демографското поведение на населението, които доведоха до отрицателен естествен прираст. Броят и възрастовата структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната.

По данни на НСИ за последните 16 години, постоянното население на България е намаляло с около 1 млн. души.

ФИГУРА 4. НАСЕЛЕНИЕ ПО ГОДИНИ НА ПРЕБРОЯВАНИЯТА ЗА ПЕРИОДА 1900 - 2011 ГОДИНА

Според прогнози на Евростат се очаква населението на страната към 2020 г. да достигне 6 796 052 души или в рамките на следващите 14 години то да намалее с още 0.8 млн.

Населението в трудоспособна възраст към края на 2006 г. е 4 820 хил. души или 62.8% от цялото население. В сравнение с предходната година тази категория население се е увеличила с близо 6 хиляди души. Увеличението, сравнено с предишни години, е по-малко, защото възрастта за пенсиониране при мъжете вече е 63 години и не се увеличава всяка година с 6 месеца, както това продължава при жените. Населението над трудоспособна възраст през 2006 г. е 1 740 хил. души. За една година то е намаляло с 22 хил. души. Това се дължи не само на естественото движение на населението (смъртността), но и на изключването от тази категория на част от населението, поради промяната във възрастовата граница за пенсиониране и отнасянето на тази част към трудоспособното население. Сред населението под трудоспособна възраст се очертава трайна тенденция на намаление. Спрямо 2005 г. намалението е 23 хиляди души и в края на 2006 г. тази категория население наброява 1 120 хил. души.

ТАБЛИЦА 37. НАСЕЛЕНИЕ ПО ОБЛАСТИ И ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ КЪМ 01.02.2011 Г.

Области	Население към 01.02.2011 г.			
	общо	0 – 17 г.	18 – 64 г.	65+ г.
България	7 351 234	1 172 208	4 789 967	1 389 059
Благоевград	324 110	54 447	217 517	52 146
Бургас	409 018	71 882	269 454	67 682
Варна	468 220	78 426	313 467	76 327
Велико Търново	255 968	35 851	167 783	52 334
Видин	99 016	14 414	58 517	26 085
Враца	184 930	30 385	115 300	39 245
Габрово	120 778	16 478	75 039	29 261
Добрич	186 016	30 733	121 215	34 068
Кърджали	149 661	25 626	98 586	25 449
Кюстендил	135 664	18 800	85 513	31 351
Ловеч	139 896	22 124	84 470	33 302
Монтана	145 601	22 738	87 578	35 285
Пазарджик	271 273	46 520	175 874	48 879
Перник	133 750	18 296	85 968	29 486

Плевен	266 144	41 792	163 242	61 110
Пловдив	671 918	106 461	437 743	127 714
Разград	122 599	21 156	79 212	22 231
Русе	230 847	33 881	148 973	47 993
Силистра	117 576	18 988	74 581	24 007
Сливен	193 609	39 256	120 907	33 446
Смолян	120 567	17 470	81 473	21 624
София	246 668	39 740	156 382	50 546
София (столица)	1 359 520	202 883	934 645	221 992
Стара Загора	327 576	52 861	209 532	65 183
Търговище	118 671	20 637	75 444	22 590
Хасково	242 030	38 685	153 470	49 875
Шумен	180 452	30 489	117 924	32 039
Ямбол	129 156	21 189	80 158	27 809

Експресни данни НСИ

Съвременните демографски тенденции в България изискват допълнително съсредоточаване на усилията в изпълнение на целите на Лисабонската стратегия за икономически растеж и повече работни места. Застаряването на населението ще доведе до чувствително намаляване на работната сила след 2010 г., поради което възниква необходимостта от засилени инвестиции в човешкия капитал, с цел запазването и повишаването на нивото на продуктивност, растеж и устойчиво развитие на Европейския социално-икономически модел. Наблюдаваните тенденции на намаление на населението през последните години обуславят необходимостта от продължаване на политиката за повишаване на икономическата активност на населението, което от своя страна ще осигури необходимата работна сила за развитие на икономиката.

Равнището на икономическа активност за населението на възраст между 15 и 64 години се повишава от 60.7% през 2000 г. до 64.5% през 2006 г. Въпреки наблюдаваното нарастване в равнището на активност, все още 35.5% (1861.5 хил.) от населението на възраст 15-64 г. е извън работната сила. Около 20% от тези лица желаят да работят, но не търсят работа по различни причини, в т.ч.: лични и семейни ангажименти; болест или увреждане; липса на необходимото образование, квалификация, умения или трудов опит и т.н.

Равнището на активност на младежите (15–24 г.) е 28.9%, а на възрастните (55-64 г.) – 43%. Обезпокоителна за пазара на труда в България е тенденцията за намаляване на икономическата активност сред младежите. Като основна група на икономически активните след 2001 г. се утвърждават лицата в средна и висока възраст (между 35 и 54 години).

Тенденцията на застаряване на работната сила налага ученето през целия живот, като основна мярка за развитие на интелектуалния потенциал и професионална компетентност на работната сила.

В разпределението на работната сила по степени на образование през 2006 г., делът на добре образованите лица е сравнително висок (със средно образование са 57.4%, а с висше – 24.2%). Делът на лицата в работната сила с основно, начално и по-ниско образование е 18.5%.

Икономическата активност в голяма степен зависи от равнището на образование. През 2006 г. икономически активни са 73.3% от лицата с висше образование, 66.2% от тези със средно, 27.8% с основно и 13.2% с начално и по-ниско.

Въпреки че през последните години се наблюдава намаление в броя на обезкуражените лица от 419.5 хил. през 2000 г. до 267.2 хил. през 2006 г., техният дял от лицата извън работната сила продължава да е относително висок. Необходимо е да бъдат формулирани подходящи мерки за интегриране на обезкуражените лица на пазара на труда.

През последните 3-4 години се наблюдава устойчива тенденция на нарастване броя на заетите лица в страната. През 2006 г. заетите на възраст 15-64 г. са средно 3 071.8 хил. с 11% повече спрямо 2000 г.

Коефициентът на заетост през 2006 г. е 58.6% с 8.7 процентни пункта повече спрямо 2000 г. Запазва се тенденцията от последните години за плавно нарастване на коефициента на заетост, но въпреки това той е все още значително по-нисък в сравнение с този в Европейския съюз (ЕС-27) - 64.3% за 2006 г.

Коефициентът на заетост при младежите (15-24 г.) през 2006 г. е 23.2%, въпреки че се запазва положителната тенденция от последните години, увеличението на заетостта сред младежите спрямо 2000 г. е само с 4.4 процентни пункта. Значително увеличение се наблюдава в равнището на заетост сред възрастните хора (55-64 г.). За разглеждания период коефициентът на заетост се е увеличил с 18.8 процентни пункта от 20.8% през 2000 г. до 39.6% през 2006 г.

В структурата на заетите по показател образование преобладават заетите със средно образование – 58.2%, следвани от заетите с висше образование - 25.5%. Най-нисък е дялът на заетите с основно, начално и по-ниско образование – 16.3%. Равнището на заетост в значителна степен зависи от степента на завършено образование. През 2006 г. коефициентът на заетост сред висшестите е 70.4%, със средно образование – 61.1%, с основно образование - 23%, с начално и по-ниско – 8.6%. Прави впечатление, че равнището на заетост сред лицата със средно образование с придобита професионална квалификация (67.4%) е доста по-високо от равнището на лицата, които са със средно общо образование (49.9%).

Структурата на заетите лица по икономически сектори е относително постоянна през последните години. През 2006 г. най-много са заетите в сектор „Услуги” (1 785.7 хил.), който заема и преобладаващ дял - 57.4% в общия брой на заетите лица в страната. Следва сектор „Индустрия” - 1072.1 заети, с относителен дял 34.5% и „Селско, ловно, горско и рибно стопанство” - 252.2 хил. души, с относителен дял 8.1%. През последните години се наблюдава тенденция на намаляване броя на заетите лица в селското стопанство за сметка на заетите в индустрията и услугите.

Според наблюдението на работната сила на НСИ в преобладаващо селските райони, работната сила включва 1 851 000 души, а в междинните райони – 878 000 души.

Таблица 38. ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ И ЗАЕТИ В СЕЛСКИТЕ И ГРАДСКИ РАЙОНИ

Тип район	Икономически активно население		Заети		Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост
	хиляди	%	хиляди	%	%	%
Преобладаващо селски райони	1 850,6	55,7	1 624,0	55,6	47,9	42,1
Междинни райони	878,1	26,4	764,3	26,2	49,9	43,4
Преобладаващо градски райони	593,3	17,9	533,9	18,3	56,1	50,5
Общо	3 322,0	100,0	2 922,2	100,0	49,7	43,7

Източник: Проучване на работната сила, НСИ (изчисления на МЗХ)

Преобладаващо селските и междинни райони се характеризират с много ниско ниво на икономическа активност на работната сила. По-малко от половината от хората на възраст над 15 години в преобладаващо селските райони са заети или активно търсят работа. Ниското ниво на икономическа активност на работната сила се обяснява със слабите възможности за намиране на работа в селските райони.

Според наблюдението на работната сила общият брой на заетите в преобладаващо селските и междинни райони е 2 388 000 души. Нивото на заетост е много ниско – едва 42% от работната сила.

В селските райони коефициентът на заетост при жените е с 9-10 процента по-нисък, отколкото при мъжете, като се приближава до средното за страната. Разликите между половете при коефициента на икономическа активност варират в отделните райони в зависимост от състоянието на пазара на труда.

Качеството на работните места за жени се влошава, а работното време нараства, особено в отдалечените райони и селата. Широко разпространени са стопанствата с производство за собствена консумация и полу-пазарните стопанства, което води до нарастване на дела на жените, заети като неплатени семейни работници и свързаното с това дълго работно време при лоши условия на труд. В селските райони, където икономиката е в стагнация, мъжете са заети на сезонни работни места извън селските общини, докато жените се грижат за семейството и стопанството за собствена консумация. Нараства и делът на жените, заети с нископлатена работа в предприятия от шивашката и кожарската промишленост. Във всички селски райони жените поемат основната грижа за домашните градини в допълнение към заетостта им в икономиката.

Регистрираната безработица в селските общини намалява през последните години, но все още е твърде висока – 19,2%. В 34 селски общини безработицата надвишава 30%². Налице са значителни и устойчиви различия в нивото на безработицата в градските и в селските райони.

Основен проблем в селските райони е високото ниво на продължителната безработица. Продължителната безработица в селските райони е 11,3% в сравнение с 3,6% в градските райони. Проучвания на селските райони показват, че въпреки високата безработица, предприемачите срещат трудности при намирането на квалифицирана работна ръка.

Високата безработица сред младите хора е допълнителен проблем, който води до миграцията на млади хора към градските центрове и зад граница. Делът на живеещите в бедност млади хора е значително по-висок в селските райони. Това е свързано с по-ниското ниво на заплатите, по-високата безработица и частична заетост, с високия дял на хората, издържани се от пенсии и социални помощи, както и с високата цена на социалните услуги. Последното проучване на Световната банка на бедността в България посочва, че нивото на бедността е над четири пъти по-високо в селата, а живеещите в селата домакинства съставляват 66% от бедното население в страната. Проучването също така показва високо ниво на бедност сред етническите малцинства. Така например, нивото на бедност сред ромското население е 62%, сред турското – 21%, а сред българското население – 6%. Всички проведени изследвания показват, че етническите малцинства, предимно ромите, са изложени на по-висок риск от социална изключеност. Високото ниво на бедността сред етническите малцинства се обуславя от значително по-високото ниво на безработицата, особено сред ромското население. Тези високи нива на безработицата се дължат на ниския образователен ценз на хората от малцинствата и на тяхната свръхпредставеност по отношение заемането на нискоквалифицирани работни места.

² Данни на Агенцията по заетостта.

2.6.1. ВЪЗРАСТОВА, ОБРАЗОВАТЕЛНА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ

Въпреки стабилния ръст в производителността на труда, който се наблюдава през последните няколко години, по този показател България е на последно място, в сравнение със страните от ЕС. Една от причините за ниската производителност на труда е ниската степен на участие на населението в различни форми на учене през целия живот. През 2005 г. по данни на Евростат, само 1.3% от българските граждани на възраст от 25 до 64 години са участвали в образование или обучение (учене през целия живот), докато този процент е 10.2% в ЕС-25. Сред факторите, оказващи значително влияние върху равнището на производителността на труда и адаптивността на заетите лица, са липсата на адекватни познания по информационни технологии и комуникации и чужди езици, както и ниските разходи на предприятията за продължаващо професионално обучение. Интегрирането на българския пазар на труда към единния европейски пазар, бързото навлизане на новите ИКТ и продължаващите процеси на реструктуриране на националната икономика поставят въпроса за способността на заетите лица да посрещат настъпващите промени. В тази връзка, непрекъснато се повишават изискванията от страна на работодателите към работната сила, по отношение на уменията за работа с новите производствени, информационни и комуникационни технологии, както и познанията по чужди езици.

За да се повиши гъвкавостта на пазара на труда, специално внимание се отделя на развитието и разпространението на нови и адаптивни форми на организация на труда, повишаване на професионалната и териториална мобилност и насърчаване развитието на гъвкавите форми на заетост. Заетостта на непълно работно време, на плаващо работно време, за определен период от време и т.н. е необходимо да бъдат насърчавани, тъй като, въпреки че от гледна точка на трудовото законодателство вече не съществуват пречки, все още малко хора предпочитат да се възползват от гъвкавите форми на заетост. Една от причините за това е по-ниското заплащане при тези форми на заетост в сравнение с наетите лица на пълно работно време. Териториалната мобилност ще бъде насърчавана в рамките на ежедневните пътувания, свързани с работа в друго населено място. Тъй като доходите в България са все още на относително ниско равнище, понякога ежедневните разходи за транспорт са пречка за лицето да работи в друго населено място. По данни на Евростат, България се нарежда на последно място сред страните от ЕС по равнище на заплащане. Равнището на заплащане в България, измерено чрез паритета на покупателната способност по децилни групи, е около шест пъти по-ниско от средното за ЕС.

В България през периода 2004-2007 г. по-малко от половината завършващи средно образование продължават в степените на висшето образование. Въпреки че има положителни тенденции по този показател, страната ни все още е на едно от последните места в Европа. При това, разликата с водещите страни трудно ще бъде преодоляна при съществуващите тенденции в развитието на системата на образованието.

Независимо, че за периода процентът на участващите в образование и обучение като цяло нараства, страната ни е на едно от последните места и изостава сериозно от средните стойности за ЕС. Наблюдаваното подобрение се съчетава с отдалечаване от средноевропейските стойности в сферата на висшето образование, вследствие на по-бавния темп на повишение на дела на лицата със завършено висше образование у нас. Делът на работната сила и заетите лица с висше образование е под средното равнище за страните-членки на ЕС и при запазване на темповете на нарастване, изоставането ще става още по-голямо и трудно за преодоляване.

България продължава и в началото, и в края на периода да бъде в групата на страните с най-нисък процент на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група. Страната ни се нарежда сред страните с най-нисък относителен дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група.

През 2007 г. в рамките на проект по програма SCOPES (Научно сътрудничество между Източна Европа и Швейцария) 2005-2008: “Внедряване на стандартите и изискванията на ЕС за качество и безопасност на храните в МСП на България – икономически и социални ефекти в хранителната индустрия”, финансиран от Националната фондация за научни изследвания на Швейцария, е направено изследване, което цели да оцени човешките ресурси от гледна точка на наличието на експертен и изпълнителски персонал, наличието на програми за непрекъснато обучение на персонала, мотивираност на заетите и собствениците на предприятията. Изследвани са 82 предприятия от сектор месодобив и месопреработка през втората половина на 2007г. Анализът на резултатите от изследването показва, че преобладаващата част от месопреработвателните предприятия (85,5%) разполагат с експертен ресурс. С такъв не разполагат 14,5% от фирмите, предимно от микропредприятията (близо 1/3 от тях). 90% от мениджърите и собствениците на предприятията отчитат необходимостта от допълнително обучение, но повечето не смятат, че обучението трябва да засегне целия персонал или по-голямата част от него.

81% от фирмите имат програма за обучение на персонала по изискванията за безопасност на храните (фиг. 5). Почти ¼ от малките фирми в сектора обаче не разполагат с време и средства за обучение на персонала. Необходимостта от обучение е по-слабо осъзната от микропредприятията. Приоритетни тематични направления на обучението са: внедряване на системата за анализ на опасностите и контрол на критичните точки (НАССР) (32,1%), управление на хигиената/безопасността при работа с храни (27,2%), създаване и управление на проекти (24,7%), микробиологичен контрол (11,1%).

Фактът, че сектор месодобив и месопреработка създава заетост на 19% от работната сила в производството на храни и заема второ място по този показател в хранителната индустрия, отрежда ключова роля на квалификацията, обучението и мотивацията на персонала за развитието му и в частност за спазване на европейските стандарти за безопасност на храните. Средногодишният списъчен брой на наетите по трудов договор в сектора след 2000г. непрекъснато се увеличава и за 2006г. е 14 115 души. За да бъде устойчива, месната индустрия се нуждае от все по-квалифицирана, обучена и в достатъчно количество работна сила.

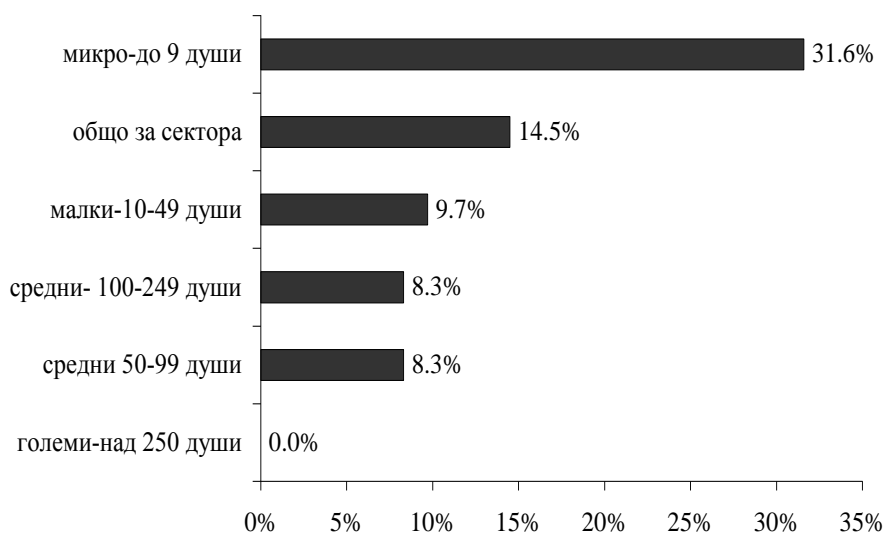
Опитът на други страни показва, че непрекъснатото обучение и трениране на персонала е фактор с основно значение за спазване на стандартите и наличие на работеща система за безопасност на храните.

Малко по-слабо е осъзната необходимостта от допълнително обучение от микропредприятията (всяко четвърто от тях смята, че персоналят му няма нужда от специално обучение, а друга една четвърт смята, че е достатъчно да бъде допълнително обучен един човек от персонала) и малките предприятия (около една трета от тях, смятат, че персоналят им няма нужда от допълнително обучение или пък е достатъчно само няколко души да бъдат допълнително обучавани относно безопасността на храните).

Приоритетни тематични направления на обучението са внедряване на НАССР (32,1%), управление на хигиената /безопасността при работа с храни (27,2%), създаване и управление на проекти (24,7%), микробиологичен контрол (11,1%). Срещат се и отговори-система за проследяемост (2,4%) и съобразяване с нормативните изисквания (1,2%).

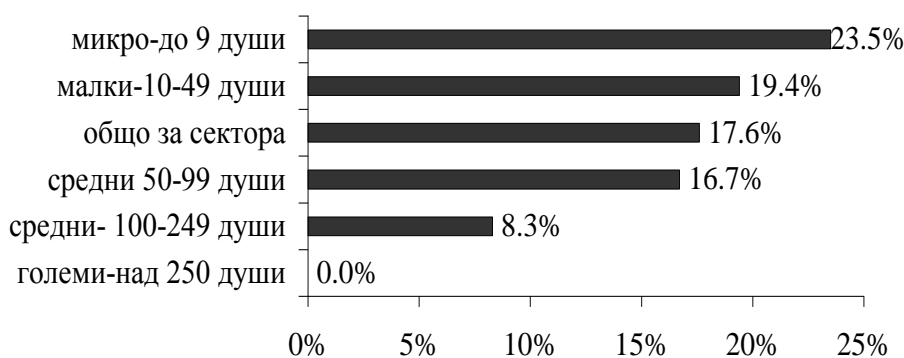

ФИГУРА 5. Липса на специално лице или екип по безопасност на храните в предприятията от месната индустрия, % ПРЕДПРИЯТИЯ

81% от фирмите имат програми за обучение на персонала по изискванията за безопасност на храните (фиг.6). Значителна част от предприятията с под 100 души постоянно наети лица от микропредприятията (от малките предприятия и от предприятията с персонал от 50-99 души) нямат активна политика за обучение на персонала. Въпреки че оценяват липсата на обучение като затруднение за въвеждането на системата за безопасност на храните, почти една четвърт от фирмите в сектора не разполагат с време и средства за обучение на персонала (24,7%). Следователно държавната политика за стимулиране и насърчаване на бизнеса, и по-специално на малките и микропредприятията, за изпълнение на намеренията и програмите му за обучение на персонала, би изиграла важна роля за спазването на европейските стандарти за безопасност на храните.

ФИГУРА 6. Липса на програми за обучение на персонала за безопасност на храните в предприятията от месната индустрия, % ПРЕДПРИЯТИЯ

В над 50% от изследваните предприятия средната възраст на персонала е под 35 години и само в 4,4% - над 50 години (табл.39). Тази възрастова характеристика е предпоставка за по-голяма възприемчивост на заетите от месната индустрия към промените в професионалната среда и в частност към въвеждането на нови стандарти за безопасност на храните.

ТАБЛИЦА 39. СРЕДНА ВЪЗРАСТ НА ПЕРСОНАЛА В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ МЕСНАТА ИНДУСТРИЯ

Средна възраст	% от фирмите
27-35	54,5
36-49	41,1
50-55	4,4

Същевременно хигиената на персонала е посочена като високо рисков фактор за безопасността на храните в значителна част от предприятията (18,3%).

Анализът на информацията от изследването показва, че основната причина за тази рискова ситуация е ниската мотивираност на персонала. 18,7% е делът на предприятията, които отбелязват липсата на мотивация у персонала за по-качествена работа като сериозна бариера при въвеждане на система за безопасност на храните. В случая се има предвид резистентност към промяната, нежелание от страна на работниците да работят повече или по-отговорно. В предприятията с над 100 души наети лица този проблем се явява най-често (споделят го 36,4% от собствениците и мениджърите на тези предприятия).

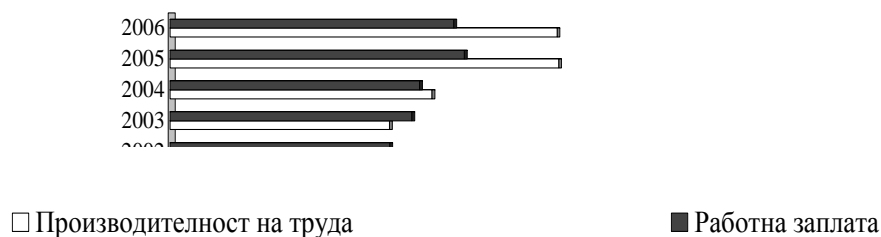
Немотивираният персонал е елемент от самооценката за неконкурентноспособност на 30,6% от предприятията в сектора, в условията на единния европейски пазар. Това показва огромното значение на мотивацията на персонала за постигане на евростандартите в сектора.

Повишаването на мотивацията на персонала е следствие и от повишаване качеството на работните места. Секторът има постижения по отношение качеството на работните места.

Увеличаването на заплащането на труда, през последните две три години в 80% от предприятията, е фактор за нарастване привлекателността на работните места и съответно за увеличаване мотивацията на заетите в месопереработвателната индустрия, в това число и на мотивацията за спазване на изискванията за безопасност на храните.

Има обаче и силно демотивиращи фактори. Средната годишна заплата в сектора за 2006г. (2803 лв.) си остава по-ниска от тази в отрасъла (3592 лв.). А темповете на нарастване на работната заплата изостават значително от тези на нарастване на производителността на труда в сектора, както се вижда от фигура 7.

ФИГУРА 7. ДИНАМИКА НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА НА ТРУДА И РАБОТНАТА ЗАПЛАТА В СЕКТОР МЕСОДОБИВ И МЕСОПРЕРАБОТКА, 2001=100

Източник: По данни от НСИ и изчисления на автор

Разходите за персонал в сектор „Месодобив и месопереработване“ за периода 2000-007 г. са дадени в Приложение 1.

Средният осигурителен доход по подсектори, региони и професионална група е в Приложение 2.

Разпределението съгласно Регистъра на осигурените лица за 12.2009 г. е в Приложение 3.

ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ” ПО РЕГИОНИ

Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по райони на страната на база разпределението им по категории се характеризира със следните особености:

- Съсредоточаване в Югозападен район на най-голям брой заети лица във всички категории, с изключение на „Професии, неизискващи специализирана квалификация”. Най-силно изразена е тази регионална концентрация на броя на заетите в категорията „Техници и други приложни специалисти”;
- По отношение на останалите категории, разпределението по райони на заетите като брой е относително равномерно и на съпоставими равнища, като изключение прави Северозападния район, в който броят на заетите е по-нисък. Сравнително по-голям брой заети лица във всички категории, с изключение на „Професии, неизискващи специализирана квалификация”, има в Северния централен и Южния централен район, което е свързано с доброто развитие на селскостопанското производство и установените традиции в развитието на тази дейност в тези райони;
- Налице е положителна тенденция в изменението на броя на заетите лица в повечето от категориите на тази икономическа дейност – на увеличение - при „Висши служители и ръководители”, или незначителен спад – при „Аналитични специалисти” и „Техници и други приложни специалисти”. За разлика от тенденцията за намаляване на броя на работещите по отделни категории, характерна за повечето икономически дейности, в „Производство на хранителни продукти” през 2009г. спрямо 2008г., се наблюдава запазване и дори нарастване на равнището на заетост. На фона на постоянно нарастваща безработица, вследствие влиянието на финансовата и икономическа криза, в повечето отрасли, тенденциите в професионално-квалификационната структура на тази икономическа дейност могат да се оценят като изключително позитивни.
- Спад на броя на заетите лица в категорията „Административен персонал” във всички райони;
- Най-голям брой заети в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в Северния централен район и Северозападния, и рязък спад на заетостта през 2009г. в сравнение с 2008 г., и в двата района. Тенденциите в изменението на относителния дял на заетите в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по категории за отделните райони на страната се отличават със следната специфика:
- В категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” се наблюдава положителна тенденция на нарастване процента на заетите във всички райони, с изключение на Югозападния (в който процента на заетите намалява с 29,7%), като най-голямо е то в Югоизточния район (с 24,8%) и Северния централен (с 19,4%).

АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ПО РЕГИОНИ

Анализът на образователната структура на работната сила и заетите включва изследване на състоянието на отделните образователни степени по статистически райони и области на страната. Проучването се основава на налична статистическа информация от НСИ за развитието на отделните образователни степени.

РЕГИОНАЛЕН АНАЛИЗ НА СИСТЕМАТА НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Анализът на териториалното разпределение на професионалните училища по статистически райони на база техния брой показва приоритетното им развитие в Югозападния и Южния централен район, където са съсредоточени повече като брой учебни заведения – съответно 88 и 79. Посочената тенденция може да бъде определена като закономерна от гледна точка приоритетния брой на учащите се (съответно 30862 и 25433 лица) от общия брой за страната. Противоположна е тенденцията в Североизточния и Югоизточния райони, в които броят на професионалните училища е най-нисък – съответно 48 и 45. Докато за Североизточния район тази тенденция може да бъде обяснена с броя на учащите се като относителен дял от общия брой за страната, за Югоизточния район подобно състояние няма обективна обосновка, тъй като броят на учащите се в този район превишава показателя за всички райони от Северна България – Северозападен, Северен централен и Североизточен. Несъответствието е по-ясно изразено на базата на съпоставката със Северозападния район, където при значително по-нисък брой на учащите се (13306 в сравнение с 19953 за Югоизточния), броят на професионалните училища -53 превишава показателя за Югоизточния регион – 45. Посоченото разминаване се проявява още по-силно на ниво област, където съотношението брой професионални училища – брой учащи се движи в голям диапазон по отделни райони.

Оценка на регионалната структура на системата на професионалното образование може да бъде направена на база относителен дял на професионалните училища по отделни статистически райони спрямо общия им брой. Данните за този показател показват приоритетно развитие на системата в Югозападния и Южен централен район, по-висока степен за Северен централен район и Северозападния район и най-ниско равнище за Югоизточен и Североизточен район.

Показател за степента на развитие на системата на професионалното образование е относителният дял на професионалните училища по статистически райони на страната. Като следствие от териториалното разпределение на броя на професионалните училища по статистически райони, техният относителен дял се характеризира със следните особености:

- Най-съществено е развитието на системата като относителен дял на професионалните училища в Югозападния и Южен централен район, където процентът на този показател е съответно 23,59% и 21,18%;
- С по-високо равнище на показателя и съответно по-висока степен на развитие на професионалното образование се отличават Северния централен район и Северозападния район, където относителният дял на професионалните училища е съответно 16,09% и 14,21%
- Най-слабо е развитието на системата като относителен дял на професионалните училища в Североизточния район – 12,87% и Югоизточния – 12,06%.

В рамките на отделните райони съществува ясно изразена диференциация, показател за което е броят на професионалните училища по отделни области. Посочената тенденция е ясно изразена в Северозападния район, в който от общо 53 учебни заведения в област Плевен са съсредоточени 24, т.е. над половината. Подобно е положението и в Югозападния район, където в София – град са концентрирани около 50% от всички професионални училища. В по-ниска степен териториална концентрация съществува в Южния централен район, в който от общо 79 професионални училища 30 са разположени в Пловдив.

За останалите статистически райони е характерно относително по-равномерно териториално разпределение между отделните области, като в Северния централен, Североизточния и Югоизточния се наблюдават области, в които броят на професионалните училища е по-нисък в

сравнение с показателя за останалите области. За Северния централен район това са областите Разград и Силистра, в Североизточния – област Търговище и в Югоизточния – област Ямбол. Тази тенденция може да бъде определена като закономерна в рамките на съответния район от гледна точка съответния брой на учащите се. Сравнението между районите показва доста сериозни различия от гледна точка съответствието брой професионални училища - брой учащи, т.е. един и същи брой професионални училища в отделните райони показва голям диапазон по отношение на общия брой учащи се. Разпределението на професионалните училища по области на страната показва известна връзка с броя на учащите се и на работната сила в съответните области, но зависимостта не е пряка. Като изключение, в посока на по-предни позиции спрямо общия брой учащи и заети са областите Плевен, Кърджали, Кюстендил. В другата посока – на изоставане са Бургас, София област, Шумен, Ямбол и на последно място - Враца.

Териториалното разпределение на броя на учащите се по статистически райони показва следните тенденции:

1. Ясно изразена диференциация и съществен превес на районите от Южна България по този показател в сравнение със Северна България, като районът с най-ниска стойност по този показател от южната част на страната превишава района с най-висока стойност в северната част. Най-висок е броят на учащите се в Югозападния район (30 862 души) и той превишава над 2 пъти този показател за Северозападния район – 13 306 души ;

2. В рамките на районите от Южна България най-висок е показателя в Югозападния регион, следван от Южен централен (25 433 души) и Югоизточния район (19953 души);

3. Разпределението на статистическите райони от Северна България, по показателя брой на учащите се води от Северния централен район (15 681 души, следван от Североизточния (14 266 души) и Северозападния. В рамките на отделните статистически райони се наблюдават териториална диференциация по показателя брой учащи се между отделните области в техния обхват. Налице са следните тенденции:

- сериозен превес на броя на учащите се в една от областите на района – в Югозападния район - София град (приблизително 50%), в Южния централен район – област Пловдив (около 45%), в Североизточния – област Варна (около 40%) и в Северозападния район – област Плевен (около 35%) . В Югоизточния и в Северния централен район има по две области с по-съществен превес на броя на учащите се – съответно областите Бургас и Стара Загора в първия район и областите Русе и Велико Търново – за втория.
- В Северозападния, Северния централен, Югоизточния и Южния централен райони - областите Видин, Силистра, Ямбол и Смолян, броят учащи изостава значително от стойностите на показателя в останалите области.

По отношение на новоприетите в професионалните училища през 2008/2009 г., анализът на териториалното разпределение по статистически райони, както и стойностите на показателя за отделните области в рамките на района, в общи линии повтаря тенденциите, дефинирани при регионалния анализ на учащите се в България. Подобна е ситуацията и по отношение на относителния дял на новоприетите в отделните статистически райони и области. Известни различия, в сравнение с анализираните показатели брой и относителен дял на учащите си и на новоприетите, има при показателя брой завършващи.

2.6.2. ВОДЕЩИ ПРОФЕСИИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ

РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ "ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИ И НАПИТКИ"

Перспективите за хранителната индустрия, като приоритет на националното стопанство, са развитие, усъвършенстване и модернизирание на малките и средните преработвателни предприятия, в които ще бъдат внедрявани иновационни технологии и оборудване, и е необходимо да има и квалифицирана работна ръка.

Държавното образователно изискване (ДОИ) за придобиване на квалификация по професия 541020 "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" определя изискванията за придобиване на втора степен на професионална квалификация за специалностите:

- 5410201 "Зърносъхранение, зърнопреработка и производство на фуражи";
- 5410202 "Производство и преработка на мляко и млечни продукти";
- **5410203 "Производство на месо, месни продукти и риба";**
- 5410204 "Производство на консерви";
- 5410205 "Производство на алкохолни и безалкохолни напитки";
- 5410206 "Производство на захар и захарни изделия";
- 5410207 "Производство на тютюн и тютюневи изделия";
- 5410208 "Производство на растителни мазнини, сапуни и етерични масла".

Въз основа изискванията на ДОИ и рамковите програми по чл. 10, ал. 3 от Закона за професионалното образование и обучение се разработват учебен план и учебни програми за обучението по съответната специалност, изброена по-горе.

Документацията за професионално образование се разработва от Министерството на образованието и науката, а за професионално обучение - от обучаващата институция.

ДОИ определя равнището на задължителната професионална подготовка в края на обучението по професията, което гарантира на обучаемия възможност за упражняване на професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост".

Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професия "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" определя общата, отрасловата и специфичната задължителна професионална подготовка за професията, както и задължителната чуждоезикова подготовка по професията и избираемата подготовка.

Съдържанието на всеки вид задължителна професионална подготовка включва:

1. необходимите професионални компетенции (знания, умения и професионално-личностни качества);
2. тематичните области, от които се формира съдържанието на учебните предмети/модули.

ДОИ определя и входящото образователно равнище, изискванията към здравословното състояние на кандидатите за обучение, профила на професията, целите на обучението, оценяването по време и при завършване на обучението, удостоверяването на придобитата професионална квалификация, необходимата материална база.

Таблица 40. ДЪРЖАВНО ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗИСКВАНЕ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИЯ ПО ПРОФЕСИЯТА "ОПЕРАТОР В ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВАТА ПРОМИШЛЕНОСТ"

Професионално направление:	
541	Производство на храни и напитки
Наименование на професията:	
541020	Оператор в хранително-вкусовата промишленост

1. Входни характеристики

1.1. Степен на професионална квалификация и входящо образователно равнище

В таблицата по-долу са представени специалностите, включени в професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост", съгласно Списък на професиите за професионално образование и обучение (2001) и входящото минимално образователно равнище за придобиване на съответната степен на професионална квалификация.

Таблица 41. СПЕЦИАЛНОСТИ, ВКЛЮЧЕНИ В ПРОФЕСИЯТА "ОПЕРАТОР В ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВАТА ПРОМИШЛЕНОСТ"

Специалности	Степен на професионална квалификация	Минимално входящо образователно равнище
5410201 "Зърносъхранение, зърнопреработка и производство на фуражи"	Втора	Завършено основно образование
5410202 "Производство и преработка на мляко и млечни продукти"	Втора	Завършено основно образование
5410203 "Производство на месо, месни продукти и риба"	Втора	Завършено основно образование
5410204 "Производство на консерви"	Втора	Завършено основно образование
5410205 "Производство на алкохолни и безалкохолни напитки"	Втора	Завършено основно образование
5410206 "Производство на захар и захарни изделия"	Втора	Завършено основно образование
5410207 "Производство на тютюн и тютюневи изделия"	Втора	Завършено основно образование
5410208 "Производство на растителни мазнини, сапуни и етерични масла"	Втора	Завършено основно образование

1.2. Изисквания към здравословното състояние на кандидатите за обучение

Водещите професии и професионални компетенции в месната индустрия са:

Специалност 5410203 "Производство на месо, месни продукти и риба"

След завършване на обучението по специалността обучаваният трябва да умее правилно да обработва различни месни суровини и риба, да приготвя месни продукти, както и да използва и обслужва инструменти, машини и съоръжения за обработка на месо, като:

- знае предназначението, принципите на действие, начините за безопасно обслужване на машини, апарати, уреди, съоръжения и инсталации;
- разбира технологичната последователност на процесите, разчита технологични инструкции, схеми и рецептури;

- извършва кланична обработка на едри преживни животни, дребни преживни животни, свине, птици и други кланични животни, обработка кланични субпродукти;
- извършва първична обработка на кланични трупове и месо, сортира и почиства риба;
- приготвя колбаси, месни и рибни продукти по зададена рецептура в съответствие с технологичните изисквания;
- опакова и етикетира готова продукция, следи режимите на хладилна обработка и съхранение на месо, месни продукти, риба и рибни продукти;
- знае и прилага санитарно-хигиенните изисквания и здравословните и безопасни условия на труд при производство на безвредни храни в месната и рибната промишленост.

Специалност 5410204 "Производство на консерви"

След завършване на обучението по специалността обучаваният трябва да умее да приема, съхранява и преработва суровини и материали и да използва и обслужва машини, апарати, уреди, съоръжения и инсталации при производство на консерви, като:

- знае предназначението, принципите на действие, начините за безопасно обслужване на машини, апарати, уреди, съоръжения и инсталации;
- разбира технологичната последователност на процесите и операциите при производство на консерви;
- прилага усвоените теоретични знания при извеждане на зададена технология за производство на консерви;
- знае и прилага санитарно-хигиенните изисквания и здравословните и безопасни условия на труд при производство на консерви.

Обучението по задължителната професионална подготовка, включващо теория и практика, се регламентира с учебен план и учебна програма, които се разработват на базата на ДОО по професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост". Учебният план определя характера и насочеността на обучаващата институция (професионално училище, професионална гимназия, център за професионално обучение и др.). Той се изгражда върху основата на учебна предметна или модулна система. Изучават се учебни предмети или модули, в които се излагат системни научни знания, съобразени с възрастовите и познавателните особености на обучаваните. Учебната програма определя целите и задачите на обучението по съответния учебен предмет или модул от учебния план, представя тематично съдържанието на учебния материал, дава най-общи методически указания за организацията и провеждането на обучението. Съдържанието на обучението по професия "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" - втора степен на професионална квалификация, е представено в Таблица № 42.

Таблица 42. Съдържание на обучението

№	Професионални компетенции	Тематични области
Обща задължителна професионална подготовка - единна за всички професионални направления		
1.	Да знае и прилага основните правила за безопасна работа на работното място; да познава и използва личните предпазни средства; да не замърсява с работата си околната среда.	Здравословни и безопасни условия на труд; Пожарна и аварийна безопасност; Долекарска помощ; Опазване на околната среда.

2.	Да осъществява ефективни комуникации при изпълнение на трудовата си дейност в работен екип - да умее да формулира проблеми, да задава въпроси, да прави отчет за извършената работа.	Водене на разговор чрез различни комуникационни средства; Представяне в писмен вид на: молба, отчет, заявка.
3.	Да участва при разпределяне на задачите, да съдейства и търси помощ от членовете на екипа, да се отнася с чувство за отговорност при изпълнение на задачата, която му е възложена; Да разбира собствената си роля в производството и да съзнава необходимостта от повишаване на квалификацията си.	Организация на трудовия процес; Групова динамика; Мотивация и контрол; Психологическа структура на трудовата дейност; Потребности и способности на личността за саморазвитие.
Отраслова задължителна професионална подготовка - единна за всички професии от професионално направление "Производство на храни и напитки"		
4.	Да подготвя и поддържа личната хигиена, работното място и технологичното оборудване съгласно здравословните и безопасни условия на труд и санитарно-хигиенните норми за екологично чисти храни и напитки.	Осигуряване хранителната безопасност на храни и напитки съгласно действащите инструкции ISO и HACCP.
5.	Да познава организацията на предприятието и правомощията на длъжностните лица.	Нормативни документи в производството; Организация на работното място.
6.	Да познава и спазва технологичната дисциплина при изпълнение на технологичните операции.	Видове технологични процеси; Видове машини, апарати и съоръжения; Видове техническа и технологична документация.
7.	Да умее да разчита технологична документация - технологични инструкции, схеми, рецептури.	Условни означения в технологичните схеми; Видове техническа и технологична документация.
8.	Да познава основните процеси, машини, апарати, съоръжения и инсталации в производството на храни и напитки.	Основни процеси при производство на храни и напитки; Устройство на машини, апарати, съоръжения в производството на храни и напитки.
Специфична за професия 541020 "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" Специалност 5410203 "Производство на месо, месни продукти и риба"		
9.	Да умее правилно да обработва кланични животни, хранителни и технически субпродукти, да обработва различни месни суровини и риба и да приготвя месни продукти, съобразно технологичните изисквания, като използва инструменти, машини и съоръжения по специалността.	Осигуряване хранителната безопасност на месо, хранителни и технически субпродукти, месни продукти и риба, съгласно ISO, система HACCP и действащите инструкции; Инструкции за безопасно обслужване на машини и апарати, уреди и съоръжения и работа с лични предпазни средства; Механични, електрични и пневматични съоръжения и автомати за кланична обработка, топографско-анатомично разположение на

		вътрешни органи и системи, технологични изисквания при процесите на кланична обработка, обслужване на машини и съоръжения за кланична обработка; Инструменти и съоръжения за първична обработка на месни суровини, топографско-анатомични граници на частите на кланичните трупове, костна и мускулна система на кланичните животни; Машини и апарати за производство на колбаси и месни продукти, месни и допълнителни суровини - видове и свойства, технологични процеси - параметри и режими на обработка, устройство и обслужване на машини, апарати и линии за производство на месни и рибни продукти, нови технологии в месопреработването, органолептични характеристики на месни суровини, полуфабрикати и готови продукти; Нарязващи, вакуумиращи, опаковъчни автомати и хладилна техника, устройство и обслужване на нарязващи, опаковъчни и вакуумиращи устройства, тегловни автомати и хладилни съоръжения.
Специалност 5410204 "Производство на консерви"		
10.	Да умее да приема, съхранява и преработва суровини и материали и умело използва и обслужва машини, апарати, уреди, съоръжения и инсталации при производство на консерви	Санитарно-хигиенни норми и изисквания при производство на консерви; Инструкции за безопасно обслужване на машини, апарати, уреди, съоръжения и работа с лични предпазни средства; Видове суровини и спомагателни материали за производство на консерви; Технологии за производство на консерви - основни операции и процеси; Техническо оборудване за производството на консерви- основни машини, апарати, уреди и съоръжения.

Основните характеристики на профила на професиите, диференцирани по специалности са дадени в Приложение 4.

Знанията, уменията и професионално-личностните качества се оценяват според степента на постигане на поставените цели и подцели на обучението.

Изпитите за придобиване на степен на професионална квалификация са два - по теория и по практика на професията, и се провеждат в съответствие с изискванията на чл. 34 - 37 от Закона за професионално образование и обучение (ЗПОО).

Организацията и съдържанието на изпитите за придобиване на степен на професионална квалификация са съгласно чл. 34 ЗПОО.

Изпитите по теория и по практика на професията се провеждат по национални изпитни програми (чл. 36, ал. 1 ЗПОО).

В Университета по хранителни технологии (УХТ), гр. Пловдив студентите придобиват знания и умения по следните специалности:

Специалност: шифър 1-21 “ТЕХНОЛОГИЯ НА МЕСОТО И МЛЯКОТО”

Факултет: ТЕХНОЛОГИЧЕН

Професионална област: 5. ТЕХНИЧЕСКИ НАУКИ

С професионално направление: 5.12. ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ

За образователно-квалификационна степен: БАКАЛАВЪР

Професионална квалификация: ИНЖЕНЕР

Срок на обучение: 4 години

КВАЛИФИКАЦИОННА ХАРАКТЕРИСТИКА

Инженер-технологът със специалност “Технология на месото и млякото” и образователно-квалификационна степен “БАКАЛАВЪР” има фундаментална, инженерна и професионална подготовка, владее технологичните методи и процеси, както и икономически, организационни, управленски и други механизми в сферата на дейността си. Той може да осъществява производствено-технологична и организационно-управленска, дейност в предприятията и фирмите с предмет на дейност в областта на месодобива и месопереработката; добива и преработка на птиче месо, самостоятелно или съвместно с месото от топлокръвни кланични животни, добива и обработката на месо от зайци и дивеч, рибовъдното дело и рибопереработвателната промишленост, преработката на мляко и млечни продукти и тяхното съхранение, а също така и обработката на хранителни субпродукти, кръв, кожи, черва, хранителни и технически мазнини, вторични млечни продукти, в хладилното дело и в търговската сфера.

Дипломираният инженер-технолог по “Технология на месото и млякото” с образователно-квалификационна степен “Бакалавър” умее:

- да планира, организира, управлява, усъвършенствува и контролира производствено-технологичните процеси;
- да контролира и управлява качеството на суровините, материалите, полуфабрикатите и готовата продукция;
- да провежда необходимия органолептичен, физикохимичен, биохимичен и микробиологичен анализ;
- да оптимизира и регулира работните параметри на технологичното оборудване;
- да усъвършенствува знанията си и да повишава своята квалификация;

Придобитата, през време на обучението му, професионална квалификация позволява да заема изпълнителски и ръководни длъжности в сферата на производството, както и да извършва проектантска дейност.

Специалност: шифър 1-10 “ТЕХНОЛОГИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ОТ МЕСО, РИБА И ЯЙЦА”

Факултет: ТЕХНОЛОГИЧЕН

Професионална област: 5. ТЕХНИЧЕСКИ НАУКИ

С професионално направление: 5.12. ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ

За образователно-квалификационна степен: МАГИСТЪР

Професионална квалификация: МАГИСТЪР-ИНЖЕНЕР

Срок на обучение: 1 година

Форма на обучение: РЕДОВНА, ЗАДОЧНА

КВАЛИФИКАЦИОННА ХАРАКТЕРИСТИКА

Завършилите специалност „Технология на продуктите от месо, риба и яйца“ с образователно-квалификационна степен „МАГИСТЪР - ИНЖЕНЕР“ имат предназначение да ръководят редица подотрасли на месната и рибната промишленост, каквито са: месодобива и птицедобива, месопреработката – преработка на месо от топлокръвни кланични животни и/или птиче месо, самостоятелно или съвместно, зайцедобива, добивът и обработката на месо от дивеч, риболовното дело и рибопреработката, а също така и съпътстващи безотпадни производства, каквито се явяват обработката на хранителни субпродукти, кръв, кожи, черва, хранителни и технически мазнини, продукти за фуражни цели.

Не на последно място, специалистите, придобили тази специалност, ще могат да се реализират като мениджъри по качество, ръководители на лаборатории, изследователски центрове и институти и други звена свързани с функционирането на добрите производствени практики (ДПП), системата за анализ на риска и критичните контролни точки (НАССР) и световните стандарти за качество ISO 9000.

Възможно е да се реализират в проектантски фирми и организации, във фирми произвеждащи и търгуващи с месо, с хранителни добавки, съставки, подправки и др.

От друга страна, завършилите специалност „Технология на продуктите от месо, риба и яйца“ с образователно-квалификационна степен „МАГИСТЪР - ИНЖЕНЕР“ ще могат да се реализират като ръководители и организатори в отделни министерства и ведомства, като преподаватели във висши и средни учебни заведения, ръководители на колективи за разработване на нови продукти и технологии

2.6.3. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

Обучението за водещите професии в месната индустрия са организирани на този етап както следва:

- Висши учебни заведения – 1 бр. – Университет по хранителни технологии, гр. Пловдив бакалавърска и магистърска степен по специалността «Технология на продуктите от месо, риба и яйца» - професия «Инженер технолог»
- Професионални гимназии – 4 бр. - гр. Плевен, Шумен, Добрич и София по професиите «Техник-технолог в ХВП» и «Оператор в ХВП»
- Центрове за професионално обучение (ЦПО) – 25 бр. в цялата страна.

УНИВЕРСИТЕТ ПО ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ, ПЛОВДИВ

Обучението на студентите в Технологичния факултет се провежда в две форми - редовна и заочна. За образователно – квалификационна степен (ОКС) “бакалавър”, то е с продължителност 4 години, за ОКС “магистър” – 1 и 2 години, а в Центъра за франкофонско обучение – 5 години. Дипломираните студентите, обучавани за ОКС “бакалавър” получават професионална квалификация “инженер”, за ОКС “магистър” - инженер.

Завършилите студенти могат да се реализират във различните отрасли на хранително-вкусовата промишленост: млечна и млекопреработваща, месна и месопреработваща, хлебна и сладкарска, захародобивна и захаропреработваща, вино и безалкохолни напитки, етеричномаслена, маслодобивна и маслопреработваща, парфюмерийно-козметична, тютюнева и тютюнопреработваща, консервна, хладилна, биотехнологична и др.

В Технологичен факултет до сега са се дипломирали над 13506 български и над 697 чуждестранни студенти.

Технологичният факултет осъществява значителна международна дейност, включваща и студентски обмен с различни Висши училища от страни на Европа и Азия.

Технологичният факултет има 11 катедри, 11 специалности за образователно-квалификационна степен (ОКС) “бакалавър” и за ОКС “магистър”, 1 център и 3 лаборатории. В Технологичния факултет се извършва обучението и подготовката на студентите по ОКС “бакалавър” и “магистър”, специализанти и докторанти с цел реализация като технолози за хранително - вкусовата промишленост.

Броят на преподавателите в Технологичния факултет е 94, от които 10 професори и 42 доценти, като четири са доктори на науките, а 73 - доктори.

Специалности за образователно квалификационна степен “магистър” - 1 и 2 години:

- Специалност ТЕХНОЛОГИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ОТ МЕСО, РИБА И ЯЙЦА подготвя инженер-технолози магистри, които могат да заемат управленски позиции и ръководни технологични длъжности в предприятията за добив и преработка на месо, риба, птици и яйца. Те могат да се реализират с успех в научно-изследователски институти, проектантски организации, да бъдат преподаватели във ВУЗ и колежи.

Специалности за образователно квалификационна степен “бакалавър” - 4 години:

- Специалност Технология на месото и млякото подготвя инженери, които могат да се реализират в месната и млечната промишленост като заемат ръководни длъжности в сферата на производството на месни и млечни храни, да извършват и ръководят научно-изследователска, проектантска и учебно-преподавателска дейност. Те получават и необходимите знания и умения във връзка с преработката и ефективното оползотворяване на всички вторични продукти от месната и млечната промишленост.

ТРАКИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ, СТАРА ЗАГОРА

Ветеринарномедицински факултет

Катедра „Хигиена, технология и контрол на хранителните продукти от животински произход; Ветеринарно законодателство и мениджмънт“

Секция „Хигиена, технология и контрол на хранителните продукти от животински произход“

Университетът осъществява обучение по образователно-квалификационните степени – професионален бакалавър, бакалавър, магистър, както и по образователна и научна степен доктор.

Професионално направление Ветеринарна медицина – редовно обучение, магистър ветеринарен лекар.

ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ, СОФИЯ

Ветеринарномедицински факултет

Факултетът по ветеринарна медицина (ФВМ) обучава студенти по специалността “Ветеринарна медицина” от 1994 г. През 1999 г. е получил първата акредитация за редовно обучение на студенти, за придобиване на образователно-квалификационна степен „магистър” и професионална квалификация „ветеринарен лекар”.

Завършилите магистри ветеринарни лекари могат да заемат управленски позиции и ръководни длъжности в предприятията за добив и преработка на месо, риба, птици и яйца, мениджъри по качество, ръководители на лаборатории. Те могат да се реализират с успех в научно-изследователски институти, проектантски организации, да бъдат преподаватели във ВУЗ и колежи.

ТЕХНИКУМ ПО МЕНИДЖМЪНТ И ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ - ГР. ПЛЕВЕН

През 1998 год. Техникумът по Млечна Промисленост се преименува в ТЕХНИКУМ ПО МЕНИДЖМЪНТ И ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ /ТМХТ/. Богатите традиции в подготовката на кадри за ХВП и туризма, професионалните качества на възпитаниците му, участието на учители в написването на учебници и програми са някои от основанията за добрият имидж на техникума в регионален и национален мащаб.

ТМХТ - Плевен отговаря на най - новите изисквания, поставени от Министерството на образованието. Подготвя високо квалифицирани кадри със средно образование за ХВП и хотелиерството. Професионалната подготовка на учениците се осъществява във фирми от ХВП, заведения за хранене и хотели. По програма “Леонардо” се осъществяват учебни практики в страните на Европейския съюз. Техникумът разполага с много добра материална база.

В ТМХТ - Плевен учениците имат възможност да придобият средно образование; да получат втора или трета квалификационна степен (съответно след 4 или 5 годишен срок на обучение).

Завършилите следните специалности могат да работят във фирми на цялата хранително – вкусова промишленост като:

- “Организатор в хранително – вкусовата промишленост”

Квалификация: “Организатор – технолог”.

Изучават се технологии на различните производства в ХВП и основни икономически дисциплини: стопанска отчетност, маркетинг, икономика, организация и управление на промишлеността.

През целия курс на обучение се изучава чужд език.

В часовете на учебна практика се придобиват умения за работа с организационна техника, компютри и за работа като оператор в различните технологични процеси.

- “Технология и мениджмънт в производството на месо и месни продукти”

Квалификация: технолог – мениджър.

Учениците се запознават с технологиите на производство на различни малотрайни и трайни колбаси. Икономическата подготовка, която получават (счетоводство, маркетинг, организация и управление) дават възможност да се организира собствен бизнес.

- “Технологичен и микробиологичен контрол”

Квалификация: лаборант – технолог.

Учениците изучават технологията на всички производства в хранително – вкусовата промишленост, технологичния и микробиологичен контрол – основа за производството на висококачествени продукти.

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО АГРАРНО СТОПАНСТВО, ДОБРИЧ

За цялата си история земеделското образование в гр. Добрич е дипломирало над 16 000 ученици и е обучило в Професионално-учебен център над 6 000 курсисти. От тях 75% се

реализират в селското стопанство, 20% продължават образованието си във ВУЗ и колежи в страната, а 5% се реализират в други области.

Учениците получават авангардно знание в един свят на динамична научна, технологическа и социална основа. Като модерна алтернатива на изчерпващия се държавен монопол в средното образование, тук учениците придобиват Професия № 541010 "Техник-технолог в ХВП", Специалност № 5410104 "Производство на месо, месни продукти и риба".

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВИ ТЕХНОЛОГИИ „ПРОФ. Д-Р Г. ПАВЛОВ”, СОФИЯ

Училището е създадо традиционни връзки с предприятия от ХВП, които предоставят материалната си база за практическо обучение и дават възможност за включване на учениците в реалния производствен процес.

Специалност № 5410203 - „Производство на месо, месни продукти и риба” - 5 годишен срок на обучение с прием след VIII клас.

Степен на професионална квалификация - III

Реализация на завършилите ученици като технолози, оператори на машини, специалисти по качеството, управители на фирми.

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО СЕЛСКО СТОПАНСТВО И ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ, ГР. ШУМЕН

Таблица 43. СПЕЦИАЛНОСТИ И СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ

Код	Тип	Наименование	клас 1	клас 2	клас 3	клас 4
5410104	Специалност	Производство на месо, месни продукти и риба			Да	
5410203	Специалност	Производство на месо, месни продукти и риба		Да		

Таблица 44. ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ

Област	Населено място	Име	5410104: Производство на месо, месни продукти и риба	5410203: Производство на месо, месни продукти и риба
Добрич	Добрич	Професионална гимназия по аграрно стопанство	Да	
Плевен	Плевен	Професионална Гимназия по Мениджмънт и Хранителни Технологии	Да	Да
София-град	София	Професионална гимназия по хранително-вкусови технологии "Проф. д-р Г. Павлов"	Да	
Шумен	Шумен	Професионална гимназия по селско стопанство и хранителни технологии	Да	

Таблица 45. ЦЕНТРОВЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ /ЦПО/

Област	Населено място	Име
Благоевград	Благоевград	„ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ ПРОГРЕС - 2009” ООД
Варна	Варна	ЦПО към "Център за обучение и преквалификация" ЕООД
Варна	Варна	Сдружение с нестопанска цел "БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ И КВАЛИФИКАЦИЯ"
Враца	Враца	ЕТ"ДЕСИ ВЕСИ-Митко Василев
Враца	Враца	Център за професионално обучение към ЕТ "МЕКСИКО – ПЕ – Петър

		Йорданов"
Добрич	Албена	"Международен колеж" ООД
Добрич	Албена	"Международен колеж" ООД
Добрич	Добрич	"УЧИЛИЩНО НАСТОЯТЕЛСТВО ПРИ ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО АГРАРНО СТОПАНСТВО – ДОБРИЧ"
Добрич	Добрич	Център за професионално обучение към "ХМ ТОМИ" АД
Добрич	Добрич	ЦПО към "ПРОСПЕРИТИ" ООД
Добрич	Добрич	ЦПО към Сдружение с нестопанска цел "ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ, ЗНАНИЕ И ПРОГРЕС"
Кюстендил	Дупница	ЦПО Сдружение с нестопанска цел "НИПОО"
Монтана	Берковица	Център за професионално обучение към ЕТ "РУБИЕС ТРАНС СНИВ-ВАЛЕНТИН СТОЯНОВ"
Монтана	Монтана	Център за професионално обучение към СД "МОНТЕ АВИОР - РЕПКИНИ И СИЕ"
Перник	Перник	"Териториална организация на научно-техническите съюзи – Перник"
Перник	Перник	Сдружение "Регионално дружество Знание"
Плевен	Плевен	ИКОМС ЕООД
Плевен	Плевен	Регионален център за професионална квалификация ООД
Плевен	Плевен	ЦПО към Декси консулт ЕООД
Плевен	Плевен	ЦПО към Сдружение с нестопанска цел "Научно технологичен съюз"
Пловдив	Пловдив	"Медикъл Трейд Консултинг" ООД
Пловдив	Пловдив	Академия за професионално развитие "Експерт" ЕООД
Пловдив	Пловдив	Център за професионално обучение към "Магура - 98" ООД
Пловдив	Пловдив	ЦПО към ЕТ "ИКОНОМИКСКОНСУЛТ – ТГ – Стоянка Ганева"
Разград	Разград	Сдружение с нестопанска цел "ДОМ НА НАУКАТА И ТЕХНИКАТА"
Разград	Разград	Сдружение "Дружество за разпространение на знание"
Русе	Русе	Център за професионално обучение към "РУЛАН" ООД
Русе	Русе	ЦПО към СД "Русе – Експорт – Импорт – Константинов и Сие"
Силистра	Тутракан	Център за професионално обучение към "ЛЪКИДРАЙВ" ЕООД
Силистра	Тутракан	Център за професионално обучение към "Диона" ЕООД
Сливен	Сливен	Център за професионално обучение към ЕТ "Денчев-Сливен-Иван Иванов
Сливен	Сливен	ЦПО към "ЕСО КОМЕРС" ООД
Смолян	Доспат	Сдружение с обществено полезна дейност "Еврохоризонт"
София-град	София	"Балканика травъл енд консултинг сървисиз" ЕООД
София-град	София	"Европейски образователен и консултативен център" ООД
София-град	София	"Интер Мес" ЕООД
София-град	София	"Менпауър България" ООД
София-град	София	"САФКО" ЕООД
София-град	София	"Съюз по хранителна промишленост към ФНТС"
София-град	София	"УИГ БЪЛГАРИЯ" ЕООД
София-град	София	Национален център за аграрни науки
София-град	София	Национален център за професионално обучение в системата на БТПП
София-град	София	Национална Асоциация за Икономическа и Социална Интеграция
София-град	София	Сдружение "Сдружение с нестопанска цел - качество на храните
София-град	София	Сдружение "БЪДЕЩЕ В ЕВРОПА"
София-град	София	Център за професионално обучение към "ИНФОГРУП БГ" ООД
София-град	София	Център за професионално обучение към сдружение "Виста Къмпани" ООД
София-град	София	Център за професионално обучение към Сдружение "Национална мрежа за бизнес развитие"
София-град	София	Център за професионално обучение към ФЕДЕРАЦИЯ НА ДРУЖЕСТВАТА ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ЗНАНИЯ
София-град	София	Център за професионално обучение към Федерация на научно-

		техническите съюзи в България
София-окръг	Ботевград	ЦПО към КОНТЕСА АД
Стара Загора	Казанлък	Център за професионално обучение към “ИЗОБЛОК” ЕООД
Търговище	Попово	Център за професионално обучение към ЕТ "Симеон Симеонов"
Ямбол	Ямбол	Център за професионално обучение към "Аполис А. А." ЕООД
Ямбол	Ямбол	Център за професионално обучение към СНЦ “ЯМБОЛСКА ТЪРГОВСКО-ПРОМИШЛЕНА ПАЛАТА”

В ПГ и ЦПО учениците придобиват знания и умения по следните специалности за МЕСНАТА ИНДУСТРИЯ:

- професионално направление 541 "Производство на храни и напитки"
- професията 541 020 "Оператор в хранително-вкусовата промишленост"
- професията 541 010 „Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост“
- трета степен на професионална квалификация за специалността 541 0104 „ Производство на месо, месни продукти и риба“
- втора степен на професионална квалификация за специалността 541 0203 "Производство на месо, месни продукти и риба";
- втора степен на професионална квалификация за специалността 541 0204 «Производство на консерви»

Придобилите втора степен на професионална квалификация по професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" имат право да постъпват на работа на длъжности, които съответстват на професии от Националната класификация на професиите и длъжностите /НКПД-2011/.

2.6.4. ФОРМИ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И СЪТРУДНИЧЕСТВО С УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ И ЦЕНТРОВЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

Политиката на МОН за развитие на Професионалното образование и обучение/ПОО/ създава условия за гъвкавост на системата. На учениците се предоставя възможност да придобият различни степени на квалификация по време на гимназиалното си образование, както и различни възможности за продължаващо обучение. Рамковите програми за придобиване на професионална квалификация, регламентирани в ЗПОО, са приложими както за началното ПОО, така и към продължаващото професионално образование, така и за ЦПО. Те определят рамката на обучението, като конкретизират условията за достъп до степените на професионална квалификация (от I до IV степен) и за придобиване на частична професионална квалификация, актуализиране на придобитата или повишаване на вече придобитата квалификация. Оценяването на напредъка на учениците се основава на ДООИ за оценяване. Крайната оценка на компетенциите и уменията при завършване на професионално образование, се получава чрез полагане на държавни зрелостни изпити за придобиване на средно образование и държавни изпити по теория и практика на професията за придобиване степен на професионална квалификация.

Качеството на обучението в ЦПО се гарантира чрез процедура за лицензиране, а на обучението, организирано от Агенцията по заетостта чрез възлагане на право за обучение след конкурс на лицензирани от НАПОО центрове и при спазване на Закона за обществените поръчки. От 2001 г. съществува одобрена от НАПОО система за мониторинг на лицензираните ЦПО. Обект и предмет на мониторинг са: дейността на центрoвете по приложение и изпълнение критериите на

НАПОО; спазване на нормативната уредба; ефективност на провежданото професионално обучение и съответствието му с изискванията на ЗПОО, определени с критериите на НАПОО; функциониране на системата за осигуряване качество на обучението; ресурсното осигуряване и др. НАПОО разработи система за последващ контрол на лицензираните ЦПО, която през следващите години ще изиграе роля на инструмент за превенция и осигуряване на качество.

Стратегическа цел на Европейския съюз към 2010 г. е създаването на най-конкурентоспособната в света, динамична, основана на знания икономика с повече и по-добри работни места и по-висока социална кохезия. Постигането на тази цел изисква изключително внимание към осигуряването на подходящо образование и професионално обучение за подобряване пригодността за заетост на работната сила. Водещи в това отношение за нас са Лисабонската стратегия до 2010 г., концепцията за учене през целия живот, програмата “Образование и обучение 2010”, Европейската стратегия по заетостта и др. В периода на преход към пазарна икономика и съпровождащия го интензивен процес на реструктуриране на производството е налице определена тенденция на разминаване на качеството на работната сила с новите потребности. Това се проявява още по-силно при съпоставка с бъдещите изисквания към националната работна сила с оглед предприєдинителните процеси и развиващата се глобализация.

Реформата в образованието като цяло и в частност – в професионалното образование и обучение в България, е поставена пред важна задача - да се осигурят такива условия за професионална подготовка, които да дават възможност за непрекъснато поддържане качеството на работната сила и нейната пригодност за заетост в съответствие с изискванията на пазара на труда и икономиката на знанието. Тази задача може да се изпълни чрез продължаващото професионално обучение за всички, при равен достъп и равни условия.

Развиването и признаването на знанията, уменията и компетентностите на гражданите имат решаващо значение за индивидуалното развитие, конкурентоспособността, заетостта и социалното сближаване в Общността. Такова развиване и признаване улеснява международната мобилност за трудещи се и учащи се и спомага те да отговорят на изискванията на търсенето и предлагането на европейския пазар на труда. Достъп до и участието в обучение през целия живот за всички, включително хората в неравностойно положение, и прилагането на квалификации следва да се насърчават и подобряват на национално и общностно равнище.

Съгласно Закона за професионално образование и обучение (ЗПОО) структурата на програмите за професионално образование включва общообразователна и професионална подготовка.

Към настоящия момент общообразователната подготовка в професионалните гимназии е съобразена с общообразователния минимум, определен със Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план. Това дава възможност на учениците, обучавани в професионални гимназии в края на гимназиалния етап да положат задължителните държавни зрелостни изпити и при успешно дипломиране да продължат образованието си в избрано от тях висше училище.

Професионалната подготовка съдържа теоретично обучение и практическо обучение. Практическото обучение се организира като учебна и производствена практика. В Закона за професионално образование и обучение (ЗПОО) са определени в процент минималния брой учебните часове от общия брой часове за задължителна професионална подготовка.

Целта на практическото обучение е да формира у обучаваните професионални и личностни компетентности, които са необходими за упражняване на професията. Практическото обучение се провежда в учебни, учебно – производствени условия и в реална производствена среда.

Според представителите на бизнеса учениците в професионалните училища/гимназии получават достатъчно добра теоретична подготовка, но практическите им умения са недостатъчни, което налага допълнително обучение при назначаването им на работа, за да придобият необходимите умения за извършване на дейността, за която са наети. Този факт пречи на бързото и пълноценно включване на младите хора, завършили професионално образование, в трудовия процес и стопанската дейност на фирмата, прави ги по-скоро „луксозна“ и рискова, отколкото печеливша инвестиция за фирмата.

Все повече се налага изводът, че е необходимо значително увеличаване не само на дела на практически ориентираното обучение в професионалните гимназии, но и създаване на условия за повишаване на ефективността на провежданите учебни и производствени практики. Често споделяно мнение е, че учителите в професионалните гимназии трябва да преподават теоретичните предмети, а в по-голяма си част практическото обучение да се провежда в реални условия с помощта на компетентни служители от фирмата – професионалисти с висока квалификация. Още повече, че в голяма част от професионалните гимназии липсват условия за пълноценно провеждане на практики на учениците в реална производствена среда. Сега фирмите в съответния бранш могат да участват като „реални обучаващи“ и консултанти само при провеждане на производствената практика на учениците.

Голяма част от работодателите считат, че в полза на учениците ще бъде обучение, което изцяло (като теория и практика) се провежда в производствени условия или в друг вариант – част от специфичната за професията/специалността теория е ангажимент на специалисти от производството.

Друг проблем представлява осигуряването на работни места за провеждане на практическото обучение. Фирмите отказват провеждане на производствена практика с аргумента, че в някаква степен такова обучение затруднява нормалния производствен ритъм и ангажира част от квалифицирания персонал. Затова има и случаи, в които някои фирми приемат ученици за практическо обучение, но ги използват за изпълнение на неквалифицирани или обслужващи дейности, от които учениците не получават необходимия им практически опит по дадената професия. Така се обезсмисля идеята за добиване на практически опит на реално работно място.

Често за младите хора образованието, което получават, и образователната система, в която участват, не са обвързани с пазара на труда, с личната реализация и реалния живот. Това води до демотивиране и ранното им отпадане от училище.

Тези изводи налагат необходимостта от нови подходи в областта на професионалното образование. Пример за добра практика е германската дуална система за професионално образование и обучение. Резултатът от нейното прилагане – добрата и адекватна на пазара на труда и потребностите на предприятията квалификация на завършващите млади хора, е обяснението на факта, че Германия е с най-нисък процент на младежка безработица от европейските страни.

Все още българският бизнес не е изцяло убеден в необходимостта да участва активно в процеса на обучение на младите хора.

Практическото обучение на реално работно място с помощта на наставник е особено актуално. Наставничеството, като механизъм за споделяне на опит между две страни, при които едната винаги е с по-висок статус, е гравитно партньорство. Чрез него се поощрява и таланта на

всеки индивид и се насочва към използване на целия му потенциал. В наставничеството е заложена идеята за превръщане на получените знания в умения. Така след края на обучението учениците не само ще знаят, но и ще могат да се справят с поставените им задачи.

Изводът е, че между професионалното образование и бизнеса съществува връзка. По отношение обаче на качествено провеждане на практическите занятия в конкретната работна среда, тази връзка не е на необходимото ниво. Това е причина от учебните заведения и ЦПО да излизат кадри с ниска квалификация по отношение на определена специалност, което важи за целият бранш ХВП, в т.ч. и за месната индустрия. В бъдеще, за да получат необходимите практически познания, кадрите за ХВП трябва да се обучават в реална работна среда.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРАКТИЧЕСКОТО ОБУЧЕНИЕ

Добрата организация на практическото обучение, обвързваща го с реалността на трудовия живот, допринася за формиране на необходимите знания, умения и компетентности, които гарантират на учениците непосредствено, своевременно и пълноценно включване в реалния трудов процес с минимални загуби на време и разходи за допълнителна адаптация на конкретно работно място.

Практическото обучение на учениците се организира като учебна и производствена практика.

УПРАВЛЕНИЕ И КОНТРОЛ НА ПРАКТИЧЕСКОТО ОБУЧЕНИЕ

Управлението и контролът на практическото обучение се осъществява:

1. На училищно ниво
2. На ниво стопанска организация – партньор

В резултат от две проучвания на потребностите на работодатели от обучение, проведени през 2006 и 2008 г. сред членове на Германско-Българска индустриално-търговска камара (ГБИТК) по инициатива на Специализираната комисия към камарата „Образование и обучение“, се наложи мнението, че професионалната подготовка на учениците от професионалните гимназии би могла да се подобри значително чрез подходящо използване на адаптирани елементи на германската система за професионално обучение. Примери за въвеждането на адаптирани системи в други страни показват положителен ефект. В момента в тази насока се работи в Словакия. В българските условия, за съжаление, липсват съществени предпоставки за въвеждане на адаптирана система, като например финансовото и организационно участие на камарите / браншовите съюзи.

Раздел 3. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОДУКТИТЕ

България е традиционно земеделска страна, но ХВП не е основна икономическа дейност. Тя допринася за 2,6% от брутната добавена стойност, 3,5% от заетостта и 15% от общата промишлена продукция. В ХВП има около 6500 микро и малки предприятия – предимно произвеждащи хляб и сладкарски изделия, напитки, месни и млечни продукти. ХВП създава работни места на около 14% от всички заети в целия производствен сектор и този процент е останал стабилен през последните 5 години.

Преходът от централно-планова система към пазарно конкурентен хранително-вкусов сектор бележи развитието на ХВП в страната. Преди 20 години икономиката в България е централно-планова, т.е. производителите на хранителни изделия са големи компании, които са държавна собственост и са управлявани от правителството. По време на периода на преход тези компании са приватизирани или фалират. Появяват се нови възможности за развитие на собствен бизнес и възникват хиляди малки предприятия.

Производството на месо и месни продукти заема важен дял в производството на хранителни продукти. През 2008 г. относителният дял на оборота /оборотът включва всички приходи от продажби плюс всички данъци върху продуктите/ в месната промишленост е 20,1% от оборота в ХВП, като секторът се нарежда на трето място след хлебопроизводството и захарната промишленост, които имат дял от 25,3% и производството на напитки, с относителен дял от 21,2%, следват производството на мляко и млечни продукти, с дял от 8,7% и преработката и консервирането на плодове и зеленчуци, с относителен дял от 6,6%. Заетите лица в месната промишленост са 16 хил. души.

Повечето малки и средни предприятия в областта на ХВП са обединени в сдружения. Ключовата цел на сдруженията на производителите е да се улесни диалога с политиците и да се подобри информираността и квалификацията, както на работодателите, така и на служителите в сектора чрез обмен на най-добрите практики и организиране на тематични семинари.

Страната ни навлезе в петата година от членството си в Европейския съюз. В развитието на месопереработвателната индустрия се наблюдават нови тенденции и нови предизвикателства пред предприемачите. Това определя необходимостта от целенасочена и ефективна подкрепа за предприятията от страна на Асоциацията на месопереработвателите в България. Както и до сега, цялостната дейност на Асоциацията се ръководи от няколко основни принципа:

- защита на икономическите интереси на членовете
- съдействие за внедряване на всички европейски изисквания, подпомагане процеса на управление на качеството и безопасността на храните
- повишаване квалификацията на работещите в бранша
- подпомагане маркетинговата, международната и експортната дейност на фирмите
- бърза и компетентна информация за динамиката на развитие и съвременните научни достижения в месната индустрия

Месопереработвателната индустрия е един от подотраслите, който се разрасна и разви много бързо през изтеклите няколко години. Вложени бяха значителни средства за обновяването и модернизирването на сектора, създадоха се много нови модерни предприятия за месодобив и месопереработка, други бяха почти изцяло обновени. Предприятията от сектора успяха да утвърдят

своето място в икономиката на страната и имат възможност да задоволят изцяло все по-придирчивия, капризен и силно конкурентен потребителски пазар в България, както и потенциала за успешен износ на международния пазар.

Продуктовата структура на месната индустрия у нас не се различава от тази в другите европейски страни. Усъвършенстването ѝ е главно в посока на по-висока степен на кулинарна обработка и разфасовка, непрекъснато повишаване на санитарно-хигиенните и ветеринарни изисквания, на методите и средствата за увеличаване трайността на продуктите, намаляване на броя на произвежданите асортименти от дадена фирма и по-тясната специализация на отделните фирми за производството само на определени видове месни продукти.

През последните години техническото и технологичното равнище на месопреработката у нас се изравни с това в европейските страни. По-голямата част от месопреработвателите притежават машини, съоръжения и технологични линии на много добро ниво, с добре овладени технологии. Прилагането в практиката на най-новите технологии при производството на колбаси е от решаващо значение не само за оцеляването на многобройните фирми, но и за тяхното ефективно развитие. Внедряват се универсални съоръжения, които могат да извършват едновременно или последователно технологичните операции рязане, раздробяване, смилане, смесване, кутиране, емулгиране, процесите пастьоризация, стерилизация, вакуумиране на течни, меки, твърди, вискозни и други суровини. При разработването на новите продукти се използват най-новите достижения на микробиологията и биохимията, променят се използваните изкуствени обвивки и опаковки в съответствие с нарасналото екологично съзнание на потребителите. Използват се програми и компютърен софтуер за цялостно управление и контрол на производствения процес. Продължава използването на адитиви, концентрати и комбинации от подправки, овкусители, емулгатори, стабилизатори и други, като изискванията към качеството на тези продукти се повишават непрекъснато – както към технологичните им свойства, така и към тяхната екологична чистота.

За нормалното функциониране на отрасъла и неговото развитие решаващо значение придобива наличието на квалифициран и обучен персонал – както на равнище мениджъри, така и на равнище служители и работници. Нараства необходимостта от обучени специалисти и работници с широк профил, владеещи сродни професии и специалности, с широк кръгзор от познания, позволяващи бързо да се адаптират към новостите в техниката и технологията, бързо да се ориентират и правилно да реагират в различните производствени и икономически ситуации. Изключително нарастват изискванията към персонала по отношение на спазване на правилата за безопасност на труда, хигиената на работното място и всички разпоредби по отношение на производството на качествени и безопасни за здравето на хората продукти. В съвременните условия все по-голямо значение придобива възможността за проследяемост на храните, т.нар. принцип “от обора до масата” и възможността крайният продукт да носи на етикета си информация за целия производствен процес – от мястото на отглеждане на животното, през кланицата, в която е добито месото, до предприятието, което го е произвело. Всички месодобивни и месопреработвателни предприятия въведоха вътрешна проследяемост, която не е задължителна по европейското законодателство това е крачка напред.

Според експерти, работещи в областта на проучването на състоянието на хранителната индустрия като цяло, и месната индустрия в частност, основните направления, по които ще се работи в близко бъдеще са производството на хранителни продукти и тяхното опаковане. Основни пунктове в първото направление са създаването на готови храни в рационални опаковки, намаляване на разходите за тяхната преработка и опаковане, организирането на обслужването на клиентите, развитието и налагането на пазара на малки и нови опаковки, автоматизацията,

гъвкавостта, устойчивостта на производството, пласмента и логистиката, и не на последно място развитието на здравословни и функционални храни. По направлението опаковане ще се работи изключително по устойчивостта и сигурността на производството на опаковки за хранителни продукти, удобството, създавано от опаковката при употреба на стоката, отговорността за околната среда, етикетирането и кодирането, устойчивостта на опаковката при охлаждане и дълбоко замразяване при разпространението на стоките, цената на опаковъчните материали, реализирането на високи скорости на пълнене при опаковане, развитие на системите за затваряне на опаковките, съвместимост с микровълнови обработки.

Продуктовите групи в месната индустрия са:

- Добив на месо – червено и бяло и субпродукти от тях;
- Производство на месни продукти.

Асортиментната листа на произвежданите месни продукти в България е много богата, Основните видове месни продукти, съгласно технологията на производство, се подразделят в следните групи:

- Месни разфасовки
- Месни заготовки
- Субпродуктови колбаси
- Малотрайни варено-пушени колбаси
- Шункови колбаси
- Шунки
- Варено-пушени деликатеси от нераздробено месо
- Салами полутрайни и трайни варено –пушени
- Салами сурово-сушени и пушени кръгли и четвъртити
- Суджуци
- Луканки
- Сурово-сушени деликатеси от нераздробено месо
- Месни консерви

Съгласно НСИ и Агростатистика към МЗХ продуктовата структура в месната индустрия до 2008 г. е следната:

- Колбаси малотрайни
- Колбаси малотрайни варено-пушени
- Колбаси варено-пушени полутрайни и трайни
- Колбаси сурово-сушени
- Месни консерви

След 2008 г. НСИ и Агростатистика към МЗХ продуктовата структура в месната индустрия е следната:

Месо и месни продукти

Така, както се дава продуктовата структура от НСИ и Агростатистика след 2008 г., не може да се отдели делът на основните технологични групи месни продукти и по този начин не може да се прецени техния отделен дял от общия.

В развитието на месопереработвателната индустрия се наблюдават нови тенденции и нови предизвикателства пред предприемачите, свързани с качеството на месните продукти. Все по-голямо е значението, което производителите придават на производството на качествени месни продукти и задоволяването на все по-взискателното потребителско търсене. За целта 28 месопереработвателни фирми-членове на АМБ сформираха Сдружение ”Традиционни сурово-сушени месни продукти”. Сдружението е създадено и работи в много подходящ момент от развитието на месната индустрия. През 2011 г. са регистрирани 11 бр. Заявления-спецификации на ХТСХ от Полша, Чехия и Словакия. Факт е, че България и останалите страни от бившия социалистически лагер ще защитават само и единствено храни с традиционно-специфичен характер /ХТСХ/. Причината за това е, че повече от 25 години в различните краища на страната всички предприятия са произвеждали от всички месни продукти от номенклатурата на месната индустрия без регионът да оказва влияние върху качеството им. В момента Сдружението извървява един труден етап от своето развитие, но всяко начало е трудно. Използвайки опита на други страни, ще продължим работата по защита на традиционни български месни продукти в ЕС.

Основният приоритет, който си постави Сдружението през 2010 г., беше подготовката и предаването на досиета на месни продукти с традиционно специфичен характер в МЗХ. Технологичният комитет (ТК) съвместно със служителите от офиса на АМБ, подготви 11 бр. досиета за 14 месни продукти: за луканки - 6 бр., пастърми – 5 бр., филе «Елена», роле «Трапезица», и врат «Тракия», като храни с традиционно-специфичен характер (ХТСХ). Досиетата са представени в МЗХ – на 02.12.2010 г. - 6 бр. досиета на луканки - и на 09.12.2010 г. - 5 бр. досиета на сурово-сушени месни продукти от нераздробено месо. В момента се уточняват техническите забележки по досиетата.

Българската месна индустрия има и други месни продукти, особено от групата на сурово-сушени деликатеси, които може да предложи за защита пред ЕК като ХТСХ.

Това определя необходимостта от целенасочена и ефективна подкрепа за фирмите от Сдружението, чиято роля непрекъснато ще нараства в бъдещото производство на тези месни продукти. Цялостната дейност на СТССМП се ръководи от няколко основни принципа:

- отговорност на всяка фирма от сдружението да спазва рецептурите и технологиите на декларираните ХТСХ;
- грижа за името и авторитета на сдружението;
- защита на интереси на членовете;
- съдействие за внедряване на европейски изисквания за ХТСХ;
- подпомагане процеса на управление на качеството и безопасността на храните, спазвайки нормативните актове на ЕС;
- обучение на кадрите;
- подпомагане маркетинговата, международната и експортната дейност на фирмите;
- включване в промоционални програми;
- популяризиране на продуктите сред потребителите - чрез реклами, дегустации и участие в изложения.

Другата насока, в която се развива продуктовата номенклатура е производството на месни био продукти. Фирма ”Лалов и Вачев” ЕООД произвежда био суджук, био луканка и био варено-пушен траен салам.

За развитие на тези две насоки в производството на българските месни продукти е необходима стратегия за развитието на селското стопанство в посока българска суровина - месо за тяхното производство.

Бъдещето развитие на месната индустрия е производството на:

- ХТСХ
- Био месни продукти
- Иновативни месни продукти

Цените на месото на пазара се определят от търсенето и предлагането. Множество фактори влияят върху конюнктурата на пазара - броят на отглежданите животни и равнището на добива на месо, цената на фуражите, но и на електроенергията, водата, горивата, на работната сила и т.н. В условията на общ пазар цената се влияе и от състоянието на пазара в страните от ЕС и общата селскостопанска политика, известно влияние оказва и състоянието на международния пазар. В условията на глобална икономическа криза състоянието на пазара е повлияно и от общите кризисни фактори.

Увеличение на цените на производител на селскостопанските стоки в ЕС през 2007 г.

Според сведения на статистическата служба на ЕС, EUROSTAT, цените на селскостопанските стоки в реално изражение в ЕС са се увеличили с 5% през 2007 г. в сравнение с 2006 г. Най-голямо е увеличението при цените на посевните култури – 9,6%, яйцата – 13,1% млечните продукти – 7,9%. Индексът на цените на зърнените храни показва увеличение от 45,5%.

Отбелязва се обаче не само увеличение на цените, при някои стоки се наблюдава спад на цените – при маслиновото масло с 20,1%, при свинското месо – спад с 9,6%. Тези данни обаче са много общи, като зад тях стоят различни вариации на цените в отделните страни членки. С повече от 10% са се увеличили цените на производител основно в новите страни членки – в Румъния с 15,8%, в Латвия – с 13,2%, в Полша – с 10,6%, в България - с 10,5%.

Средно с 4% са нараснали разходите за производство на селскостопански стоки в ЕС. Най-голямо увеличение се отбелязва при разходите за фураж – с 12,1%. Производствените разходи са нараснали през 2007 г. с 8% в Словакия и Латвия. В доклада на EUROSTAT се отбелязва, че разходите за енергия и смазочни масла не са показали увеличение в сравнение с данните за 2006 г. Оценявайки като цяло увеличението на цените на производител и производствените разходи, може да се подчертае, че условията за търговия със селскостопански стоки средно в страните от ЕС са се увеличили с 0,7% през 2007 г., като се отбелязва вариране в тези рамки – от намаление с повече от 3%, отбелязано в Дания, Италия, Латвия и Словения, до значително увеличение в Ирландия – с 4,7%, Полша – с 5,2%, Унгария – с 5,3%, Чехия – с 9,4%.

Анализът на равнищата на пазарните цени на видовете месо в България и в страните от ЕС 27 в периода 2007-2009, базиран на информация от Европейската Комисия, показва ценови предимства на България пред конкурентите от ЕС в три от подсекторите на месото. В периода 2007-2009 цените на месо от пилета са по-ниски от средните за ЕС 27. През 2009 те са 84,7% от средните за ЕС 27. По-високи ценови предимства в този подсектор имат само Австрия и Великобритания. Пазарните цени на месо от ЕРД през 2007 и 2008 г. също са по-ниски от средните за ЕС 27, като за 2007 г. те са едва 70% от средноевропейските стойности, и само в Гърция и Естония пазарните цени на месото от този подсектор са по-ниски. Цените на месо от ДРД през 2007 са 66,2% от средните за ЕС 27. По-ниски са само цените на месо от ДРД в Полша.

На пазара на свинско месо България няма ценови предимства. Цените на свинското месо в България продължават да бъдат и през 2009 г. с над 20% по-високи от средните за ЕС 27.

Данните за равнищата и движението на пазарните цени на видовете месо в България и в страните от ЕС 27 в периода 2007-2009 г. очертават основни характеристики на съответните продуктови пазари.

Движенията на цените на вътрешния пазар са подобни на тези в другите страни членки на ЕС 27, те следват същите тенденции, но тяхната динамика (нагоре и надолу) е по-висока в България при цените на месо от пилета и по-ниска в България за месо от свине и месо от ЕРД, отколкото е средната за ЕС 27. Тези особености на ценовите вариации показват, че на посочените продуктови пазари България не се движи към ценова конвергенция спрямо средните ценови равнища на ЕС 27. С други думи, както ценовите предимства, така и тяхната липса са стабилни.

Българските производители на месо имат по-големи ценови предимства в сравнение с техните конкуренти от ЕС 15 и по-малки ценови предимства в сравнение с производителите от новите страни членки.

На пазара на свинско месо България няма ценови предимства.

Свинското месо с произход от България се предлага основно в магазинната мрежа за прясна консумация, така че през първата половина на 2010 г. се наблюдаваше значително понижение на цените на дребно на свинското месо. Цената на едро на свински бут спадна от 6,99 лева за кг през януари 2010 г. до 6,54 лева за кг през август, или с 9,4%, а цената на дребно за същия период спадна от 7,94 лева за кг до 7,47 лева. Средната цена на едро на свински бут през 2010 г. беше 6,66 лева за кг, като тя отбеляза намаление спрямо средната за 2009 г. с 9%, а средната цена на дребно беше 7,61 лева за кг, като спадна спрямо предишната година с близо 7%.

Средната изкупна цена на живи телета през 2010 г. остана същата като през 2009 г. и беше 2,58 лева за кг живо тегло. Средната цена на едро на телешкото трупно месо възлезе на 7,15 лева за кг и се увеличи с 2,5% спрямо средната за 2009 г., а цената на дребно на телешкото месо с кости беше 8,18 лева за кг, или увеличението възлезе също на 2,5%.

Средната цена на едро на замразени пилета през 2010 г. беше 3,44 лева за кг, като спадна с 8,5% в сравнение със средната цена от 2009 г. /3,76 лева за кг/. Цената на дребно спадна с 6,5% и достигна 4,02 лева за кг.

Цената на дребно на мляно месо спаднаше от януари до юни 2010 г. - от 6,14 лева за кг до 6,05 лева или с 1,5%, като през втората половина на годината започна увеличаване на цените до 6,38 лева за кг през декември, или увеличението спрямо юни беше с 5,4%.

Цените на дребно на малотрайните колбаси спаднаха от 6,16 лева за кг през януари 2010 г. до 6,00 лева през юли или с 2,6%, като през втората половина на годината започна известно покачване на цените до 6,38 лева за кг или повишаването спрямо юли беше с 6,3%.

Нарастването на цените на сухите колбаси през 2010 г. беше по-незначително в сравнение с цените на малотрайните колбаси. През цялата първа половина на годината средните цени на дребно на сухите колбаси запазиха равнището от 11,47 лева за кг, като от август започнаха да се повишават и достигнаха през декември 11,79 лева за кг или увеличението беше с 2,8%.

По данни на системата за агропазарна информация /САПИ/ към 9 март 2011 г. изкупните цени на агнета варират от 4,50 до 5,00 лева за кг. живо тегло, като вероятно около Великден може да има увеличение до 5,50 лева за кг. Цените на едро на агнешко месо към същата дата в различните области в страната са в диапазона от 10,50 до 12,50 лева за кг.

Цената на дребно в магазинната мрежа за агнешкото месо през март 2010 г. варираше от 10,50 до 11,50 лева за цяло агне, до 13,00 – 14,00 лева за кг задно бутче и 12,00-12,50 за кг предно бутче и почти нямаше промяна в сравнение с цените през 2009 г. В първите месеци на 2011 г. в София цените са почти без промяна, като има тенденция на увеличение на цените на дребно в сравнение с предишната година. Една седмица преди Великден беше отбелязано значително покачване на цените на дребно - до 14,50 лева за кг за цяло агне или с 16% в сравнение с предишната година.

В страните от ЕС цените на агнешкото месо също показват нарастване в периода преди Великден. Средната референтна цена в ЕС на 20 март 2011 г. беше 490 евро за 100 кг кланично тегло за тежките каркаси /нарастване с 10,6% спрямо предишната година/, като най-голямо беше нарастването на цените в Испания - със 17,5% до 558 евро за 100 кг.

Цените на леките каркаси бяха 569 евро за 100 кг /слаб спад от 1% в сравнение с предишната година/. Тези цени варират в отделните страни, като най-високи тази година са в Испания - 654 евро за 100 кг /повишаване с 3,2% спрямо март 2010 г./. Най-много спрямо предишната година са се повишили цените в Унгария - с 11,4% до 583 евро за 100 кг. Най-много пък са спаднали цените в Кипър - с 27,6% до 543 евро за 100 кг, в Гърция - с 6,5% до 486 евро за 100 кг. и в Италия - с 11% до 468 евро за 100 кг.

През август 2009 г. средните референтни цени на свинското месо в ЕС спаднаха с 8% в сравнение с 2008 г. и бяха на равнището от 154,07 евро за 100 кг кланично тегло, но те оставаха доста по-високи от равнищата, отбелязани през 2005 и 2006 г. Спадът в цените на свинското месо на европейския пазар обаче продължи и на 13-и декември 2009 г. цените на свинското месо в ЕС бяха 132,55 евро за 100 кг, като отбелязаха спад с 10% в сравнение с декември 2008 г. През декември 2010 г. средните референтни цени на свинското месо в ЕС бяха на равнището от 137,77 евро за 100 кг.

Таблица 46. Развитие и прогноза на средните референтни цени на свинско месо в ЕС за периода 2004-2011 г. /в евро за 100 кг кланично тегло/

	2004 (2)	2005 (2)	2006 (2)	2007 (3)	2008 (3)	2009 (3)	2010 (3)	2011 (1)
1-во тримесечие	125.51	139.33	139.04	129.17	136.46	136.02	133,55	143,39
2-ро тримесечие	135.89	135.56	145.47	133.47	153.34	145.82	140,99	153,90
3-то тримесечие	149.74	143.88	158.89	145.73	171.83	153.32	148,22	157,78
4-то тримесечие	142.06	137.63	137.83	132.31	151.35	133.70	138,23	144,01
Средно годишни	138.41	139.12	145.34	135.17	153.24	142.22	140,24	149,77

(1) - ЕС 16

(2) - ЕС 25 (3) - ЕС 27

Произведеното в страната телешко и свинско месо се реализират основно в магазинната мрежа за прясна консумация, една по-малка част отива за преработка. По-големите количества произведено агнешкото месо се изнасят, неговата консумация в страната е сезонна. Произведеното птиче месо е предназначено както за пряка консумация в страната, така и за износ. Доскоро произведените в страната колбаси и месни продукти бяха предназначени основно за вътрешния пазар, но през последните 2 години техният износ значително нараства. Изнасят се и определени количества месни консерви, основно пастети.

Развитие на цените на месото и колбасите за периода 2001 - 2010 г.

Ако се направи анализ на средните цени и купените количества месо и месни продукти средно на домакинство за периода 2001 - 2010 г., се вижда, че купените в домакинството количества свинско месо са нараснали през последните 10 години - от 4,3 кг средно на домакинство на 15,1 кг през 2010 г. Това показват данните на Националния статистически институт

/виж Таблица 47/. По-висок темп на нарастване на потреблението са наблюдава от 2007 г. насам, като увеличението е с близо 2 кг на година.

В същото време, цената на свинското месо през тези години не се е увеличила пропорционално на потреблението му. Ако през 2001 г. потребителите са плащали по 6,49 лв. за 1 кг свинско месо, то през 2010 г. средната цена е 7,25 лв., което е увеличение само с 11,7%. От НСИ правят уточнението, че това не са цени само в магазинната мрежа, защото освен от супермаркетите хората пазаруват и от пазари, както и от други домакинства, които гледат животни.

Данните показват, че за този период купените количества агнешко месо средно от домакинство са се увеличили от 1 на 2 кг., но по-скоро тези данни показват, че все повече хора си купуват агнешкото от магазина, а не направо от производителите. Цената му обаче се е увеличила от 6,71 лв. за кг през 2001 г. /почти същата е била и цената на свинското месо/ до 10, 63 лв. за кг през 2010 г., или с 58%.

Почти двойно е нараснало и потреблението на птиче месо – от 12,3 на кг на 23,2 кг. За същите десет години цената му е нараснала само с 10%.

Потреблението на малотрайни колбаси средно на домакинство се е увеличавало от 17,5 кг през 2001 г. до 22,3 кг през 2006 г., от 2007 г. обаче се наблюдава спад в потреблението на малотрайните колбаси - до 19,4 кг през 2010 г., или спадът е с 13% в сравнение с 2006 г. Цената на малотрайните колбаси през този период обаче постоянно е нараствала - от 3,73 лв. за кг до 5,46 лв. за кг през 2010 г., или с 46,4%.

Потреблението на трайни колбаси в домакинството нараства постоянно, макар и с много по-бавни темпове, и от 2,7 кг през 2001 г. достига 5,5 кг през 2010 г. или се увеличава повече от два пъти. За тези 10 години цената на трайните колбаси се увеличава от 8,11 лева до 11,40 лв., или с 41%.

Цените на селскостопанските стоки ще останат високи през следващите 10 години.

Според прогнозата на FAPRI /Институт за изследване на политиката в областта на храните и селското стопанство на САЩ/ се очаква цените на основните селскостопански суровини на международните пазари през следващите 10 години да останат на рекордно високо равнище. Прогнозата е направена въз основа на продължаващото покачване на цените на суровия петрол и увеличаващото се търсене на нови източници на гориво, такива като биогоривата. Очаква се световната търговия с етанол да се увеличи до 2017 г. с 43%, като цените на биогоривата ще се удвоят.

Световните цени на царевичата се увеличиха значително през 2007/2008 г. и достигнаха нива от 198,17 долара за тон вследствие засиленото търсене на етанол, увеличаване на търсенето от животновъдния сектор и увеличаването на световния износ. Предвижда се цените на царевичата да останат на високи равнища през периода до 2017 г. Увеличиха се съответно и цените на растителните масла, като се предвижда техните цени да нарастват с 1,28% до 3,6% годишно през целия оставащ период до 2017 г.

Всички световни зърнени пазари се характеризираха с високи ценови равнища през периода 2007/2008 г. поради недостиг на снабдяването със зърнени храни и увеличено търсене. Световните цени на пшеницата се увеличиха и достигнаха равнище от 313,55 долара за тон вследствие лоши климатични условия и намалени добиви. Според прогнозата на FAPRI, световните цени на пшеницата през 2017 г. ще бъдат на равнище от 264,05 долара за тон.

През следващите 10 години се очаква световните цени на захарта да се увеличат с 10,7% вследствие предприеманите в ЕС реформи в сектор захар и намаляване на експортните

възможности, и вследствие увеличаване на производството на етанол от захарна тръстика в Бразилия.

Засиленото търсене, съвместно с удвояването на търговията с биогорива, ще доведе до увеличаване на цените на соевия комплекс със 17% до 32% през следващите години. Световното производство на соя може да достигне 297 млн. тона през 2017 г. Най-големите производители на соя в света остават Аржентина, Бразилия и САЩ, на които се пада 81% от световното производство на соя. Най-големият вносител на соя в света е Китай, като се очаква до 2017 г. неговият дял в световния внос да нарасне до 57%.

Потреблението на палмовото масло, едно от най-разпространените растителни масла за хранителни цели, ще се повиши с 46% през следващите 10 години.

Според прогнозата на FAPRI, нарастването на доходите на населението и увеличаването на броя на населението в световен мащаб ще бъдат факторите, които ще доведат до увеличаване на потреблението на месо на глава от населението. Прогнозата сочи, че световното производство на месо ще достигне 248,5 млн. тона, а световната търговия с месо ще се увеличи до 20,9 млн. тона в края на следващото десетилетие. Увеличаването на световното търсене на месо, както и увеличаването на цените на зърнените храни ще доведат до поскъпване на месото и увеличение на цените на всички видове месо. Най-голям дял в световната търговия с месо ще заемат САЩ и Бразилия, като той ще се увеличи в сравнение със средното равнище от периода 2003-2007 г.

Таблица 47. СРЕДНИ ЦЕНИ И КУПЕНИ КОЛИЧЕСТВА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ СРЕДНО НА ДОМАКИНСТВО

Хранителни стоки	Мярка	2001		2002		2003		2004		2005	
		количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.
Месо											
Свинско	кг	4,337	6,49	4,815	6,03	5,767	5,42	5,652	6,02	5,163	7,21
Агнешко и ярешко	кг	1,041	6,71	1,136	6,57	1,137	6,43	0,917	7,33	1,149	7,67
Овче, шилешко, козе	кг	0,817	3,83	0,959	3,86	0,741	3,83	0,585	4,02	0,662	4,31
Кайма - смес	кг	12,270	4,13	13,129	4,13	13,454	4,07	13,886	4,14	14,973	4,48
Птиче	кг	12,374	3,63	13,565	3,46	13,712	3,26	13,580	3,50	14,919	3,67
Субпродукти, карантия	кг	3,913	2,70	4,894	2,60	5,288	2,40	5,733	2,47	5,915	2,65
Сланина	кг	0,277	2,60	0,326	2,15	0,298	2,15	0,264	2,30	0,250	2,65
Обработено месо и колбаси											
Обработено месо	кг	0,935	7,50	1,233	7,17	1,519	6,38	1,589	6,46	1,975	6,64
Колбаси малотрайни	кг	17,529	3,73	18,239	3,77	18,824	3,81	20,294	3,95	21,349	4,17
Колбаси трайни	кг	2,728	8,11	3,205	8,12	3,224	8,06	3,295	8,28	3,836	8,79
Месни консерви	кг	0,252	5,33	0,309	5,36	0,386	5,31	0,476	5,24	0,493	5,40
Риба и рибни продукти											
Риба прясна и замразена	кг	8,469	2,79	8,534	2,90	9,026	2,78	10,166	2,75	9,808	3,15
Обработена риба	кг	0,085	4,14	0,078	4,89	0,059	4,93	0,069	5,09	0,099	5,07
Рибни консерви	кг	0,224	6,33	0,296	6,12	0,319	6,31	0,380	6,19	0,484	6,16

Хранителни стоки	Мярка	2006		2007		2008		2009		2010	
		количество	средна цена - лв.а	количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.	количество	средна цена - лв.
Месо											
Свинско	кг	7,104	7,21	8,938	7,23	10,357	8,00	12,953	7,80	15,1	7,25
Агнешко и ярешко	кг	1,228	8,35	1,533	8,74	1,799	9,65	2,061	9,95	2,1	10,63

Овче, шилешко, козе	кг	0,660	4,66	0,579	5,04	0,554	5.33	0,600	5,71	0.4	5.51
Кайма - смес	кг	16,268	4,67	16,516	4,81	17,162	5.26	17,794	5,67	18.9	5.56
Птиче	кг	16,805	3,45	17,549	3,99	18,774	4.45	21,588	4,35	23.2	3.99
Субпродукти, карантия	кг	5,831	2,71	6,705	2,73	7,015	3.08	7,930	3,21	7.4	3.01
Сланина	кг	0,348	2,60	0,271	2,90	0,211	3.18	0,241	3,75	0.2	3.98
Обработено месо и колбаси											
Обработено месо	кг	1,819	7,09	2,205	7,74	2,431	8.55	2,706	8,97	2.3	8.68
Колбаси малотрайни	кг	22,342	4,33	22,063	4,51	21,686	4.96	19,360	5,49	19.4	5.46
Колбаси трайни	кг	4,322	9,12	5,255	9,70	5,806	10.66	5,929	11,53	5.5	11.40
Месни консерви	кг	0,555	5,51	0,736	5,55	0,745	5.95	0,759	6,47	0.7	6.60
Риба и рибни продукти											
Риба прясна и замразена	кг	9,732	3,42	9,611	3,85	10,361	4.46	10,863	4,84	12.1	4.74
Обработена риба	кг	0,062	6,24	0,069	7,05	0,073	7.90	0,078	8,59	0.1	7.80
Рибни консерви	кг	0,578	6,54	0,696	6,97	0,771	7.52	0,719	7,97	0.6	8.04

Раздел 4. ФАКТОРИ И ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ПРОМЯНА

4.1. ТЕХНОЛОГИЧНИ ПРОМЕНИ

4.1.1. ЕВРОПЕЙСКИ ТЕХНОЛОГИЧНИ ПЛАТФОРМИ

Европейските технологични платформи **Осигуряват рамки за инвеститорите, насочени към индустрията, за дефиниране на изследователските и развойни приоритети**, сроковете и програмите за определен брой стратегически значими резултати, където осигуряването на европейското бъдещо развитие, конкурентоспособност и устойчивост е в зависимост от главните изследователски и технологични предимства в среден и дългосрочен план.

Те играят ключова роля в осигуряване на адекватно фокусиране на изследователските фондове в области с висока степен на промишлено приложение, чрез обхващане на цялата последователност от икономически стойности и чрез мобилизиране на обществени авторитети от национално и регионално ниво. Чрез насърчаване на публично-частното партньорство, технологичните платформи имат потенциала да допринесат значително за развитието на европейското изследователско пространство, както и да спомагат за разработването на европейската изследователска политика, в частност за ориентиране на 7-ма Рамкова програма към нуждите на индустрията.

Насочване към технологични предизвикателства, които могат потенциално да участват в редица ключови определящи дейности, съществени за бъдещата европейска конкурентоспособност, включвайки своевременно развитие и внедряване на нови технологии, технологично развитие с поглед към устойчиво развитие, нови технологично базирани публични стоки и услуги, технологични пробиви, необходими за задържане на водеща позиция във високотехнологичните сектори и реконструиране на традиционните промишлени сектори.

Към настоящия момент са активирани 34 Европейски технологични платформи.

В съответствие с целите на анализа и неговата основна насоченост към индустриалния сектор, към който е и Месната индустрия, ще бъде направен преглед на Европейската технологична платформа „Производствени технологии на бъдещето – MANUFUTURE“.

4.1.2. МИСИЯ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ТЕХНОЛОГИЧНА ПЛАТФОРМА MANUFUTURE

Мисията на Европейската технологична платформа (ЕТП) MANUFUTURE е да предложи, разработи и приложи стратегия, базирана на изследвания и иновации, способна да ускори темпа на индустриална трансформация към продукти, процеси и услуги с висока добавена стойност, с което осигурява работна сила с широки умения и завладява основен дял от световното производство в бъдещата, движена от знания, икономика.

Въпреки че европейската индустрия има огромен потенциал за генериране на благосъстояние, работни места и по-добро качество на живот, тя среща интензивен и нарастващ конкурентен натиск от две страни. Във високотехнологичния (high-tech) сектор специално, другите развити икономики представляват най-голяма заплаха. От друга страна, производството в по-традиционални сектори невероятно бързо мигрира към страни с ниско заплащане като Китай и Индия. И те също бързо модернизират своите методи за производство и разширяват технологичните си капацитети.

Инициативата на ЕТП е отговор, базиран на индустриална трансформация, която ще усилва европейските възможности за конкуренция в понятията на висока добавена стойност, докато слабата, базирана на разходи, конкуренция е несравнима с целта за поддържане на социални стандарти и стандарти за устойчиво развитие. Инициативата също насърчава трансформацията на инфраструктурата на НТД и образованието към производство с висока добавена стойност за все по-високо „ефикасно“ генериране, реализация и използване на знанията в Европа и конкретно в регионите ѝ.

Концентрацията на тези усилия ще привлече индустрията с висока добавена стойност, а също и други фундаментални участници като университети и изследователски центрове, дори и извън Европа.

В тази Стратегическа изследователска програма (СИП) приоритетите за максимизиране на добавената стойност са филтрирани в стратегическа перспектива, свързваща принципните двигатели на промяната със серия от „стълбове“ от дейности, вкарвайки дейностите в краткосрочни и дългосрочни времеви рамки.

Двигателите се идентифицират като:

- конкуренция, специално от нововъзникващите икономики;
- съкращаване жизнения цикъл на утвърждаващи се технологии;
- обкръжаващи и устойчиви резултати;
- социално-икономическо обкръжение;
- климатични регулатори;
- стойностно и обществено одобрение.

Конкурентната и адекватна реакция на тези предизвикателства се вижда в термините на пет стълба и асоциираните с тях нови утвърждаващи се технологии за индустриална трансформация на:

- нови продукти и услуги с добавена стойност;
- нови бизнес модели;
- нов перспективен индустриален инженеринг;
- новосъздавани и производствени знания и технологии;
- трансформиране на съществуващата инфраструктура на НТД и образование да подпомага производство на световно ниво.

Ролята на колективните изследвания

Колективните изследвания убедително ще играят централна роля при осъществяване на трансформацията.

Съществуващите и предлагани технологични платформи, прилагани в ЕС или на национално/регионално ниво, представляват екстремално значим канал за споделяне на концепциите и резултатите на MANUFUTURE.

Друга инвеститорска група със значителна важност са иновативните малки и средни предприятия (МСП) и други независими предприятия, които най-широко съществуват в структурата на всички производствени сектори. Тяхното участие в съвместни дейности на инженеринговите платформи ще ги ангажира в партньорство в цяла Европа, подсилвайки възможността на производствената инфраструктура да достигне бърз, сигурен прогрес от изследователски резултати към пазарно търсени продукти.

Традиционно, европейските продукти се асоциират с високо качество, привлекателен дизайн и модерни технологии. Ефективността на MANUFUTURE изследователска програма при трансформиране на индустрията ще зависи от готовността на производството да използва тези възможности, докато се адаптира непрекъснато към промяната на едно отворено, бързо променящо се индустриално обкръжение.

Нови продукти от нови технологии

Развитието на утвърдени технологии, като иновативни материали, нанотехнологии, и мехатроника, дава почти неограничени възможности за разработка на нови продукти и за добавяне на нови функционалности на съществуващите продуктови концепции. Европейската индустрия трябва да има достъп до тези технологии и до средствата за инкорпорирането им за проектиране на продукти.

От продукти към продукти/услуги

Пазарът все повече търси продукти, които са поръчкови, при това с кратки срокове за доставка. Съществено е, че европейските предприятия са способни да разберат и да отговорят на нуждите на потребителите, независимо от тяхното географско местоположение. Затова фокусът на бизнеса трябва да се премести от проектиране и доставяне на физически продукти към доставка на системи от продукти и услуги („продукт/услуги“ или „разширени продукти“), които са способни да изпълнят потребителските изисквания.

Иновативно производство

Фундаменталната концепция на MANUFUTURE визията е „иновативно производство“, което обхваща нови бизнес модели, нови модели на индустриален „производствен инженеринг“ и възможност за печалба от знания и технологии, променящи из основи производството.

Фабриците се разглеждат като комплексни продукти с дълъг жизнен цикъл, работещи с най-последните технологии и адаптиращи се непрекъснато към нуждите на потребителите и пазарните изисквания. „Виртуалната фабрика“ на бъдещето ще произвежда в подходящи мрежово свързани производители на компоненти (често МСП) и доставчици на промишлено оборудване/услуги, подбрани съобразно изискванията на даден момент. В такова динамично обкръжение, предприемаческият дух ще бъде жизнено необходим. Той ще бъде насърчаван от НТД и образователни инфраструктури, който предлагат обмяна на идеи, гъвкавост на изследователите, придвижване в посока на мултидисциплини и пожизнено обучение, специално към утрешните „знаещи работници“.

Благоприятен бизнес климат

Достигането на тези цели ще зависи от приложението на съпровождащите фискални и правови рамкови условия в мащаба на Европейския пазар. Реализацията на тези благоприятни граници е свързана с изискванията, разработени на национално и регионално ниво.

Консенсусът за подкрепа на визията на MANUFUTURE естествено ще позволи създаването на Европейска зона за промишлени иновации и изследвания (EMIRA – European Manufacturing Innovation and Research Area) като една интегрална част от европейското изследователско пространство. Тя ще засили влиянието на европейската индустрия, ще вземе предвид регионалните и национални нужди, ще подкрепи участието в европейски програми (Рамкови програми, Еурека и други инициативи) и ще признае голямата роля на Европа в глобалната НТД (RTDI) мрежа.

4.1.3. СТРАТЕГИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА

Технологична платформа MANUFUTURE има за цел да позволи на Европа да се подготви да отговори на предизвикателствата, насочвайки се към индустрията за производство.

В същото време с MANUFUTURE – Визия към 2020 се препоръчва разработване на стратегическа изследователска програма, която би предложила рамкови условия за преобразуването на европейския промишлен сектор.

Този научен, технологичен и иновационен план е насочен да насърчи предложения от европейски организации за инвестиране в нова кампания за създаване на индустрия за производство, способна да генерира силен икономически ръст на ЕС в глобалното пазарно пространство.

Тя търси да насочи инвестициите в посока на амбициозна, но реалистична мрежа от целеви изследователски, иновативни и образователски дейности, които ще трансформират конкурентната база на производството и доставката на продукти и услуги съобразно обществените очаквания.

В отделните страни, членки на ЕС, трябва да бъдат създадени Национални технологични платформи, свързани с Европейските технологични платформи на MANUFUTURE, като всички се базират на основните цели, дефинирани в двете MANUFUTURE - визия за 2020 – и Програмата за стратегически изследвания. Могат да бъдат стимулирани и други инициативи на регионално ниво, подпомагащи конкурентноспособността чрез синергия между наука, образование и индустрия. Накрая, координирани усилия на всички нива ще съдействат на целите за дефиниране на приоритетите за промишлени изследвания и тяхната реализация.

Обединявайки целите за развитие и приоритетите на всички членове на ЕС, решаващо е създаването на обща заинтересованост в тясно коопериране между производствените компании и изследователските организации като основание за експанзия на световните пазари.

Националните и местни инициативи ще имат съществено значение за новите европейски членове. След много години на социалистическо регулиране, тяхната ориентация към пазарна икономика – в НТД, както и в други сфери – е главно мисловно, организационно, техническо и финансово предизвикателство.

Друга инвеститорска група от съществена значимост са иновативните МСП и други независими предприятия, които са широко разпространени в структурата на всички производствени сектори.

МСП са основни играчи в повечето сектори, включително и в месната индустрия, способни да разработват, произвеждат и продават иновативни продукти и услуги на все по-взискателни потребители. От друга страна, чрез разпределени мрежи те са свързани в производствени вериги с производителите на оригинално оборудване (ОЕМ):

- инженеринг и проектиране на продукти;
- производство на части, компоненти и системи;
- доставка и дистрибуция на материали и продукти;
- доставка на производствено оборудване;
- услуги.

Участието на МСП в интеграционни дейности в инженерингови платформи ще ги ангажира в дългосрочни партньорства в Европа, ускорявайки възможността за създаване на критична инфраструктура за бърз трансфер на научните резултати в пазарно реализиреми продукти.

Европейският съюз поощрява „предприятията, включително малките и средните, научноизследователските центрове и университети в техните дейности в областта на научните изследвания и технологичното развитие, които са с високо качество. Подкрепя усилията им да си сътрудничат помежду си, като има за цел по-специално да позволи на изследователите да си сътрудничат свободно отвъд границите, а на предприятията да използват пълноценно възможностите на вътрешния пазар, в частност посредством осъществяването на национални публични търгове, определянето на общи стандарти и премахването на правните и финансови пречки пред това сътрудничество. „

Ускоряването на научните изследвания и иновациите не само е от съществено значение за постигането на устойчив и конкурентоспособен икономически модел и гарантирането на бъдеща заетост, но и ще генерира решения за общите основни социални предизвикателства, пред които е изправено европейското общество, а именно:

- настоящите демографски промени: застаряващо общество, нарастващо световно население (хранене, здравеопазване, профилактика на заболяванията), урбанизация, социално сближаване и миграция;
- преминаване към устойчиво управление на ресурсите (биологични и небιологични): изменение на климата, възобновяеми енергийни източници, енергийна ефективност, ефективност на ресурсите, недостиг на вода, наводнения и усилия за обезпечаване и замяна на жизненоважни суровини;
- силна, стабилна, справедлива и конкурентна икономическа база: икономическо възстановяване, използващо основано на знания общество и засилващо конкурентоспособността на ЕС и заетостта.

АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ТЕХНОЛОГИИТЕ И ИНОВАЦИИТЕ В Р. БЪЛГАРИЯ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ И СЪЩЕСТВУВАЩИ АНАЛИТИЧНИ ИЗТОЧНИЦИ

Състоянието на технологиите и иновациите се определя чрез финансовото осигуряване за страната като цяло и по институционални сектори, дефинирани по Ръководството на ОИСП от Фраскати. Оценката се извършва чрез бенчмаркинг на база другите страни от ЕС.

При методите за анализ се използва и анализа на патентната активност. Състоянието на технологиите и иновациите по сектори може да се анализира и на база Секторен иновационен скорборд.

Европейската методология за оценка на иновациите от 2005 г. включва за първи път и секторен иновационен скорборд. Резултатите от анализите показват положителна корелация между иновациите и икономическата характеристика на секторите *I2+. Т.е. по-доброто иновационно състояние на определени сектори има положително въздействие върху икономическото им състояние. Методологията включва за първи път конструиране на обобщен иновационен индекс за 25 сектора на 15 страни. За целта се използват 12 показателя, 11 от които са конструирани на основата на данни от Третото наблюдение на иновациите в ЕС (CIS3). Тези показатели са:

- дял на заетите с висше образование;
- дял на предприятията, в които обучението на персонала е пряко насочено към развитието и/или внедряването на новости;
- дял на предприятията, които получават обществени субсидии да иновират;
- дял на предприятията, които иновират самостоятелно;

- дял на малките и средните предприятия, които се кооперират с други за да иновират;
- иновационни разходи като дял от общия оборот на предприятието;
- дял от общите за сектора продажби на нови за пазара продукти;
- дял от общите за сектора продажби на нови за предприятието, но не и за пазара продукти;
- дял на предприятията, които патентоват;
- дял на предприятията, които използват търговски марки;
- дял на предприятията, които използват регистрирани патенти.
- Друг показател - разходи за изследователски и развойни дейности като процент от добавената стойност – е конструиран от база данни на ОИСР *ЛЗ+.

Иновационният отраслов индекс е основание за оценка на средното иновационно равнище за всеки отрасъл в Европейското стопанство. Във всички страни (ЕС-15) най-иновативни са секторите на електрическото и оптическото оборудване, информационните и комуникационни технологии, компютърните и свързаните с тях дейности, химията и химическите продукти, и моторните превозни средства, ремаркета. Най-ниско иновативни са транспорта, складирането и комуникациите и минното дело.

Аналогично са конструирани иновационни секторни индекси. За всеки сектор са открити по 3 страни-лидери. Германия и Финландия са лидери във всички наблюдавани сектори. Някои малки страни като Финландия, Австрия и Белгия са високо иновативни в редица производствени сектори. В производствения сектор най-иновативни са Финландия, Германия и Белгия. В сектора на услугите най-иновативни са Швеция, Финландия и Германия. Португалия е лидер във финансовото посредничество преди всичко поради високото равнище на защита на изобретенията и иновациите. Гърция е водеща в компютърните и свързаните с тях услуги поради значителните разходи за изследователска и развойна дейност в този сектор – с 4 пъти по-висока стойност от средната претеглена за 15-те страни и повече от 2 пъти от следващата най-добра страна – Германия. По обща иновативност Дания и Холандия са над средното Европейско равнище, въпреки че не са сред лидерите. Това означава, че те са иновативни във всички направления на осъществявана икономическа дейност.

- За анализ на състоянието на иновациите в Р.България се използва Европейския иновационен скорборд чрез прилагане на бенчмаркинг.
- За анализ на състоянието на иновациите в България на ниво предприятие се използват резултати от проведено наблюдение на 371 предприятия (*д-р Росица Чобанова – Икономически институт на БАН*).

Последните международно сравними данни за иновациите в България се публикуват на страницата на Европейския иновационен скорборд*Л4+ и са представени в Таблица 48.

Таблица 48. ИНОВАЦИИТЕ В БЪЛГАРИЯ

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Ръст
Обобщен иновационен индекс				0,172	0,174	0,178	0,206	0,221	7,0%
1. ПОТЕНЦИАЛ									6,4%
1.1. Човешки потенциал									2,6%
1.1.1 Висшисти	29,8	33,3	31,0	31,2	31,6	31,5	--		-1,4%
1.1.2 Доктори	0,22	0,24	0,25	0,25	0,32	0,36	--		11,2%
1.1.3 Среднисти	21,3	21,1	21,1	21,4	21,6	21,9	22,4		1,5%
1.1.4 Обучение през целия живот	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3		0,0%

1.1.5 Образование в младежка възраст	78,1	77,4	76,3	76,1	76,5	80,5	83,3		2,2%
1.2. Финанси и подкрепа									13,2%
1.2.1 Обществени разходи за НИРД	0,37	0,40	0,40	0,38	0,37	0,36	0,33		-4,7%
1.2.2 Венчърен капитал (3-годишно средно)	--	--	--	--	--	--	--		--
1.2.3 Частни кредити	0,15	0,20	0,27	0,36	0,43	0,47	0,67		25,2%
1.2.4 Широколентов достъп за предприятията	--	--	--	28,0	32,0	57,0	61,0		21,5%
2. ФИРМЕНИ ДЕЙНОСТИ									13,6%
2.1. Фирмени инвестиции									7,7%
2.1.1 Разходи на бизнеса за НИРД	0,10	0,09	0,10	0,12	0,10	0,12	0,15		10,7%
2.1.2 Разходи за информационни технологии	--	--	--	1,5	2,0	2,0	--		7,5%
2.1.3 Разходи за иновации, не базирани на НИРД	--	--	--	0,65	--	0,79	--		5,0%
2.2. Обвързаност и предприемачество									7,8%
2.2.1 МСП, иновирани самостоятелно	--	--	--	--	--	15,1	--		0,0%
2.2.2 Иновативни МСП, сътрудничащи с други	--	--	--	3,1	--	3,8	--		5,0%
2.2.3 Фирмено обновяване (МСП нови+излизаци)	--	--	--	--	--	--	--		--
2.2.4 Публично-частно партньорство (2-г. средно)	--	0,1	0,3	0,4	0,4	0,5	--		19,4%
2.3. Вложения в производствения процес									23,0%
2.3.1 Патенти, регистрирани в Евр.пат. ведомство	2,0	1,9	2,7	2,4	1,4	--	--		-4,4%
2.3.2 Търговски марки на общността	1,0	0,1	0,6	0,3	1,3	8,4	32,8		67,6%
2.3.3 Промислен дизайн, регистриран в Евр.пат. ведомство	--	--	--	0,9	1,3	1,9	19,2		31,0%
2.3.4 Дебит по технолог. баланс на плащанията	--	0,17	0,15	0,15	0,32	0,25	--		8,9%
3. ПРОДУКТИВНОСТ									0,5%
3.1. Иноватори									4,5%
3.1.1 Продукт/процес иноватори (МСП)	--	--	--	14,9	--	17,8	--		4,5%
3.1.2 Маркетинг/организационни иноватори (МСП)	--	--	--	14,2	--	15,7	--		--
3.1.3 Иноватори ресурсно-ефективни									
3.1.3a намалени разходи за труд	--	--	--	18,9	--	15,9	--		--
3.1.3b намалено изп. на материали и енергия	--	--	--	17,0	--	13,2	--		--
3.2. Икономически ефекти									0,0%
3.2.1 Заетост в ср.-виско/високотех. п-во	5,51	5,33	4,67	4,62	4,65	4,90	5,13		2,4%
3.2.2 Заетост в знание-интензивни услуги	7,77	7,52	7,31	8,06	8,28	8,16	8,35		3,4%
3.2.3 Средно/високо тех. износ	--	22,0	23,1	21,3	22,2	21,2	--		-0,9%
3.2.4 Износ на високо-интензивни услуги	--	--	--	15,2	16,6	18,2	--		4,6%
3.2.5 Нови за пазара продажби	--	--	--	8,5	--	6,7	--		-5,7%
3.2.6 Нови за предприятията продажби	--	--	--	4,1	--	3,6	--		-3,1%

Източник: INNO Metrics website *Л4+.

Особено са тревожни показателите за развитие на потенциала за творчество и иновации. Обезпокоително ниски са както обществените, така и частните усилия за развитие на човешкия потенциал за обновяване. Делът на обществените инвестиции за НИРД намалява с 4.7% за наблюдавания период и достига 0.33% от БВП за 2007 г. (при Лисабонска цел 1%). Делът на бизнес разходите за НИРД е 0.15% от БВП (при Лисабонска цел 2%).

Състоянието на иновациите може да се оцени и като всяко от основните иновационни измерения се представя в сравнение със средните значения за страните-членки на ЕС, както и в сравнение на темповете на нарастването им.

При направен анализ на състоянието на иновациите в страната, в сравнение със средното за ЕС се вижда, че България е догонваща страна по редица от наблюдаваните измерения и е с една от най-високите стойности за скорост на подобрения сред всички страни. Тя е водеща сред групата на догонващите. Сравнително предимство на страната са темповете на увеличение на човешките ресурси, на финансите и подкрепата и икономическите ефекти. Но на този извод не би следвало да се придава особено значение, като се отчете изключително ниското равнище на показателите в абсолютни стойности. Сравнителни слабости в сравнение с другите страни са ниската степен на обвързаност на предприятията, недостатъчно активното предприемачество и ниското равнище на вложенията в производствения процес. От друга страна, през последните 5 години вложенията в производствения процес и подкрепата са основни движещи сили за обновяването в страната. Тук най-вече става дума за значимото нарастване на частните кредити (25.2%), на широколентовия достъп чрез предприятията (21.5%), на европейските търговски марки (67.6%) и на европейския промишлен дизайн (31.0%). Състоянието на икономическите ефекти от иновациите не е задоволително. Забелязва се намаление на новите за пазара продажби (-5.7%) и новите за предприятията продажби (-3.1%).

България е една от страните в Европейския съюз с най-ниски възможности за творчество и иновации като финансиране и търсене на научни решения, а българската икономика е сред най-слабо обновяващите се икономики. Вместо да се инвестират повече средства за творчество и иновации, нагласата е за свиване и „снишаване” пред кризата, която се възприема като заплаха, а не като предизвикателство за търсене на нови решения, подход, възприет във водещи страни и в ЕС като цяло. Тази политика ограничава възможностите за творчество и иновации, респективно за конкурентно развитие на България в съвременния свят.

Налагащият се извод е, че е необходима промяна в нагласите и провеждане на нова, научно обоснована политика за научни изследвания и резултати. Общественото и частното финансиране на приложни изследвания следва да бъде приоритетно насочено към конкретни ефекти. Това не означава пренебрегване, а напротив – предполага финансирането (преди всичко от публични средства) и провеждането на фундаментални и приложни изследвания. Сред икономическите ефекти, които се очертават като неотложно необходими, са повишаване на производителността на труда и качеството на произведените продукти, подобряване на технологиите за производство, увеличаване на обема и качеството на изнасяната продукция и услуги.

Основните източници на идеи за иновации най-общо могат да се разделят на вътрешни и външни, като изследванията показват, че вътрешните източници на идеи за иновации са с по-силно значение от външните източници.

Вътрешни източници на идеи за иновации са:

- маркетинговите проучвания и собствените изследвания и развойна дейност.

Управленските органи, следвани от персонала с тясна специализация. За по-доброто равнище на идеите, които се предлагат от тези източници, най-голямо значение има непрекъснатото

придобиване (т.нар. Long life learning - учене през целия живот), усвояването и прилагането на нови знания. Външни за предприятията източници на идеи за иновации:

В условията на задълбочаващо се разделение на труда за равнището на иновативност все по-голямо значение придобиват външните за предприятията източници на идеи за иновации:

- обществени програми за иновации, в които влизат обществени фондове, национални и регионални браншови съюзи и др.;
- панаири, изложби; конкурентите;
- закупеното технологично оборудване;
- университетите и/или другите обучаващи институции;
- клиентите и доставчиците;
- консултантските предприятия, частните изследователски нестопански институти, държавните изследователски нестопански институти, развитието на информационната и комуникационна инфраструктура;
- закупуването на патенти;
- въвеждането и спазването на регулациите за опазване на околната среда, за здравеопазването и охраната на труда, за стандартите за продуктите и услугите;
- съветите към предприятието, и по-конкретно от търговски асоциации, професионални конференции, срещи, от статии в списания и друга специализирана литература.

От националните външни за предприятията източници на иновационни идеи, на първо място по значимост са идеите за иновации, предизвикани от наложени от държавата или от клиентите нормативни изисквания. Тук с различна степен на значимост са стандартите за продуктите, регулациите за здравеопазване и охрана на труда и тези за опазване на околната среда.

На второ място по важност, като източници на идеи за иновации, са изводите и препоръките, отправени към предприятията на професионални конференции и срещи от търговски асоциации. В тази група източници на идеи са и научните статии и другата специализирана литература, както и обменения опит на панаири и изложби, особено чуждестранни.

На трето място по значимост при формиране на идеи за иновации в предприятията са конкурентите, и то основно тези, които действат на местния пазар.

На четвърто място са доставчиците и, преди всичко - доставчиците на чуждестранно технологично оборудване и материали.

На пето място по значимост при формиране на идеи за иновации са обществените програми за иновации. Тук са държавните програми и фондове, тези на отделни браншови съюзи, на регионални обединения и др.

За формирането и реализирането на идеи за иновации в предприятията важно значение има и ускореното развитие на информационните и комуникационни мрежи, закупуването и използването на чуждестранен и местен софтуер.

За формиране на насоки на въздействие върху източниците на идеи за иновации важна роля има тяхната институционална форма. Институциите в икономиката определят поведението на икономическите субекти, и в частност въздействат върху тяхната иновативност. В този по-широк контекст институциите създават правила за социални и икономически действия, които структурират действията на предприятията и в определен смисъл произвеждат регулирана схема на поведение.

Отделните институционални източници на идеи за иновации в предприятията са групирани в осем групи: клиенти и доставчици, конкуренти, държавни институции, научни институти, университети, нестопански организации и развитието на информационните и комуникационни технологии и Интернет. По този начин се идентифицират и ранжира въздействието на отделните институции за иновативността на предприятията.

Значимостта на въздействието на отделните национални институционални групи като източници на иновационни идеи е следната:

На първо място по значимост за формирането на иновативно поведение на предприятията имат държавните институции. Основните направления, в които би следвало да се засили въздействието на държавата са:

- ускорено развитие на технологична инфраструктура, подпомагаща комуникациите и преди всичко предоставяне на достатъчно по количество и качество информация и услуги в електронна форма;
- подпомагане на академични и университетски институции за обновяване на тяхната база и използването ѝ - както за обучение, така за изследователски и производствени цели;
- подкрепа на предприятията, свързана с обучението за повишаване на квалификацията, за придобиване на нови умения, свързани с повишаването на качеството и производителността на труда, със стандартизацията на произвежданата продукция или прилагани процедури и придобиването на съответни сертификати и лицензи.

На второ място, като източници на идеи за иновации, наравно с държавните институции са клиентите, т.е. потребителските предпочитания и покупателната способност на населението са с най-голямо значение за осъществяването на иновации в предприятията. Като се отчете общото ниско равнище на покупателната способност на населението и че страната е с най-ниско равнище на доходи сред страните членки в ЕС, може да се направи заключението, че въздействието на този най-значим за предприятията фактор на практика е твърде слабо за решително повишаване на иновативността им в сравнение с останалите европейски страни.

На трето място са организациите с нетърговска цел, което показва, че придобиването на нови знания в явна и неявна форма се оценява високо за иновационната активност на предприятията.

Важно значение имат и изводите, и препоръките, формулирани в резултат на участие в професионални конференции и работни срещи, както и в работата на търговски асоциации. В тази група са и идеите, формирани в резултат на запознаване с научните статии и другата специализирана литература, както и обменения опит на панаири и изложби, особено чуждестранни. Но в същото време, подценяването на сектора на научните институти и университетите, и поставянето им на последно място сред източниците на идеи за иновации, е основание за тревога относно ефективността на функционирането на националната иновационна система. Тази тревога не би следвало да е особено голяма, ако се приеме, че участниците в конференциите и работните срещи, които са от такава голяма значимост за формирането на иновационни идеи за предприятията, са представители на научните институти и университети.

Поведението на конкурентите е важен стимул за повишаването на иновативността на предприятията, тъй като то генерира идеи за обновяване.

Друг важен фактор на пазарната среда, който оказва въздействие върху иновативността на предприятията, са промените в производствената верига, които намират израз най-вече чрез доставчиците на предприятието. Те са на четвърто място като източник на идеи за иновации, след институционалния сектор на организациите с нетърговска цел и конкурентите.

Поставянето на **пето място** на сектора на новата икономика, развиваща се бързо на основата на използването на Интернет и прилагането на бързо променящите се информационни и комуникационни технологии, означава, че за формирането на идеи за иновации не се оценяват достатъчно новите възможности и новите изисквания за съвременно функциониране на предприятията, както и необходимостта от прилагането на нов модел за осъществяване на иновационния процес.

Важен момент в процеса на преминаване от идея за иновации към реализацията ѝ във предприятията имат договореностите за сътрудничество за иновационни дейности с други предприятия и организации от други институционални сектори, т. нар. меморандуми за разбирателство. Те се сключват с отделни институти, университети, предприятия с предмет на дейност в областта на научните изследвания и развойната дейност.

Най-много договорености за сътрудничество в областта на иновационната дейност има в рамките на страната. У нас иновационните мрежи са най-развити на това равнище. Сред националните партньори при разработване на иновационни проекти най-голям е делът на държавните институти, на доставчиците на оборудване, материали, компоненти или софтуер, на клиентите или потребителите, на консултантските предприятия и университетите.

На шесто място по брой са чуждестранните договорености. Сред тях основната преобладаваща част са с партньорите от ЕС. Те като брой са много повече от всички други декларирани партньорства (САЩ, Япония, страните от централна и източна Европа и Русия – общо 20 на брой). Преобладаващата част на партньорите, с които са подписани меморандуми за сътрудничество, са доставчиците на оборудване, материали, компоненти и софтуер. За сътрудничествата с партньори от ЕС особено значими са предприятията от същия отрасъл или предприятия, които са в някакъв вид обединение с наблюдаваните.

Достъпът до Интернет и развитата информационна и комуникационна инфраструктура са необходимо условие и характеристика, на равнището на иновативност на предприятията, за формирането на идеи за иновации и съответно иновационно поведение. Но освен тази роля, развитието и прилагането на Интернет и информационните и комуникационни технологии от предприятията е важно условие за съвременно функциониране на предприятията. Те създават нови възможности и формират нови изисквания за конкурентно развитие, като определят и необходимостта от прилагането на нов модел за осъществяване на иновационния процес. Наличието и използването на съвременна информационна и комуникационна инфраструктура е важна предпоставка и за увеличаване на ефективността на иновационните мрежи за развитието на предприятията.

От тази гледна точка достъпа и използването на Интернет от предприятията са важни фактори за повишаване на иновативността на предприятията в страната.

Ключът към насърчаването на иновациите се намира в:

- поставянето на първо място на творчеството на гражданите и човешкия капитал, способността за адаптация на предприятията и предприемачеството, моделите на потребление и реакцията на нови идеи,
- дългосрочната, стабилна, опростена, прозрачна и благоприятна регулаторна рамка,
- по-добрия достъп до различни възможности за финансиране на различните етапи от цикъла за въвеждане на иновации (по-специално за МСП),
- задействие и стимулиране на частните инвестиции,
- плодотворното сътрудничество между образованието и научноизследователските институти, включително организациите за научни изследвания и технологии,

предприятията, правителствата и гражданите, включително чрез създаване на платформи за сътрудничество и инструменти като например отворени мрежи, отворени стандарти, клъстерни подходи за споделяне на знания и идеи,

- гарантирането на участието на всички значими участници в процесите на вземане на решения,
- осигуряването на по-ефективни инструменти за защита на индустриалната собственост в контекста на глобализацията и цифровизацията на икономиката,

Необходима предпоставка за успешни иновации е готовността да се поемат рисковете. За да се запази европейската конкурентоспособност, е необходима промяна в културата, с цел подобряване на предприемачеството в Европа и потенциала за иновации. За да се насърчат опитите за поемане на риск и да се подобрят условията за нови предприятия, занимаващи се с иновации, и за предприемачите, трябва да се направят промени. С оглед на глобалния икономически контекст, Европейският съюз трябва да заеме настъпателна и твърда лидерска позиция по отношение на конкурентоспособността, и че ЕС следователно трябва да инвестира в „бум“ на иновации. Европа се нуждае от модерна, достъпна и добре работеща система за защита на правата на интелектуална собственост (ПИС) с цел насърчаване на иновациите и увеличаване на нашата конкурентоспособност. ПИС представляват основна предпоставка за капиталоемка изследователска и развойна дейност, и иновации.

Най-добрата възможност за укрепване на иновациите в Европа по отношение на правата на интелектуална собственост е създаването на патент на ЕС. Една модерна система на търговските марки на Съюза е от съществено значение за защита на ценностите, представлявани от инвестициите, осъществявани от европейски дружества в областта на дизайна, творчеството и иновациите. Отделянето на 3 % от БВП на ЕС за научноизследователска и развойна дейност до 2020 г. може да създаде 3,7 милиона работни места, и годишният БВП може да нарасне с около 800 милиона евро до 2025 г.

Едва 30 % от европейските научни работници са жени и само 13 % от ръководителите на европейски научноизследователски институти са жени.

Водещата инициатива „Съюз за иновации“, която за момента е най-значимият и целенасочен опит за въвеждане на стратегическа, интегрирана и ориентирана към бизнеса европейска политика в областта на иновациите за допълване на усилията на държавите-членки, чрез която се направляват иновациите и се наблюдава напредъкът на най-високо политическо равнище, макар и нейният успех да зависи от пълното съдействие на държавите-членки, а също и от нейното изпълнение от тяхна страна, включително чрез финансовата им подкрепа и интелигентната фискална консолидация, отдаваща приоритет на разходите, благоприятни за устойчивия растеж в области като иновации, научни изследвания и образование, така че общите цели в областта на иновациите да насочват политиките на държавите-членки във всички области от значение.

Инициативата „Съюз за иновации“ се явява основен стълб на икономическото, социалното и културното развитие на ЕС, по-специално по отношение на приобщаващото образование на всички равнища, в това число професионалното образование и обучение.

Необходимо е да се прави ясно разграничение между „оригинална иновация“, което означава нещо направено за първи път, и което не е налично на пазара, и търговски подобрения или промени на продукти, услуги, процеси или дейности, които вече присъстват на пазара. На социално-икономическите иновации трябва да бъде дадено точно, но гъвкаво определение, тъй като в много случаи те не са под формата на продукт или приложение на техническо решение, а

под формата на серия от взаимосвързани, дългосрочни институционални, технически или управленски промени, които представляват процес.

В Съюза за иновации трябва да се даде приоритет на целите, определени в стратегията „Европа 2020“, Плана за енергийна ефективност 2020, европейската инициатива за ефективно използване на ресурсите 2011-2020 г., инициативата за суровините, Енергийната стратегия за Европа за 2011–2020 г., определяща важната стъпка към Пътната карта за енергията до 2050 г. и Пътната карта за постигането до 2050 г. на икономика с ниски въглеродни емисии. Участието на международния пазар и иновациите са важни стимули за външна конкурентоспособност и растеж, и са от решаващо значение за постигане на стратегическите цели на „ЕС 2020“.

ЕС има водеща позиция за прехода към устойчива глобална икономика на технологиите за смекчаване на изменението на климата, свързани с енергийната ефективност и енергията от възобновяеми източници в редица ключови сектори с оглед на щадящото климата и ефективно по отношение използването на ресурсите промишлено производство. Борбата срещу изменението на климата и усилията за постигане на енергийна ефективност и дематериализация на промишленото производство изискват активна политика относно разпространението на новите технологии в световен мащаб. Защитата на околната среда, общественото здраве и безопасността на храните, както и борбата срещу изменението на климата, са сред областите, в които има най-остра нужда от активизиране на усилията в областта на иновациите, включително укрепване на съществуващата научна и технологична база. Комисията поставя акцент върху основните социални предизвикателства, и подчертава, че иновациите и научните изследвания са необходими с оглед на увеличаването на производителността на ресурсите и на устойчивото им използване и заместване, като същевременно се търсят нови начини за увеличаване ефективността на използването на ресурсите и енергийното потребление. За да не се загуби ценен иновационен потенциал в дългосрочен план, следва да се избягва лимитирането на даването на приоритет на иновациите в ограничени области. Иновациите могат да играят важна роля за засилване на социалното сближаване чрез подобряване качеството на предлаганите услуги и че следователно следва да се разработят конкретни програми за професионално обучение. При пазарната икономика иновациите не са предназначени изключително за посрещане на основни социални предизвикателства, а играят и особено важна роля в производството на удобни за потребителите и привлекателни продукти.

В усилията за премахване на връзката между икономическия растеж и използването на природните ресурси, чрез подпомагане на преминаването към икономика с ниски емисии на въглероден диоксид, основана на знанието, чрез увеличаване на използването на възобновяеми и устойчиви енергийни източници, развиване на технологии, които намаляват въглеродните емисии, и на устойчив транспорт, се повишава конкурентоспособността на европейските предприятия. Светът на цифровите технологии и информационните и комуникационните технологии са двигателите на иновациите, и по тази причина достъпът до високоскоростни широколентови мрежи е основна предпоставка и за всички европейски партньорства за иновации, тъй като засилва сътрудничеството и участието от страна на гражданите.

Успехът на политиката в областта на иновациите и научните изследвания зависи от:

- стратегическата ориентация, развитието, формулирането и изпълнението на всички политики и мерки с цел благоприятстване и засилване на иновациите в Европа (например чрез образование и обучение, консултативни услуги, пазара на труда, единния пазар, надлежно управление на правата върху интелектуалната собственост, инфраструктура, данъчни инструменти, политиката в областта на промишлеността, обществени поръчки и

търговия, съвместно новаторско взаимодействие между предприятия за услуги и промишлени предприятия, като се отдава специално внимание на МСП);

- добре координираното мултидисциплинарно сътрудничество и (финансова) подкрепа на равнището на ЕС, държавите-членки, а също и на регионално и местно равнище;
- максималната ангажираност на всички съответни участници, например МСП, промишлеността, университетите, научноизследователските институти, организациите за научни изследвания и технологии, правителствата, организациите на гражданското общество и социалните партньори, включително потенциално нови, продуктивни форми на сътрудничество между институциите в сферата на знанието и промишлеността;
- координацията, съгласуваността и взаимодействието между различните области, дейности и инструменти на политиката, така че да се избегне фрагментиране и дублиране вследствие на некоординирани действия за научни изследвания и иновации;
- създаване на регулаторна среда, благоприятна за иновационни продукти, с цел приспособяване към нуждите на пазара;
- методологии и процеси за оценка на политиките, включително експертни групи за извършване на проверки и разпространение на успешни експерименти.

Като пример за иновативни технологии в хранителната промишленост, включваща и месната индустрия, са еко и енергоспестяващи технологии при производството на храни.

Еко и енергоспестяващи технологии при производството на храни – основният трансфер на знания от хранителната наука към хранителния бизнес понастоящем е насочен към:

- усвояване на формули и технологии за производство на храни и хранителни менюта с *много кратък и кратък срок на годност за консумация*;
- еко- и енергоспестяващи технологии, използвани в индустриалното производство на храни за секторите на общественото хранене и за домакинствата;
- опаковъчни материали и опаковки за еднократна употреба, запазващи чистотата на околната среда;
- усвояване на формули и технологии за производство на специални храни за специални целеви групи.

Формулите и технологиите за производство на храни и хранителни менюта с много кратък и кратък срок на годност за консумация по същество представляват домашно приготвени храни – (home style food) закуски, салати, супи, предястия, обеди, вечери, десерти, в готов за консумация вид, с $\frac{3}{4}$ готовност за консумация, полуготови или пресни храни, които са опаковани в опаковки за еднократна употреба, топлинно стабилизирани чрез:

- охлаждане (refrigerated food) ;
- леко замразяване (light freezing food);
- леко пастьоризиране (light pasteurizing food);
- и имат срок на годност за консумация:
 - от 2 до 3 дни, при хладилно съхранение с температури от 3°C до 4°C
 - от 5 до 10 дни, при хладилно съхранение с температури от 0°C до 2-3°C
 - от 20 до 30 дни, при хладилно съхранение с температури от минус 10°C до минус 15°C

Защо се наложи този трансфер на знания?

Консуматорът на храни, който е първият главен фактор, определящ съществуването и развитието на хранителния пазар – промени начина си на живот и хранене (в сравнение с този, който беше през 70-те и 80-те години на миналия век);

Сега консуматорът иска и предпочита да купува качествена храна, приготвена като състав и вкус на тази при домашни условия, да е удобна за консумация както у дома, така и на работното място, по време на почивка или пътуване и да я купува от близкия квартален магазин, крайпътната бензиностанция или мотел, от различни супер или хранителни маркети.

Храните с много кратък и кратък срок на годност за консумация респектираха:

а) хранителните технологии по отношение на здравословния им ефект (минимална топлинна обработка, елиминиране процесите на пържене, увеличаване на процесите за парни и вакуумни въздействия и т.н.);

б) хранителната верига по отношение на ясните и категорични изисквания за хранителна идентичност, автентичност и качество на храната, като създадоха реални условия за комбинирането им в различни менюта.

Хранителният бизнес, който е вторият главен фактор за съществуване и развитие на хранителния пазар, реагира бързо и много адекватно на новите предизвикателства.

Той прозря икономическата целесъобразност, оцени финансовата ефективност и създаде десетки хиляди микро, малки и средни предприятия за производство, дистрибуция и търговска реализация на храните с кратък и много кратък срок на годност за консумация, защото:

- финансовият ресурс е бързо оборотен (самите храни се наричат бързооборотни храни);
- енергийните разходи са многократно по-ниски от тези при производството и реализацията на стерилизирани, замразени, екструдирани, експандирани или сушени храни.

Производствените предприятия са разделени на две основни групи:

- за първична обработка на суровини, материали и опаковки;
- за същинска преработка до определен вид готовност за консумация на крайния продукт.

Тази форма на организация създаде условия за леко управление на логистиката в хранителните потоци:

- техническите съоръжения са от кухненски тип, с изключение на тези свързани с топлинната стабилизация;
- камерите за съхранение са с капацитет за двудневна търговска реализация на храни; общата производствена площ варира от 200 m² (за микропредприятие) до 1000 m² (за средно такава);
- дистрибуцията на хранителните потоци се осъществява в малогабаритни, хладилни транспортни средства, по цялата хранителна верига; фризерите и хладилните витрини са техническите средства, чрез които се предлагат за продажба т.н. оборотни храни.

В заключение може да се направят следните изводи: Храните с много кратък и кратък срок на годност за консумация удовлетвориха изискванията на консуматора по отношение на: *удобство за хранене, многообразие от асортимент, идентичност, автентичност, хранително качество, удобство за пазаруване и цена.*

Тези храни удовлетвориха и хранителния бизнес по отношение на бързина на капиталовите обороти; гъвкавост на производството и вида на произвежданите храни; ниски енергийни разходи и увеличен размер на печалбите в целия сектор на бързо оборотните храни.

Известните видове храни създадоха нови направления в хранителното машиностроене, въведеха *вълновите технологии* в практиката и станаха предизвикателство в развитието на опаковките за еднократна употреба.

Храните с много кратък и кратък срок на годност за консумация, динамизираха хранителния пазар, създадоха стотици хиляди работни места и повишиха стандарта на живот в редица държави с развита икономика.

Тези храни бяха основната предпоставка за въвеждане в практиката на трансфера на знания за еко- и енергоспестяващи технологии, използвани в производството на храни за секторите на обществено хранене и домакинствата.

Един от съществените фактори за ефективност на всеки вид производство в т.ч. и на храни, е разходът на енергия.

Ограничените ресурси, непрекъснатото повишаване на цените на твърдото и течното гориво, силното развитие на атомната енергетика и все още високите цени на енергията от възобновяеми енергийни източници, очертаха платформата за въвеждане на еко- и енергоспестяващи технологии в редица индустриални сектори, в т.ч. и в промишленото производство на храни, а също така и в секторите на общественото хранене, и в домакинския сектор.

В масовата практика понастоящем е завършен трансфера от знания за приложение на електромагнитните вълнови технологии.

Общата им характеристика се свежда до това, че използват най-перспективния вид енергия – електрическата; лесно се подават на автоматизация; интензифицират практически всички процеси на топлинна обработка; повишават качеството на крайния продукт; подобряват икономическите показатели на предприятията.

По същество електромагнитните, вълнови технологии, представляват технически решения, при които чрез използване на енергията на вълновите полета, създадени от високочестотни, свръхвисокочестотни, ултрависокочестотни, инфрачервени и ултравиолетови вълни, се извършват технологични процеси за темпериране, размразяване, сушене, стерилизация, пастьоризация, печене, активация и инактивация на ферменти, дезинфекция на храни и опаковки и т.н.

Вълновите технологии се разпространиха масово в практиката поради няколко причини:

- ниско енергоемки са; при микровълновите технологии, превръщането на ел. енергията в топлина на хранителния продукт е 50%; при инфрачервените технологии превръщането на ел. енергията в топлина на хранителния продукт е 65%; при ултравиолетовите технологии (поради бактерицидният им характер) ефекта е над 80%;
- за сравнение, превръщането на ел. енергията в топлина на хранителния продукт при обикновените електронагревателни съоръжения е около 20%, а при тези, нагрявани с газ – съответно около 27%”;
- при електрическите нагревателни съоръжения, по принцип, може точно да се контролира и регулира температурата по време на нагряване на хранителния продукт (при газовите нагреватели това не е възможно);
- съвременните вълнови технологии за домакински нужди, за общественото хранене и за промишлеността имат най-висок коефициент на безопасност от всички нагревателни съоръжения, произвеждани до настоящия момент.

В индустриалното производство на храни, понастоящем, масово се използват микровълнови технологии в следните направления:

- темперирание на храни - процес за нагряване на замразени храни, от температура, при която се съхраняват в замразено състояние, до около 3°C.
- размразяване на храни - процес за нагряване на храни от температури на (минус 15°C до минус 20°C), съхранени в замразено състояние до температура за консумация (50°C - 55°C).
- варене - този процес се използва при варене на ориз, зеленчуци, месо, пресни колбаси, някои плодове (тиква), гъби, картофи и др.
- печене - този процес е масово разпространен в практиката на сладкарската индустрия, и всички храни от типа “чипс”, независимо от това дали е плод или зеленчук, пица, всички видове ядки, хляб и хлебни изделия.

Съществени са предимствата на микровълновата технология в процесите на стерилизация (пастьоризация). Характерно е, че: вкусът на готовия продукт практически не се различава от този на изходните суровини, не се използва пара в процеса на стерилизация, самата стерилизация има стабилен температурен профил, няма асептична технология.

През последните 25 - 30 години в хранителната индустрия навлезе и микровълновата стерилизация на хетерогенни (многокомпонентни) храни, в т.ч. и готови ястия.

- сушене на хранителни продукти с микровълни при обикновено налягане
- приложение на микровълновата технология в процеса “сублимационно сушене”, който се използва, макар и доста ограничено, в производство на някои специални храни или хранителни добавки.

Понастоящем електромагнитните вълнови технологии с инфрачервени лъчи са разпространени в процесите сушене и печене на различни храни и продукти от тях.

Електромагнитните вълнови технологии с ултравиолетови лъчи са разпространени в процеса стерилизация (пастьоризация) главно на вода, сокове, напитки, джемове, конфитюри, мед. Основната характеристика на ултравиолетовата технология е, че тя унищожава всички видове микроорганизми без практически да повишава температурата на съответния продукт.

Техническите решения са много гъвкави. Капацитетът за производство на храни в индустрията или в общественото хранене е много разнообразен и икономически целесъобразен за технологичното развитие на микро, малките и средни предприятия;

Електромагнитните вълнови технологии се отличават с високата си безопасност, компактност и екологическа пригодност. Трябва да се отбележи обаче, че тези тъй наречени високи технологии промениха основно хранителния сектор. Те създадоха промишлено производство на различни видове индустриални вълнови инсталации; създадоха ново промишлено производство на магнетрони, инфрачервени нагреватели и ултравиолетови лампи; създадоха нова генерация храни за микровълново нагряване; създадоха нови направления в приборостроенето – фиброоптични датчици, флуорооптични термометри, микровълнова минерализация, тъй наречените инфрачервени везни и изведоха всички кухни от болници, училища, институции и ресторанти, прехвърляйки ги към индустриалния микро- и мълък бизнес, който създаде принципно нова организация, в приложението на вълновите технологии, в секторите на общественото хранене и в домакинския сектор.

Новата организация откри пътя за масово индустриално производство на изключително голямо разнообразие от тунелни вълнови съоръжения, използвани в различни сектори на общественото хранене и на домакински (микровълнови инфрачервени или комбинирани микровълнови с инфрачервени вълни) фурни.

Основната промяна, която се случи след въвеждане на вълновите технологии в практиката за производство и употреба на бързооборотните храни, е свързана с изключително бързия трансфер на знания от хранителната наука към индустриалното производство на опаковъчни материали и опаковки за еднократна употреба, и разбира се към технологиите за тяхното събиране и рециклиране. Характерното за опаковъчните материали и опаковките за еднократна употреба е, че те са:

- пластмасови; водо-, газо-, пара- и въздухонепроницаеми;
- изработват се под формата на филм (пликчета), бутилки, бурканчета, чашки, купички и таблички;
- при нагряване са термопластични (т.н. reversibly fluid), при обикновена температура са твърди;
- масово използваните в практиката опаковъчни материали са: етилен (с висока и ниска плътност), полипропилен (или ориентиран полипропилен), поливинил хлорид, полиестер, поливинилиден хлорид, полистирен, saran, evoh и т.н.

Основните производствени процеси са – коекструзия, екструзия (при т.н. меки опаковки) и термоформиране;

- различните видове опаковки са термоустойчиви в температурен интервал от минус 20 °C до 120 °C;
- всички опаковъчни материали за микровълново нагряване са ламинати (многослойни с бариера от pvdc или saran или evon);
- общото годишно производство на опаковъчни материали и опаковки (по данни от 2005) е 43% от общото производство на всички видове опаковки за храни, напитки и води. Посоченото производство е в рамките на около 12 милиарда долара годишно.
- новите опаковъчни материали и опаковки създадоха от своя страна:

а) новите системи за затваряне

б) новите комбинации от продажби на храни и менюта в пластмасова опаковка, поставена в хартиена такава (кутия);

в) новите технологии за събиране и рециклиране.

Опаковките за еднократна употреба, с характеристики отговарящи на изискванията за ползване във вълновите технологии (индустриални, за общественото хранене и в домакинството), създадоха нова индустрия, която поне засега е без алтернатива (стъклените и метални опаковки не са подходящи за ползване, поради спецификата на известните по-горе технологии).

През последните 20-25 години високотехнологичните микро- и малки предприятия, създавайки по-качествен, по-евтин и по-бързооборотен краен продукт от съответния конвенционален технологичен аналог.

Практически изместиха кухните от детските ясли, градини, училища, болници и други институции и създадоха условията за трансфер на формули и рецептури на специални храни за специални цели групи.

Новата организация на производство, дистрибуция и реализация доказва следните предимства:

- увеличение в производството на храни със срок на годност за консумация до 2-3 дни; по настоящем, около 51% от общото производство на храни в индустриално развитите държави са т.н. пресни храни (бързооборотни храни) и пресни напитки (т.н. фрешове)

- повишение в капиталовите обороти, инвестирани в производството на бързооборотните храни;
- огромно разнообразие от храни с различна степен на готовност за консумация и в различен вид (закуски, предястия, супи, обеда, вечери, десерти).

Високотехнологичните микро- и малки предприятия разшириха хранителния пазар, включвайки във него ежедневните хранителни менюта и напитки в храненето на деца, ученици, служители и предприятия (с различен предмет на дейност) и т.н., институции (болници, старчески домове, затвори, гари, летища), ресторанти и други, както и доставката на пресни храни по домове.

РОЛЯТА НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ СТАНДАРТИ ЗА КАЧЕСТВО, БЕЗОПАСНОСТ И КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТ ЗА МЕСНИТЕ ПРОДУКТИ - СЕРТИФИЦИРАНИ ФИРМИ И ТЪРГОВСКИ МАРКИ

Важен аспект за получаване на храни с необходимото качество са стандартите. Обединените нации и Международната организация по стандартизация (ISO) създадоха международни стандарти, насочени към гарантиране на качеството и безопасността на хранителните продукти. Те осигуряват “образец” за определени сегменти на технологичния процес, гарантирайки, че продуктите са в съответствие с един добре разработен модел и са безопасни за потребителите.

За повишаване конкурентоспособността си все повече фирми от ХВП внедряват системи за управление на качеството в съответствие с международно признати стандарти.

Към 2011 г. в страната има 4 405 сертифицирани по ISO 9001:2008 фирми. От тях 181 са за хранителни стоки.

В сектор Месопреработка са сертифицирани 24 фирми: АГРОПЛАСМЕНТ 92В АД, ГАЛА М ООД, ДАНИ 1 ООД, ДЕЛИКАТЕС-2 ООД, ДИЛ ТУР ПЛОВДИВ АД, ДИМИТЪР МАДЖАРОВ 2 ЕООД, ЕМИЛ ИЛИЕВ ЕООД, ЕТ ТОНИ ПЕТРОВ, ИВАГУС ЕООД, КИПС ЕООД, МЕРКЕЗ ООД, МЕС КО ЕООД, МЕСОКОМБИНАТ - АСЕНОВГРАД ООД, МИТИ ООД, ММ СЕРВИЗ ЕООД, НАДЕЖДА-М ООД, ОРХАНИЕ 1 ООД, ПИКАДИЛИ ЕАД, ПИКАНТ ООД, ПИМЕНС ООД, РОКАР 1 ООД, ТД МОМЧЕВИ И СИЕ ООД, ЧЕХ - ЙОСИФ НОВОСАД ООД, ЩЕРН ЕНД КО ООД.

Сертифицирани по системата за анализ на опасностите и контрол на критичните точки /НАССР/ са 111 фирми. От тях 12 фирми са в сектор Месопреработка: АВА ООД, БЕЛЛА БЪЛГАРИЯ АД, ДЕЛИКАТЕС-2 ООД, ДИЛТУР ПЛОВДИВ АД, ЕЛЕОНОРА 44 ЕООД, МИТИ ООД, МОНТКОМ ООД, НАНЮК ИНТЕРНЕТЪНЪЛ ООД, НАДЕЖДА-М ООД, ОРХАНИЕ 1 ООД, РОКАР 1 ООД, ЩЕРН ЕНД КО ООД.

Сертифицирани по ISO 22 000:2005 са 183 фирми, от които в сектор Месопреработка - 32: АГРОПЛАСМЕНТ 92В АД, БДС – БЪЛГАРСКИ ДЕЛИКАТЕСЕН СТАНДАРТ ООД, БРЕС КОМЕРС ООД, БУЛМЕС ТРЕЙДИНГ ЕООД, ГАЛА М ООД, ГАЛУС ТРЕЙД ООД, ГРАДУС 1 ООД, ДАНИ 1 ООД, ДЕЛИКАТЕС 2 ООД, ДЕНИЗ 2001 ЕООД, ЕДРИНА ООД, ЕКО ПИЛЕ ЕООД, ЕКО МЕС ЕООД, ЕЛИТ МЕС – МИНЕВ – РОДОПА – В. Т. ООД, КАРОЛ ФЕРНАНДЕС МИЙТ ООД, КЕН АД, КИПС ЕООД, КОМПАС ООД, ЛАЛОВ И ВАЧЕВ ЕООД, МОНИТА ООД, МЕРКЕЗ ООД, МЕСОКОМБИНАТ - АСЕНОВГРАД ООД, НОРМЕКС ЕООД, ПИМЕНС ООД, ПРИМОТРЕЙД ЕООД, РОКАР 1 ООД, СТЕФАНОВ-ИВАН СТЕФАНОВ-04 ЕООД, СТРАНДЖА - МП ООД, ТАНДЕМ - ПОПОВО ООД, ЕТ ТОНИ ПЕТРОВ, ЧЕХ - ЙОСИФ НОВОСАД ООД, ЧИКЪН ГРУП ООД.

По ISO 14001 Управление на околната среда няма нито една сертифицирана фирма в ХВП.

По данни на онлайн системата на Патентно ведомство към август 2011 г. - 75 фирми имат регистрирани търговски марки. Списъкът на фирмите и търговските им марки са дадени в Приложение 5.

В резултат на анализ на данните може да се направят следните изводи:

От общо 197 предприятия за производство на месни продукти, включени в регистъра на Българската агенция по храните, 46 предприятия притежават регистрирани търговски марки. Общият брой на регистрираните търговски марки на предприятията за месо и месни продукти е 332.

От общо 100 предприятия за производство на мляно месо, месни заготовки и механично сепарирано месо, включени в регистъра на Българската агенция по храните, 11 предприятия притежават регистрирани търговски марки. Общият брой на регистрираните търговски марки на предприятията за производство на мляно месо, месни заготовки и механично сепарирано месо е 34.

От общо 67 предприятия за производство на месо от птици и лагоморфни, включени в регистъра на Българската агенция по храните, 18 предприятия притежават регистрирани търговски марки. Общият брой на регистрираните търговски марки на предприятията за производство на месо от птици и лагоморфни е 37.

Броят на регистрираните търговски марка на предприятията от трите групи е общо 403.

Последните 20 години се характеризират с динамични политически и социални промени в България, и на първо място с промяна формата на собственост и произтичащите от това особености. И след промените, държавата ни остана на последно място в Европа по доходи, производителност на труда, качество на продукцията, конкурентноспособност и други показатели.

Основните причини са следните:

- Спонтанен преход от тоталитарно административно-планово стопанство към свободна пазарна икономика без да бъдат формирани съответните правно-икономически механизми, обуславящи и контролиращи този преход.
- Преходът се “контролираше” на основата на знания, придобити от информационно-описателна западна литература (основно американска), която е написана при “различни” социални и икономически условия и се оказва непригодна за българската действителност. Цялата процедура на прехода се оказва примитивна с изключително лоши организационно-технически, управленски и правни методи, които рязко понижиха ефективността и конкурентноспособността на икономиката, и социалната сфера.
- Отказ на всички равнища на управление от планиране и регулиране на обществените процеси чрез системен анализ, прогнози, оптимизации, програмно-целеви методи и други. Преходната икономика може да се определи като “невидимата ръка на пазара”, плюс “видимата ръка” на научнообоснованото държавно регулиране, плюс механизмите на глобалната световна конкуренция. Следователно в условията на преход, отказът от планиране е съвършено погрешно поведение на държавата и нейните институции.
- Напълно погрешна е линията за разработване на законова уредба за пазарна икономика в условията на преход; би следвало да се разработват закони, осигуряващи плавен преход на икономиката от централизирана към свободна пазарна икономика.
- Слаба държавна власт, без ясна програма за обществено-икономическо развитие, която стана проводник на корупция, безстопанственост и лошо структуриране на обществото по икономически признак.
- Научната интелигенция нямаше нужните знания и качества, за да осигурява научен мениджмънт в обществените процеси – на първо място в приватизацията, която се оказва най-слабото звено в преходния период.

Проблемите на българския преход продължават. По отношение на най-важните фактори за повишаване ефективността на икономиката, качествено равнище на управленските решения, които се разработват от икономисти и мениджъри, е незадоволително.

Съвременните глобални световни промени в развитието на икономиката, усложняването на връзките в обществото, нарастването на значението на екологията и поставянето ѝ в центъра на ценностната система на човека показват недвусмислено, че старите методи на работа и управление или не действат, или са недостатъчно ефективни. Едно от най-важните проявления на човешките представи за света е тенденцията за интеграция на точните науки и присъщите им количествени методи за изследване с хуманитарните науки. Поради това в основата на такъв подход стоят въпросите за оптимизация на управлението на сложните социални и технически системи, каквито са производствените системи с дискретен характер на производството, чрез прилагане на математически методи и модели и системен подход с крайна цел гарантирано устойчиво развитие.

Проблеми на управлението при осигуряване на устойчивото развитие на производствените системи с дискретен характер, Основната цел на Националната стратегическа референтна рамка (НСРР) 2007 – 2013, е да представи стратегията на правителството за преодоляване на съществуващите разлики в развитието на България и страните от ЕС и насърчаване развитието на секторите, в които България има или потенциално би могла да има сравнителни предимства. До 2013 година България трябва да се превърне в страна с висок жизнен стандарт, основаващ се на устойчив социално – икономически растеж в процеса на пълна интеграция в Европейския съюз.

За изпълнението на тази цел, България трябва да постигне две стратегически средносрочни цели:

- Да постигне и поддържа висок икономически растеж чрез динамична икономика, базирана на знанието, в съответствие с принципите на устойчивото развитие;
- Да подобри качеството на човешкия капитал и да постигне нива на заетост, приходи и социална интеграция, които осигуряват висок жизнен стандарт.

Основните ограничения и проблеми, пред които са изправени промишлеността и МСП с дискретен характер, са както следва:

- липса на експертен и компетентен персонал;
- остарели производствени съоръжения;
- висока енергоемкост на производството и висока цена на материалите;
- неефикасна употреба на суровите материали;
- липса на финансови ресурси и недостатъчни инвестиции;
- липса на достъп до подходяща информация и неефективни научни звена;
- ниско ниво на познаване и съзнаване на екологичните проблеми и рискове;
- липса на разбиране на потенциалните ползи от подобряване на състоянието на околната среда и слаба мотивация за покриване на екологичните стандарти;
- възприемане на екологичните дейности като странични за основния бизнес.

Обединяването на силите с цел въвеждане на иновации, за да се разрешат общи проблеми в Европа, означава поставяне на засилен акцент, по-бързо развитие, ефективност, в т.ч. разходна ефективност, и по-голяма креативност. Съюзът за иновации има за цел не само да даде отговор на общите проблеми, пред които са изправени нашите общества, но и същевременно да засили конкурентоспособността на Европа и да посочи пътищата за излизане от икономическата криза. На един континент, който е зависим от вноса, държавите-членки са обединени от разбирането за

необходимостта от интелигентно и устойчиво използване на суровините и стоките, които са необходими за производството на енергия или се използват в промишлеността или производството на хранителни продукти. Застаряването на населението е друго предизвикателство, пред което са изправени почти всички страни в ЕС. С оглед на осигуряването на повече години здравословен живот и по-добра грижа и лекарства за хората, като същевременно се контролират цените, един съвместен подход може по-бързо да доведе до резултати. Европейските икономики станаха толкова взаимосвързани, че не само стабилността на еврото изисква общ подход: такъв изискват и усилията за увеличаване на конкурентоспособността на държавите-членки. Това, от което се нуждаем е общ път към една справедлива и стабилна икономика.

Определянето на възможностите и тенденциите за технологично развитие на българските предприятия, което да подпомогне разработването и внедряването на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове, предполага определяне на приоритетни сектори за развитие на икономиката.

Избраните критерии за избор на сектори, отрасли, продукти и дейности са:

- Да съдействат за развитие на българското общество;
- Да имат голям принос за икономическия растеж;
- Да формират абсолютни и относителни сравнителни конкурентни предимства в международната търговия;
- Да са определени от предприятията като необходими;
- Да спомогат за постигане на общите цели на ЕС и страната има натрупан потенциал за това.

Избраните показатели и индекси за анализ на национално ниво съответстват на изискванията на избраните международно признати ръководства и практики на Евростат, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Световната банка и Европейската комисия.

Основната система от показатели съдържа 26 показателя: 12 за ресурсна осигуреност на НИРД, 11 патентно-базирани и 3 за национална конкурентоспособност.

Индикатори за кадрова и финансова осигуреност на НИРД са: брой персонал-НИРД; брой изследователи; брой персонал-НИРД на 100000 жители; % персонал-НИРД като процент от общо заетите; брой изследователи на 1000 души от общо заетите; брой изследователи на 100000 жители; разходи-НИРД в млн.евро; % средногодишно нарастване на абсолютния размер на разходи-НИРД; % относителен дял на разходите за НИРД в БВП; разходи-НИРД на 100000 жители в млн.евро; разходи-НИРД на 1/ца персонал-НИРД в хил.евро; % структура на разходите за НИРД по институционални сектори.

Патентно-базирани индикатори са: брой собствени патенти в страната; брой патенти в чужбина; брой общо патенти в страната и в чужбина; брой Европейски патенти (ЕП); брой Американски патенти (АП); брой патенти собствени в страната / млн. жители; брой патенти в чужбина / млн. жители; брой патенти общо в страната и в чужбина / млн. жители; брой ЕП / 1 млн.жители; брой АП / 1 млн.жители; брой собствени патенти в страната /1000 души персонал-НИРД.

Индикатори за национална конкурентоспособност са: ранг по индекс на глобална конкурентоспособност; ранг по индекс на технологично развитие; ранг по индекс на иновации.

Част от тези показатели, както и специфични такива, се използват на секторно и регионално ниво.

4.2. ИКОНОМИЧЕСКИ ДВИГАТЕЛИ НА ПРОМЯНА

Делът на добавената стойност в нетните продажби е един от синтезираните показатели за равнище на обща ефективност в промишлеността. Налице е трайно намаляване на неговата стойност от над 32% на около 19% в периода 1997-2002 г. След този период настъпва стабилизация на равнище от 20-21%, за да се стигне до минимална стойност от 18,3% през 2008 г. при задействане на кризисните тенденции през четвъртото тримесечие на годината.

Трайната и ясно изразена тенденция на спад на дела на добавената стойност в продажбите се проявява практически при всички сектори, с изключение на добива на метални руди. Производството на хранителни продукти и напитки е от секторите с нисък относителен дял по този показател (16% до 20-22%).

През 2007 г. относителният дял на добавена стойност в производството на хранителни продукти и напитки в нетните продажби на сектора е бил 17,8%, а през 2008 г. този показател остава на същото равнище. През 2007 г. относителният дял на добавена стойност в сектор производство, преработка и консервиране на месо и месни продукти в нетните продажби е бил 13,5%, през 2008 г. този показател намалява до 11,5%.

Намаляващият дял на добавената стойност в нетните продажби почти за всички промишлени отрасли предопределя ограничените възможности и рамка за нарастване на разходите за труд, за работни заплати и индивидуалните работни заплати спрямо ръста на производителността на труда.

Макар че производителността на труда (добавена стойност на един зает) в сектор месо се е повишила с 35 % за периода 2001 - 2003 г., нейната стойност през 2003 г. - 5 541 лв., е 95 % от средната производителност на труда в производството на храни и напитки. Това е доста ниска стойност в сравнение с достигнатото средно равнище на производителност на труда в страната. През 2002 г. производителността на труда в страната за микропредприятията (добавена стойност на един зает) е 3172 лв, за предприятията със заети от 11 до 50 души е 5 431 лв, за тези със заети от 51 до 100 души - 5967 лв, а за тези със заети над 100 души - 6 373 лева, като за сектор добив и преработка на месо през същата година е 3791 лв.

Таблица 49. Производителност на труда в добавена стойност на един зает, в лева

	2001	2002	2003	2003/ 2001,%	Структура в %
Производство на хранителни продукти и напитки	5329	5057	5858	110	
Производство, преработка и консервиране на месо и месни продукти	4101	3791	5541	135	95
Преработка и консервиране на риба и други водни животни	2942	3253	5817	198	99
Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци	2881	3556	4833	168	83
Производство на растителни и животински масла и мазнини	6604	8354	9887	150	169
Производство на мляко и млечни продукти	5449	4712	3224	59	55
Производство на мелничарски продукти, нишесте и нишестени продукти	5797	7753	9528	164	163
Производство на готови храни за животни	4701	5729	5092	108	87
Производство на хляб, хлебни изделия и други хранителни продукти	4902	4765	5677	116	97
Производство на напитки	8007	6088	6972	87	119

Малките и средните предприятия на България 2002-2003. Доклад на агенцията за малки и средни предприятия, 2004 г. и по данни на НСИ

През 2007 г. производителността на труда в месния сектор нараства до 11 703 лева, или с 211 % в сравнение с 2003 г., а през 2008 г. тя е спаднала до 9 592 лева, тъй като НСИ отчита по-голям брой заети в сектора.

По данни на EUROSTAT производителността на труда /добавена стойност на един зает/ в месната индустрия в Европа през 2007 г. е най-висока в Норвегия - 68 400 евро, Дания - 68 200 евро, Холандия - 64 200 евро, Финландия - 59 600 евро и Белгия - 54 700 евро. Значително по-ниска е тя в Италия - 48 500 евро, Испания - 42 200 евро, Франция - 37 400 евро, Гърция - 35 900 и Германия - 34 600 евро. Най-нисък е този показател в страните от Източна Европа - Чехия - 14 200 евро, Унгария - 13 300 евро, Полша - 9 200 евро, Румъния - 8 000 евро, като най-ниска производителност на труда се отчита в България - 5 900 евро.

Фактът, че сектор месодобив и месопереработка създава заетост на 16,4 % /17% през 2008 г./ от работната сила в производството на храни през 2009 г. и заема второ място по този показател в хранителната индустрия, отрежда ключова роля на квалификацията, обучението и мотивацията на персонала за развитието му и в частност за спазване на европейските стандарти за безопасност на храните. Средногодишният списъчен брой на наетите по трудов договор в сектора след 2000 година непрекъснато се увеличава. За да бъде устойчива, месната индустрия се нуждае от все по-квалифицирана, обучена и в достатъчно количество работна сила.

През 2009 г. индексът на продажбите на дребно на храни, напитки и тютюневи изделия беше 124,0 при база 2005 г. = 100. Интересно е да се отбележи, че индексът на продажбите на месо и месни продукти беше 111,8 и остава почти постоянен през тези 5 години, а на риба и рибни продукти постоянно нараства до 142,1, което означава, че продажбите и потреблението на риба нарастват значително, което съответно отнема дял от потребителските разходи за месо и месни продукти.

Таблица 50. Индекси на продажбите на дребно по съпоставими цени - (2005 =100)

Групи стоки	2006	2007	2008	2009
Общо	113,3	131,5	141,7	124,0
Храни, напитки и тютюневи изделия	106,3	113,3	115,2	122,1
в това число:				
Плодове	100,6	112,8	108,8	123,0
Зеленчуци	101,6	109,2	107,4	112,1
Мляко, млечни продукти и яйца	106,5	107,5	106,2	106,8
Месо и месни продукти	111,4	114,8	111,4	111,8
Риба и рибни продукти, ракообразни и мекотели	112,6	124,6	140,2	142,1
Хляб и хлебни изделия, продукти на мелничарската промишленост	102,3	101,8	97,3	100,0
Захар и захарни сладкарски изделия	101,0	101,0	102,0	109,8
Хранителни масла и мазнини от животински и растителен произход	106,5	105,9	101,6	115,0
Спиртни напитки	109,0	110,7	109,3	111,7
Вина	111,0	125,5	130,1	136,2
Бира	110,3	113,4	114,2	129,7
Безалкохолни напитки	116,4	121,5	139,5	149,1
Тютюневи изделия	83,8	86,0	85,6	86,4
Кафе, чай и какао	118,2	135,7	173,2	180,5

Източник: НСИ 2011 г. www.nsi.bg

Тенденции в развитието на пазарите и износа

След присъединяването на България към ЕС и особено през последните две години, пазарът на месо и месни продукти в страната се промени, като се очертаха следните тенденции:

Производството на месни продукти отбелязва стабилен темп на нарастване, с изключение на 2009 г. и вероятно 2010 г., през които се наблюдава намаляване на производството.

Производството на червено месо намалява постоянно, увеличение на производството има само при производството на птиче месо.

Количеството на произведеното месо остава на изключително ниско равнище в сравнение с необходимото количество за осигуряване работата на преработвателната промишленост.

Промишлено произвежданите в страната свинско и телешко месо основно покриват нуждите за прясна консумация в магазинната мрежа, а за месопреработвателната индустрия се използва замразено свинско и говеждо месо, доставяно основно от страните от ЕС, което е и по-евтино в сравнение с произвежданото в страната.

България продължава успешно да участва в международната търговия с месо и месни произведения. Значителен е износът на агнешко и шилешко месо, както и на птиче месо, в отделни години и на живи животни. Сравнително голям е и износът на месни консерви. Износът на свинско и говеждо месо, и особено на колбаси, който преди присъединяването на страната към ЕС беше незначителен, през последните години показва тенденция на увеличаване.

Въпреки че износът на агнешко месо от България винаги е бил традиционно силно перо в износа на животинска продукция, той за пета поредна година отбелязва намаление. През 2010 г. износът на агнешко месо е спаднал с 21% спрямо предходната година, като темповете на спадане на износа постоянно се увеличават. В сравнение с 2006 г. износът е спаднал повече от два пъти.

Износът на птиче месо през 2010 г. нарастна отново, като се увеличи с 57,3% спрямо предходната година. Въпреки че в количествено отношение вносът на птиче месо е почти 2 пъти по-голям от износа, единствено при търговията с птиче месо търговското салдо в стойностно отношение е положително. Внасят се основно разсафасовки от петли и кокошки и месо от пуйки, предназначени за преработка, докато се изнася месо от патици и втлъстен черен дроб с много по-високи експортни цени.

Вносът на месо от трети страни практически е забранен в страните от ЕС поради високи мита при внос от трети страни и наличието на квоти.

ЕС се превърна в главен доставчик на месо за индустрията, като доставката на евтино говеждо месо е почти невъзможна.

България промени импортната структура на месото – внася се повече свинско месо.

Вносът на месо за обезпечаване нуждите на месната индустрия нараства непрекъснато поради намаляване на производството на месо в страната.

Доставките на месо от страните от ЕС са достъпни за всеки търговец и производител.

През 2010 г. месопреработвателният сектор успя да направи значителен пробив на европейския пазар. Износът на колбаси се увеличи повече от два пъти в сравнение с 2009 г., а износът на месни произведения нарастна с 16,8%. Износът и на двете групи беше осъществен почти изцяло за страните от ЕС. Значително нарастна и износа на някои видове месо.

Положително може да се оцени факта, че в същото време през 2010 г. вносът на колбаси спадна с 36%. Вносът на месни продукти и консерви обаче се увеличи с 63%. Доставките и на двете групи стоки бяха извършени изцяло от страните на ЕС.

Търговският баланс на България, в търговията общо с живи животни, месо и месни продукти, в стойностно отношение продължава да се влошава и е отрицателен. В сравнение с 2005 г. в абсолютно изражение вносът на месо през 2010 г. надвишава износа почти 4 пъти. В стойностно отношение вносът надвишава износа със 71%.

Значително са нарастнали импортните цени, а са спаднали експортните цени, което е още една причина за влошения търговски баланс в стойностно отношение.

Въпреки кризата, цените на месните продукти в страната се увеличиха най-слабо в сравнение с голяма част от другите хранителни продукти, а цените на някои видове месо даже спаднаха.

Увеличава се потреблението на месо, но се запазват по-ниските темпове на нарастване на потреблението на месни продукти.

Очерта се нов бизнес климат – големите търговски вериги придобиват все по-голямо значение за развитието на търговията и като място за реализация на продукцията.

Туристическата индустрия е голям потребител и нейното развитие оказва пряко влияние върху състоянието на сектора. При постоянно намаляващия брой на населението в страната, увеличаването на броя на чуждестранните потребители в зимните и летни туристически обекти неминуемо оказва положително влияние върху обема и вида на произвежданите продукти.

Все по-голямо внимание се отделя на защитата на интелектуалната собственост.

Съюзи на производители произвеждат традиционни продукти със защитени наименования.

Отдава се по-голямо значение на фирмените марки на производителите, но нараства значението и на собствените марки на веригите магазини.

Увеличава се търсенето на продукти с по-високо качество и съответно стремежа на производителите за задоволяване на търсенето в по-високата ценова ниша.

Наблюдават се процеси на засилено развитие на т.нар. „зелена линия“: биологично фермерство и биологично чисти храни, представяне на традиционни български месни продукти.

Осезаема става тенденцията за увеличаване търсенето на така наречените здравословни храни. Откриват се нови магазини, специализирани в продажбите на такива храни, в почти всички вериги магазини и даже в малки квартални магазини присъстват отделни рафтове с храни „био“, „с ниско съдържание на ...“, храни, предназначени за диабетици и други.

Разработени бяха стандартите за продукти с логото «Стара планина», като тези продукти заеха определена ниша на пазара.

Изискванията на потребителите към състава на предлаганите продукти нарастват вследствие на увеличаването на тяхната информираност и потребителска култура.

Потребителите започнаха да стават по-претенциозни, да избират, да сравняват и съпоставят състава на продуктите и цените им, да обръщат внимание на срока на годност, любопитството им да опитват нови и разнообразни продукти също нарастна, започнаха да стават критични към нередностите в търговските обекти /хигиена, осветление, начин на подреждане на стоките, отношение на персонала към тях/, изградиха си потребителски навици, базирани на промоционалните листовки. Ниските потребителски доходи обаче са причина потребителите все по-трудно да вземат решения в магазина за покупката на дадена стока и да ограничават покупките се до най-необходимото.

4.3. ОБЩОЕВРОПЕЙСКИ ПОЛИТИКИ

Общата селскостопанска политика (ОСП) е неделима част от договорите, които създават Европейската Общност (ЕО). ОСП е основана на три фундаментални принципа: свободна търговия в рамките на Общността на база общи цени, преференции за европейското производство на пазарите на Общността, както и обща финансова отговорност.

Целта на европейската ОСП е да осигури приемлив стандарт на живот на фермерите, да осигури качествени храни за потребителите на разумни цени, да запази европейското наследство в селските райони и да спомогне за опазването на околната среда.

Създадена през 1962г., когато държавите основателки на ЕО се възстановяват от един дълъг период на хранителна криза, ОСП започва действието си чрез субсидиране на производството на основни земеделски продукти в името на осигуряването на хранителна обезпеченост. Тази политика обаче води до генерирането на постоянни излишъци при някои земеделски продукти и следователно има нужда от реформиране. Фундаменталните реформи на ОСП, започнали през 1992г. и продължаващи досега, радикално трансформират ОСП и понижават нивата на подкрепата предоставяна на европейските фермери. Субсидиите за произведено количество земеделски продукти са заменени почти изцяло от директни плащания за фермерите, гарантиращи им приличен доход, при условие, че изпълняват определени изисквания. Тези изисквания включват спазването на стандарти за опазване на околната среда, производство на безопасни храни, опазване на здравето на животните и растенията. От земеделските производители се очаква да поддържат своята земя в добро състояние с цел запазването на селската природа, флора и фауна.

Изместването на подкрепата за производство към подкрепа, насочена към фермерите води до по-справедлива световна търговия, тъй-като директното подпомагане на земеделските стопани намалява риска от разстройване на световната търговия поради предоставянето на експортни субсидии за произведена продукция. Това подготви ЕС за преговорите по Програмата от Доха в рамките на Световната търговска организация, при които ЕС предложи елиминирането на всички форми на експортно субсидиране до 2013г. Дори и без допълнително либерализиране на търговията, ЕС е най-големият вносител на храни в света, както и най-големият пазар за хранителни продукти от развиващите се страни.

Основните инструменти на ОСП са директните плащания и пазарната подкрепа на земеделските производители (1-ви стълб на ОСП) и политиката на развитие на селските райони (2-ри стълб на ОСП).

Цел на общата организация на пазара

Общата селскостопанска политика (ОСП) се състои от група правила и механизми, които регулират производството, търговията и преработката на земеделски продукти в Европейския съюз, и които обхващат Общите организации на пазара (ООП) с 22 продуктови режима, развитие на селските райони, ветеринарни и фитосанитарни въпроси.

Цел и реализиране изискванията на Обща организация на пазара в сектор „Месо“

Общата организация на пазара в сектор „Месо“ цели да се стабилизира пазарът и да се осигури добър стандарт на живот на производителите, да се балансира консумацията на месо в Общността и да се подобри конкурентоспособността на тези продукти на международните пазари. Общата организация на пазара /ООП/ в сектор „Месо“ включва ООП на говеждо и телешко месо, на овче и козе месо, и на свинско месо.

Общата организация на пазара на говеждо и телешко месо

Цел на режима: Общата организация на пазара в сектор “Говеждо и телешко месо” цели да се стабилизира пазара и да се осигури добър стандарт на живот за селскостопанската общност, да се възстанови балансът в консумацията на месо в Общността в полза на сектора на говеждото месо и да се подобри конкурентоспособността на тези продукти на международните пазари. Друга цел на режима е насърчаване на методи на производство, съобразени с опазването на околната среда чрез обвързване на директните плащания с изисквания за опазване на околната среда. Основните

елементи на режима са директни плащания за производителите, помощи за частно и публично складиране, експортни субсидии и допълнителни вносни мита.

Частно и публично складиране (интервенция):

- частно складиране

Изплащането на помощи за частно складиране може да бъде разрешено, когато регистрираната средна пазарна цена в Общността, изчислена на базата на скалата на Общността за класификация на трупове на животни от рода на ЕРД, приета с Регламент (ЕЕС) 1208/81 е и има вероятност да остане на ниво, по-ниско от 103 % от базисната цена. Базисната цена за трупове на мъжки животни от рода на ЕРД – качество R3 по скалата на Общността, е фиксирана на EUR 2224/тон

- публично складиране

Публична интервенция на пазара ще бъде организирана, ако в продължение на две последователни седмици средната пазарна цена в страна - членка или в район на страна - членка, регистрирана на базата на действащата скала на Общността, приета с Регламент (ЕЕС) 1208/81, падне под нивото от EUR 1560/тон. В този случай се определят тарифни номера по Комбинираната номенклатура на ЕС за видовете прясно или замразено месо, произведено в Общността, които могат да бъдат изкупени от интервенционните агенции.

Идентификацията и регистрацията на ЕРД и етикетиране на продукти от говеждо месо.

Въведени са изисквания за създаване на система за идентификация и регистрация на говедата и изисквания за етикетирането на говеждо и телешко месо. За да стане възможно проследяването на движението на говедата, животните трябва да са идентифицирани с ушна марка, поставена на всяко ухо, а при придвижване да се придружават със здравен паспорт. Характеристиките на ушната марка и на паспорта са единни за цялата общност. Същевременно животновъдите трябва да водят актуален регистър на животните в техните стопанства.

Системата за задължително етикетиране на говеждо месо е в сила от 01.01.2002 г. Съгласно тази задължителна система операторите и организациите, които търгуват с говеждо месо, трябва допълнително да посочват на етикета информация за произхода на животното, къде животното е било родено, угодявано и заклано. Целта на това етикетиране е да се направи пазарът на говеждо месо максимално прозрачен.

Класификация на кланичните трупове

Въведена е единна скала за класификация на кланични трупове на възрастни говеда от рода на ЕРД, произхождащи от Общността (S)EUROP. Тази класификация се използва за регистриране и докладване на цените и за нуждите на интервенцията в сектора. Системата е разработена на базата на два показателя – конформация на кланичния труп и степента на залоеност. Комбинацията от тези критерии дава класовете по системата (S)EUROP.

Търговия с трети страни

При регулиране на търговията със страни извън ЕС (трети страни) се използват следните инструменти – импортни и експортни лицензи, експортни субсидии и вносни мита.

Основни елементи на общата организация на пазара на овче и козе месо

Цел на режима: Целта на общата организация на пазара на овче и козе месо е осигуряването на баланс на пазара и добър стандарт на живот на производителите.

Елементите на общата организация на пазара на овче и козе месо са: директни плащания, класификация на кланични трупове, пазарна информационна система – докладване на цените на овце и кози и месо от тях, интервенцията и схеми за частно съхранение.

Обхват на режима: продуктите, които обхваща общата организация на пазара на овче и козе месо са живи агнета, овце и кози, овче и козе месо, прясно, замразено, осолено, в саламура, сушено или пушено и др.

Класификация на труповите

Введена е Европейска скала за класификация на кланичните трупове от овце (S)EUROP. Тя осигурява справедливо заплащане на фермера и също така е в интерес на изкупуващите предприятия и на потребителите. Труповите на животните, от рода на дребния рогат добитък, трябва да отговарят на определени стандарти за качество. Например агнетата трябва да са на възраст под 1 година към момента на заколване, нивото на затлъстяване да е приемливо и кланичното тегло да бъде поне 12 кг. При изкупуването на животните на база кланично тегло определяща роля при формирането на цената играе качеството на месото. Страните-членки докладват цените на овце и кози и на овче и козе месо на Европейската комисия.

Интервенция и схемите за частно съхранение

Помощта за частното съхранение е схема, която действа, за да осигури нивото на цените да не пада под минималните равнища. Собствениците на месо получават пари, за да не продават, а да държат на склад стоката си за определен период от време. Месото се реализира на пазара, когато цените на пазара се повишат.

Не във всички страни този механизъм се използва, защото неговото прилагане зависи от конюнктурата на пазара. Например във Великобритания се използва рядко, тъй като равновесието в сектора се поддържа основно от премиите, изплащани на фермерите.

Търговия с трети страни

Основен елемент в търговията с трети страни са вносните лицензи. Европейската общност е предоставила тарифни квоти с нулева ставка за внос от трети страни в рамките на Уругвайския кръг или на споразумения за асоцииране със страните от Източна Европа и търговия с Балтийските страни.

Директните плащания в сектори “Говеждо и телешко месо” и “Овче и козе месо” и реформата на общата селскостопанска политика

В резултат на преговорите за присъединяване към ЕС на България беше определен период от три години след присъединяването, през който ще се прилага т.нар. Схема за единно плащане на площ (СЕПП). При нея плащания се получават само за земя, а размерът на помощта на хектар се изчислява като общата сума на директните плащания за страната (получена при преговорите) се разделя на допустимата за подпомагане използвана земеделска земя (обработваемата земя, пасищата, многогодишните култури и семейните градини). Размерът на плащането е един и същ за всички производители в страната, като минималната площ за подпомагане на стопанство е от 0,3 до 1 ха. Точният размер се определя от всяка страна-членка индивидуално. За получаване на плащане земята трябва да се поддържа в добро земеделско състояние и да се опазва околната среда.

Срокът за прилагане на Схемата за единно плащане на площ може да бъде удължаван по решение на страната-членка максимум два пъти за по една година.

След приключване на периода за приложение на Схема за единно плащане на площ България трябва да премине към прилагането на Схема за единно плащане на ферма. При нея, по решение на страната членка, част от директните плащания могат да останат обвързани с производството. В сектори говеждо месо и овче и козе месо възможностите за обвързване на плащането с производството са следните:

- 50% от премиите за овце и кози да останат обвързани с производството;

- 100% от премиите за крави с бозаещи телета и до 40% от премии за клане, или вместо това, 100% от премиите за клане и до 75% от специалните премии за мъжки животни да останат обвързани с производството.

Получаването на помощи, съгласно Схемата за единно плащане на ферма, са обвързани с изпълнението на изисквания като:

- общественото здравеопазване, здравеопазването на животните и растителното здраве;
- опазване на околната среда;
- хуманното отношение към животните.

Основни елементи на организацията на пазара на свинско месо

Цел на режима: да осъществява поддръжка на пазара чрез интервенция под формата на помощи, насочени към частните складове за съхранение, както и чрез изкупуване на продукцията от интервенционни агенции.

Класификация на кланичните трупове:

Интервенция: В сектора се прилага държавна интервенция и частно складиране в случай, че пазарната цена в Общността за свински трупове падне под 103% от базисната цена. Фиксирана е базисна цена за свинско месо на цели или половин трупове, отговарящи на стандартите за качество. Стандартите за качество се определят в зависимост от теглото и угоеността на трупа. Цените, по които интервенционните агенции изкупуват свинските трупове, отговарящи на стандартите за качество, не бива да бъде повече от 92% или по-малко от 78% от базисната цена.

Търговия с трети страни: Регламентирана е и търговията с трети страни, като е описан начина на изчисляване на митата. Митото за свински трупове е съставено от два компонента:

- а) разликата между цените в рамките на ЕС и цените на световния пазар за количеството зърнен фураж, необходим за производството на килограм свинско месо;
- б) компонент, равен на 7% от средната праговата цена.

Експортни субсидии: В сектора се изплащат експортни субсидии, като те покриват разликата в цените на световния пазар и цените в Общността.

Основни елементи на организацията на пазара на птиче месо

Цел на режима: Подпомагане доходите и конкурентоспособността на фермерите, като се осигури високо качество на продукцията чрез маркетингови стандарти и експортни субсидии.

Основни елементи: маркетингови стандарти, производствена статистика.

Търговия с трети страни: Регламент на Съвета №2777/75 относно общата организация на пазара на птиче месо въвежда търговска система, която предвижда мита и експортни субсидии. При въвеждането на митата, прилагани по отношение на вноса от трети страни, се имат предвид разходите за фураж, като се отчита разликата между цените на зърнения фураж в Общността и на световния пазар с цел да се защити преработвателната индустрия в Общността. Въвеждат се прагови цени, като митата се увеличават, когато цените франко граница са по-ниски от тези цени. Допълнителни мита върху вноса се прилагат в сектора като защитно средство съгласно Регламент 1484/95. Те се въвеждат в случай, че пазара на птиче месо или яйца е засегнат в резултат на внос от дадена страна на ниски цени. Това се изчислява от Комисията, като се вземат предвид праговите цени и цени от представителни пазари (определени от Комисията на база текущите цени, които са ѝ докладвани). Когато се прилага допълнително мито, вносителят може да използва правото си допълнителното мито да се изчисли на база на CIF цена на партидата, а не на база на цената от представителните пазари.

Обща организация на пазара на червени меса

Системата за класификация на кланични трупове (S)EUROP се прилага в рамките на Европейския съюз (ЕС) вече няколко десетилетия. Основните цели на въвеждането на системата са хармонизиране на законодателството на ниво ЕС, въвеждане на общо, в рамките на Съюза, разбиране за качество на месото и на единна скала за определянето му. Единната система за класифициране на кланични трупове стои в основата на определянето на средната за общността цена за всеки клас месо. Така формираната средна цена се използва при взимането на важните за сектора решения за намеса на пазара чрез изкупуване на определени количества месо или за предоставянето на помощи за съхранението му в частни складове до успокояването на пазара. Тези пазарни мерки се предприемат при настъпването на неблагоприятна за производителите пазарна ситуация и тяхната основна цел е недопускане на падането на цените под определения от експертите за приемлив праг.

Същевременно въвеждането на единно разбиране за качество на месото спомага за постигането на по-висока степен на прозрачност на пазара. Приложението на системата във всички страни от ЕС дава възможност за сравнение на цените и качеството на кланичните трупове между отделните държави членки на Съюза и предоставянето на европейските производители на информация относно мястото, което тяхната продукция може да заеме на европейския пазар, както и възможност да получат справедлива цена за качеството, което предлагат.

Българските производители имат сериозна полза от въвеждането на системата. Към настоящия момент животновъдите в страната продават животните на живо тегло. При тази ситуация преценката на качеството на трупа се определя по доста неточен начин въз основа на външен оглед на животното. Следователно животните се заплащат на производителите на средни цени, недиференцирани за различното качество на месото. Приложението на системата за класификация (S)EUROP определя качеството на кланичния труп по точен начин и дава възможност на производителя да получи справедлива цена за продукцията, която предлага.

Търговска политика

Министерството на икономиката, енергетиката и туризма (МИЕТ) поддържа конструктивен диалог със заинтересованите страни по въпросите, касаещи търговската политика. Като член на ЕС от 1.1.2007 г. България прилага Общата търговска политика на ЕС и МИЕТ, насърчава активното ползване на информацията, предоставяна от Генерална дирекция „Търговия“ на ЕК.

От 1 януари 2007 г. се приемат различните споразумения, които ЕС има, като почти няма държава с която ЕС да няма сключен преференциален договор за стоки, които не се произвеждат в достатъчно количество в Общността. От датата на присъединяването престава да бъде валидна Комбинираната номенклатура на Р. България и започва пряко да се прилага Общата митническа тарифа на Общността /ТАРИК/, като стартира европейската система за издаване на Обвързваща тарифна информация.

От 01.01.2007 действието на сключените споразумения за свободна търговия се прекратяват и България прилага преференциалните договорености на ЕС спрямо трети страни.

Търговски механизми

Лицензиране по вноса и износа

Системата на лицензиране по вноса и износа осигурява голяма част от информацията, необходима за управлението на селскостопанските пазарни сектори на ЕС. Много от селскостопанските стоки не могат да бъдат внесени в ЕС без наличието на валиден лиценз. Лицензиите могат да бъдат използвани също така за ограничение на вноса, посредством

налагането на количествени ограничения или да разрешават внасянето им при намалени ставки на митата.

По отношение на износа голям кръг от селскостопански продукти подлежат на лицензиране. Експортните лицензии могат да бъдат задължителни и незадължителни. Задължителните лицензии могат да се използват и за предварително фиксиране на възстановяванията по износ, ако са предвидени за даден продукт. В този случай лицензиите за износ имат двойна функция: оторизират износ и фиксират възстановяването предварително.

При незадължителните лицензии за износ основното е, че те не се изискват от съответните регламенти на Европейския съвет за износ на определени селскостопански продукти. В този случай те са въведени от регламенти на Европейската комисия и основната им функция е да фиксират размера на възстановяванията, предварително, в определените случаи и за определени от ЕК продукти.

В повечето от секторите вече се изисква представяне на вносна лицензия само при внос в рамките на тарифни квоти и преференциални режими (говеждо месо, мляко и млечни продукти, захар). В други сектори - на овчето и козето месо и лозаро-винарския сектор, не се изисква представяне на вносна лицензия. При зърнените култури, ориз, свинско месо, птиче месо, маслиново масло, някои плодове и зеленчуци не са предвидени съществени промени. Всички изменения са отразени в указанията за реда за издаване на лицензии за внос по продукти.

От 1 юли 2008 година продуктите, за които е необходимо представяне на лицензия за внос са: говеждо, свинско и птиче месо, както и яйца и яйчен албумин.

От 01.01.2007 г. ДФ „Земеделие“ - Разплащателна Агенция прилага Общата селскостопанска политика на ЕС и в частност тази, свързана с издаването на лицензии за износ или сертификати за предварително фиксиране (AGREX) при износа на земеделски и преработени земеделски продукти към трети страни и изплащането на възстановявания при износ.

Лицензиите за износ на земеделски и преработени земеделски продукти към трети страни се издават от ДФ „Земеделие“ – Разплащателна агенция, Сектор „Търговски механизми“. Продуктите, които не подлежат на задължително лицензиране съгласно законодателството на ЕС и които се субсидират при износ, са:

- Мляко и млечни продукти;
- Свинско месо;
- Яйца;
- Птиче месо;
- Говеждо и телешко месо;

Когато за тези продукти е поискано възстановяване при износ, Разплащателната Агенция издава износна лицензия или сертификат за предварително фиксиране.

Либерализиране на световната търговия

Изместването на подкрепата за производство към подкрепа, насочена към фермерите води до по-справедлива световна търговия, тъй-като директното подпомагане на земеделските стопани намалява риска от разстройване на световната търговия поради предоставянето на експортни субсидии за произведена продукция. Това подготви ЕС за преговорите по Програмата от Доха в рамките на Световната търговска организация, при които ЕС предложи елиминирането на всички форми на експортно субсидиране до 2013 г. Дори и без допълнително либерализиране на търговията, ЕС е най-големият вносител на храни в света, както и най-големият пазар за хранителни продукти от развиващите се страни.

Пазарни мерки

Целите на Общата селскостопанска политика на ЕС включват стабилизирането на пазарните цени на земеделските продукти. Това става възможно чрез пазарни мерки и интервенционна система. Чрез поддържането на стабилна цена се подпомагат и доходите на земеделските производители. Земеделските продукти се изкупуват и формират интервенционни запаси, докато различни пазарни мерки подпомагат износа на селскостопански продукти в трети страни и потреблението им в Общността. Средства за пазарна подкрепа в рамките на ОСП могат да се използват за прилагане на мерки като публична интервенция, частно складиране, схеми на подпомагане на производството и маркетинга на определени земеделски продукти, подпомагане дейностите на групи производители на определени земеделски продукти, изплащане на възстановявания при износ на земеделски и преработени продукти, съфинансиране на одобрени програми за промоции на земеделски продукти и др. Средствата за пазарна подкрепа, предвидени за България не са изрично посочени в Договора за присъединяване на България към ЕС, тъй като те се формират на база на конкретно реализираните през годината пазарни мерки. За пазарните мерки не се предвижда национално съфинансиране.

Публична интервенция на говеждо и телешко месо

Схемата се прилага, когато в продължение на две последователни седмици средната пазарна цена, регистрирана на базата на действащата скала на Общността в страна членка или в район на страна членка, падне под нивото от EUR 1560 € / тон, на пазара може да се организира публична интервенция.

Схема за частно складиране на свинско месо

Когато регистрираната средна пазарна цена в Общността, изчислена на базата на скалата на Общността за класификация е и има вероятност да остане на ниво, по-ниско от 103 % от базисната цена се разрешава изплащането на помощи за частно складиране. Размерът на помощта за частно складиране може да бъде предварително фиксирана или определена чрез търг.

Промоционални програми за земеделски и хранителни продукти

През 1999 г. ЕС въвежда политика за насърчаване на промоционални и информационни програми, като инструмент за информиране на потребителите и възможност за налагане на европейските земеделски и хранителни продукти на вършения и световните пазари. Всяка година за реализиране на тази политика, ЕС определя бюджет между 45 и 50 млн. евро.

Промоционалните програми за земеделски и хранителни продукти получават финансиране до 50% от ЕС, като останалата част от финансирането се поема от организациите, които са предложили програмите и съответните държави-членки. Участието на организациите, които предлагат промоционалната програма се изразява в осигуряване на най-малко 20% от бюджета на програмата. Одобрените промоционални програми най-често са с бюджет между 300 хил. и 2,5 млн. евро.

Продуктите, които могат да бъдат обект на промоции са пресните и преработени плодове и зеленчуци, лен, декоративни растения, зехтин и маслини, растителни масла, мляко и млечни продукти, меса и месни продукти, преработени продукти на основата на зърнени култури и ориз, мед и пчелни продукти, продукти със защитени наименования за произход, защитени географски указания или храни с традиционно специфичен характер, качествени вина, произведени в определен район, трапезни вина с географско указание, спиртни напитки с географско указание или запазено традиционно означение, биологично произведени продукти.

Политика на качество

България има утвърдени традиции в производството на редица специфични продукти: кисело мляко, бяло саламурено сирене, кашкавал, баница, българското розово масло, копърново масло, лавандулово масло, луканка, суджук и пастърма и други традиционни български продукти.

Получаването на право за ползване на защитено наименование в значителна степен разширява пазарните им възможности.

В ЕС има разработена цялостна Политика на качеството – защитени наименования, която включва защитени наименования за произход, защитени географски указания и храни с традиционно специфичен характер и която изпълнява следните цели – да изтъкне специфичните качества на определени типични продукти и да ги отличи от останалите продукти в магазините чрез означаването им със символите на Европейската Общност. Защитата на географските наименования е насочена предимно към продукти с географски произход от малък географски район в рамките на държавата, а не продукт, произвеждан в цялата държава под наименованието „български“.

До 8 декември 2010 г. в ЕС са подадени, публикувани и регистрирани общо 1288 заявления за земеделски и хранителни продукти със защитени наименования. Регистрираните са общо 1007 продукти, подадени са заявления за 168 продукти и са публикувани за 113.

Регистрацията на защитените наименования за произход, защитени географски указания и храни с традиционно специфичен характер дава на производителите изключително право да използват регистрираното име върху своя продукт на територията на целия ЕС, както и специален знак върху опаковките на продукта, предлаган на пазара.

За защитени наименования могат да кандидатстват практически всички земеделски продукти и редица преработени храни.

Основния принцип, прилаган в Общата селскостопанска политика на ЕС е насърчаване на инициативата, водещата роля на групата от производители и защитата на колективния интерес – той се прилага и за продуктите със защитено географско указание и храните с традиционно специфичен характер.

Ролята на държавата се изразява в изграждането на необходимия административен капацитет и създаването на законодателната основа за прилагането на съответните национални процедури.

Предизвикателствата на следващото десетилетие за безопасността на храните в ЕС

На организираната на 13 юли 2011 г. конференция в Брюксел на тема "Безопасност на храните и качеството: Добри практики в Европа - предизвикателствата на следващото десетилетие", г-н Джон Дали, еврокомисар, отговарящ за здравеопазването и политиката за защита на потребителите (DG SANCO), очерта предизвикателствата на следващото десетилетие за безопасността на храните в ЕС.

Секторът храни и напитки е най-големият производствен сектор по отношение на оборота и заетостта в ЕС и вторият по големина по отношение на добавена стойност и броя на компаниите. Той е от жизнено важно значение за икономиката на ЕС.

Извървян е дълъг път, който обяснява защо стандартите за безопасност на храните и стандартите за качество в страните от ЕС са най-високите възможни и са приети като база за сравнение в целия свят. ЕС също е най-големият световен износител и вносител на хранителни продукти и напитки. През 2010 г. износет на храни и напитки е бил на стойност повече от 73 милиарда евро. Въпреки това, ЕС продължава да се сблъсква със сериозни предизвикателства в областта на безопасността

и качеството на храните. Икономическата криза, увеличаващата се глобализация, изменението на климата, увеличаване на цените на суровините и недостига на стоки, както и социално-демографските промени имат значително въздействие върху веригата на хранителни доставки на всяко ниво. Мисията на Европейската комисия като политици е да се поддържа такава бизнес среда, в която секторът на храните може да отговори ефективно на тези предизвикателства, като същевременно се гарантира, че безопасността остава отправна точка. Със законодателството от т.нар. хигиенен пакет, което влезе в сила през януари 2006 г. се засили основната отговорност на стопанските субекти в хранителната промишленост - те носят пълна отговорност за безопасността на храните, които произвеждат. Вече 6 години от прилагането на законодателството по безопасност на храните, Комисията на ЕС трябва да гарантира, че правилата се прилагат правилно, което налага да се извърши ревизия на законодателството. Освен хигиенния пакет трябва да се преразгледа и регламента за официален контрол с цел да се опрости и изясни съществуващата система за контрол, да се подобри ефективността и да се повиши прозрачността и координацията между участниците в областта на официалния контрол.

За да се осъществи на практика подхода "от фермата до вилцата" в областта на контрола, Комисията възнамерява да използва прегледа, за да се създаде напълно интегриран подход към официалния контрол по цялата хранителна верига. Прегледът ще се стреми да гарантира по-хармонизиран подход към контрола на вноса на равнище ЕС. В частност той ще се стреми да премахне сегашната разпокъсаност чрез създаването на обща за всички стоки рамка, които подлежат на контрол при въвеждане на пазара в ЕС.

По отношение на отглеждането на ГМО Комисията е направила предложение за предоставяне на държавите-членки свободата да организират отглеждането на ГМО на тяхна територия. Възможно е да се предприемат строги мерки за запазване на органични или други видове производство. В допълнение към факта, че политиките на ЕС се базират на най-добрите налични научни знания, от решаващо значение за науката ще бъде политиките, предприемачите и обществото да се ангажират в конструктивен диалог, за да разработи надежден и всеобхватен процес за оценка на риска.

Чрез всички законодателни и незаконодателни мерки, Комисията продължава да насърчава европейския модел на земеделие и хранителна индустрия. Този модел не само спомага да се осигури безопасна, висококачествена и достъпна храна, но също така се грижи за подобряване на конкурентоспособността, иновациите и опазването на околната среда, увеличаване на регионалното развитие, както и за по-обширното и по-хармонизирано прилагане на добри и устойчиви практики, като същевременно се гарантира, че храните са произведени според правилата за хуманното отношение към животните.

Както се прогнозира от Организацията за прехрана и земеделие /ФАО/, световното население ще се увеличи до 9 млрд. души до 2050 година. За да се изхрани такова население, глобалното производство на храни ще трябва да се увеличи с 70%. Този факт поставя две големи предизвикателства: първо, да се произвежда повече, за да се балансира търсенето и предлагането на храни; второ, да се произвеждат и консумират храните по устойчив начин чрез намаляване на въздействието върху околната среда и подобряване на ефективността на ресурсите от хранителната верига.

Един от приоритетите на Комисията за подобряване на устойчивостта на хранителната верига е намаляване на хранителните отпадъци без да се прави компромис с безопасността на храните. Този въпрос е от особено значение по отношение на ефективността на ресурсите и глобалната сигурност на произвежданите храни. Големият размер на хранителните отпадъци е ярък пример за неефективно използване на ресурсите в световен мащаб. Според оценката на ФАО от 2011 г.,

около една трета от храната, произведена за консумация от човека се губи, което представлява приблизително 1,3 милиарда тона хранителни отпадъци годишно. Според проучване, направено неотдавна и финансирано от ЕС, около 89 милиона тона храна се губи всяка година в Европа. Без допълнителни политики за превенция, хранителните отпадъци биха могли да нарастнат в Европа до около 126 милиона тона до 2020 г., което представлява увеличение с 40% спрямо настоящите оценки.

Ето защо Европейската комисия реши да съсредоточи постоянните си усилия си върху въпросите за "Минимизиране на хранителните отпадъци" и "Оптимизирането на опаковки за храни". Тези два въпроса са тясно свързани, защото оптимизирането на опаковането на хранителните продукти може да ограничи пораждането на хранителните отпадъци.

Иновациите са ключов елемент в гарантирането на устойчивостта на веригата на хранителните доставки. Предпочитанията на потребителите за качество, удобство, разнообразие на избор и здравословност, както и очакванията им за безопасно, етично и устойчиво производство на храни, предоставят многобройни възможности за иновации.

Комисията ще продължи да прилага принципа, че "по-добре е превенция, отколкото лечение", на който се основава цялата законодателна рамка за безопасността на храните в ЕС, чрез преодоляване на рисковете за здравето на животните и растенията и следователно, за човешкото здраве чрез предприемане на превантивни действия, насърчаване на мониторинг и наблюдение, осигуряване на обмен на информация между компетентните органи на държавите-членки и по-нататъшното хармонизиране на контрола по цялата верига на доставките. Отделните региони в страните членки могат да улеснят по-доброто прилагане на политиките на международно ниво като ги адаптират към местното ниво. Регионите играят решаваща роля при идентифицирането на възможностите за иновации и диверсификация. Те имат ключова роля за повишаване на информираността на потребителите по въпросите на безопасността и качеството на храните, както и в осигуряване на комуникационните потоци между гражданите, държавите членки и институциите на ЕС. Повишаването на информираността на регионите има голямо значение за поддържането на високите стандарти на ЕС, които са неразделна част от европейската производствена система и ключ за отваряне на нови пазарни възможности.

4.4. ПРОМЕНИ В КЛИМАТА И ОКОЛНАТА СРЕДА

В международен план се засилва убеждението, че планетата е изправена пред опасност от необратимо изменение на климата, освен ако спешно не бъдат взети мерки. Европейският съюз вече е формулирал ясен отговор под формата на комплексна политика по отношение на енергетиката и изменението на климата и на ангажимент да намали емисиите си на „парникови“ газове с най-малко 20% до 2020 г. и да започне международни преговори за приемане на още по-амбициозни планове. Тези мерки ще спомогнат да не се допусне температурата на планетата да се повиши с повече от 2°C - равнище, което все повече учени смятат за граница, отвъд която ще настъпят необратими промени. За постигането на тази цел е необходимо да използваме по-устойчиво енергийните запаси, да преминем към по-възобновяеми форми на енергия, да приложим технология за улавяне и складиране на въглеродния двуокис и по-решително да се борим с обезлесяването. Тези действия могат да наложат промяна в начина ни на живот, но няма да навредят на жизненото ни равнище, нито на това на бъдещите поколения.

ЕС има едни от най-високите стандарти за околната среда в света, разработени в продължение на десетилетия във връзка с широк набор от проблеми. Днес основните приоритети са борбата с изменението на климата, опазването на биоразнообразието, намаляването на

породените от замърсяването здравни проблеми и по-отговорното използване на природните ресурси. Въпреки че тези цели са свързани с опазването на околната среда, те могат да допринесат и за икономически растеж чрез стимулиране на новаторството и предприемчивостта.

Изменението на климата е едно от най-сериозните предизвикателства пред човечеството. ЕС работи за сключването на световно споразумение за намаляване на емисиите на парникови газове и дава пример чрез своите смели действия. В знаменателно решение през декември 2008 г. лидерите на ЕС одобриха обширен пакет от мерки за съкращаване на емисиите. Чрез него се цели намаляване на емисиите на парникови газове с най-малко 20% до 2020 г. (спрямо нивата от 1990 г.), увеличаване на пазарния дял на възобновяемата енергия с 20% и съкращаване на общото потребление на енергия с 20% (спрямо прогнозните равнища). В рамките на усилията по отношение на възобновяемата енергия бе договорено, че 10% от енергията за транспорта трябва да е от биогорива, електричество или водород.

Борбата срещу изменението на климата е едно от най-големите предизвикателства пред нас. Ако не предприемем бързи глобални действия за стабилизиране на покачващите се температури на земната повърхност, последиците вероятно ще бъдат необратими и катастрофални.

През декември 2008 г. ЕС прие цялостна политика в областта на енергията и изменението на климата, включваща амбициозни цели за 2020 г. Той се надява Европа да поеме по правилния път към устойчиво бъдеще с нисковъглеродна и енергийно ефективна икономика чрез:

- намаляване на емисиите на парникови газове с 20 % (30 %, ако се постигне международно споразумение)
- намаляване на потреблението на енергия с 20 % чрез увеличаване на енергийната ефективност
- задоволяване на 20 % от енергийните потребности от възобновяеми източници.

Стратегията на ЕС във връзка с изменението на климата и енергията съответства на стремежа на Съюза за икономически растеж и създаване на работни места. Челните позиции в новата енергийна революция ще създадат нови възможности за бизнес и изследвания.

Нарастващите запаси от възобновяема енергия у дома ще намалят също така зависимостта на ЕС от вноския петрол и газ и ще го направят по-устойчив на нестабилни енергийни цени и несигурни вериги за доставки.

Правителствата на отделните страни членки се приканват към действия, координирани от ЕС, за гарантиране на справедливото разпределяне на тежестта. Целите ще бъдат задължителни, но ще са съобразени с капацитета на отделните страни.

Нова роля за селското и горското стопанство

Биоенергията, добита от селското и горското стопанство, има ключова роля в борбата с изменението на климата и в повишаването на сигурността на енергийните доставки. Тя, както и вятърната, слънчевата, водната и геотермалната енергия, е енергия от възобновяем източник.

Биоенергията се получава от достъпните в цяла Европа твърда биомаса, биогаз или биогорива. Източник на биомаса са горското и селското стопанство и органичните отпадъци и остатъци, докато понастоящем течните биогорива се получават главно от селскостопанските култури. Биомасата, биогазът и биогоривата като цяло могат лесно да бъдат складирани, което означава, че от тях може да се получава биоенергия, когато има нужда от това. От тях се произвежда електроенергия, получава се директно топлина и те се използват в транспорта като горива. Биоенергията осигурява около половината от потреблението на енергия от възобновяеми източници в ЕС.

Биогоривата понастоящем са единственият широко достъпен заместител на бензина и дизеловото гориво в транспорта. Насърчаването на използването на биогорива помага за намаляването на емисиите и означава по-широк избор при доставки на гориво.

ЕС има значителен селскостопански потенциал за производството на биогорива. В близко бъдеще биогорива ще се произвеждат от значително по-широк кръг селскостопански и горски продукти и органични отпадъци, вместо само от селскостопански култури, които се използват и за производство на храни и фуражи. Независимо дали биогоривата ще се произвеждат в ЕС или не, трябва да направим така, че производството им да бъде устойчиво, т.е. да не води до обезлесяване или намаляване на биоразнообразието, или пък да вреди на производството на храни.

Ролята на технологията

Въпреки че ограничаването на използването на изкопаеми горива ще означава да живеем по друг начин в бъдеще, това не значи, че ще жертваме жизнения си стандарт както днес, така и по-късно. Технологията може да допринесе в много голяма степен за по-ефикасно използване на енергията в ежедневието, в промишлеността, в транспорта и в рамките на устойчивото развитие.

Лидерската позиция в световен мащаб в областта на екологичното новаторство и на устойчивата енергия дава на промишлеността на Общността предимството на най-рано започналия и генерира заетост и растеж. Европейската промишленост вече има добри позиции – на нея принадлежи около една трета от световния пазар в областта на екологичната промишленост и системите за устойчива енергия. Европейските дружества са лидери по отношение на устойчивостта в близо три четвърти от най-важните промишлени сектори, а освен това промишлеността в областта на екологията, системите за устойчива енергия и устойчиви услуги осигуряват стотици хиляди работни места.

Насърчаване на чистата иновация

Програмата за действие на ЕС за технология за околната среда обхваща редица дейности за насърчаване на еко-иновациите и поддържането на технологии за околната среда. Тя насърчава научните изследвания и развойната дейност, мобилизира финансови средства и подобрява пазарните условия. В Седмата рамкова програма на ЕС за финансиране на научните изследвания и технологичното развитие за 2007-2013 г. значителна част от средствата са предназначени за изследвания в областта на енергийни технологии с ниски или нулеви емисии на въглерод. В програмата на ЕС за конкурентоспособност и иновации са предвидени средства за изследвания в областта на енергетиката и за насърчаване на икономии на енергия. В нея е включена и подпрограма, наречена „Европейска програма за интелигентна енергия“.

По-голямата част от това финансиране е предназначено за проекти, които пряко или непряко са свързани с изменението на климата. Към тях спадат: разработването на водородни технологии и на горивни елементи, на които ще се налага все повече да разчитаме за получаване на енергия, като се има предвид намаляването на използването на изкопаеми горива; улавяне и складиране на CO₂; енергийна ефективност; чист и енергийно ефикасен транспорт и щадящи околната среда материали.

Нещо повече, ЕС участва в разпространяването на най-добрите практики и предоставя възможност на водещи учени да обменят знания. Тези дейности включват стратегически план за енергийна технология, чието предназначение е да помогне на ЕС да проправи пътя към пълна промяна в начина, по който енергията се произвежда, разпределя и използва. Те обхващат и технологични платформи като Европейската технологична платформа за водородни технологии и горивни елементи.

Глобалната борба за опазване на климата и възникващите въпроси, свързани с потреблението на месо

От 7 до 18 декември 2009 г. в датската столица Копенхаген 15 хиляди делегати от 192 страни се събраха на дългоочакваната среща на ООН за промените в климата. Някои учени определят конференцията като най-важната в историята на човечеството, която светът някога е виждал.

Целта на конференцията беше да се стигне до подробно, юридически задължаващо глобално споразумение за съкращаване на вредните парникови емисии в атмосферата до края на следващото десетилетие.

Преди и по време на конференцията се публикуваха различни материали, призоваващи да се намали консумацията на месо, тъй като преживните животни били едни от големите замърсители на околна среда.

На 2 декември 2009 г. беше публикуван доклад на Стокхолмския институт за околната среда, в който се предлага намаляване на въздушния транспорт в ЕС с 10% до 2020 г. и на пътуването в лични автомобили до 4 на сто. Железопътният транспорт трябва да се увеличи с 9%, а консумацията на месо да се намали с около 60 на сто.

На 11 декември 2009 г. в. „Гардиън” публикува статия със заглавието „По-малко месо и мляко в диетата ще помогне на здравето и на планетата”. Първите официални препоръки за диета както здравословна, така и добра за околната среда, които бяха публикувани, вероятно ще бъдат приети като удар срещу съвременната хранителна система във Великобритания, пише в-к „Гардиън”.

За да се борят успешно едновременно с промените в климата и с разрастващата се криза със заболяванията, свързани с начина на хранене, като диабет, сърдечни заболявания и рак, британците трябва да ограничат месото и млечните продукти, приемането на обработени храни и количеството на отпадъците. Това са трите основни приоритета, посочени в доклад на независимата Комисия по устойчиво развитие, която консултира правителството и призовава за радикални промени в навиците а консуматорите.

Авторите на документа признават, че намалената консумация на обработени храни и ограничаването на потреблението на месо, добивано по интензивни методи, може да доведе до свиване на британската хранително-вкусова промишленост.

Производството на месо в света дава най-малко 18% от общите емисии на парникови газове. Въпреки това, хората продължават да консумират големи количества месо, което има негативен ефект не само върху климата и биологичното разнообразие, но и уврежда здравето на човека, защото се увеличава риска от сърдечно-съдови заболявания, затлъстяване, диабет и други, така наречени „болести на цивилизацията”. Следователно, наложително е да се ограничи консумацията на месо. Всеки път, когато ние се храним с вегетарианско меню, вместо с месо, ние спомагаме за ограничаване на вредните емисии, които влошават климата. Ето защо, добре е от време на време да се храним без месо. Кампанията, предприета във Великобритания, понеделник да бъде ден без месо, накара хората да открият ползата от това, че ще консумират по-малко месо. Шведското правителство разработи ръководство за здравословно хранене, ориентирано към опазване на околната среда, като една от препоръките в него е да се намали консумацията на месо.

Индивидуалните действия са важни, но по-важно е правителствата и индустрията да намерят устойчива алтернатива. Правителствата и обществото трябва да решат какви инициативи да подемат и какви мерки да прилагат. Тези призови предизвикаха реакцията на цялата европейска индустрия.

Управителният борд на Европейската асоциация на търговците на живи животни и месо /UECBV/ реши да финансира проучване за влиянието на месната индустрия върху глобалното затопляне. Предстои да се проучат наличните данни и да се разработи съответната стратегия. Ще се поканят COPA/COGECA /Асоциация на европейските земеделски производители/ и CLITRAVI /Европейската асоциация на месопреработвателите/ да се включат в проучването.

На проведена среща на работната група по промените в климата в CLITRAVI на 15 декември 2009 г. се взе решение CLITRAVI да подкрепи финансово проучването, което беше иницирано от UECBV. Беше решено също така да се създаде база данни, съдържаща всички национални инициативи в областта на устойчивото развитие. Да се разграничи видимото влияние върху околната среда на всяка част от веригата месо - животновъдство, клане, преработка, дистрибуция. Да се разработят кратки послания към потребителите, в които да се наблегне на вече направеното по отношение на опазване на околната среда. Тревожно висок е недостигът на информация за екологичните норми в значителна част от изследваните предприемачи и мениджъри в предприятията от месната индустрия (близо 40%). Освен това неблагоприятна е и установената зависимост от изследването, че в групите на по-големите предприятия, незапознатите с екологичните изисквания предприятия са повече - 36,8% от микропредприятията, 32,1% от малките предприятия с 10-49 наети, 41,7 % - предприятията с 50-99 наети на постоянен трудов договор, 41,7% - предприятия с 100 - 249 души. При най-големите предприятия няма недостиг на такава информация.

Мениджърите от месодобивните и месопреработвателни предприятия осъзнават по-силно от своите колеги от другите изследвани сектори значението на екологичните стандарти. Инвестиции в това направление са осъществили или предвидили 42 % от предприятията, което е два пъти по-голям дял от този на винопроизводителите (21%), и млекопреработвателите (18%), а изследваните производители на плодови и зеленчукови консерви, както и тези от птицедобивния сектор, не са правили подобни инвестиции. Пречиствателните съоръжения в някои кланици работят неефективно и не са почиствани. Водите от производството се заустват замърсени в близки потоци и реки. Съоръженията трябва да се почистват и да се приведат в съответствие с изискванията. Трябва да се предвиди изграждане на нови пречиствателни станции с биологично почистване на производствените води.

Производството на възобновяема електрическа енергия от отпадъчна биомаса е от изключително значение за фермерите и преработвателите. В резултат на дейността на животновъдните ферми, кланиците и месопреработващите предприятия остават животински отпадъци, които са комплексен източник на органичен материал с последици за околната среда. Тези отпадъци може да се използват за производството на много продукти, включително и енергия. Ето защо сортирането, събирането и преработката на потоците селскостопански отпадъци може да се окаже ценен източник на енергия и да реши ред екологични проблеми. За България е важно да бъдат привлечени инвестиции за проекти, които са насочени към изграждане на възобновяеми енергийни източници от отпадна биомаса в областта на фермерството и преработката на храни.

Таблица 51. Животински отпадъци от приготвяне на храни и продукти през периода 2007-2009 г. /в тонове/

Година	Образува ни общо	В т. ч.:		
		Предадени за оползотворяване	Предадени за обезвреждане	Изнесени извън страната
2007	20 442	4 799	15 442	-
2008	9 624	680	8 385	-
2009	20 275	1 134	19 015	-

Източник: НСИ, Статистически годишник 2010, издание 2011 г.

4.5. SWOT АНАЛИЗ

Хранително-вкусовата промишленост е един от големите промишлени отрасли раздели в България. През 2008 г. относителният дял на нетните приходи от продажби заемат близо 14,45% от нетните приходи от продажби общо в промишлеността. НСИ не предоставя данни за наетите лица по трудово правоотношение през 2008 г. общо в обществените и частния сектор, но се предполага, че те са около 120 хил. души. Това само по себе си, заедно със значението на качеството и безопасността на храните за потребителите, поставя проблема за развитие на сектора на дневен ред.

Хранително-вкусовата промишленост (ХВП) заема важен дял в създаваната брутна добавена стойност и в заетостта на промишлеността, като значителна част от аграрните суровини се преработват от нея. Ето защо нейното развитие оказва влияние върху цялата икономика и особено върху икономиката в селските райони, където земеделието продължава да бъде основен поминък на населението в страната.

Завършването на преходния период, откриването на възможности за достъп до повече пазари и увеличаването на конкуренцията на вътрешния пазар в резултат на присъединяването на страната към ЕС създават нови предизвикателства пред българската хранително-вкусова промишленост. Само при условие, че продължават да се влагат необходимите инвестиции за модернизиране, тази индустрия, която притежава големи традиции и квалифицирана работна ръка, ще може да запази и разшири своите пазари, да наложи по-високи стандарти и да осигури предвидими и стабилни пазарни позиции.

Качеството и безопасността на храните са изключително важни за хората, поради което са една от основните области на политиката на страните членки на Европейския съюз. Тези два компонента трябва да бъдат осигурявани чрез постоянен контрол върху всички звена от хранителната верига – входящи ресурси, производствени процеси, готова продукция, транспорт, складиране, етикетиране, документиране на произхода и т.н., с цел създаване на подходяща инфраструктура на пазарите за храни и тяхното устойчиво развитие. Това налага нов подход при вземане на решения с произтичащите от това промени във финансовите услуги, борсовите пазари, процеса на ценообразуване и информираност, транспортните средства и цялостната инфраструктура.

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Относителният дял на производството на месо и месни продукти заема важен дял в производството на хранителни продукти. През 2008 г. относителният дял на оборота /оборотът включва всички приходи от продажби плюс всички данъци върху продуктите/ в месната промишленост е 20,1% от оборота в хранително-вкусовата промишленост, като секторът се нарежда на трето място след хлебопроизводството и захарната промишленост, които имат дял от 25,3% и производството на напитки, с	Страната ни навлезе в петата година от членството си в Европейския съюз. В развитието на месопереработвателната индустрия се наблюдават нови тенденции и нови предизвикателства пред предприемачите. Това определя необходимостта от целенасочена и ефективна подкрепа за предприятията. Необходимо е съдействие за внедряване на всички европейски изисквания, подпомагане процеса на управление на качеството и безопасността на храните и повишаване квалификацията на работещите в бранша, подпомагане маркетинговата, международната и експортната дейност на фирмите, бърза и компетентна информация за динамиката на развитие и съвременните научни достижения в месната индустрия. Стремешът към обезпечаване на качеството и безопасността на продуктите води до по-голяма удовлетвореност на клиента. Важно е да се отбележи, че безопасността дава предимство пред конкуренцията, а качеството продава продукта.

относителен дял от 21,2%, следват производството на мляко и млечни продукти, с дял от 8,7% и преработката и консервирането на плодове и зеленчуци, с относителен дял от 6,6%. Заетите лица в месната промишленост са 16 хил. души. Общият оборот в месната индустрия възлиза на 1,75 млрд. лева, от които оборота от месни продукти - на около 600 млн. лева.

По данни от НСИ, продажбите на дребно /без ДДС/ на месо и месни продукти през 2009 г. възлизат на 1,6 млрд. лева, като в това число са продажбите на колбаси на стойност от 522 млн. лева. Общото производство на месо и месни продукти през 2009 г. възлезе на 350 455 тона, от които, производството на месни продукти - на 106 820 тона.

През 2010 г. се учреди Сдружение традиционни сурово-сушени месни продукти, което слага началото за организиране и подготвяне на досиета за кандидатстване пред ЕК за луканка и пастърма като храни с традиционно-специфичен характер.

Фирмите, които искат и утре да бъдат на пазара и да бъдат предпочитани от клиентите, трябва да проявяват инициатива и да използват всички възможни начини за да инвестират в собственото си развитие.

Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2007-2013 г. предоставя значителни възможности за финансова подкрепа. Нейното изпълнение започна през 2008 г. с поетапно стартиране на 22 мерки, по-голямата част от които ще се изпълняват до края на периода на нейното действие – 31.12.2013 г. Реализацията на останалите 7 мерки ще започне през 2009-2010 г. и ще продължи до края на 2013 г. Програмата предвижда предоставяне на финансова подкрепа за 14 групи допустими кандидати. Общият финансов ресурс на ПРСР за безвъзмездна помощ на допустимите кандидати е в размер на близо 3 млрд. и 242 млн. евро. От тях 80% са средства от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, а останалите 20% са национално съфинансиране. Финансовият ресурс е разпределен по приоритетни оси.

Инвестициите в преработвателния сектор се финансират по Мярка 123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти" по Програмата. Мярката има за цел подобряване на икономическото състояние на предприятията от хранително вкусовата и горската промишленост. Първите 12 проекта за нови предприятия в сектор хранителна индустрия по мярката бяха одобрени на 16 април 2010 г. До октомври 2010 г. бяха одобрени проектите на 8 предприятия от сектор месо.

Месопреработвателният сектор и през 2009 г. не успя да навлезе на европейския пазар. Въпреки направените инвестиции, пробив успяха да направят само някои предприятия, и то с незначителни количества.

Най-важните структурни проблеми в сектора са следните: продължава намаляването на броя на животните; ниско натоварване на производствените мощности на кланиците и месопреработвателните предприятия; хроничен недостиг на български суровини за преработка.

Неблагоприятните стойности на финансовите показатели (нарастване на вътрешнофирмената задлъжнялост, забавяне на оборота на краткотрайните активи, увеличаване на срока за събиране на вземанията, задължения към банките по изплащане на изтеглените кредити във връзка с реструктурирането) не позволяват на предприятията да акумулират собствени средства за иновационни дейности. Към края на 2008 г. започна повишаване на цената на кредитите и затруднуния при отпускането на кредити и тази тенденция продължи и през 2009 г. Започнаха сливания на фирми и фалити.

Сериозен проблем е недостигът на квалифицирана работна ръка и непрекъснатото искане за повишаване цената на труда. През изминалите години, поради възможността да се работи свободно на общия пазар и по-високото заплащане в останалите страни от ЕС, част от квалифицираните кадри започнаха работа в други страни, но след средата на 2009 година, поради разразилата се криза – започнаха да се връщат.

Подобряването на преработката и маркетинга на храните е основно

	средство за добавянето на по-висока стойност към произвежданите суровини и продукти. За да може производителите да получат по-високи и стабилни цени за своите продукти е необходимо да се обединят усилията на производителите и държавата за популяризирането на българските храни. Това може да стане само чрез промотиране на български хранителни продукти, организиране на български щандове на чуждестранни хранителни изложения и активна защита на интересите на българските производители чрез търговските ни представителства в чужбина.
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
ЗЕМЕДЕЛИЕ, ГОРСКО СТОПАНСТВО И ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВА ПРОМИШЛЕНОСТ	
Богати традиции в производството на редица земеделски суровини и преработени продукти; Добър имидж на българските земеделски и хранителни продукти в страните от Централна и Източна Европа; Секторите на ХВП и част от тези в земеделието са представени от добре организирани браншови съюзи; Функционираща система от научни, учебни и консултантски звена в земеделието, ХВП и горското стопанство.	Поляризирана структура на стопанствата в земеделието с огромен дял полу-пазарни стопанства или стопанства, произвеждащи за собствена консумация; Ниско образователно и квалификационно равнище, недостатъчни управленски умения на работната сила в земеделието и частните горовладелци; Амортизирано оборудване и морално остарели технологии; Част от предприятията и продуктите не отговарят на новите стандарти и изискванията на европейското законодателство; Слаба интеграция на хранителните вериги и липса на сътрудничество между производителите; Ниска производителност в земеделието и ХВП; Висок дял на непреработени или полу-преработени продукти с ниска добавена стойност в износа на храни; Не добре развита система за професионално обучение в земеделието, ХВП и горското стопанство и недостатъчен обхват на консултантските услуги; Слаба интеграция на научноизследователските звена и бавно навлизане на иновациите в земеделието и ХВП.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
ЗЕМЕДЕЛИЕ, ГОРСКО СТОПАНСТВО И ХРАНИТЕЛНО ВКУСОВА ПРОМИШЛЕНОСТ	
Нови технологии в земеделието, ХВП и горското стопанство; Увеличаване на доходите и на вътрешното търсене на качествени продукти; Подобряване на достъпа до общия пазар на ЕС; По-лесен достъп до знания и участие в европейски научни мрежи; Нарастване на подкрепата на ЕС за подобряване конкурентоспособността на земеделието, ХВП и горското стопанство; Увеличаване на чуждите инвестиции.	Загуба на специализирана работна ръка в земеделието и горското стопанство поради емиграция; Поскъпване на труда и земята; Повишаване на разходите за приспособяване към непрекъснато нарастващите стандарти за качество, безопасност на храните и опазване на околната среда; Нарастване на конкуренцията на вътрешния пазар.

Насочването на инвестиции за преодоляване на структурните проблеми в хранително-преработвателната и горската промишлености в България чрез модернизиране и повишаване ефективността и продуктивността на производството ще осигури добавяне на стойност към земеделски и горски продукти и ще увеличи пазарните възможности на първичните продукти. Хранително-преработвателната промишленост (ХПП) в България в настоящия момент се характеризира с ниско ниво на продуктивност, остарели оборудване и помещения.

Анализът на ХПП показва, че помощта трябва да бъде насочена към секторите с потенциал за износ и тези, които имат важно значение за вътрешния пазар, а именно към сектори за преработка и добавяне на стойност на следните земеделски суровини: мляко, месо, плодове, зеленчуци, пчелен мед, зърнени, маслодайни, технически, фуражни и медицински култури и грозде.

Растежът на иновативните микро, малки и средни предприятия и модернизирането на материалните активи ще подобри конкурентоспособността на ХПП. Приоритетно трябва да се насочат инвестиции за създаване и промотиране на нови продукти и разнообразяване асортимента на произвежданите продукти.

В условията на силно наситения пазар на хранителни стоки конкурентоспособността на предприятията в значителна степен зависи от подобряване на ефективността на производството и маркетинга, въвеждане на иновации, използването на възобновяеми източници на енергия, подобряване на качеството и безопасността на храните, опазване на околната среда, подобряване условията на труд и хигиена.

В икономиката в селските райони на България преобладават микропредприятия с ограничени финансови ресурси за растеж и модернизация. Много от тях са създадени от безработни или застрашени от безработица хора, започващи бизнес с малък начален капитал и малък управленски опит. Липсата на финансови ресурси за първоначални инвестиции води до свръх концентрация на малки предприятия в няколко сектора, за които е необходим малък начален капитал (продажби на дребно и ремонтни услуги), но те имат малък потенциал за създаване на работни места. Секторът на дребния бизнес е с нисък темп на инвестиции, което от своя страна ограничава приноса му към създаване на заетост в селските райони.

Икономическата криза се е отразила най-съществено върху обема на продажбите на фирмите – 91% от запитаните посочват, че продажбите им са намалели, други 5% декларират запазване на нивата от предходната година и едва в 4% от случаите има нарастване на продажбите. Аналогични са резултатите и по отношение обемите на производство – в 80% от случаите те намаляват, 11% от запитаните са запазили производствените обеми, а едва 9% от фирмите са увеличили производството си. Почти същата е и пропорцията при работните места – 74% от анкетираните фирми са предприели редукция на персонала си, 17% са предпочели да запазят нивото на заетост, а едва 9% са наели нови работници.

Песимизмът преобладава и по отношение прогнозата на предприемачите за развитието на икономическата криза през следващата година. 52% от анкетираните очакват задълбочаване на кризата, а 45 % очакват тенденциите да се успокоят, 3% се въздържат от прогноза. Това в голяма степен предопределя и бизнес намеренията на фирмите за 2010 г., като 37% от тях планират да преразгледат инвестиционната си програма, 30% възнамеряват да се ориентират към други дейности и пазари, а 12% от предприемачите планират намаление на работните места в своите фирми. 16% от запитаните все още нямат яснота относно плановете си за следващата икономическа година.

Липсата на квалифицирана работна ръка се нарежда на седма позиция с 23% от отговорите (за сравнение, през 2008 г. този проблем беше посочен като №1 от 37% от анкетираните). Според 17% от запитаните пречка е високото осигурително бреме, а други 13% смятат за такава високото данъчно облагане. В 7% от случаите проблем представлява нелегалният внос.

Най-голям дял от инвестициите си през 2009 г., анкетираните са се насочили към обучение на персонала (30%), машини и съоръжения (23%) и системи за управление от сериите ISO, OHSAS и HACCP (20%). 15% са инвестирали в индустриална собственост (марки, патенти и др.), а 12% - в сгради. Това съотношение се запазва и по отношение на инвестиционните намерения за 2010 г.: 33% от анкетираните възнамеряват да инвестират в обучение на персонала, 24% - в машини и съоръжения, 18% - в системи за управление, 16% - в индустриална собственост, 9% - в сгради.

За разлика от предходните години, за преодоляването на съществуващите проблеми, бизнесът започва все по-малко да разчита на европейско финансиране. 33% от запитаните обявяват намерения да кандидатстват с проекти за финансиране от европейските фондове, като за сравнение, този процент през предходната година е бил 55. В плановете на 39% от анкетираните категорично не влиза кандидатстване по еврофондовете, 14% все още се колебаят, а други 14% заявяват, че не разполагат с нужния ресурс (вкл. човешки). По отношение условията за кандидатстване с проекти 33% от запитаните се чувстват напълно информирани, 46% се нуждаят от допълнителна информация, а 21% се определят като неинформирани.

Започналите през 2009 година проявления на криза на пазара на труда получават ясно отражение и в отговорите на анкетираните. Докато през предходните години всеки втори работодател декларираше нужда от работна ръка, то през 2009 г. от подобен проблем се оплаква всеки четвърти (26% от запитаните). Недостиг на квалифицирана работна ръка за определени позиции усещат 34% от запитаните, а цели 40% заявяват, че нямат проблем с намирането на работници. 54% от търсещите работна ръка се нуждаят от тесни специалисти, на втора позиция с по 21% се нареждат ръководният и изпълнителният състав, с 4% на трета позиция остава административният персонал, а общи работници търсят 0% от запитаните. Основният извод, който може да се направи е, че интересът на работодателите е насочен главно към висококвалифицираната работна ръка.

Хранително-вкусовата промишленост, разполага с около 280 000 предприятия (90% от тях МСП) и около 4 мил. работни места, е един от най-големите и динамичните отрасли на икономиката на Европа. Измерено по оборота (около 800 млрд евро) европейската хранително-вкусова промишленост е най-големият отрасъл на икономиката в Европа.

Приоритетите в развитието на малки и средни предприятия са очертани в Националната стратегия за насърчаване на МСП 2007-2013. Приоритетите са насочени към стимулиране на предприемаческия дух, подобряване достъпа до финансиране, опростяване на административната среда, постигане на устойчиво развитие, стимулиране на научната дейност и иновативно развитие и т.н.

Малките и средни частни предприятия се утвърждават като създаващи нови работни места и гарант на икономически растеж. През 2007 г. броят на МСП е 252 682, или с 24.3 на сто повече в сравнение с 2001 г.

Микропредприятията (с 1 до 9 заети) през 2007 г. са 89 на сто от всички МСП, а средните предприятия (от 50 до 249 заети) са почти 5 пъти по-малко от малките и делът им е трайно под 2 на сто от общия брой МСП.

Броят на заетите в МСП през 2007 г. е 1 410 572 души, или 38 на сто от общата заетост в икономиката.

Обучението и възпитанието в предприемачески дух е съществен компонент в цялостната политика през последните години. Огромна помощ за реализиране на проекти за обучение оказват международни донори. Обучението по предприемачество за съжаление все още е на много ниско ниво. Необходимо е да се извърши съдържателна реформа в средното и професионално образование в България с крайна цел формиране на ключови компетентности и т.н. Ако се анализира сегашната ситуация, се стига до извода, че предприемачите не се възползват пълноценно от членството ни в ЕС и информационните ресурси на ЕО. Липсва инициативност за използване на огромната база данни на Европейските мрежи и портали за МСП. Необходима е и по-активна работа на браншовите организации, БСК, БТПП и останалите бизнес сдружения за подобряване на бизнес средата, осигуряване на информационни и консултански услуги на предприемачите. Има и един добър пример, който е приложен при месодобивните и месопереработвателни предприятия или по-точно Асоциацията на месопереработвателите в България, която има своя консултанска фирма извършваща всички тези дейности.

Раздел 5. СЦЕНАРИИ И ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕ. ОЧАКВАНИЯ ЗА ПРОМЯНА НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА В СЕКТОРА, РАБОТНИТЕ МЕСТА И ПРОФЕСИИТЕ.

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ "ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИ И НАПИТКИ"

Предприятията от месната индустрия изпитват потребност от квалифицирана работна ръка, особено за кадри, които имат добри практически занаята и умения. В тази насока трябва да се работи върху: **ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И АТРАКТИВНОСТТА НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ /ПОО/**

Доброто качество на практическото обучение, като елемент на професионалното образование, осигурява постигането на целите на обучението по дадена професия. Качественото практическо обучение следва да отговаря на съвременните постижения в науката и технологиите, и същевременно на изискванията на пазара на труда, както и на индивидуалните потребности на човека. За целта е необходимо да се създаде оптимално съотношение между личностните представи и желания за професионално развитие и обществените и пазарни потребности. Създаването на съответстващо на тези цели качество зависи от ефективна комбинация на условия и фактори и следва непрекъснато да се развива и усъвършенства.

Основните условия и фактори за това са:

- Наличие на политическа воля, реалистична управленска концепция и смели стратегии за бъдещо развитие;
- Икономически условия – материална база с количествени и качествени характеристики, отговарящи на съвременните технологични и организационни изисквания; участие на бизнеса; достатъчно и гъвкаво финансиране;
- Социални предпоставки – формиране на благоприятна обществена нагласа към професионалното (вкл. практическото) обучение; осъзнаване и възприемане на значимостта на практическите умения като предпоставка за социална и трудова реализация, професионална кариера и достойно заплащане, за успешно социално включване;
- Организационно – методически фактори – съвременни форми на организация на обучението; нови методически подходи ОДО („Ориентирано към действие обучение“). Ориентиране на обучението към практиката, към постигане на резултати и цели; развитие на модулния подход и други;
- Човешки ресурс – комплексно и персонализирано развитие на капацитета на учителите по професионално образование и повишаване на професионалната им и методическа квалификация чрез овладяване на нови подходи и методи за практическо обучение; въвеждане и утвърждаване статута на наставника и други;
- Личностни фактори – формиране на положителна нагласа и активна позиция на ученика към практическото обучение, наличие на мотивация за учене, стремеж към висока информированост и към усвояване на новости в професията.

Условията на пазарна икономика и динамично променящ се пазар на труда в нашата страна налагат приспособяване на трудещите се. Работната сила непрекъснато се адаптира и усъвършенства своята квалификация. Професионалното образование и обучение е необходимо за всеки гражданин, стремящ се към придобиване на нови знания, умения и професионална реализация. Тази необходимост води до създаването на ЦПО, в които всеки желаещ да се развива може да се обучава по подходяща за него професия и специалност.

Професионалното образование и обучение като фактор за икономическото и социално развитие подпомага приспособяването на всеки гражданин на страната към новото общество.

В условията на реструктуриране и приватизация на икономиката, проблемите, свързани с адаптивността на обучаваните, придобиват все по-голямо значение както за самите хора, така и за работодателите. Необходим е нов тип професионално образование и обучение, което е:

- гъвкаво и хармонизирано с изискванията на пазара на труда; осигуряващо възможности за развитие на индивидуалните компетенции в процеса на професионалната реализация на личността;
- адаптирано към промените в характера и процеса на труда, бързо променящите се техника и технологии;
- даващо право на всеки да се променя и да действа в разнообразни условия.

Всичко това е възможно само, ако системата за професионално образование и обучение и системата за реализация на кадрите взаимно се обуславят и непрекъснато си взаимодействат. В тази връзка се налага задълбочаване на диалога между бизнеса и системата на професионалното образование и обучение на всички равнища – национално, регионално и местно, което да ги превърне във взаимно полезни един за друг партньори. Ролята на държавата е най-вече на инициатор и регулатор в този процес.

Основната цел е развитие на Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) като действена институция от европейски тип, която чрез координиране на действията на всички заинтересовани страни подпомага и съдейства за модернизиране на националната система за професионално образование, обучение и ориентиране в контекста на ученето през целия живот. Продължаващото професионално обучение е средата, осигуряваща ефективна интеграция и реинтеграция на човешките ресурси на пазара на труда.

НАПОО планира обсъждане в широк кръг от експерти на възможностите за използването им за усъвършенстване на политиките и дейностите в областта на повишаване качеството на ПОО на национално ниво и разработване на национална стратегия за ориентиране през целия живот.

ДОИ за придобиване на квалификация по професии регламентират базисните компетенции, които се усвояват както в професионалната, така и в общообразователната подготовка; изискванията към входящото образователно равнище за обучение по дадена професия; дейностите, предметите и средствата на труд, както и знанията и уменията, необходими за практикуване на професията, възможностите за професионална реализация и повишаване на квалификацията и в голяма степен предопределят нейния облик. Те съдържат описание на целите и съдържанието на обучението; изисквания към материалната база и към обучаващите; обобщени критерии за оценяване на държавните изпити по теория и практика. В рамките на професионалното обучение се усвояват и някои компетенции, необходими за придобиване на професия с висше образование. Прилагането на ДОИ дава възможност за еднакво качествена професионална подготовка в обучаващите институции във и извън системата на Народната просвета, постигане на прозрачност на процеса на обучение, използване на еднакви критерии за оценяване, осигуряване на съответствие с изискванията на пазара на труда, осигуряване

равностойност на сертификатите от различни обучаващи институции, възможност за хармонизиране с европейските стандарти с цел взаимнопризнаване на сертификатите. Работодателите участват при разработване и актуализиране на ДООИ както в работните групи, така и в процеса на оценяването им от НАПОО; един от рецензентите е задължително работодател, а профилът на професията се представя в браншовите камари за оценка. Всички тези стъпки са гаранция за стремежа разработваните проекти на ДООИ да бъдат максимално съобразени с изискванията на пазара на труда. От публикуването в ДВ ДООИ за придобиване на квалификация по професии, на Интернет страницата на НАПОО е публикувана информация за всяка от професиите, както и за обучението по нея.

Все още в България работодателите в недостатъчна степен финансират обучението на персонала си. Засега едно такова обучение трябва да се финансира от самите лица и вероятно това е причината да няма достатъчно заявки за такива курсове. Институциите за подготовка на учители трябва да разработят система за обучение на учителите в ПОО, съобразена със спецификата на професията, техните лични интереси и умения, възрастовите особености на учениците им (деца или възрастни). Работодателите от друга страна трябва да дадат възможност на учителите да се запознаят с новостите в отрасъла като осигурят работни места, покани за участие в семинари и други. Необходимо е облекчаване на ограничителния режим в Наредбата за кариерното развитие на учителите и намаляване изискванията за трудов стаж при преминаване от една професионално-квалификационна степен в друга. Навременната идентификация на нуждите от ПОО е от изключителна важност, тъй като те се променят много динамично поради непостоянния икономически растеж, структурната реформа, отпадане на традиционни водещи отрасли и замяната им с други, демографски промени (намаляване на раждаемостта, застаряване на населението).

Ранната идентификация на нуждите от умения, с цел планиране на ПОО, е процес, в който активната страна са работодателите. Те трябва да предоставят информация за нуждите от квалифицирани работници. За съжаление България е страна с променяща се икономика, с преобладаващи малки и средни предприятия, които не са сигурни колко време ще просъществуват.

КОНСОЛИДИРАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ИЗМЕРЕНИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО И ОБУЧЕНИЕТО

Поради фактори като растящия брой на образователни институции, диверсификацията на висшето образование, развитието на различни схеми на мобилност и т.н., признаването на една квалификация за академични цели винаги изисква пълна информация за местоположението, времетраенето, съдържанието и оценката на образователните програми, които водят до него. В много случаи съществуващите документи за квалификация не дават достатъчно информация, като по такъв начин те не са прозрачни. От тази гледна точка е важно за целите на признаването да се работи с документ, който съдържа международно призната информация за добитата квалификация. Един от инструментите, осигуряващи такава информация, е влязлата в сила Наредба за държавните изисквания към основните документи, издавани от висшите училища и Европейското дипломно приложение. Второ, с въвеждането на ECTS е дадена възможност за признаване на периоди на обучение, проведени в чужбина, както и за признаване на крайни квалификации във висшето образование. Трето, нормативно регламентирано е организирането на дистанционна форма на обучение във висшите училища. С последните изменения в ЗВО беше поставена основата на преодоляването на основните пречки за прозрачност на квалификациите, давани от български висши училища. Също така НАОА промени съдържанието на дейността си с оглед повишаване на качеството на подготвяните специалисти на различните образователноквалификационни равнища посредством външните сравнителни оценки, одита или

лиценза от страна на водещи европейски висши училища, или асоциации в Европейския съюз, които осъществяват оценки и акредитации.

В контекста на инициативите в рамките на процесите от Копенхаген и Болоня се очаква разработването на единна система за трансфер на кредити в професионалното и във висшето образование ECVET.

По отношение на мерките за развитие на адекватната организационна рамка за подобряване качеството на мобилността и развиване на виртуалната мобилност, голямо внимание се обръща на развитието на обучението за придобиване на ключови знания и умения за възрастни; интензифицира се езиковото обучение за възрастни, в т.ч. за професионални знания на чужди езици; използване, разпространяване и мултиплициране на резултатите от проекти по “ФАР”, “ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ”, “СОКРАТ”, “МИНЕРВА” и др.; популяризиране на европейските инструменти от рода на EUROPASS за прозрачност и мобилност на сертификатите за образование и професионална квалификация.

Широкопрофилната подготовка, заложена в ДОО за професионално обучение, дава възможност за мобилност както в рамките на страната (регионална мобилност), така и в рамките на професионалното направление. Евентуално краткосрочно допълнително обучение или самоподготовка ще му бъдат достатъчни, за да се справя с дейности, типични за други професии в рамките на професионалното направление.

От гледна точна консолидиране на европейското измерение за образование, съществуват следните тенденции:

- В рамките на общото образование да се усвояват повече компетенции, необходими за реализиране на обучаваните на пазара на труда;
- отлагане на избора на професия в по-късна възраст (например след X клас); включване на професионална подготовка под формата на ЗИП или СИП в по-ниските класове, но така, че да предостави възможност на дадено лице да променя професията, по която желае да се обучава, без да е необходимо да учи допълнително.
- Нужна е промяна на ролята на учителя (от лектор на консултант), което включва обучение, свързано с новости в професионалната област, нови методи за преподаване, работа с компютър, Интернет, чужд език.
- По отношение на висшето образование – да бъде подобрена традиционната система на преподаване, базирана на лекции, с цел предоставяне на възможност на студентите за по-голяма самостоятелна подготовка и развиване на тяхното самостоятелно мислене и аналитичен подход при решаване на проблеми и вземане на решения. За това все още съществуват трудности при осигуряването на достъп до съвременна литература и учебници, включително и такива, написани на основните езици на ЕС.
- Предстои изграждане на информационна система за управлението на висшето образование като неразделна част от информационната система на отрасъл “Образование”. Тази разработка ще повиши ефективността на управлението на системата на висшето образование и ще осигури необходимата информация за нуждите на националната статистика. Ще бъде създадена национална академична комуникационна мрежа, свързана с европейските мрежи за висше образование, която да обхване цялата информационна проблематика, свързана със студентския и научно-преподавателския обмен с висши училища в ЕС.

ДВУСТРАННО, МНОГОСТРАННО СЪТРУДНИЧЕСТВО И МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА В ОБЛАСТТА НАПОО В ЕВРОПЕЙСКИ КОНТЕКСТ

ПРИОРИТЕТИ В ДЕЙНОСТТА НА НАПОО ПРЕЗ 2011 Г.

Въз основа на резултатите и изводите, направени в доклада за дейността на НАПОО през 2010 г., актуалните национални и общоевропейски стратегически и оперативни документи в областта на икономическото и социалното развитие, развитието на човешките ресурси, образованието и обучението, могат да се дефинират следните основни приоритетни направления за дейността на Агенцията през 2011 г.:

- Изпълнение на конкретните функции и отговорности, регламентирани в действащата законова уредба - ЗПОО, Закон за администрацията, Закон за държавния служител и Правилника за дейността на НАПОО.
- Участие в разработването и изпълнението на закони и национални стратегии, свързани с ПОО, УЦЖ и развитието на човешките ресурси.
- Осигуряване на необходимите предпоставки за внедряване на европейските инструменти и практики в системата на ПОО - ЕКР/НКР, въвеждане на национална система за осигуряване и управление на качеството, въвеждане на национална система за натрупване и трансфер на кредити, въвеждане на национална система за валидиране на компетентности, изграждане на единна национална система за кариерно ориентиране през целия живот.
- Разширяване на международната дейност и на инициативите, свързани с евроинтеграцията на страната.
- Осигуряване и управление на качеството на професионалното образование, обучение и ориентиране - усъвършенстване на дейностите по разработване на система от ДОО и СПОО, лицензиране и последващ контрол на ЦПО и ЦИПО.
- Внедряване на надградената Информационна система и развитие на информационната инфраструктура.
- Усъвършенстване на механизмите за финансиране на Агенцията, инициране на действия за осигуряване на допълнително финансиране.

Изпълнявайки един от приоритетите си, заложен в програмата си за 2011 г. , а именно - осигуряване и управление на качеството на професионалното образование, обучение и ориентиране, НАПОО одобри предложената нова професия на ДОО за признаване на квалификация по професия 541040 „Техник -технолог по експлоатация и подържане хладилна и климатична техника в хранителната промишленост” – трета степен на професионалната квалификация. Една бъдеща професия, от която се нуждаеше и месната индустрия.

5.1. НОВИ УМЕНИЯ: КЛЮЧЪТ КЪМ ПОВЕЧЕ И ПО-ДОБРИ РАБОТНИ МЕСТА

5.1.1.1. Посрещане на предизвикателството, свързано с уменията

Сериозността на финансовата криза придава изключителна непредсказуемост на бъдещето на световната икономика. За да поеме Европа по пътя на възстановяването обаче, е изключително важно да се повиши стойността на човешкия капитал и да се предоставят възможности за професионална реализация на населението посредством актуализиране на неговите умения.

Актуализирането на уменията обаче не е достатъчно: необходимо е също така да се постигне по-добро съчетаване на предлаганите умения с търсенето на пазара на труда.

Като част от Европейския план за икономическо възстановяване, предложен от Комисията в помощ на Европа с цел смекчаване на непосредствените последици от кризата и подготвяне за икономически възход, Комисията поде мащабна европейска инициатива в подкрепа на трудовата заетост. С тази инициатива се цели насърчаване на заетостта и повторното приобщаване към пазара на труда на съкратените работници посредством мерки за активизиране, преквалификация и актуализиране на техните умения.

Актуализирането на уменията е от съществена важност за възстановяването на Европа в краткосрочен план и за подпомагане на нейния растеж и производителност — в дългосрочен, за стимулиране на работните места и на способността ѝ за приспособяване към настъпващите промени, както и за постигането на безпристрастност, равенство между половете и социално сближаване.

В прехода към икономика с ниско съдържание на въглеродни емисии и нарастващата значимост на икономиката на познанието, и по-специално разпространението на ИКТ и нанотехнологиите, се съдържа изключителен потенциал за създаването на устойчиви работни места навсякъде в Европа.

Глобализацията, застаряването на населението, урбанизацията и развитието на социалните структури също ускоряват промяната, настъпваща на пазара на труда и в изискванията спрямо уменията. развитието на нови умения и способности с цел пълно оползотворяване на потенциала за възстановяване е приоритет и предизвикателство за общностните и националните обществени органи, институциите в областта на образованието и обучението, дружествата, работниците и студентите.

Положението в отделните държави-членки и региони се различава съществено що се отнася до присъщите за населението умения или разпределението на заетостта по отрасли. По-добро наблюдение, оценка и изпреварващо предвиждане, както и адекватно съчетаване на уменията са от съществена важност както за справяне с последиците от кризата за заетостта, така и по отношение на дългосрочните трудови перспективи за работната сила в ЕС.

5.1.1.2. Актуализиране на уменията на всички нива и насърчаване на възможностите за професионална реализация

Актуализирането на уменията е от съществено значение за постигането на равнопоставеност, тъй като нискоквалифицираните работници са по-уязвими на пазара на труда и могат да бъдат първи засегнати от кризата.

Актуализирането на уменията не е просто лукс, запазен за висококвалифицирания персонал, зает в сектора на високите технологии: то е необходимост за всички. Вероятността нискоквалифицираните възрастни хора да вземат участие в програми за обучение през целия живот е седем пъти по-малка от тази за високообразованите; твърде недостатъчни са мерките, които се вземат за повишаване и адаптиране на уменията на застаряващата работна ръка.

Политиките на държавите-членки в областта на образованието, обучението и заетостта трябва да се съсредоточат върху повишаване и адаптиране на уменията и върху предоставяне на по-добри възможности за учене на всички нива, за да доведат до развиването на висококвалифицирана и отговаряща на нуждите на икономиката работна ръка. Също така бизнес средите проявяват повишен интерес към инвестиране в човешкия капитал и към подобряване управлението на човешките ресурси. Освен това равенството между половете е ключов фактор за справяне с новите изисквания по отношение на уменията.

Актуализирането на уменията несъмнено предполага непосредствени разходи и трябва да се разглежда в контекст на финансова устойчивост, средносрочните и дългосрочните ползи обаче в частен, данъчен и социален план следва да надминат първоначалните разходи. Квалифицирана работна сила не допринася само за производителността: инвестирането в добре разработени системи за обучение през целия живот може спокойно да покрие икономическите разходи, произтичащи от недостига или липсата на умения. Въпреки че икономическият спад оказва все по-силен натиск на публичните и частните разходи, сега не е моментът за ограничаване на инвестициите в образованието, уменията или активните мерки, насочени към заетостта.

Системите за образование и обучение трябва да водят до придобиването на нови умения, да отговарят на естеството на новите работни места, които се очаква да бъдат създадени, както и да подобряват приспособимостта и възможностите за професионална реализация на вече трудово активните хора.

Осигуряването на висококачествено предучилищно и основно образование за всички, подобряването на нивото на образование и предотвратяването на ранното напускане на училище са от съществено значение, за да могат хората да придобият ключови способности, в това число основните умения и учене, които са предварително условие за по-нататъшно актуализиране на уменията.

5.1.1.3. Съчетаване на уменията с потребностите на пазара на труда

С оглед справяне с нарастващата безработица е налице необходимост от по-голяма адекватност на уменията. Липсата на съответствие на уменията с пазара на труда все по-често е източник на безпокойство за голяма част от държавите-членки. Поради недостатъчна информация и липса на структурна гъвкавост работниците и предприятията не разполагат с адекватното ниво на умения в съответните области, което се отразява негативно върху конкурентоспособността, по-специално на по-малките предприятия. Наборът от умения, които се придобиват в университетите и системите за обучение в ЕС, не отговарят напълно на потребностите на икономика, чиято истинска движеща сила са иновациите. Изборът на младите мъже и жени в образователен и професионален план все още е твърде повлиян от традиционното разделение на професиите полове. Намаляването на диспропорционалното разпределение на работните места между половете в дадени отрасли и професии би могло отчасти да компенсира бъдещ недостиг от умения в технически или управленски професии например:

- Премахването на препятствията, в това число и административните бариери, пред свободното движение на работници в ЕС, както и повишаването на прозрачността по

отношение на информацията, свързана с тенденциите на пазара на труда и изискванията по отношение на уменията, биха допринесли за насърчаване на професионалната, отрасловата и географската мобилност и биха позволили по-добро съчетаване на уменията на населението с възможностите за работа.

- Мобилността по време на образователни и обучителни курсове (например посредством програмите Erasmus и Leonardo) способства за това по-късно младите хора да са по-отворени към мобилност в професионалния си живот.

За да бъде търсенето на работа по-ефикасно и резултатно, е налице необходимост от по-добра координация между различните области на политика и институциите от сферата на пазара на труда, а именно публичните служби по заетостта и системите за социална сигурност.

Комисията и Европейският пакт за имиграция и убежище наблягат на това, че трудовата и географската мобилност на работници от трети държави могат да допринесат за преодоляване на несъответствията по отношение на уменията и да гарантират пълноценно използване на техните умения. Успешното интегриране на мигрантите и техните потомци е от ключово значение за икономиката и обществото в ЕС.

Съществено подобрение на способностите на държавите-членки и на Съюза за прогнозиране, изпреварващо предвиждане и осигуряване на съответствие между бъдещите умения и потребностите на пазара на труда е предварително условие за разработването на ефикасни политики в областта на заетостта, образованието и обучението, както и за решение при избора на кариера за отделния човек. Подобно подобрение на способностите може да изиграе ключова роля за успешно реализиране на интегрираните политики за гъвкава сигурност в рамките на Стратегията за растеж и заетост, както бе подчертано от Мисията за гъвкава сигурност на ЕС6.

През март 2008 г. Европейският съвет подчерта, че инвестирането в хората и модернизиранието на пазара на труда е една от четирите приоритетни области на Лисабонската стратегия и прикани Комисията „да представи цялостна оценка на бъдещите изисквания за квалифицирани умения в Европа до 2020 г., като вземе предвид въздействието на технологичните промени и застаряващото население, и да предложи мерки за прогнозиране на бъдещите потребности“.

В отговор на предоставения от Европейския съвет мандат, е представена първата оценка на бъдещите изисквания за умения до 2020 г. Този анализ обаче не бива да остане еднократен. Той трябва да бъде последван от трайни и стратегически усилия: предвид това, че новите отрасли повишават потенциала си за стимулиране на растежа и създаване на нови работни места, е необходимо тези оценки да бъдат актуализирани редовно, така че да отразяват промените в развитието.

В тази връзка се предлагат начини за постепенно подобряване на способностите и се вписва оценката на уменията и на потребностите на пазара на труда в рамките на Стратегията за растеж и заетост на ЕС. Наред с тази инициатива Комисията предлага и актуализирана стратегическа рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението, в помощ на държавите-членки при повишаване на нивото от умения посредством обучение през целия живот.

5.1.2. ПЪРВА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ УМЕНИЯ И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА ДО 2020 Г.

Неочакваната финансова криза от втората половина на 2008 г. илюстрира ограниченията на всяка една прогноза. Много от уменията и работните места, които през 2020 г. ще изглеждат обикновени за европейските граждани, например вследствие на промените в използването на

„чистите“ технологии, дори надхвърлят рамките на въображението на настоящия етап. Въпреки че прогнозите не могат да дадат точна представа за бъдещето, те могат да подскажат общите тенденции и да подчертаят необходимостта от отговори на политическо ниво.

Оценката на Комисията доведе до три основни заключения:

- първо — в средносрочен и дългосрочен план в Европа съществува голям потенциал за създаване на работни места (нови и за заместване).
- Второ — изискванията по отношение на уменията, способностите и квалификациите ще се повишат значително и ще обхванат всички видове и нива на професионална заетост.
- трето — налице е необходимост от гарантиране на по-добро съответствие на предлаганите умения и търсенето на пазара на труда в дългосрочен план.

Тази първа оценка е базирана в голяма степен на обстойна прогноза за бъдещите потребности от умения, изготвена през юни 2008 г. от Европейския център за развитие на професионално обучение (Cedefop). Дългосрочни тенденции в създаването на работни места и в предлагането на работна ръка.

5.1.2.1.1. Разрастващ се пазар на труда, в който все повече доминира секторът на услугите

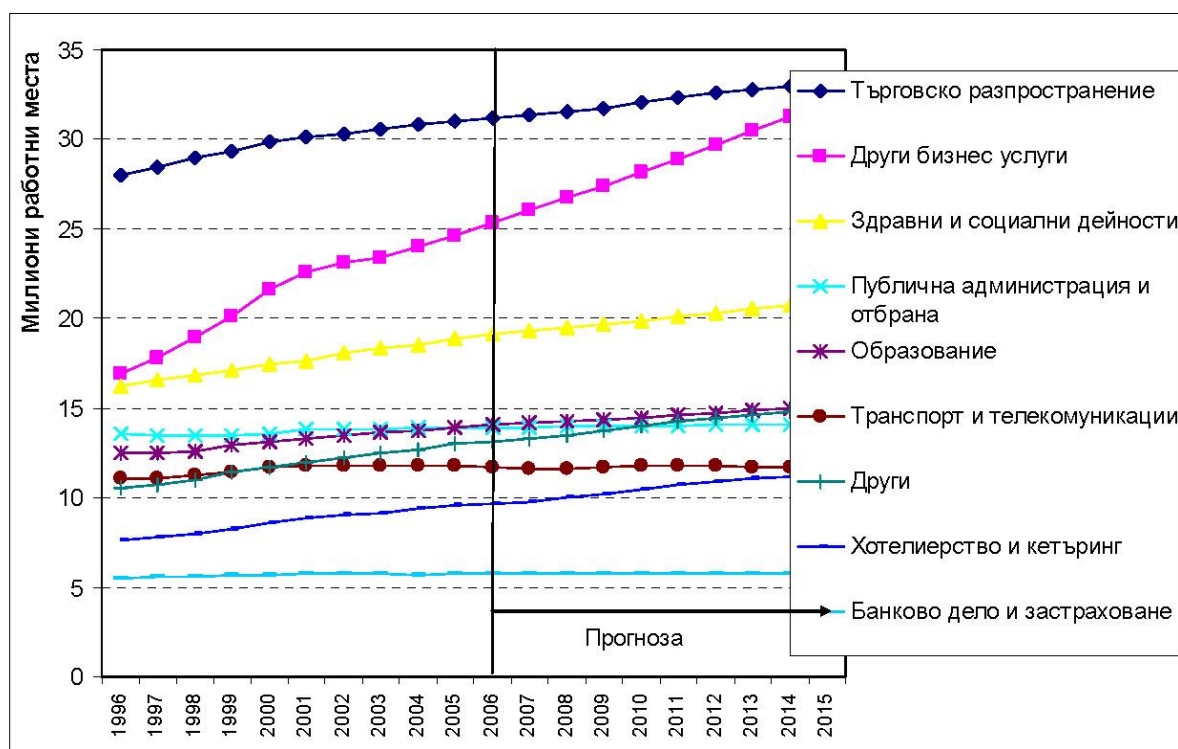
Анализът на Cedefop сочи, че за периода 2006—2020 г. в ЕС-259 е възможно да бъдат създадени приблизително 100 милиона нови работни места. Наред със създаването на 19,6 милиона допълнителни работни места, други 80,4 милиона работни места за заместване биха могли да се освободят, тъй като работещите се пенсионираат или напускат пазара на труда.

Бавният, но сигурен преход в разпределението на заетостта в ЕС по отрасли —от селското стопанство и традиционните производствени сектори към услугите, вероятно ще продължи, въпреки скорошния спад. През 2020 г. близо три четвърти от работните места ще бъдат в отрасъла на услугите. Създаването на работни места в сектора на услугите вероятно съществено ще нараства до 2020 г., особено в бизнес услугите. Първичният сектор би могъл да загуби 2,9 милиона работни места, докато в сферата на строителството вероятно би настъпило стабилизиране. Производството би отбелязало нетна загуба от 800 000 работни места, въпреки ръста в инженерството; предвид засиленото търсене на работни места за заместване обаче производственият отрасъл ще продължи да създава работни места и следователно ще остане ключов отрасъл за икономиката на ЕС. В по-краткосрочен план е възможно да се изготви по-подробна прогноза за тенденциите в отрасъла на услугите. Най-добрите перспективи за създаване на работни места до 2015 г. се очакват в сферата на бизнес услугите (като ИТ, застраховането и консултантските услуги), здравното обслужване и социалните дейности, търговското разпространение, индивидуалното обслужване, хотелиерството и кетъринга, и в по-малка степен в образованието (фигура 8).

Прогнозите за бизнес услугите и за другите отрасли могат да се нуждаят от коригиране в светлината на финансовата криза. Преходът към икономика с ниско съдържание на въглеродни емисии също ще окаже важно въздействие върху заетостта, и по-специално в енергийния отрасъл, в отраслите за пречистването на водите и обработката на отпадъци, в строителния, транспортния, промишления, горския и селскостопанския отрасъл. Съгласно Международната организация на труда глобалният пазар за екологични услуги и продукти следва да се удвои и да достигне 2740 млрд. USD през 2020 г.

ФИГУРА 8. ТЕНДЕНЦИИ В НИВАТА НА ЗАЕТОСТ В СЕКТОРА НА УСЛУГИТЕ ДО 2015 Г., ЕС - 25

Източник: Cedefop, 2008 г.

5.1.2.1.2. Риск от недостиг на работна ръка и необходимост от по-високи равнища на заетост

Демографските тенденции ще окажат съществено въздействие върху предлагането на работна ръка, въпреки че за период от няколко години това ще бъде отчасти компенсирано от повишаване на равнищата на активност.

Според данни на Eurostat населението на ЕС в трудоспособна възраст (15—64 години) ще достигне своя пик през 2012 г. и след това ще започне да намалява с пенсионирането на поколенията от следвоенния бум в раждаемостта.

Предвид това, че участието на жените и на по-възрастните работници ще продължи да нараства, до 2020 г. ефективната работна сила би трябвало да продължи да нараства бавно; след това обаче „ефектът от застаряването“ ще надхвърли повишаването на равнището на участие и ще доведе до бавен, но продължителен спад в предлагането на работна сила като цяло в ЕС, което ще се отрази по различен начин в отделните държави-членки.

Мигрантските потоци биха могли да компенсират част от спада в раждаемостта, но няма да разрешат демографския дефицит — не на последно място и поради факта, че в дългосрочен план имигрантските общности показват тенденции за присвояване на демографските модели на страната на пребиваване. Следователно е твърде вероятно несъответствията на пазара на труда в ЕС в качествено отношение да бъдат изострени и от недостиг в количествено отношение: съответствието на уменията на потребностите на пазара на труда ще бъде от съществено значение за ефикасно използване на човешкия капитал.

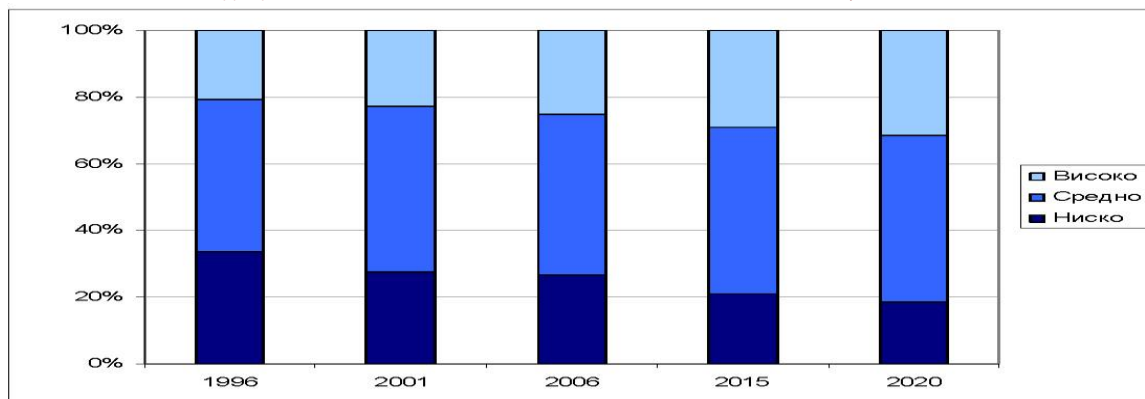
5.1.3. ТЕНДЕНЦИИ В НУЖДИТЕ ОТ УМЕНИЯ И В ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЗАЕТОСТ

5.1.3.1. По-високи изисквания по отношение на уменията във всички професии

- Редица взаимнообвързани фактори ще стимулират търсенето на по-добри и адаптирани умения: глобализацията и повишената международна търговия;
- преходът към икономика с ниско съдържание на въглеродни емисии;
- прилагането на технологии, и по-специално ИКТ, както и промените в организацията на труда, които от своя страна са отчасти вследствие на технологичните промени и актуализирането на уменията¹².
- следващото десетилетие ще бъде белязано от все по-нарастващо търсене на високо квалифицирана и приспособима работна ръка и от предлагане на работни места, които все повече са обвързани с уменията.
- общата възходяща тенденция в търсенето по отношение на уменията може да бъде илюстрирана чрез данните за изискваното ниво на образование, въпреки че това е доста относителна променлива при определянето на нивото на уменията.
- в ЕС-25 за периода 2006—2020 г. процентът на работните места, които изискват високо ниво на образование, следва да се повиши от 25,1 % на 31,3 %;

Броят на работните места, които изискват средно ниво на квалификация, също би се повишил слабо — от 48,3 % на 50,1 %. Това би представлявало съответно 38,8 и 52,4 милиона нови работни места на високо и средно ниво. В същото време делът на работните места, които изискват ниско ниво на образование, би се понижил от 26,2 % на 18,5 %, въпреки очакването за 10 милиона нови работни места (фигура 9).

ФИГУРА 9. МИНАЛА И БЪДЕЩА СТРУКТУРА НА РАБОТНИТЕ МЕСТА ПО НИВО НА ОБРАЗОВАНИЕ, ЕС-25

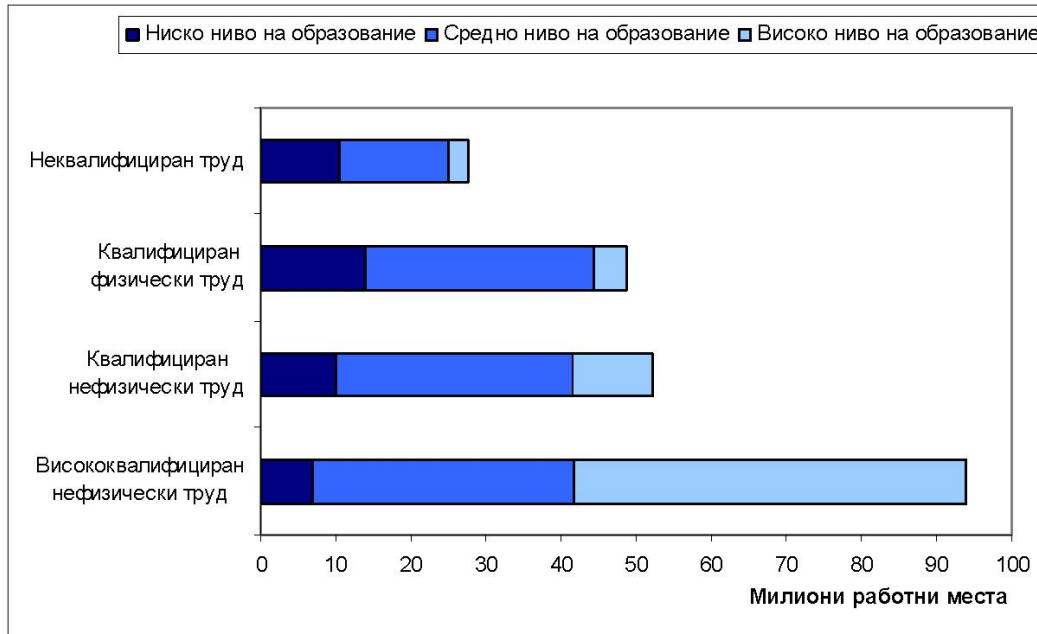
Източник: Cedefop, 2008 г.

За повечето от работните места, които не изискват физически труд, ще има нужда от високо квалифициран работници; работниците със средно ниво на образование постепенно ще започнат да заемат работни места, изискващи квалифицирана работна ръка. Тъй като общото ниво на образование нараства по-бързо от промените на пазара на труда, само половината от неквалифицираните работни места ще бъдат заети от работници с ниско ниво на образование (фигура 10).

В сектора на услугите се наблюдава ясна тенденция към разширяване на задължителния набор от умения, свързани с нерутинни задължения, на всяко едно професионално ниво. Така например специалистите в ИКТ трябва да развият умения в областта на маркетинга и управлението; работниците в сферата на услугите трябва да развият умения, насочени към

обслужването на клиентите, и цифрова грамотност. В редица отрасли с интензивно развитие на знанията се изискват както управленски умения, така и научни познания. В областите на социалните дейности и образованието е налице необходимост от актуализиране на уменията с оглед подобряване качеството на услугите. Това отразява нарастващото търсене от страна на работодателите на служители с всеобхватни ключови умения, като умения за разрешаване на проблеми и извършване на анализи, за самоуправление и общуване, езикови умения и по-общо — „нерутинни умения“.

Фигура 10. ПРОГНОЗИРАНИ НИВА НА ЗАЕТОСТ ПРЕЗ 2020 Г. ПО ШИРОКИ КАТЕГОРИИ ПРОФЕСИИ И НИВО НА ОБРАЗОВАНИЕ, ЕС-25

Източник: Cedefop, 2008 г.

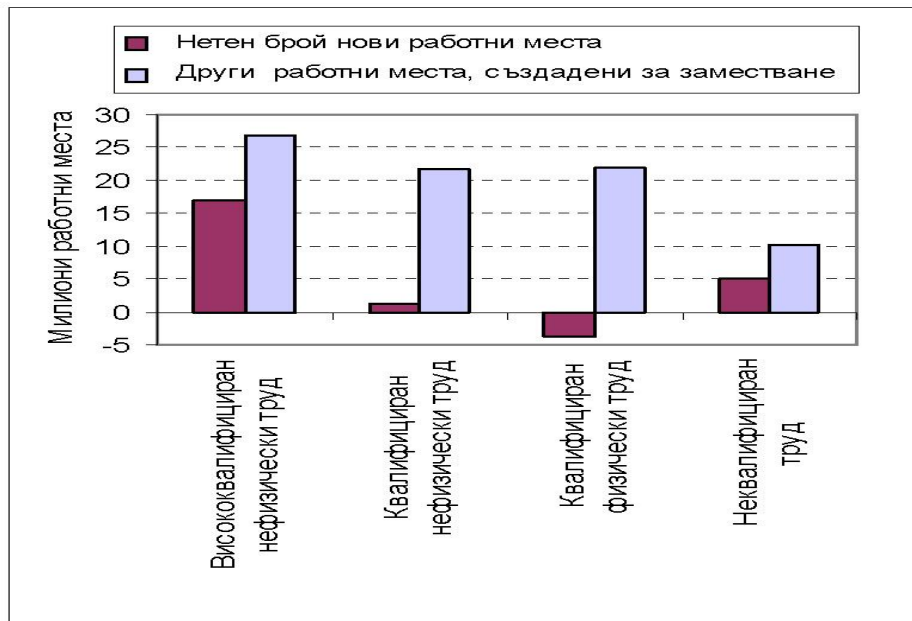
5.1.3.2. Създаване на значителен брой висококвалифицирани работни места и риск от поляризация на пазара на труда

Нетните прогнози за създаване на работни места показват поляризирано разпространение на работните места по професии, с подчертан дисбаланс в полза на висококвалифицираните работни места. До 2020 г. в ЕС-25 биха могли да бъдат създадени 17,7 милиона допълнителни работни места на постове, изискващи висока квалификация и несвързани с упражняването на физически труд, като управленски постове в областта на администрацията, маркетинга, логистиката и продажбите, системни администратори в областта на ИТ, преподаватели и техници. Успоредно с това прогнозите очертават слаби, дори отрицателни перспективи за създаване на работни места на някои постове, изискващи квалификация, но и значителен нетен брой нови работни места, за които не се изисква квалификация (5 милиона), особено в сектора на услугите— например охранители, домашни помощници, касиери и служители по чистотата (фигура 11).

Новите технологии и развитието на организацията на труда изглежда водят до значително нарастване на броя на работните места в периферията на спектъра от работни места (особено при тези, изискващи възможно най-висока квалификация). Новите технологии не могат да заместят нито „нерутинните“ задължения, типични за професиите, изискващи високо квалифициран персонал (познавателни и свързани с общуването), нито нискоквалифицираните работни места, особено в сектора на услугите (обслужващи дейности и управление на тежкотоварни камиони). Рутинните задължения, изискващи средни квалификационни умения, и трудът с висока степен на

повторяемост могат обаче да бъдат автоматизирани или компютризирани, или могат да бъдат възложени на външни изпълнители.

Фигура 11. Създаване на нови работни места между 2006 и 2020 г. по широки категории професии, ЕС-25

Източник: Cedefop, 2008 г.

Подобна поляризация се долавя в някои държави-членки. Това обаче не е ясно изразен феномен и тенденцията за поляризиране в нетния брой нови работни места би била значително неутрализирана от високото търсене за заместване на средноквалифицирани работници, въпреки че то би засилило и възходящата тенденция в търсенето по отношение на уменията.

Подобни промени в търсенето на пазара на труда вече будят тревога относно разликите в заплащането между работните места. Тенденцията в дела на трудовите доходи в ЕС от 1980 г. насам е подчертано възходяща за висококвалифицирания персонал, но низходяща за нискоквалифицирания, като нивата на възнагражденията на ниско- и средноквалифицирания персонал се доближават¹³.

Нискоквалифицираните работни места в сектора на услугите все по-често включват сложни нерутинни задължения, но новите умения и способности, необходими за тези работни места, все още не са достатъчно отразени в структурата на възнагражденията от финансова гледна точка. Това оказва въздействие и върху неравенството между половете, тъй като жените, и по-специално тези от имигрантското общество, са заети в епропорционална степен в сектора на услугите.

5.1.4. ИЗПРЕВАРВАЩО ПРЕДВИЖДАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ НА СЪОТВЕТСТВИЕ МЕЖДУ ТЪРСЕНЕТО И ПРЕДЛАГАНЕТО: ИНИЦИАТИВА „НОВИ УМЕНИЯ ЗА НОВИ РАБОТНИ МЕСТА“

С цел по-успешно посрещане на описаните предизвикателства от ключово значение е да се поощри по-добра и пълна информираност относно бъдещите изисквания на Съюза по отношение на уменията и работните места и да се улесни тяхното съответствие и изпреварващо предвиждане. Това поставя необходимостта от актуализиране на уменията на населението на ЕС и гарантиране на по-доброто им съответствие с потребностите на пазара на труда в центъра на стратегията на ЕС за растеж и заетост, за да бъдат преодолените непосредствено възникналите от кризата последици за заетостта и обществото и да се допринесе за повишаване на

конкурентоспособността и безпристрастността на ЕС в дългосрочен план. Тази програма се основава на действащия бюджет и програми на ЕС и включва четири елемента.

5.1.4.1. *Справяне с несъответствията*

Обществените органи на национално, регионално и местно равнище, бизнес средите, социалните партньори, институциите в областта на обучението и отделните граждани само биха имали полза от това да получават редовна информация във връзка с краткосрочните промени, възникнали на пазара на труда, наличните свободни работни места на територията на целия ЕС и прогнозите за изискванията по отношение на уменията. С оглед насърчаване на професионалната и географска мобилност Комисията:

- ще създаде считано от 2009 г. „Европейски център за наблюдение на пазара на труда“, който ще публикува периодична актуализирана информация за краткосрочните тенденции на европейския пазар на труда; този център ще събира, анализира и разпространява информация относно свободните работни места и регистрираните лица, които търсят работа, посредством мрежата на публичните служби по заетостта на ЕС, а на по-късен етап — сведения от по-голям брой източници, като отрасли, дружества и агенции за набиране на персонал;
- ще разработи, считано от 2009 г., стандартен многоезичен речник на професиите и уменията, с оглед подобряване на качеството и прозрачността на информацията за свободни работни места, което да доведе до по-пълно съответствие на уменията на лицата, които търсят работа, с изискванията на съответното работно място;
- ще създаде през 2009 г. „Match and Map“ — ориентирана към потребителите прозрачна онлайн услуга за гражданите, която предоставя качествена информация относно професиите, уменията, възможностите за учене и обучение в цяла Европа; като част от EURES и свързан с порталите PLOTEUS и EURAXESS15 този портал ще представя на потребителите ясен поглед за географското разпределение на свободните работни места в ЕС, които отговарят на техния профил, ще им предоставя обратна информация относно причините, поради които дадено работно място не отговаря на техните уменията, както и сведения за възможностите за обучение.

5.1.4.2. *Укрепване на способността на Съюза да прави прогнози и изпреварващи предвиждания*

По-голяма част от държавите-членки вече разработват средства за прогнозиране и изпреварващо предвиждане. Тези инициативи обаче се различават съществено както от гледна точка на обхвата, така и на използваната методология, и трябва да бъдат съчетани в едно общо усилие в тази насока. За целта е необходимо да се прибегне до ресурсите и експертния опит, с които 15 EURES — Европейският портал на службите по заетостта (<http://eures.europa.eu>) — обхваща понастоящем 1,2 милиона свободни работни места, над 300 000 автобиографии и 17 700 регистрирани работодатели. Той предоставя и важна информация за професионалната мобилност в Европа. PLOTEUS — Порталът за възможностите за учене в европейското пространство (<http://ec.europa.eu/ploteus/>) - отчита над 800 000 посещения годишно. EURAXESS — уебсайтът на мрежата „Изследователи в движение“ — включва и портал за заетостта (<http://ec.europa.eu/euraxess/jobs>), предназначен за работодатели и служители с научноизследователски профил; на него годишно се публикуват 5 000 обяви за свободни работни места.

В дългосрочен план до 2020 г. Комисията ще извършва редовна и систематична оценка на предлагането и търсенето на пазара на труда в ЕС, разбита по отрасли, професии, ниво на квалификация и държави, ще повиши капацитета на ЕС в сферата на методологията, провеждането на анализ и взаимно учене с оглед изпреварващо предвиждане на уменията и на работните места.

Усилията ще бъдат насочени към разработването на нови начини за измерване на уменията в рамките на програмите „Прогрес“ и „Обучение през целия живот“.

Ще се насърчи диалога между бизнес средите и институциите в областта на образованието и обучението с цел създаването на партньорство, което да способства за посрещането на потребностите от умения в средносрочен план; тя ще осигури и поглед върху очакванията на работодателите по отношение на студентите и дипломираните кадри посредством качествени прогнозни проучвания, като например „Сближаване на образователните структури в Европа“.

Ще се повиши осведомеността и участието на бизнес средите при прогнозирането на потребностите от умения благодарение на инструмент за допитване, предназначен за работодателите, и на качествени проучвания на потребностите на бизнес средите (и по-специално на МСП) от умения. Ще се подкрепят платформите на дружества, институциите в областта на обучението и специалистите по подбор на персонала, установени с оглед съвместното организиране на целенасочени обучения и провеждането веднъж годишно на мероприятия от вида. Партньорство за умения и заетост“ с цел идентифицирането на най-иновационните партньорства за постигане на съответствие между търсенето и предлагането на умения. Когато става въпрос за приспособяване към промените, отрасловото ниво е от особено значение. Комисията в сътрудничество с институциите на ЕС, социалните партньори и европейските агенции Eurofound и Cedefop вече разработи обхващаща различните отрасли прогнозна методология за и зпреварващо предвиждане на потребностите от умения по отрасли, която подсказва възможните начини на развитие на отраслите и отражението му върху професиите и заетостта.

5.1.4.3. Задълбочаване на международното сътрудничество

Икономиките в ЕС, както и тези на другите държави, са повлияни от глобалните тенденции и предизвикателства, които от своя страна оказват пряко отражение върху пазарите на труда в ЕС; политическият диалог и обменът на опит с глобалните ни партньори могат да допринесат за посрещане на днешните и бъдещите предизвикателства. Наред с осъществяването в момента сътрудничество с 46-те държави, които участват в процеса от Болоня за реформа на висшето образование, Комисията ще засили сътрудничеството си с трети държави и международните институции. По-специално, тя:

- ще вземе активно участие в новата програма на ОИСР за оценка на уменията на възрастните, наред с провеждащите се в момента програми PISA и AHELO относно постиженията на учащите в средното и висшето образование. Комисията ще си сътрудничи с ОИСР и при разработването на качествени проучвания на развитието на търсенето на умения и на показателите за несъответствие;
- ще си сътрудничи с Международната организация на труда (МОТ), по-специално с оглед разработването на платформа за обмен на знания и осъществяването на оценка на глобалното отражение на политиките в областта на изменението в климата върху уменията и заетостта;

- ще задълбочи текущите двустранни диалози с трети държави, и по-специално с Китай, Индия, САЩ и Канада, които водят до съвместни изследователски проекти и до сътрудничество в областта на прогнозирането и методологията;
- ще стимулира политическия диалог със съседните държави, както и диалога в рамките на Източното партньорство и Съюза за Средиземноморието, с подкрепата на Европейската фондация за обучение, по-специално с цел развитието на отрасъла за професионално образование и обучение и на националните квалификационни рамки.

5.1.4.4. Мобилизиране на инструментите на Общността

Подготовката за възстановяване посредством основно актуализиране на уменията би дала положителни резултати само ако всички заинтересовани страни в държавите-членки обединят усилията си, с помощта на политиките, финансовите инструменти и процесите на Общността:

- стратегията за растеж и заетост и програмите за взаимно учене в рамките на отворения метод на координация осигуряват обща политическа рамка за развитието на инициативата „Нови умения за нови работни места“. Планът за възстановяване, изготвен от Комисията, набляга на това, че насърчаването на политиките за гъвкава сигурност и особено на мерките, насочени към активизиране, преквалифициране и актуализирането на уменията, е от основно значение за поощряване на възможностите за професионална реализация и повторното приобщаване към пазара на труда;
- актуализираната стратегическа рамка за сътрудничество в образованието и обучението може да стимулира иновационните партньорства между институциите в областта на образованието и обучението и социалните и икономически субекти за насърчаване на по-гъвкави и ориентирани към търсенето на системи. Прилагането на Европейската квалификационна рамка следва да повиши прозрачността на квалификациите и да улесни достъпа до по-нататъшно учене. Процесът от Копенхаген относно сътрудничеството в областта на професионалното образование и обучение ще включи нов приоритет, насочен към подобряване на връзките с пазара на труда;
- „петата свобода“ — свободата на движението на знания — получила името си на срещата на Европейския съвет през пролетта на 2008 г. ще подкрепи разгръщането на инициативата „Нови умения за нови работни места“. Тя ще благоприятства мобилността на научни работници през граници и междусектори и по този начин ще постигането на съответствие между търсенето и предлагането на най-високото ниво на умения;
- инициативата „Нови умения за нови работни места“ се вписва изцяло в обхвата на Европейския социален фонд (ЕСФ). Редица държави-членки вече определиха като приоритет в своя програмен период ЕСФ за 2007—2013 г. разработването на политики и услуги, които да се справят с потребностите от умения и с несъответствията на пазара на труда, в това число и мерки, насочени към балансирано разпределение на работните места между половете, и механизми за ориентиране при избора на образование. Комисията ще предостави на държавите-членки стратегически насоки за оптимално оползотворяване на средствата от ЕСФ;
- Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) също може да допринесе за развитието на умения и за тяхното изпреварващо предвиждане посредством насърчаването на технологичното прогнозиране, иновациите, научноизследователската и развойна дейност и комуникационната инфраструктура, както и чрез трансгранично сътрудничество междуорганизациите в областта на образованието и обучението;

- Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) инвестира в иновации, нови технологии, научноизследователска и развойна дейност и подкрепя програмите за актуализиране на уменията на земеделските и горските стопани и лицата, заети в сферата на преработката на хранителни продукти, както и на голямата част от населението в селските райони, посредством действия, насочени обучение, осведомяване и разпространение на знания.
- предложението на Комисията за изменение на Регламента относно Европейския фонд за приспособяване към глобализацията (ЕФПГ) ще позволи задълбочаването на мерките, насочени към актуализиране на уменията;
- Европейският фонд за интегриране на граждани на трети държави може, в допълнение към ЕСФ, да допринесе за актуализиране и адаптиране на уменията на имигрантите, по-специално посредством финансиране на мерките, които трябва да бъдат взети преди отпътуването в страната на произход (например професионални и езикови обучения), и на езикови курсове в държавата-членка на пребиваване.
- Европейският социален диалог е ключов инструмент за мобилизиране на социалните партньори да инвестират в подходящи умения, посредством образование и обучение през целия живот. Комисията ще прикани социалните партньори да разработят съвместни инициативи за насърчаване прогнозирането и актуализирането на умения и да съпроводят отблизо процесите на реструктуриране в краткосрочен план.

Актуализирането на умения е от критично значение за бъдещето на Европа; това е така важно особено днес, когато се налага постигането на по-добро съответствие между уменията и потребностите на пазара на труда. Инициативата „Нови умения за нови работни места“ набляга на необходимостта от по-ефикасни политики на образование и обучение и от модернизиране на пазарите на труда посредством политики за гъвкава сигурност. Тя предлага обединяване на усилията с цел постигане на всеобхватна оценка на необходимите умения и потребностите на пазара на труда в бъдеще, в сътрудничество с държавите-членки, дружествата и другите заинтересовани страни. Целта на инициативата е да допринесе за икономическото възстановяване и за разгръщането на стратегията за растеж и заетост, за смекчаване на последиците от настоящата криза, отразили се на заетостта и уменията, и подобряване на конкурентоспособността и безпристрастността в дългосрочен план.

Обучение в предприемачество

Политика на ЕС

Поощряване на предприемачеството е един от основните приоритети на Лисабонската стратегия. Предприемаческата активност е в основата на икономическия растеж и създаването на нови работни места. Разбира, се интерес към предприемачество има от страна на младите хора и на новоприетите страни членки. Преставителите на старите страни членки предпочитат да са наемни, поради сигурността, социалните придобивки и др. Това е видно от годишните изследвания на евробарометър.

ЕК насочи инициативата си за обучение и насърчаване предприемачеството към няколко категории:

- действащи предприемачи и наети работници;
- ученици и студенти;
- безработни.

Политика в България

Основни предизвикателства пред системата на средно и професионално образование в България са:

- осъвременяване на програмите;
- осигуряване на стаж във фирми и практическо професионално образование;
- квалификация на преподавателите за придобиване на съвременни познания и активни форми на обучение;
- промяна на нормативната база, даваща възможност на бизнеса да инвестира в образование и предприемачески умения;
- стимулиране на мотивацията в учащите се чрез придобиване на дипломи, удостоверения за професионална квалификация по предприемачество.

Познанията и уменията, които формират системата за висше образование в страната, страдат от същите недостатъци, отбелязани при средното и професионално образование.

За да се направи оценка на нагласите на предприемачите от сектора малки и средни предприятия, през 2009 г. беше направено Национално представително изследване сред мениджъри на МСП. Оценката на анкетираните бизнесмени за качеството на образованието са изключително негативни – 77.40 на сто са на мнение, че образованието не е на добро ниво.

5.2. СЦЕНАРИИ И ПРОГНОЗА ЗА ФИНАНСОВО - ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОРА ЗА ПЕРИОДА 2011 - 2020 Г.

Прогноза за финансово-икономическото развитие на България до 2014 г.

Развитие на националната икономика през 2010 г.

През 2010 г. българската икономика започна постепенно да се възстановява след реализирания спад в икономическата активност през 2009 г. Изминалата година се характеризираше с положителни растежи на БВП от второто тримесечие насам, като средният за годината ръст възлезе на 0.2%. Основен двигател на растежа бе износът, подпомогнат от нарастналото търсене в световен мащаб.

Възстановяването на търговските партньори на страната насърчи дейността в експортно-ориентирани отрасли, които допринесоха за съживяването на промишлеността, отбелязала ръст на добавената стойност от 2.3% през 2010 г. Увеличението на оборота от продажби на външния пазар (33.5% за цялата 2010 г.) постепенно се пренесе и върху вътрешния, където продажбите отбелязаха нарастване от 5.7%. Строителството продължи да изпитва трудности, но през последното тримесечие регистрира нарастване на добавената стойност, което обуслови и слабия годишен растеж от 0.9% спрямо 2009 г.

В част от дейностите на сектор услуги, който започна да изпитва влиянието на кризата по-късно в сравнение с индустрията, се наблюдаваше оживление, като най-съществено бе то в отраслите финанси, кредит и застраховки и операции с недвижимо имущество и бизнес услуги, където брутната добавена стойност се повиши с 1.3% в сравнение с предходната 2009 г. Възстановяването на положителното развитие на услугите през изминалата година продължи да бъде ограничавано от все още свитото вътрешно търсене.

През 2010 г. приносът на нетния износ бе положителен. За разлика от 2009 г., когато подобрението във външно-търговското салдо се дължеше на значителния спад на вноса, през изминалата година то бе свързано със стабилния темп на нарастване на износа, който се увеличи с 16.2% в реално изражение на годишна база. Вносът показва по-бавно възстановяване от 4.5%, ограничаван от спада във вътрешното потребление.

Макар инвестициите да забавиха негативния си темп на развитие до 14% през 2010 г. при спад от 24.9% през 2009 г., те продължиха да бъдат с основен отрицателен принос. Все пак, през последното тримесечие се наблюдаваше известно възстановяване в положителния ръст на инвестиционната активност.

Индивидуалното потребление също бе с отрицателен принос към изменението на БВП, макар и значително по-нисък в сравнение с 2009 г. Спадът в крайните потребителски разходи на домакинствата бе ограничен до 1.3%, при 7.5% през 2009 г. Високата безработица, забавеният ръст на доходите, все още високата несигурност в икономиката и ограниченото кредитиране бяха основните фактори зад свитите разходи за потребление на домакинствата. Все пак, показателят за доверието на потребителите регистрира повишение на годишна основа, а анкетираните са декларирали по-оптимистични очаквания за финансовото си състояние през следващите месеци. Колективното потребление също се понижи, с 5% спрямо 2009 г., в резултат на провежданата политика на фискална консолидация.

Пазар на труда и доходи

През 2010 г. трудовият пазар в страната продължи да изпитва негативното влияние на кризата. Ефектът от понижената икономическа активност през 2009 г. се прояви с период на закъснение от около половин година и процесът на реструктуриране на разходите за труд доведе до бързо понижаване на заетостта през втората половина на 2009 г. и през 2010 г. През второто и третото тримесечие на изминалата година се наблюдаваше сезонно оживление в динамиката на заетостта и безработицата, обусловено от сектори като селско стопанство, туризъм, строителство и търговия. Това спомогна за спада на безработицата до 9.5% през третото тримесечие. Традиционно ниската активност на частния сектор през зимните месеци, свързана с освобождаване на сезонен труд, заедно с все още свитите възможности за наемане на нови работници бяха причината за намалението на заетите в края на годината, а равнището на безработица надхвърли 11 % през четвъртото тримесечие. Макар годишният спад на заетите да отбеляза постепенно забавяне през годината, съответно от 7.3% през първото до 4.4% през четвъртото тримесечие, средногодишният темп на намаление от 5.9% значително надхвърли отбелязания през 2009 г. (2.6%).

Възстановяването на икономическата активност в промишлените отрасли все още не е съпроводено с ръст на работните места, но там се наблюдава забавяне в годишния темп на намаление на работещите.

През първия месец на 2011 г. регистрираната безработица в страната се покачи на месечна основа до 9.8%, като се задържа около тази стойност и през февруари (9.8%). За първи път от март 2009 г. показателят отбеляза намаление на годишна база, което за февруари възлезе на 0.5%.

Намаленото търсене на труд през изминалата година и последвалото оптимизиране на трудовите разходи допринесоха за ограничаване на нарастването на средната работна заплата. Нейният номинален растеж допълнително се забави до 6.3% през 2010 г. при 11.8% през предходната година. Все пак, след средата на 2010 г. се наблюдаваше известно ускорение в темпа на нарастване на заплатите по тримесечия, което е възможно да се дължи на нарастналата производителност на труда и вече наблюдаваното стопанско оживление. Продължилото освобождаване на заетост през годината се отрази в повишаване на производителността на труда, която отчете стабилен темп на увеличение от 6.4% спрямо 2009 г. Последното подкрепи намалението на реалните разходи за труд на единица продукция през втората половина на годината с над 6% в сравнение със съответния период на предходната година, обуславяйки годишен спад на показателя от 2.2%.

Инфлация

След тенденцията на понижение, установена през 2009 г., през 2010 г. хармонизираният индекс на потребителските цени /ХИПЦ/ започна да се повишава под влияние на нарастващите международни цени на храните и енергийните суровини. След като през втората половина на годината бяха обявени по-слаби зърнени реколти в основни страни - производители, цените на храните ускориха своето повишение, което бързо се отрази и на крайните цени на хранителните стоки. В края на 2010 г. нарастването на последните у нас бе 3.9%. В резултат на повишаващите се цени на петрола през цялата година се наблюдаваше поскъпване на горивата, което достигна 20.3% в края на годината. Повишението на акцизните ставки върху тютюневите изделия от началото на 2010 г., както и корекциите в административните такси за издаване на лични документи и в цените на топло- и електроенергия също допринесоха за възходящата тенденция в инфлацията. В обратна посока въздействаше свитото вътрешно търсене, което доведе до исторически ниски стойности на инфлацията при нехранителните стоки и услугите. Агрегираният ХИПЦ се повиши до 4.4% в края на 2010 г., а средногодишната инфлация възлезе на 3%.

През първите два месеца на 2011 г. инфлацията се повиши с по 0.5% на месечна основа, а годишното повишение на ХИПЦ достигна 4.6% през февруари. С основен принос и през настоящата година продължиха да бъдат цените на храните и горивата. Цените на алкохолните напитки и тютюневите изделия увеличиха приноса си към общия индекс, повлияни от ниската база от предходната година и увеличеното им тегло в потребителската кошница. Базисната инфлация остава ниска, но все пак отбелязва известно нарастване, поради наблюдаваното съживяване в потреблението.

Външен сектор

През 2010 г. нетният външен приток на финансови ресурси към страната бе значително по-нисък в сравнение с предходната година. Салдото по текущата и капиталовата сметка на платежния баланс продължи да се подобрява, като по този начин се запази устойчивостта на външната позиция. Текущата и капиталовата сметка са на дефицит от само 65 млн. евро (спрямо дефицит от 2.6 млрд. евро през 2009 г.), за което основен принос имаше високият темп на растеж на износа. През януари 2011 г. текущата и капиталовата сметка отбелязаха излишък в размер на 155.5 млн. евро.

През 2010 г. търговският дефицит се подобри с 1.8 млрд. евро спрямо предходната година и възлезе на 2.4 млрд. евро, което се равнява на 6.7% от БВП. За първия месец на 2011 г. търговският баланс бе положителен, в размер на 111.7 млн.-евро. Износът на стоки отбеляза номинален ръст от 33% спрямо 2009 г., като темпът на нарастване постепенно се ускоряваше през годината, а през януари 2011 г. той достигна 72.6% на годишна база. С основен принос за нарастването през изминалата година бяха групите на неблагородните метали и изделия от тях, машини, транспортни средства и апарати, и минерални продукти и горива.

Вносът на стоки също нарастна, но с по-бавни темпове. С основно значение за нарастването на вноса бяха суровините и материалите и минерални продукти и горива, главно поради по-високи международни цени. Инвестиционните стоки продължиха да са с отрицателен принос в общия внос.

Излишъкът по услугите през 2010 г. възлезе на 1.9 млрд. евро (при излишък от 1.3 млрд. евро за предходната година). Понижените разходи за пътувания и ползване на външни услуги, от една страна, и подобрене на приходите от транспорт и пътувания, от друга, са основните причини за подобреното салдо. В началото на 2011 г. също бе отбелязан излишък по услугите, в размер на 60 млн. евро.

В резултат на намалелите лихвени плащания на доход по линия на преки инвестиции и други инвестиции, през 2010 г. дефицитът по дохода намалю с 192.1 млн. евро на годишна база, достигайки 1.39 млрд. евро.

Увеличените трансфери към сектор Държавно управление доведоха до нарастване на салдото на Нетните текущи трансфери до 1.55 млрд. евро за 2010 г.

През изминалата година българските банки погасиха заеми в размер на 918 млн. евро. В същото време депозитите на нерезиденти в местни банки намалюха с 642 млн. евро. Финансовата сметка на платежния баланс отчете дефицит в размер на 0.9 млн. евро. Тези потоци са свързани с погасяване на задължения към чуждестранни банки-майки и не са индикатор за рискове в местната икономика и респективно за намаляване доверието на нерезидентите. През януари 2011 г. банките са придобили чуждестранни активи на стойност 358.8 млн. евро и в същото време чуждестранните депозити са намалели с 229.5 млн. евро.

Преките чуждестранни инвестиции възлязоха на 1638.6 млн. евро за 2010 г. спрямо 2412.2 млн. евро за 2009 г. Привлечените преки инвестиции през 2010 г. са в преобладаваща степен под формата на дялов капитал, 1492.7 млн. евро, и към банковия сектор, под формата на реинвестирана печалба, 208.7 млн. евро.

Макроикономическа прогноза за периода 2011-2014 г.

В средносрочен план се очаква устойчиво възстановяване в развитието на световната и европейската икономика, което ще окаже положително въздействие и върху българската икономика. През 2011 г. европейската икономика се очаква да отбележи ръст от 1.7%, който постепенно ще се ускори до 2.2% през 2014 г. За същия период експанзията на световната икономика се оценява на съответно 4.4% през настоящата година до 4.7% през 2014 г.

В рамките на програмния период се очаква българската икономика да отбелязва умерени темпове на икономически растеж от порядъка на 3.6% до 4.4%. Вътрешното търсене постепенно ще засилва положителния си принос, стимулирайки вноса, което ще се отрази в намаление на приноса на нетния износ. Все пак, делът на вътрешното търсене към БВП ще остане под нивата си от предкризисните години. Очаква се през 2014 г. БВП по текущи цени да възлезе на 92 млрд. лева.

За разлика от 2009 и 2010 г., през 2011 г. крайните потребителски разходи на домакинствата се очаква да нарастнат с 3.1%, допринасяйки с 1.9 п.п. за увеличението на индивидуалното потребление (с 3.2% спрямо 2010 г.). Основната причина за това е достигнатата ниска база през изминалата година. В допълнение, постепенното възстановяване на доверието в икономиката, очакваната по-висока кредитна активност и преустановяването на негативните тенденции на трудовия пазар също ще окажат положително въздействие. В периода до 2014 г. частното потребление се очаква да нараства с умерени темпове от около и над 4%.

Инвестициите също ще възстановят положителната си динамика през 2011 г., оценявана на 5.5% в реално изражение. По-високата инвестиционна активност е свързана с увеличението на износа и повишаващото се търсене. В средносрочен план брутното капиталобразуване ускорява темпа си на нарастване до 7.4% през 2014 г.

През 2011 г. темпът на увеличение на износа на стоки и услуги се очаква да се забави спрямо реализирания ръст през 2010 г. до 8.2%, поради нарастналата база през изминалата година, а в средносрочен план да се установи на ниво малко над 7%. За разлика от 2010 г., когато реализираният ръст на вноса бе обусловен изцяло от вноса на стоки, стимулиран предимно от нуждите на експортно-ориентираната промишленост, през 2011 г. вносът на услуги също се очаква да нарасне под влияние на възстановеното вътрешно потребление. За настоящата година вносът се очаква да нарасне с 7.8% в реално изражение. В периода до 2014 г. очакваното забавяне в

темпа на нарастване на износа е свързано и с ограничаване в ръста на вноса до около 7.3% през 2014 г.

Трудов пазар и доходи

През 2011 г. се очаква пазарът на труда да се стабилизира след негативните развития през предходните две години. Нивото на безработица през първото тримесечие ще се задържи около стойността си от края на предходната година, след което се очаква да започне плавно да намалява, като годишният спад на показателя се очаква да се реализира едва през втората половина на годината. Така за цялата 2011 г. няма да бъде отбелязан съществен спад на показателя и неговата средногодишна стойност ще се установи на 10.1%. Средният брой на заетите се очаква да отбележи слабо нарастване от 0.2%. Стабилизирането на заетостта ще забави темпа на нарастване на производителността на труда, но той ще остане съпоставим с този от предкризисните години. Високите нива на безработица ще продължат да ограничават ръста на средната работна заплата в страната.

В периода 2012-2014 г. се очаква производителността на труда да отбележи постепенно ускорение в темпа си на повишение, което ще бъде съпроводено с умерено нарастване на заетостта и намаление на безработицата, чиято стойност се очаква да достигне около 8.9% през 2014 г. След като през 2010 г. изпреварващото нарастване на доходите над производителността на труда от последните няколко години бе преустановено, в средносрочен план двата показателя се очаква да се изменят с близки темпове.

Инфлация

С изключение на 2011 г., ХИПЦ се очаква постепенно да намалява в рамките на програмния период както към края на всяка година, така и като средногодишно изменение. През 2011 г. средногодишната инфлация ще се ускори до 3.9%, основно под влияние на привнесена инфлация по линия на повишаващите се международни цени на ресурсите. Поскъпването на храните ще продължи да оказва въздържач ефект върху базисната инфлация, макар че тя се очаква да се повиши, вследствие възстановяването във вътрешното потребление. В периода 2012-2014 г. нарастването на цените при търгуемите стоки ще бъде ограничено от повишаването на производствената активност и производителността на труда в промишлеността. Така очакванията са за по-високи потребителски цени на услугите в сравнение с храните и нехранителните стоки. Базисната инфлация за разглеждания период се очаква да бъде по-висока от общата инфлация. За постепенното намаление на инфлацията допринасят очакваните невисоки растежи на международните цени на суровините и петрола. Като несъществен се оценява приносът върху инфлацията от страна на административните цени и данъчната политика в периода до 2014 г.

Платежен баланс

В средносрочен план дефицитът по текущата сметка на платежния баланс се очаква да се задържи на нива до 4% от БВП. Основните фактори за поддържането на устойчиво ниския дефицит са очакваното относително ниско отрицателно търговско салдо (под 10% от БВП), по-големите трансфери, основно от ЕС, и положителен принос от страна на услугите. Очакваното повишение в приходите от туризъм, както и в износа на транспортни услуги, свързан с устойчивия ръст на износа на стоки, ще подпомогнат поддържането на положителното салдо по услугите на нива от малко над 5% от БВП през целия програмен период.

От 2011 г. се очаква и постепенно увеличение на притока на чужди капитали към страната. Въпреки че преките чуждестранни инвестиции ще останат на нива, значително по-ниски спрямо последните години, те ще продължат да осигуряват стабилно покритие на дефицита по текущата сметка. Очаква се умерено възстановяване на външното финансиране на фирмите. В същото време,

поради високата ликвидност на банките, не се очакват съществени входящи потоци към банковия сектор. През целия програмен период общото салдо на платежния баланс е положително, отразявайки финансовата устойчивост на страната.

Икономическото развитие на българската икономика през следващите години се очаква да бъде силно повлияно от динамиката на външната среда. Евентуални негативни шокове, които е възможно да резултират в по-бавно възстановяване на икономиките в международен план, се свързват с несигурността около динамиката на държавните дългове и високите им нива в определени страни-членки на ЕС, както и с финансовото състояние на икономиката на САЩ.

Продължителното действие на неблагоприятни ценови ефекти, вследствие на нарастване на международните цени, и в частност на петрола, също създават предпоставки за по-бавно възстановяване от кризата.

Допусканията за по-високи цени на суровия петрол и по-нисък растеж на европейската икономика са предпоставка за разработване на следните алтернативни сценарии:

1. Песимистичен сценарий при по-високи цени на петрола

При този сценарий е отразена несигурността относно развитието на цената на петрола на международните пазари. Основното допускане е за по-висока цена на суровия петрол с 10% спрямо базовия сценарий през 2011 г. Това ще доведе до по-висока инфлация както по линия на повишените цени на енергийните стоки, така и в резултат на вторични ефекти върху останалите цени от потребителската кошница.

При подобно развитие на икономическата конюнктура се очаква по-високата инфлация да доведе до по-бавно възстановяване на потреблението на домакинствата през настоящата година, което ще се отрази негативно върху реалния растеж на вноса и той ще намалее с 0.15 процентни пункта. От друга страна, повишаването на цената на петрола не се очаква да окаже съществено влияние върху реалния растеж на износа.

Покачването на цената на петрола ще има негативно влияние върху текущата сметка на страната, основно по линия на изменение на търговския баланс. Поскъпването на една от основните суровини за България ще доведе до изпреварващо спрямо износа номинално нарастване на вноса, което ще доведе до увеличаване на търговския дефицит през 2011 г. Въздействието върху останалите елементи на текущата сметка ще бъде ограничено.

2. Песимистичен сценарий при забавено възстановяване на европейската икономика

По-слабото развитие на икономиките на основните ни външнотърговски партньори ще окаже негативно влияние върху българския износ на стоки и услуги както в номинално, така и в реално изражение. Ограничаването на износа ще има задържащо влияние и върху вноса на суровини за експортно-ориентираните индустрии. Допълнително въздействие ще се наблюдава и по линия на по-ниското вътрешно търсене под формата на инвестиции.

По-бавното нарастване на европейската икономика ще възпрепятства и положителното развитие на пазара на труда през 2011 г. По-слабият износ и по-ниската инвестиционна активност няма да позволят нарастване на общата заетост в страната и броят на заетите се очаква да се задържи около нивото си от 2010 г. От 2012 г. нивото на безработицата се очаква да започне да намалява, но до края на програмния период ще остане по-високо спрямо базисния период.

3. Оптимистичен сценарий за по-бързо възстановяване на потреблението

При този сценарий се очаква по-бързо възстановяване на потребителското доверие, което ще има положителен ефект върху частното потребление и растежа на българската икономика. Нарастването на потреблението, от своя страна, ще доведе и до слабо повишаване на инфлацията.

По-високият реален растеж на крайното потребление ще се отрази в по-висок растеж на икономиката през 2011 г. Този растеж, от своя страна ще доведе до по-високи инвестиции основно през първите две години.

Покачването на вътрешното търсене ще доведе до нарастване на вноса както в реално, така и в номинално изражение. От друга страна, ефектът върху износа се очаква да бъде незначителен.

Очакванията за заетостта и безработицата следват посоката на развитие от базисния сценарий, като не се очакват съществени отклонения в динамиката на показателите през целия програмен период.

Основната цел на активната политика на пазара на труда през периода 2012-2014 г. ще продължава да бъде запазване на работните места за бърз преход от безработица и неактивност към обучение и заетост чрез активни мерки. С цел интегриране на пазара на труда на всички трудови ресурси, активирането на продължително безработните и на неактивните лица ще продължи да бъде основен приоритет на политиката на пазара на труда в краткосрочен период.

По-доброто и по-ефективно използване на трудовия потенциал на работната сила в България, заедно с прилагането на политики за насърчаване на научноизследователската и развойна дейност и иновациите, както и на интегрирана индустриална политика, има пряко отношение към възстановяването и поддържането на високо равнище на икономически растеж и повишаване на производителността на труда. Мерките, които ще имат осезаемо и бързо въздействие върху пазара на труда и целевите групи на политиката включват увеличаване на ресурсите и възможностите за подкрепа на ефективната интеграция на пазара на труда на младите хора.

Основният акцент ще бъде поставен върху улесняване на прехода от образование и обучение към заетост, както и към предоставяне на различни мерки тип „втори шанс“ за лицата, които не са в системата на образованието, обучението или заетостта.

Това ще продължи да бъде основен акцент, като от една страна ще продължи разширяването на работата с неактивни и обезкуражени лица и ограничаване на пасивното поведение на безработните на пазара на труда. От друга страна ще се реализира комплекс от дейности, който ще допринесе за нарастване на дела на активираните безработни лица. Важен акцент е подобряването на ефективността на мерките и програмите, осигуряващи субсидирането на заетостта, стажуване и чиракуване на безработни лица от групи, срещащи трудности при интеграцията на пазара на труда.

Значителни усилия ще бъдат положени за увеличаване на достъпа до учене през целия живот и повишаване на качеството на обучение чрез различните схеми за ваучери за обучение на заети и безработни лица. Чрез изграждането на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени качествени характеристики в средносрочен и дългосрочен план ще се подпомогне преодоляването на недостига от високо квалифицирани работници и служители в редица икономически дейности.

Приоритетите на политиката в областта на трудовите отношения са насочени към съхранение на трудовите и социалните права на работниците и служителите, усъвършенстване на трудовото законодателство и гарантиране правилното му прилагане, както и подобряване условията на труд в предприятията.

Важно направление на политиката в условията на криза и влошени условия на пазара на труда ще бъдат дейностите за ограничаване и преодоляване на колективните трудови конфликти с инструментите на посредничеството и трудовия арбитраж.

Основните цели на образователната политика през 2012-2014 г. са свързани с повишаване на обхвата и улесняване на равния достъп до средното образование чрез комплекс от инструменти -

поетапно обхващане на 5-годишните деца в предучилищната подготовка, въвеждане на целодневна форма на обучение в първи клас, ученически стипендии, осигуряване на превоз до средишните и приемащи училища, безплатни учебници и учебни помагала, ученически общежития, специални мерки за образователна интеграция и реинтеграция на деца и ученици от семейства в неблагоприятно социално положение.

Запазва се моделът на финансиране на предучилищното и училищното образование чрез единни разходни стандарти за финансиране обучението на едно дете/един ученик. Системата на делегираните бюджети и финансирането чрез единни разходни стандарти ще се запази и усъвършенства като модел през следващите бюджетни години.

Независимо от това, необходимостта от фискална консолидация налага прилагането на допълнителни мерки за повишаване на финансовата самостоятелност на сектора, което от своя страна ще подобри връзката между образователната система и пазара на труда. Тези нови практики във финансирането на българското образование и предучилищното възпитание ще бъдат подробно дефинирани в новия Закон за предучилищното и училищното образование и стандартите към него.

Ще се запази практиката Министерството на образованието, младежта и науката (МОН) чрез национални програми да финансира конкретни мерки и дейности за повишаване качеството на българското образование, както и за по-пълно обхващане и задържане на децата в задължителна училищна възраст в училище. Очакваните ефекти от тях са свързани с по-висока прозрачност и ефективност на изразходването на публични средства чрез финансиране на продукта на образователната система, ускоряване на оптимизацията на структурите в системата на училищната мрежа и по-пълно обхващане на ученици в системата чрез обвързване на финансирането с броя на учениците. Всяка година структурата и съставът на националните програми за образование се променят съобразно бюджетните ограничения и изискванията на системата за финансиране на конкретни политики.

Планират се и мерки, свързани с анализ на модела на финансиране и неговото усъвършенстване, както и с измерване и повишаване на качеството на образованието. Поетапното обхващане на 5-годишните деца в системата на образованието и въвеждането на целодневна организация на учебния процес, в който ще се включат и учениците от 2 клас, ще продължи и през учебната 2011-2012 г.

Професионалното образование се нуждае от цялостно реформиране и преоценка, което да доведе до по-силно обвързване между образованието и изискванията на пазара на труда и повишаване на качеството на продукта на професионалното образование. Очаква се изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение.

Националното финансиране на образованието ще продължи да се допълва и със средства от структурните фондове на ЕС. Те са насочени главно към квалификация на учителите, целодневна форма на учебния процес и практическо обучение и стажове.

В областта на висшето образование целта на политиката е насочена към устойчиво развитие и гарантиране на качеството. Основните мерки, които започнаха да се въвеждат и ще продължат да се прилагат и през 2012-2014 г., са: утвърждаване на рейтинговата система на университетите в България; предоставяне на публични гаранции за студентски кредити и повишаване на квалификацията на академичния състав. Предстои приемане на Закон за развитие на академичния състав.

Управление на средствата, свързани с Европейския Съюз

1. Средства от фондовете и програмите на ЕС.

Основните приоритети на националния бюджет за периода 2012-2014 г., а именно - даване на предимство на секторите, стимулиращи икономическия растеж - строеж на пътна, екологична и комунална инфраструктура, наука и образование, намират сериозна финансова подкрепа от Оперативните програми, съфинансирани от Структурните и Кохезионния фондове на Европейския съюз.

При изготвянето на разчетите за периода 2012-2014 г. за усвояването на средствата от ЕС са взети под внимание няколко ключови фактора:

- Етапът на изпълнение, в който се намира всяка една от програмите (включително и предприсъединителни).
- Характерът на проектите, които се подпомагат.

Програмите, съфинансирани от Европейския съюз, фокусират своето действие върху сектори с различна мащабност и скорост на реализация.

Предвид тежестта на 2012 година в програмния период 2007-2013 г. и ангажираността на правителството за усвояване на средствата от Европейския съюз, при определянето на разходите по отделни оперативни програми са взети предвид следните ключови фактори:

- Етап на изпълнение на съответната програма.

В програмния период 2007-2013 г. България за първи път има възможност да прилага Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС в качеството си на страна-членка на ЕС. От 2007 г. насам сме изправени пред нови отговорности и изисквания, свързани с прилагането на тези фондове, които се различават от опита, натрупан при прилагането на предприсъединителните инструменти, които към момента са в по-напреднал етап на изпълнение. В тази връзка, ходът на развитие и изпълнение на отделните програми е различен. За програмите, които са в по-напреднал етап на изпълнение се прилага по-голям процент на приемливост на прогнозираните разходи. За двустранните програми за трансгранично сътрудничество например, които се прилагат съвместно със съответната страна-партньор и при които елементът на двустранна съгласуваност предопределя по-бавния ѝ ход, е приложен по-малък процент.

- Характерът на проектите, които се подпомагат.

Програмите, съфинансирани от ЕС, фокусират своето действие върху сектори с различен мащаб и срокове за реализация. Така например Оперативните програми „Транспорт” и „Околна среда”, насочени съответно към изграждане на балансирана и устойчива транспортна система чрез развитие и модернизация на ключовата транспортна инфраструктура за връзки от национално, трансгранично и европейско значение и към развитие на екологичната инфраструктура и подобряване, опазване и възстановяване на природната среда и биоразнообразието, обхващат проекти с голям мащаб, от национално значение, реализирани поетапно във времето с ангажиране на значителен ресурс за изпълнението им.

Сходно изпълнение и съответно сравнително висок обем на разходите са характерни и за ОП „Регионално развитие”, насочена към подобряване на териториалната, вътрешна и външна свързаност, както и към подпомагане на малките общини с по-малък технически и институционален капацитет чрез насърчване на сътрудничество между общините за интегрирано развитие.

Високо ниво на разходите се очакват и по ОП „Развитие на човешките ресурси”. Тя е насочена към насърчване на икономическата активност и развитие на пазара на труда, повишаване на производителността и адаптивността на заетите, както и подобряване качеството на образованието и обучението в съответствие с потребностите на пазара на труда.

Изпълняваните проекти по тази оперативна програма са със сравнително по-бърза реализируемост и съответно темп на усвояване на средствата.

Предприсъединителни програми

И през 2012 г. изпълнението на програма ИСПА (Кохезионен фонд Регламент 1164/94) остава основен приоритет за страната предвид важните за обществото инфраструктурни проекти в областта на транспорта и околната среда. Важно е да се отбележи, че проектите по програмата, които няма да бъдат завършени до края на 2011 г., следва да бъдат финансирани от националния бюджет с цел окончателното им завършване до края на 2012 г.

Обща селскостопанска политика

Финансовият пакет за селското стопанство при присъединяването на България към Европейския съюз включва финансиране от Европейския земеделски фонд за гарантиране (ЕЗФГ) и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР).

Общата селскостопанска политика (ОСП) е една от основните политики на Европейската общност /ЕО/, чрез които се реализират целите, заложи в Договора за създаване на ЕО. Тя включва в себе си създаване на общи организации на пазара на отделните земеделски продукти, политика за подкрепа на доходите на земеделските производители и политика за развитие на селските райони.

Първи стълб на ОСП:

Чрез Европейския земеделски фонд за гарантиране от ЕС постъпват средства за подпомагане на земеделските производители по схеми за директни плащания и за пазарна подкрепа.

Заложените средства за пазарни мерки през 2012 г. са в размер до 98.1 млн.лв., като се предвижда изразходваните средства да бъдат възстановени от ЕС в рамките на годината.

Втори стълб на ОСП:

От Европейския фонд за развитие на селските райони се финансира развитието на селските райони в следните направления (оси):

- Ос 1: Подобряване на конкурентоспособността на селскостопанския и горския сектор - развитие на конкурентно земеделие, горско стопанство и хранително-преработвателен сектор;
- Ос 2: Подобряване на околната среда - опазване на природните ресурси, съхранение на биоразнообразието и защита на околната среда в селските райони;
- Ос 3: Качеството на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика — насърчаване на възможностите за заетост и подобряване качеството на живот в селските райони;
- Ос 4: Лидер - инструмент за децентрализирано управление и интегрирано развитие на селските райони. Съгласно чл. 5 на Регламент 1290/2005 от ЕЗФРСР могат да се финансират мерките за подготовка, мониторинг, административна и техническа помощ, оценка, одит и контрол, необходими за провеждането на ОСП.

Националното съфинансиране на средствата от ЕЗФРСР е в размер на 20 на сто, с изключение на мерките по Ос 2, където същото е в размер на 18 на сто.

През 2012 г. средствата, които страната ни предвижда да разходва за развитие на селските райони са в размер на 1 075.9 млн.лв., в т.ч. 211.2 млн.лв. национално съфинансиране. В т.ч. са включени средствата за работна заплата и съпътстващите ги осигуровки по ПМС № 230 от 25.09.2009 г. за назначаване на допълнителен персонал за нуждите и в срока на прилагане на ПРСР за периода 2007-2013 г. със средства от техническата помощ на програмата. Заложените средства за 2012 г. са в

размер на 3.1 млн.лв. за заплати и възнаграждения, в т. ч. 0.6 млн.лв. национално съфинансиране и 0.5 млн.лв. за осигуровки, в т.ч. 0.1 млн.лв. национално съфинансиране.

Обсъждането на финансовата рамка за подпомагане на сектор земеделие през 2012 г.

Общо за земеделието през 2012 г. са предвидени над 1,3 млрд. лв., от които 838 130 243 лв. европейски средства и 500 285 904 лв. от националния бюджет. От бюджетните средства 384 145 904 лв. са национални доплащания и 116 150 000 лв. са държавни помощи. **В помощите за първи път са включени и средства за зеленчукопроизводство и овощарство, свиневъдство и птицевъдство.**

От националните доплащания 73 млн. лв. са предвидени за тютюнопроизводителите, **а 71 млн. лв. – за животновъдство по схемата на глава животно.**

5.3. ПРИЛОЖИМОСТ КЪМ ГРУПИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В СЕКТОРА

Таблица 52. Профил на обхвата (%), разпределението на членовете по сектори, подсектори, съгласно КИД 2008

Код по КИД-2008	Наименование на позицията	Брой
С	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	
10	Производство на хранителни продукти	
10.1	Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия	
10.11	Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици	31
10.12	Производство и преработка на месо от домашни птици	12
10.13	Производство на месни продукти, без готови ястия	59
10.8	Производство на други хранителни продукти	3
10.84	Производство на хранителни подправки и овкусители	1
10.85	Производство на готови ястия	2
Ф	СТРОИТЕЛСТВО	
43	Специализирани строителни дейности	
43.3	Довършителни строителни дейности	
43.33	Полагане на облицовки и настилки	2
Г	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	
46	Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети	
46.2	Търговия на едро със селскостопански суровини и живи животни	
46.24	Търговия на едро със сурови и обработени кожи	1
46.3	Търговия на едро с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия	
46.37	Търговия на едро с кафе, чай, какао и подправки	18
46.4	Търговия на едро с нехранителни потребителски стоки	
46.49	Търговия на едро с други нехранителни потребителски стоки	2
46.5	Търговия на едро с компютърна и комуникационна техника	
46.51	Търговия на едро с компютри, периферни устройства за тях и програмни продукти	1
46.6	Търговия на едро и други машини и оборудване със стопанско предназначение и части за тях	
46.69	Търговия на едро с други машини и оборудване със стопанско предназначение, некласифицирани другаде и части за тях	18
М	Професионални дейности и научни изследвания	
74	Други професионални дейности	

74.9	Други професионални дейности, некласифицирани другаде	
74.90	Други професионални дейности, некласифицирани другаде	3

ФИГУРА 12. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕТЕ ПО СЕКТОРИ, ПОДСЕКТОРИ, СЪГЛАСНО КИД 2008

Подадената информация е по адресна регистрация на фирмите и по области

ФИГУРА 13. КАРТА НА ТЕРИТОРИАЛНОТО ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ФИРМИТЕ ПО РЕГИОНИ

Както е видно по-горе от графичния регионален профил – карта на териториалното позициониране на фирмите по региони, разпределението на фирмите-членове на АМБ е както следва:

1. София област - 40 фирми;
2. Пловдив област - 12 фирми;
3. Области Варна и Плевен - с по 11 фирми;
4. Стара Загора област – 10 фирми;
5. Области Благоевград и Велико Търново - по 7 фирми;
6. Области Русе и Хасково - по 5 фирми;
7. Области Монтана, Ловеч и Перник - по 4 фирми;
8. Области Враца, Търговище, Силистра, Пазарджик и Бургас - по 3 фирми;
9. Области Видин, Сливен и Добрич - по 2 фирми
10. Области Кърджали, Ямбол, Разград и Габрово - по 1 фирма;
11. В АМБ членува 1 месопереработвателна фирма от Канада.

5.4. ДЕФИНИРАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ ДЛЪЖНОСТИ, ПРОФЕСИИ И КОМПЕТЕНЦИИ В СЕКТОРА

Таблица 53. СПИСЪК НА ДЛЪЖНОСТИТЕ В НАЦИОНАЛНАТА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ПРОФЕСИИТЕ И ДЛЪЖНОСТИТЕ
 ЗАПОВЕД № РДО01-931/27.12.2010 Г. ВЛИЗА В СИЛА 01.03.2011 Г.

КОД		ПРОФЕСИИ И ДЛЪЖНОСТИ
1		РЪКОВОДИТЕЛИ
13		РЪКОВОДИТЕЛИ В ПРОИЗВОДСТВОТО И СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ УСЛУГИ
132		Ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията
1321		Ръководители в преработващата промишленост
1321	3001	Управител, преработваща промишленост
1321	7002	Мениджър, производство
1321	7003	
1321	7004	Началник, цех
1321	7005	Началник производство
1321		Началник производство
1321		Ръководител, отдел в промишлеността
1321	6008	Ръководител, обособено производство
1321	6009	Ръководител сектор/звено в промишлеността
1321	7015	Главен технолог, преработваща промишленост
1321	7016	Главен енергетик
1321	7017	Главен механик
1321	5018	Ръководител лаборатория
1321	5020	Директор производство
1321	5021	Технически директор
1321	5022	Ръководител пречиствателна станция
1324		Ръководители снабдяване, дистрибуция и сродни на тях

1324	3001	Мениджър, логистика
1324	3002	Директор, закупуване
1324	3003	Управител, складово стопанство
1324	3004	Управител, транспорт
2		СПЕЦИАЛИСТИ
2149	6025	Инженер-технолог хранително-вкусова промишленост
2149	6040	Инженер, качество
2151		Електроинженери
2151	6001	Инженер, автоматизация
2151	6002	Инженер, енергетик
2151	6012	Инженер, електрически машини и апарати
2151	6019	Инженер, електробезопасност
24		СТОПАНСКИ И АДМИНИСТРАТИВНИ СПЕЦИАЛИСТИ
241		Финансови специалисти
2411	6002	Главен счетоводител
2411	6003	Заместник главен счетоводител
2411	6004	Счетоводител
2411	4005	Старши счетоводител
2411	4006	Младши счетоводител
2411	6010	Вътрешен одитор
242		Административни специалисти
2421		Анализатори по управление и организация
2421	6011	Организатор, стопански дейности
2421	6012	Организатор, ремонт и поддръжка
2421	6013	Координатор производство
2421	6017	Специалист, качество
2421	6018	Специалист, технически контрол
25		СПЕЦИАЛИСТИ ПО ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ
251		Разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори
2522		Системни администратори
2522	6003	Администратор, информационни системи
2522	6009	Специалист, компютърни мрежи и системи
		3115 3032 Техник-механик, хранително-вкусова промишленост
3		СПЕЦИАЛИСТИ
3115		Машинни техници
3115	3032	Техник-механик, хранително-вкусова промишленост
3119		Приложни специалисти във физическите и техническите науки, н.д.
3119	3019	Техник, технолог на месо и месни продукти
3119	3044	Технолог
3122		Приложни специалисти с контролни функции в преработващата промишленост
3122	6001	Началник смяна
3122	3002	Организатор, производство
3339		Посредници в бизнес услугите, н.д.
3339	3003	Специалист, търговия
3339	3004	Специалист, продажби
3339	3005	Специалист, маркетинг и реклама
3339	3006	Рекламен агент
3339	3018	Организатор, реклама
3339	3019	Организатор, маркетинг
3339	3020	Организатор, работа с клиенти
3339	3021	Организатор, продажби и реклама
3339	3022	Технолог, приемане на поръчки

334		Административни приложни специалисти
3341		Офис мениджъри
3341	3003	Мениджър екип
3341	3004	Офис мениджър
3341	3005	Административен специалист с контролни функции
3341	3007	Специалист с контролни функции, деловодство и архив
3342	3008	Специалист с контролни функции, човешки ресурси
35		ТЕХНИЦИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ
3511	3002	Компютърен оператор
3511	3003	Техник, компютърни системи
3513		Техници на компютърни мрежи и системи
3513	3001	Техник, поддръжка на компютърни мрежи
3513	3003	Системен оператор
4		ПОМОЩЕН АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ
41		ОБЩИ АДМИНИСТРАТИВНИ СЛУЖИТЕЛИ И ОПЕРАТОРИ НА ОРГАНИЗАЦИОННА ТЕХНИКА
411		Общи административни служители
4110		Общи административни служители
4110	2001	Завеждащ, административна служба
4110	2002	Завеждащ, техническа служба
4110	3004	Главен технически сътрудник
4110	2005	Технически сътрудник
4110	2006	Технически изпълнител
4110	2007	Технически организатор
4110	3008	Организатор, обработка на производствена информация
412		Секретари с общи функции
4120	2006	Технически секретар
43		АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ, ВОДЕЩ СЧЕТОВОДНИ И СТОКОВИ ДОКУМЕНТИ
431		Персонал, водещ счетоводни сметки и документи
4311		Служители, водещи счетоводни сметки и документи
4311	2001	Калкулант
4311	2002	Касиер, домакин
4311	2003	Касиер, счетоводство
4311	2004	Отчетник, счетоводство
4311	2005	Фактурист
4311	2006	Специалист, контрол разходи
4321	2021	Началник, склад
4321	3022	Домакин
4321	3023	Домакин, склад
4321	3024	Специалист, контрол на документи
4322		Персонал, водещ документи за производствени материали
4322	2001	Отчетник, инвентаризация на материали (инвентарчик)
44		ДРУГ ПОМОЩЕН АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ
441		Друг помощен административен персонал
5243	0001	Пласьор, стоки
5243	0002	Продавач, разносна търговия
5414	3012	Организатор, охрана
5414	0015	Пазач-портиер
75		РАБОТНИЦИ ПО ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИ, ОБЛЕКЛО, ДЪРВЕНИ ИЗДЕЛИЯ И СРОДНИ НА ТЯХ
751		Работници по производство на храни и сродни на тях
7511		Работници по преработка на месо, риба и други подобни хранителни продукти

7511	1001	Работник, консерватор
7511	1002	Работник, солар
7511	1003	Работник, цех за опушване
7511	1004	Работник, кланица
7511	1005	Работник, Мариноване
7511	1006	Работник, обезкостяване
7511	1007	Работник, обработка на вътрешности
7511	1008	Работник, одиране на кожи
7511	1009	Работник, почистване на вътрешности
7511	1010	Работник, почистване на месо/риба/птици
7511	1011	Работник, правене на колбаси
7511	1012	Работник, производство и съхранение на кръвен серум
7511	1013	Работник, формоване на хранителни продукти
7511	1014	Работник, разпоредител на междинни и продукти
7511	1015	Разфасовач
7511	1016	Сернировач
7511	1017	Стифьор
7511	1018	Сулфитьор
7511	1019	Транжор
7511	1020	Футеровчик
7511	1021	Четинар
7511	1022	Категоризатор, животни
7511	1023	Колач, животни
7511	1024	Мелач, суровини и полуфабрикати
7511	1025	Опушвач
7515		Дегустатори на храни и напитки
7515	1001	Дегустатор и окачествител на храни и напитки
7549		Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, н.д.
7549	2005	Лаборант
8		МАШИННИ ОПЕРАТОРИ И МОНТАЖНИЦИ
81		ОПЕРАТОРИ НА СТАЦИОНАРНИ МАШИНИ И СЪОРЪЖЕНИЯ
816		Машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост
8160		Машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост
8160	2001	Машинен оператор, бланширане на риба/месо
8160	2002	Машинен оператор, затваряне на консерви в метална кутия (херметически)
8160	2003	Машинен оператор, измиване на консерви (стерилни в метални кутии)
8160	2004	2004 Машинен оператор, размразяване на месо/риба
8160	2005	Машинен оператор, замразяване на месо/риба
8160	2006	Машинен оператор, консервиране на месо/риба
8160	2007	Машинен оператор, месни продукти
8160	2008	Машинен оператор, обработване на месо/риба
8160	2010	Машинен оператор, стерилизиране на месо/риба
8160	2011	Машинен оператор, сушене на месо
8160	2012	Оператор, автоклав /месо и риба/
8160	2013	Машинен оператор, миячна машина
8160	2014	Машинен оператор, разфасовъчна машина
8160	1084	Работник нераздробени меса
8160	1085	Работник пълнене на колбаси
8160	1086	Работник шунки и деликатеси
8160	1087	Работник термична обработка
83		ВОДАЧИ НА МОТОРНИ ПРЕВОЗНИ СРЕДСТВА И ОПЕРАТОРИ НА ПОДВИЖНИ СЪОРЪЖЕНИЯ

832		Водачи на леки автомобили и мотоциклети
8322		Водачи на леки автомобили, вкл. таксите
8322	2002	Шофьор, лек автомобил до 9 места
8322	2006	Шофьор, лекотоварен автомобил
833		Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси
8332	2005	Шофьор, тежкотоварен автомобил - 12 и повече тона
8332	2010	Шофьор, товарен автомобил
8344		Оператори на подемно-транспортни съоръжения
8344	2003	8344 2003 Водач, електрокар
8344	2004	8344 2004 Водач, мотокар
9		ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ
91		ЧИСТАЧИ И ПОМОЩНИЦИ
9112		Чистачи и помощници в офиси, хотели и други учреждения
9112	0003	Чистач, производствени помещения
9112	0004	Чистач/ Хигиенист
912		Миячи на превозни средства, прозорци, перачи и сродни на тях
9122		Миячи на превозни средства
	0001	Мияч, превозни средства /ръчно/
96		РАБОТНИЦИ ПО СЪБИРАНЕ НА ОТПАДЪЦИ
9622		Общи работници
9622	0001	Общ работник

Бизнес направленията в сектора, които развиват професионални дейности и съответно са ключови за сектора са:

- **Производствен сектор:** планиране, управление и оптимизация на производството, качеството на продукцията и прогнозиране на поддръжката. Подобряването на този сектор представлява голямо изпитание с оглед повишаване производителността и същевременно запазване на конкурентоспособността. Производственият сектор включва дейности по снабдяване и логистика. Главните дейности в това функционално направление са закупуването (избор на доставчик и договаряне на цените) и доставките (управление на потока от суровини, опаковки и т.н.) Тук спадат също проследяването на заводските компоненти, свързани с производството или съхранението на готовата продукция в складове и управлението на продадените стоки (експедиция).
- **Сектор качество и опазване на околната среда.** Главната задача тук е да се събира и анализира информацията относно продукти, процеси и услуги и да се взимат решения във връзка с качеството и опазването на околната среда. Отделът по качество се стреми да разработи и реализира изпълнение на план по качеството и да приложи производствен контрол в съответствие със стандартите за безопасност на храните.
- **Сектор поддръжка.** Това е важен сектор поради високата автоматизация на производството. Дейностите по поддръжане включват планиране, разработване и поддръжка на съоръженията. Работещите в този сектор са механици, електротехници, оператори-хигиенисти или компютърни специалисти. Секторът изисква всестранно образовани работници за да се гарантира въвеждането на нови технологии и ново оборудване, наблюдение и ремонт на съществуващото, програмиране и развитие на информационните технологии и телекомуникациите.
- **Сектор продажби.** Сектор продажби има задачата да разработва стратегии за продажба на продуктите чрез маркетинг, технически продажби, дистрибуторски мрежи, промоции и износ. Тук спадат също дейности по връзки с обществеността и рекламата. Основните

цели са продажба на продуктите, изграждане лоялност на клиентите и разширяване на пазарните дялове на дружеството. Администрацията е ангажирана с икономическите и финансови въпроси, човешки ресурси и обслужване на клиентите.

- **Сектор развойна дейност.** Главните дейности в този сектор са установяването и усъвършенстването на нови хранителни продукти, както и пускането на съществуващи продукти на пазара, подобряване на вътрешнозаводските лаборатории и разработването на продуктови гами. Отделът по проучване е основата на иновациите в отрасъла. Отделът по качеството се стреми да стандартизира плана за качеството, да наблюдава и контролира производството в съответствие с нормативите за безопасност на храните.
- **Сектор здравеопазване и безопасност.** Главната задача на сектора е да третира всички аспекти на предотвратяването на риск по време на труд, осигурявайки съответствие със стандартите за безопасност на работното място.

Съобразно тези дейности са ключови длъжностите, които отговарят за постигането на крайните резултати на горните направления:

Сектор производство

- **Началник производство.** Ключови знания и умения: екипно управление, контрол на производството, промишлено инженерство и поддръжка, икономическо и административно управление.
- **Мениджър логистика.** Ключови знания и умения: екипно управление, логистика, снабдяване и складиране, икономическо и административно управление.
- **Инженер технология на опаковките.** Ключови знания и умения: планиране, дизайн и подобряване на опаковките и на процеса на опаковане.
- **Производствен мениджър.** Ключови знания и умения: управление на производството и управление контрола на качеството.
- **Технологичен техник.** Ключови знания и умения: производствено инженерство и проект за технологично развитие и контрол на качеството.
- **Техник производство.** Ключови знания и умения: познаване и владеење на производствени програми, системи за възлагане на задачи, методи за контрол на производството, контрол на производствения отдел: изчисляване на разходите, управление на запасите, оперативни процедури и процеси.

Сектор Качество и Опазване на околната среда

- **Мениджър на химичните процеси.** Ключови знания и умения: знания и умения в област на промишленото инженерство, химия и биотехнологии, управление на производството, продуктов контрол.
- **Ръководител качество и контрол.** Ключови знания и умения: екипно управление, контрол на качеството, чужд език и административно управление.
- **Техник качество и опазване на околната среда.** Ключови знания и умения са безопасност на храните, контрол на качеството, управление на отпадъците, управление на материалните ресурси (вода, електричество, газ, нафта и т.н.)

Сектор поддръжка

- **Машинен инженер.** Ключови знания и умения: промишлено инженерство и поддръжка, безопасност и среда на работното място.
- **Техник по поддръжката.** Ключови знания и умения: промишлено инженерство и поддръжка, безопасност и среда на работното място.

Сектор развойна дейност

- **Инженер: технология на храните.** Ключови знания и умения са планиране, подготвяне и контрол на производствените процеси.
- **Техник развойна дейност.** Сферите на знания и умения са концентрирани върху новите приложения за съществуващи продукти и/или разработването на нови/подобвени продукти, нови приложения на съществуващи процеси и/или разработването на нови/подобвени процеси.

Сектор здравеопазване и безопасност

- **Техник здравеопазване и безопасност.** Най-важните сфери на знания за дружествата са: управление предотвратяването на риск, оценка и контрол на рисковете: условия за безопасност, оценка и контрол на рисковете: работна среда, оценка и контрол на рисковете: работно натоварване, действия при извънредни обстоятелства и контрол на производствения отдел.

Сектор продажби

- **Икономист** – икономика на предприятието. Най-важните сфери на знания са насочени към търговските и стопанските задачи и ефективната работа на междинното ниво.
- **Представител продажби.** Най-важните сфери на знания са следните: екипно управление, маркетинг, снабдяване и връзки с обществеността, икономическо и административно управление.
- **Обслужване на клиенти.** Най-важните сфери на знание са: продажби, връзки с и поддръжка на клиентите и технология и качество.

Раздел 6. АДМИНИСТРАТИВНА СРЕДА.

Информация за административната среда и бариери за навлизане на пазара – административни, технически, правни, стратегически и други. Бариерите пред търговията в глобалната икономика включват тарифни бариери, тежки митнически процедури, технически регулации и стандарти, злоупотреби при прилагането на изисквания, касаещи санитарните и фитосанитарни мерки, ограничаване на достъпа до суровини, неефективна защита на правата върху интелектуалната собственост, бариери пред търговията с услуги, рестриктивни правила в областта на държавните поръчки, прилагане на антидъмпингови мерки, несъответстващи на правилата в рамките на Световната търговска организация, нерегламентирано използване на държавни помощи и субсидии.

Експортен потенциал

Дългогодишните традиции в редица производства (текстил и облекло, храни и напитки, дървопреработване и производство на мебели и т.н.), глобалните тенденции на прехвърляне на бизнес от региони с по-високи производствени разходи към такива с по-ниски, ускорената интернационализация на производствените вериги допринасят за утвърждаването на българските МСП на международния пазар и стабилизиране и разширяване на техните позиции. В процеса на преодоляване на силната конкуренция на външните пазари МСП се научиха да търсят свои ниши, предлагайки малки по обем доставки от качествени специфични изделия.

Някои от **основните характеристики на експортния потенциал** на българските МСП са свързани със:

- Съотношение качество/цена на предлаганите изделия. При част от експортните стокови позиции това съотношение остава сравнително постоянно и резултатът е нарастване едновременно на количеството и на стойността на експорта. Такива са мебели и домакинско обзавеждане, напитки, пластмаси, някои машини, текстилни материали и др. и тяхното представяне на международния пазар може да се оцени като добро. При друга група експортни изделия (например дрехи и обувки) стойностният обем на износа расте изключително в резултат на нарастването на цената, а тя е израз на повишеното качество. Такива стокови позиции имат потенциал за заемане на по-добри позиции на международния пазар.
- Сертификация на предприятието, наличието на идентификационен номер на изделието, мерките в защита на интелектуалната собственост и др. Реализацията на експортния потенциал на българските МСП зависи много от силната конкуренция на международния пазар и преди всичко – на европейския, както и от изключително голямата му взискателност по отношение на качеството и безопасността на предлаганата продукция и на целия процес на производство. МСП са силно затруднени от регулациите на европейския пазар и множеството изисквания, тъй като продуктите, които предлагат (храни, облекла, мебели), попадат под най-строг контрол с цел защита на потребителите. В повечето случаи това са изделия с малка добавена стойност и спазването на стриктните изисквания поглъща голяма част от ресурсите на фирмите, което затруднява тяхната дейност. Въпреки това една голяма част от МСП с установени позиции на европейския пазар вече изпълняват всички изисквания.
- Инвестиране в нови технологии и в подобряване на технологичното оборудване. Запазването на пазарните позиции и постигането на стандартите за качество е свързано с непрекъснато обновяване на технологичното оборудване, подобряване на асортимента и

пренасочване към изделия с по-висока добавена стойност или със силно изразена иновативност. Конкуренцията на международния пазар принуждава все повече експортно ориентирани МСП да търсят възможност за разработване на нови продукти със съвременна визия и съобразени с новите тенденции. Много предприятия се насочват към развойна дейност и производство на изделия на основата на собствени разработки, регистриране на собствена марка и утвърждаване на пазара под тази марка, с което се преминава към по-висок ценови сегмент.

- Утвърждаване на българските МСП като поддоставчици на чуждестранни контрагенти. С навлизането на чуждестранни инвеститори в сектори като строителство, стъklarство, авточасти, фаянс и керамика все повече МСП имат възможност да работят като поддоставчици, изпълняващи изискванията за качество, доставка, организация на производството, управление на процесите и т.н., налагани от взискателните инвеститори и имащи дисциплиниращ ефект.

Бариири пред интернационализацията на българските МСП

Част от българските МСП се възползват успешно от улесненията, които предлага единният вътрешен пазар на ЕС (отпадане на отнемащите много време митнически процедури, значително облекчаване на документалните формалности, по-малко бюрократични пречки). За други достъпът до международния пазар е затруднен в резултат на множество различни по характер бариири.

Някои от бариирите произтичат от организацията и управлението на самите МСП:

- Липса на ясна визия за развитието на бизнеса, специфичната му ниша на пазара и изискванията на търсенето; отсъствие на задълбочени пазарни проучвания, дистрибуторски канали и добри логистични планове.
- Неизградени мрежи за устойчиво сътрудничество с контрагенти и клиенти; трудности при идентифицирането на надеждни партньори и дистрибутори и създаването на стабилни връзки с тях.
- Изоставане в използването на нови материали и технологии в съответствие със съвременните изисквания на пазара.
- Недостатъчно активна маркетингова политика за откриване на нови пазарни ниши; липса на традиции при участието в международната търговия.

Външна търговия

- Липса на ясна представа за конкурентните им предимства, за да могат да изработят стратегия за борба с конкурентите.

Други са свързани с ожесточената конкуренция на пазара:

- Трудности при покриването на всички стандарти и спазването на всички пазарни изисквания (за качество и безопасност на стоките, за опазване на околната среда и безопасност на труда и т.н.); непосилни инвестиции за привеждане на производството в съответствие с изискванията на пазара.
- Затруднения при спазването на техническите спецификации както по отношение на продукта, така и на вложените суровини и материали, и използваните опаковки, за наблюдение и контрол по време на целия производствен процес и доказано съответствие на всяка отделна операция.
- Конкуренция от страна на производителите на масови стоки с не висока добавена стойност (например от Китай, Индия, Виетнам и други азиатски страни) с техния експортен

потенциал, сходна стокова структура и безспорни предимства в трудоемките производства. Това създава заплахата за българските износители и налага преориентирането на дейността на МСП от широко застъпените в световен мащаб производства с ниска добавена стойност към определени малки ниши, заемани на основата на специфични конкурентни предимства и предлагани иновативни продукти с по-висока добавена стойност.

Третият тип бариери са свързани с недостатъчна подкрепа от страна на държавните институции и браншовите организации:

- Няма разработена национална експортна стратегия, а и секторните стратегии са много малко.
- Липсват национални лаборатории за оценяване на съответствието, както и местни сертифициращи фирми, които биха улеснили МСП при получаване на сертификати. Необходимостта да се ползват услугите на чужди лаборатории и сертифициращи фирми оскъпява продукцията на малките фирми и ги прави неконкурентоспособни на пазара.
- Не се подкрепят активно действията на МСП в защита на интелектуалната и на промишлената собственост като начин за заемане на по-добри пазарни позиции. В много случаи на фирмите им липсва информация и познания за значението на интелектуалната собственост и ефекта от нейната защита.
- Съществува недостиг на информация или достъпът на МСП до нея е силно затруднен особено що се отнася до съществуващите закони и регулации на отделните външни пазари, особеностите на потребителското търсене и каналите за дистрибуция.
- Силно ограничение създава недостигът на финансиране за по-мощни сделки.

Ролята на институциите в подкрепа на интернационализацията на малкия и средния бизнес е в това да идентифицират най-често срещаните проблеми и да помогнат за тяхното решаване.

Перспективите за по-нататъшното участие на МСП в международната търговия, запазването на тяхната жизнеспособност и конкурентоспособност ще зависят от непрекъснатото съобразяване с бързо променящите се пазарни условия, както и от усиленото търсене на нови пазарни ниши и партньори. Благоприятна перспектива в това отношение предоставя участието в европейските програми и структурните фондове на ЕС.

Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ залага като приоритет укрепването на международните позиции на българското производство, като за целта се предвижда специална подкрепа за популяризиране и увеличаване на износа. Това означава да се анализират задълбочено конкурентните предимства на експортно ориентираното производство, да се очертаят не само силните му страни, но и основните му слабости, да се идентифицират заплахите на пазара и конкретните възможности за трайно участие в международната търговия. Само едно достатъчно иновативно производство, осигуряващо редовни доставки за износ и при това – на добри цени, може да отстоява мястото си на международния пазар. Възможностите за реализиране на експортния потенциал на българските МСП са свързани с въвеждането на новости, заемането на определени пазарни ниши, добро съотношение между цена и качество, подобряване на производителността и ефективността на производствената дейност.

Раздел 7. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Изводи относно състоянието на икономическата и конкурентната среда

Една от основните причини хранително-вкусовата промишленост да не почувства толкова остро влиянието на световната криза е, че за да живеем, трябва да се храним. Хората предпочитат да ограничат или да отложат покупката на скъпоструващи вещи, но не и на стоките от първа необходимост. През 2010 г. производителите на някои храни в България дори си позволиха да увеличат производството.

Тази положителна тенденция оказва благотворно влияние и върху цялостното развитие на икономиката. Отделно големите вериги магазини се надпреварваха кой ще открие повече обекти за по-малко време и кой ще предложи по-изгодни промоционални цени. Търсене явно има.

Започналите в средата на 2010 г. дискусии около качеството на българските храни и ръста в цените на суровините оказаха обаче негативно влияние върху развитието на бранша. Очакванията за ново поскъпване на храните неминуемо свиват потреблението до най-необходимите продукти и тези с ниски цени, което оказва влияние и върху скоростта, с която се възстановява цялата икономика.

Ниските доходи на голяма част от населението и поскъпналите храни са причината, домакинствата да заделят близо 38% от доходите си за храна и напитки /този показател е от 16% до 20% в повечето европейски страни/. Това до голяма степен оказва стабилизиращо влияние върху производителите и търговците на хранителни продукти, но не трябва да се приема, че секторът се развива изключително гладко и без предизвикателства. Някои от производителите свиха продажбите си за сметка на други след навлизането на пазара на продукти с определени качествени стандарти.

Сериозно предизвикателство за производителите на храни представляват и отношенията им с веригите магазини, които поставят нови, често неблагоприятни за производителите условия за навлизане в каналите за дистрибуция. Фирмите се затрудняват финансово и от все по-високите изисквания за качество и контрол на храните, както и от наличието на сив сектор. Междуфирмената задължнялост също се оказва сериозно предизвикателство, като голяма част от доставчиците на веригите магазини се оплакват от забавени плащания.

Хранителната индустрия беше значително засегната и от тенденцията на увеличаване на цените на суровините. Най-голям ръст беше отбелязан при цените на зърнените продукти, брашното, олиото, захарта, хляба и хлебните изделия, млечните продукти, картофите - все храни от първа необходимост. Най-слабо нарастнаха цените на месото и месните продукти, а цената на свинското месо даже отбеляза тенденция на спад.

Голяма част от производителите на хранителни продукти започнаха да предлагат опаковки с намален грамаж на същата цена каквато е била за по-големите разфасовки и на потребителите им се налага да заплащат повече за по-малки количества. Неминуемо това води до още по-голям спад в потреблението и ориентиране на потребителите към стоките в най-ниския ценови сегмент. Този омагьосан кръг не е от полза нито за потребителите, нито за производителите, нито за цялата икономика.

Световната икономическа криза наистина се отрази много силно на домакинствата както в Европа, така и в страната. Увеличи се безработицата, даже и сред младите хора. В същото време работещите, които запазиха работните си места, получаваха по-ниски възнаграждения вследствие

на намалена заплата или намалено работно време. Даже при запазване на доходите на същото равнище, растящата инфлация реално доведе до спад в покупателната способност.

Данните от национално представително проучване, осъществено съвместно от Институт "Отворено общество" - София и Световната банка през февруари и март на 2010 година, сочат, че близо една трета от домакинствата в България са пряко засегнати от икономическата криза. Много от тях са принудени да ограничат разходите си за храна, медицински услуги и образование, което ги излага на допълнителни рискове в бъдеще. В резултат на свиването на доходите домакинствата като цяло реагират на кризата чрез намаляване на разходите за основни нужди: 41% ограничават употребата на основни комунални услуги; 29 % ограничават консумацията на основни храни; 8 % пропускат някое от храненията през деня.

Според данни на НСИ индексът на цените на производител на вътрешния пазар през февруари 2011 г. нараства с 12.5% спрямо същия месец на 2010 г. Цените в преработващата промишленост обаче нарастнаха с 13.1%, в това число при производството на хранителни продукти - с 13.7%.

Таблица 54. Индекси на цени на производител на вътрешния пазар /по месеци/.
 Производство на хранителни продукти /2005 г. = 100/

2007 г.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
113,9	114,3	115,0	115,3	116,7	117,6	121,4	128,4	132,4	135,9	138,9	139,5

2008 г.

140,5	142,1	144,3	146,0	146,6	146,5	145,8	143,4	142,8	143,5	142,6	140,4

2009 г.

140,2	138,8	138,4	138,6	138,0	137,6	137,1	136,7	136,0	135,2	134,6	134,3

2010 г.

134,7	134,5	134,6	134,5	134,5	134,4	134,4	137,9	140,4	142,6	144,6	145,8

2011 г.

148,0	152,9

Интересно е да се отбележи, че към настоящия момент е налице втори глобален пик на цените на храните, надхвърлящ този от 2007-2008 г. Освен високи, цените са и непредвидими, което означава, че засегнати са не само потребителите, а и производителите, които не могат да планират своите инвестиции. Освен това, предишният пик на цените беше по време на значителен подем в икономиката. Сегашната комбинация от финансова и икономическа криза, размирици в арабските страни, скъп петрол, световна зърнена криза, природни и екологични бедствия, болести по животните, слабо контролируемо нарастване на населението в света и устремени нагоре цени на храните е основателна предпоставка потребителите и компаниите да се чувстват уязвими. Това е и причината инвеститорите да се въздържат от влагане на средства за изграждане на нови производствени мощности и модернизиране на съществуващите и забавяне на иновативния процес. Намаляват драстично и чуждестранните инвестиции, тъй като много от компаниите-майки зад граница също имат икономически и финансови проблеми.

Ако според последното преброяване от 2011 г. данните на НСИ сочат, че в България броят на населението постоянно спада и е достигнал 7,3 млн. души, не такава е картината за броя на населението в световен мащаб. Според проучване на Икономическия и социален съвет към Обединените нации в момента населението на земята се оценява на около 6,8 до 6,9 млрд. души. Очаква се най-вероятно през август 2011 г. да бъде прехвърлен прага от 7 млрд. души, а прогнозата сочи, че през 2050 г. този брой ще надхвърли 9 млрд., ако не се вземат спешни мерки за устойчив спад на темповете на раждаемост, най-вече в страните от Африка и Азия.

Населението на земята се увеличава с все по-бързи темпове и недостига на храни ще се увеличава. Ако през 1800 г. на земята са живели 1 млрд. души, то преди 100 години населението е било вече 1,75 млрд. Необходими са били 130 години, за да се удвои броя на населението, докато напоследък само за 12 години населението се е увеличило от 6 на 7 млрд. души.

Според данни на НВМС към декември 2010 г. в България има 449 предприятия занимаващи се с добив и преработка на месо. Месодобивните предприятия за червено месо са 91, за бяло месо - 66, месопереработвателните предприятия са 195, а предприятията за млени меса и месни заготовки - 97. Броят на регистрираните предприятия нарастна със 7,4% в сравнение с предишната година. Увеличи се броят на всички видове предприятия, но най-голямо е увеличението на броя на предприятията за млени меса и месни заготовки - с 10,2%. Заетите в месната индустрия са около 20 хиляди.

През 2009 г. продажбите на храни, напитки и тютюневи изделия възлязоха на 10,6 млрд. лева. Относителният им дял в продажбите на всички видове стоки /хранителни и нехранителни/ съставляваше 35,4%. На първо място при продажбите на хранителни стоки са хляба и хлебните изделия, с относителен дял от 16,6%, следвани от продажбите на месо и месни продукти, с дял от 13,5% и мляко и млечни продукти - с дял от 12,3%.

По данни от НСИ общото производство на месо и месни продукти през 2009 г. възлезе на 350 455 тона, от които производството на месни продукти - на 106 820 тона. Продажбите на дребно /без ДДС/ на месо и месни продукти през 2009 г. възлизат на близо 1,6 млрд. лева, като в това число са продажбите на колбаси на стойност от 522 млн. лева. Най-голям дял от общото производство на месни продукти в България се пада на малотрайните колбаси - около 60%, сушените колбаси заемат дял от около 20%, на варената шунка се падат около 5% и 15% се падат на други видове колбаси.

Състоянието и развитието на пазара на риба и рибни продукти значително влияе върху пазара на месо и месни продукти, ето защо е интересно да се направи съпоставка между обема на производството и продажбите на двата сектора. Производството на риба и рибни продукти през 2009 г. възлезе на 9 887 тона, а продажбите на дребно бяха на стойност от 46,4 млн. лева. Вносът на риба и рибни продукти нарастна до 30 000 тона, а износът възлезе на 6 хил. тона. Въпреки че в сравнение със стойността на продажбите на месо и месни продукти, продажбите на риба и рибни продукти са 34 пъти по-ниски, техният дял е значителен и постоянно се увеличава.

През 2010 г. от България са изнесени общо 6977 тона месни продукти на стойност от 20,3 млн. долара, от които 1608 тона са колбаси на стойност от 3,5 млн. долара. Въпреки че износът на колбаси в количествено отношение е нарастнал спрямо 2009 г. повече от два пъти, то в стойностно отношение спадът е със 17%.

Увеличи се и износът на готови храни и месни консерви - до 5 369 тона. За съжаление и в тази група износът в стойностно отношение е спаднал - с 1,7%.

През последните три години доставките на колбаси и готови месни продукти в България нарастват значително. Те се осъществяват почти изцяло от страните на ЕС. В някои случаи това са деликатесни месни продукти, които се доставят по-скоро, за да се разнообрази пазара в специализираните магазини за продажба на деликатеси. Увеличи се обаче вносът и на някои по-нискостойностни месни продукти, което личи и по средната импортна цена.

През 2010 г. вносът на колбаси спадна до 2 738 тона, но се увеличи доставката на месни продукти и консерви - до 11, 7 хил. тона.

По данни на НСИ потреблението на месо в домакинствата в страната през 2010 г. отново е нараснало в сравнение с 2009 г. - до 32 кг на човек, или с 4,2%, а потреблението на колбаси отбелязва нов спад - до 13,8 кг, или с 3,5%.

През 2009 г. вътрешното потребление на месо се увеличи до 54 кг на човек от населението, или с 15,3%. Най-голямо беше потреблението на свинско месо - 24,3 кг и на птиче месо - 22,2 кг на човек от населението.

Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2007-2013 г. предоставя значителни възможности за финансова подкрепа. Към 28 февруари 2011 г. са подадени общо 297 заявления по мярка 123 и са отхвърлени 23. Сключените договори са 94 на обща стойност от 239 млн. лева, платени са 21 проекта на стойност 14 млн. лева. През втората половина на 2011 г. продължи разглеждането и одобрението на проекти по тази мярка.

Въпреки трудностите и проблемите, съпътстващи дейността на фирмите, повечето от тях успяват и показател за това е както нарастналият износ, така и намаленият почти наполовина внос на колбаси и месни произведения. Все по-голямото значение, което производителите от бранша придават на производството на качествени месни продукти и задоволяването на все по-взискателното потребителско търсене е показател, че индустрията може да преодолее временните пречки и да продължи да се развива успешно. Българските месопреработвателни предприятия вече не са единствените играчи на българския пазар – конкуренцията е голямо предизвикателство и пряко влияе върху резултатите от икономическата им дейност.

Кризата допринесе за по-малката наличност на свободни средства и нарастване на вътрешно-фирмената задлъжнялост. Проблем са и нарастването на цените на горивата, оскъпяването на логистиката и дистрибуцията. Въпреки това, през 2010 г. броят на регистрираните предприятия в месната индустрия нарастна със 7,4% в сравнение с предишната година. Увеличи се броят на всички видове предприятия, но най-голямо е увеличението на броя на предприятията за млени меса и месни заготовки - с 10,2%.

Производството на месни продукти по предварителни данни остава на равнището от предходната година, което при намаляващата покупателна способност на голяма част от населението би могло да се счита за добър показател. Увеличи се значително и износът на месни продукти. Продължава технологичното обновление на предприятията от сектора, като за това допринася и възможността за участие на фирмите с проекти по програмата за развитие на селските райони.

Не само развитието на сектора, но и уплътняването на съществуващия капацитет на предприятията от месната индустрия е силно зависимо от експортните му възможности. Голямата импортоемкост (влагане на вносни суровини), която повишава цените, съчетана с ниската покупателна способност на населението, прави продукцията трудно продаваема на вътрешния пазар.

Според направено анкетно изследване сред около 80 фирми от месната индустрия, голяма част от предприятията (42%) работят с по-малко от половината от разполагаемия си капацитет. Една четвърт от анкетираните заявяват, че натоварват по-малко от 30 % от производствените си мощности.

Същевременно изследваните фирми от месодобивния и месопреработвателен бранш са с най-слаба експортна ориентираност в хранителната индустрия. Едва 17 % от тях (при 49 % от изследваните предприятия от хранителната промишленост) осъществяват външнотърговска дейност, като само половината от тях имат износ в ЕС.

Над 50 % от фирмите нямат обособени звена за маркетинг на продукцията. Маркетинговите дейности обаче заемат значително място в управлението на предприятията. Преобладаващата част от изследваните предприятия извършват основните маркетингови дейности. Само по две от дейностите активността е по-ниска - формиране на маркетингов инструментариум за всеки пазар и пазарен сегмент (продукт, цена, начин на пласмент, реклама) - 23%; изграждане на информационна система за събиране, обработка и анализ на маркетингова информация – 46%.

Конкурентноспособността на фирмите от бранша на вътрешния пазар според анкетираните се определя най-вече от доброто и постоянно качество (85%), от ниската себестойност на продукцията (69%), подходящите разфасовки и опаковки (69%), доброто познаване на пазара и подходящата реклама (38%).

Изследването регистрира и сериозно изкривяване на конкурентната среда на вътрешния пазар за месо и месни продукти - според 38 % от анкетираните собственици и мениджъри на предприятия, това е сивата икономика под формата на неотчитане на оборота, неплащане на данъци и осигуровки върху целия размер на работните заплати.

Нелоялната конкуренция от страна на „сивия сектор“ - продажба на ниски цени на суровини и хранителни стоки без документи, без начислено ДДС, нерегламентиран внос или достигане до пазара на стоки, които по документи са били изнесени извън страната и ДДС е изтеглен, е проблем, който възпрепятства работата на законно действащите фирми. Намалването на ставката на ДДС за хранителните продукти и засиления контрол до голяма степен биха намалили икономическата изгода от ДДС измами, нелегално производство и внос на храни.

Неефективният контрол върху безопасността и качеството на храните пряко влияят върху дейността на фирмите. Твърде често променящата се и нееднозначно тълкуваема нормативна уредба обърква както контролните органи, така и производителите. Наблюдава се неравнопоставеност на българските продукти спрямо вносите от гледна точка на официалния контрол. Търговските вериги налагат евтини вносни хранителни продукти с недоказано качество и произход и по този начин изместват от пазара българските производители. Нерегистрираните производители не се контролират от БАБХ.

Самооценката за конкурентоспособност на фирмите от сектора на пазара на ЕС (46%) е близка до средната за изследваните предприятия от хранителната индустрия (44%). Според голяма част от месопереработвателите (73%) най-сериозен проблем пред конкурентоспособността на сектора на пазара на ЕС след присъединяването са по-високите субсидии в страните членки на ЕС. На второ място излиза недостатъчната информация за европейския пазар (64%). Следва некачествената суровина (46%). В този сектор бариери като липса на средства за реклама и административни пречки получават по-висока от средната тежест за общо изследваните предприятия от хранителната промишленост. Според анкетираните сериозна пречка за успешно излизане на обединения европейски пазар е и липсата на организация за съвместен маркетинг и реклама.

В областта на хранителната индустрия много от фирмите осъществяват външно-търговска дейност. Най-експортно ориентирани са фирмите от сектор производство на зеленчукови и плодови консерви и тези от винопроизводство - 87%. Всички фирми с експортна дейност от двата сектора изнасят и за европейския пазар. С най-слаба експортна дейност са преработвателите на месо (16.7%) и на мляко (33.3%), като едва 8% от тях присъстват на пазара на ЕС. Преобладаващата част от фирмите осъществяват своята външно-търговска дейност чрез чуждестранни търговски фирми и едва 2% от тях - чрез клъстери или други форми на съвместен маркетинг.

Резултатите показват задоволително ниво на прилагане на маркетингови дейности при управление на фирмите от хранителната индустрия. Макар в 50% от фирмите да няма обособено звено по маркетинг, това не пречи голяма част от тях да прилагат основни дейности на маркетинговия мениджмънт. Изследването показва, че в 73% от анкетираните фирми се извършва дейност по определяне на продуктовите пазари, 67.3% извършват оценка и прогнозиране на пазарното търсене, близо 60% извършват сегментиране на пазара и избор на целеви пазари, над 50% правят проучване и анализ на ценовите равнища по пазари, по качество и периоди, 45% изграждат информационни системи за събиране, обработка и анализ на маркетингова информация, а 43% разработват и маркетингови стратегии на фирмата. Фирмите осъзнават необходимостта от прилагане на маркетинга при управлението, за да могат да устоят на високата конкуренция на европейския пазар.

Обратна е тенденцията при месо и млекопреработвателите - макар че едва 8% търгуват на пазара на ЕС, над 45% от първите и 40% от вторите се чувстват конкурентоспособни. От друга страна най-много фирми от месопреработвателите - над 36%, са категорични, че са неконкурентоспособни. Най-неориентирани за европейския пазар и за своите възможности на него са фирмите от сектор млякопреработка и птицепреработка - 40% от тях не могат да преценят.

Изследването показва, че факторите, които представляват сериозен проблем пред фирмите от хранителната индустрия за успешното им излизане на единния европейски пазар са многобройни. Като най-сериозен проблем близо 58 % от фирмите посочват по-високия размер на субсидиите, който получават старите и по-рано присъединилите се страни към ЕС, което ги поставя в неравностойни условия и ги прави по-неконкурентни. Най-голяма тежест на този проблем отдават фирмите от секторите месопреработка (72.7%) и млекопреработка (63.6%). Липсата на конкретни изследвания обаче, как променените условия на производство по основни продукти ще повлияят на тяхната конкурентоспособност, не дава възможност за обективна преценка доколко този фактор има такава тежест. На второ място - 42% от всички фирми и 64% от месопреработвателите, поставят фактора недостатъчна информация за европейския пазар.

Липсата на информация не им дава възможност да оценят реално своите възможности и евентуалните трудности. На трето място фирмите са песимистично настроени, че селскостопанските производители ще могат да реструктурират изцяло производството си и да доставят качествени суровини. В това отношение най-големи страхове имат млекопреработвателите и месопреработвателите (45.5%), тъй като в животновъдството са необходими много по-големи инвестиции за постигане на по-високите европейски норми за качество и хигиена. На четвърто място - 40% от фирмите, осъзнават като сериозен проблем за излизане на европейския пазар липсата на организации за съвместен маркетинг, като този фактор е с най-голяма тежест при винопроизводителите (67%). Проблем при голяма част от фирмите са и недостатъчните средства за реклама.

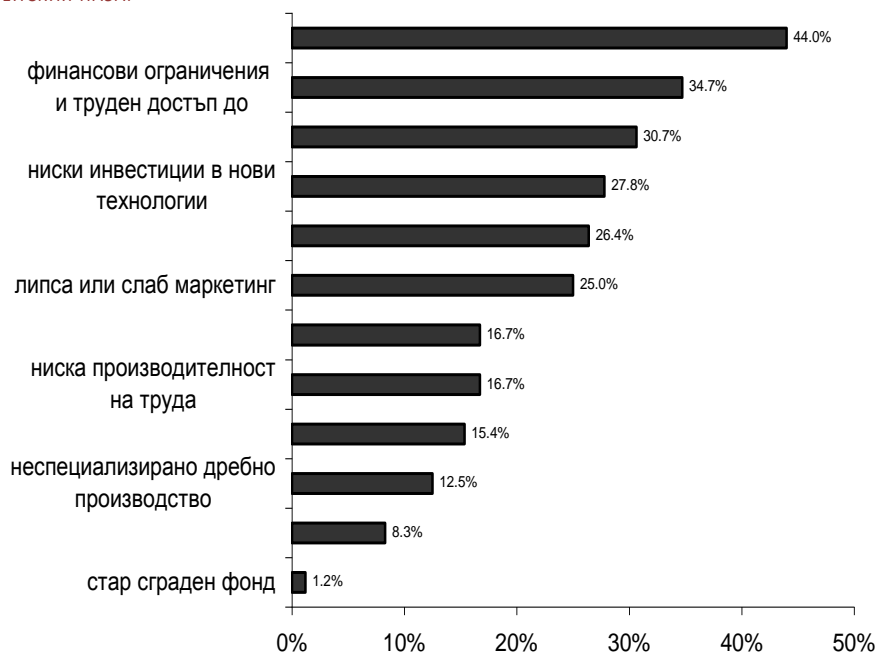
Три са доминиращите предимства на хранителния сектор в конкуренцията с европейските производители според самооценката на анкетираните фирми: ценови предимства (41,7%); специфични продукти (40,3%); природо-климатични условия (34,7%).

Сред другите изброени предимства по-ниски оценки получават екологично чистото производство (29,2%) и човешкият потенциал (квалифицираният и с голям опит управленски и производствен персонал - по 29,2%). Специфичните технологии с максимално запазване на продуктите са най-слабо оценени като конкурентно предимство (20,5%).

Източник: «Въвеждане на европейските стандарти за безопасност на храните в предприятията от месната индустрия – социални и икономически ефекти», ст.н. с. д-р Нона Маламова, Институт по аграрна икономика.

Фигура 14. Самооценка на предприятията от месната индустрия за слабите им страни в сравнение с конкурентите на европейския пазар

Собствениците и мениджърите на предприятията от сектора реалистично оценяват специфичните продукти и природо-климатичните условия като сравнителни предимства на месния сектор в България, но стратегията на фирмите да залагат на ценови предимства не би могла да бъде печеливша. Понижаването на цените може да бъде резултат само от намаляване на корпоративни разходи в ущърб на работниците и конкурентните фирми. И най-вече в ущърб на масовия потребител, който все още предпочита евтините пред качествените продукти. Поставянето на ценовите предимства пред качеството и иновациите не отговаря на по-високите изисквания и платежоспособното търсене на европейския пазар.

Цялостното реструктуриране на месната индустрия не би могло да се извърши без активизиране на държавната политика в посока на:

- Промотиране на качеството на произведените в страната месо и месни продукти;
- Подкрепа на предприятията за постигане на екологичните евростандарты и биологично производство;
- Насърчаване на малките предприятия за инвестиране в технологично обновление;
- Подобряване на информационната политика на ресорсните министерства с цел повишаване информираността на предприятията за екологичните евростандарты и за международните сертификации, а що се отнася до малките предприятия - и за изискванията за безопасност на храните;
- Подкрепа на предприятията от сектора за вписването им във водещите тенденции в развитието на месната индустрия - интегриране и нарастване на партньорските взаимоотношения между производителите и преработвателите;
- Увеличаване на производството на собствени суровини.

Прогноза за развитието на световния пазар на месо до 2016 г.

През следващите 10 години се предвижда значително нарастване на икономическото развитие в света, като с най-високи темпове ще се развива икономиката на Бразилия, Русия, Индия и Китай. Най-значително увеличение на доходите се очаква в Индия и Китай – с 7-8%

годишно. Очаква се забавяне на темповете на нарастване на броя на населението в света – среден годишен темп на нарастване от 1,1%, като най-бързо ще нараства броят на населението в Африка.

Бързото нарастване на производството на биогорива в света ще окаже значително влияние върху световния селскостопански пазар, като се променят традиционните съотношения в цените на едни от основните селскостопански стоки. Очаква се през следващото десетилетие цените на царевичата и растителните масла да поскъпнат в сравнение със средните цени от предишното десетилетие с 50%, цените на пшеницата и млечните продукти да се повишат с 40%, цените на маслодайните семена и захарта с около 20-26%, а цените на месото – с около 12-14%.

Страните от ЕС съгласуваха своя юридически обвързан план - 20% от потреблението на енергия да се набавя от възобновяеми източници и 10% от потреблението на бензин и дизелово гориво да бъдат заменени до 2020 г. с биогорива. За да бъдат изпълнени целите на плана, около 30% от необходимите биогорива ще се набавят от внос.

В резултат на увеличаване на търсенето на фуражни зърнени храни в световен мащаб и използването им за промишлени нужди се очаква постоянен годишен темп на нарастване на производството и потреблението им от 1,2 – 1,4%. Очаква се цените на фуражните зърнени храни да бъдат на равнището от 150-160 долара за тон.

Очаква се 2016 г. международните цени на месото да нарастнат с около 12-14%.

Производството и потреблението на **говеждо месо** ще нарастват с около 1,4-1,9% годишно, основно поради нарастващото импортно търсене в страните от Азия. Към края на прогнозния период се очаква износьт на говеждо месо да нарасне с около 15-30%. Очаква се страните от ЕС да останат нетен вносител на говеждо месо с внос от около 300 до 500 хил. тона. Износьт на говеждо месо за страните от Азия ще се възобнови на предишните равнища. Очаква се увеличение на импортното търсене на говеждо месо в Япония, Южна Корея, Мексико и Русия. Потреблението и производството на говеждо месо в Китай ще нарастват с годишен темп от 5%, като Китай ще се превърне в един от главните вносители на международния пазар с внос от 500 хил. тона. Бразилия ще остане един от най-големите износители в света, като ще нарасне нейният относителен дял в световния износ на говеждо месо. Очаква се износьт на говеждо месо от Бразилия в прогнозния период да се увеличи от 1,8 млн. тона до 2,4-2,8 млн. тона.

Нарастването на търговията със **свинско месо** ще бъде с по-слаби темпове от около 1,5% годишно поради стагниращо развитие на търсенето в развиващите се страни. Очаква се нетният износ на свинско месо от ЕС да се стабилизира на равнище от около 1,2-1,5 млн. тона. Ще се увеличи износьт от САЩ – до 1,1-1,4 млн. тона. Очаква се до 2015 г. износьт от Канада да се увеличи значително – от около 1 млн. тона понастоящем до 2 млн. тона. Нетният износ от Бразилия ще нарасне до около 800 хил. тона. Вносьт на свинско месо в Русия ще бъде на равнището от около 500 хил. тона годишно, но би могъл и да се увеличи двойно. Вносьт в Япония ще продължи да бъде голям, като на тази страна се падат 25% от общия световен внос на свинско месо.

Секторът **птиче месо** ще продължи да бъде най-бързо развиващия се сектор на месната промишленост в света. Очаква се през следващото десетилетие цените на птичето месо да се повишат с около 12% в сравнение с предишното. Страните от ЕС вероятно ще загубят статута си на нетен износител до 2013 г. Предвижда се около 2015 г. производството на птиче месо в САЩ да надвишава нуждите на потреблението и износьт да нарасне значително до 3,1-3,4 млн. тона. Производството и потреблението на птиче месо в Бразилия ще нарастват с забавени темпове – 2-3% годишно, като нарастващото вътрешно потребление ще бъде причина за забавяне темповете на износа. Русия ще остане най-големият световен вносител на птиче месо.

Прогноза на ОИСР-ФАО (OECD-FAO), за развитието на международния пазар на месо през 2008-2017 г.

Тенденциите на развитие през последните години

От 1999 до 2006 година на пазарите на месо бе отбелязан общ и постоянен ръст на световната консумация във всички категории месо, което се обуславяше от нарастването на числеността на населението в света и увеличаващите се доходи на глава от населението в развиващите се страни, и по-специално в Китай.

В световен мащаб общата консумация на месо се е увеличила от 230 милиона тона за 1999 година на 268 милиона тона за 2006 година, или средно с 2.2% годишно. Както е обичайно за сектор „месо“, където стоковите запаси нямат голямо значение, световното производство на месо се приспособи към постоянното нарастване на търсенето в световен мащаб. По принцип нарастването на търсенето в дадена страна се компенсира основно чрез съответно увеличение на производството в самата страна. Засилващата се ориентация към износа на някои ключови играчи обаче, и по-специално на Бразилия, също изигра важна роля в развитието на световния пазар на месо.

Най-динамичният сектор през последното десетилетие беше този на птичето месо, където консумацията и производството отбелязаха ръст от 3.2% годишно - много по-висок от този за свинското и говеждото месо, докато секторът овче месо отбеляза спад. Консумацията на птиче месо отбеляза бум не само в развиващите се страни, но и положителна тенденция в развитите страни, където това бе единственият вид месо, чиято консумация нарастна чувствително. В резултат на това световният дял на птичето месо в сектор месо като цяло нарастна от 29% за 1999 година на 31% за 2006 година, докато дялът на свинското месо се запази (39%), а този на говеждото и овчето месо спадна съответно (от 26% на 25%) и (от 7% на 5%).

Като цяло световните пазари на месо не се характеризираха с толкова напрегната ситуация и на тях не се забелязаха такива увеличения на цените като тези на пазарите на зърнени храни и млечни продукти. През 2007 година цените на говеждото месо отбелязаха лек скок, а цените на свинското месо на практика не отбелязаха почти никакъв ръст в сравнение с предишната година, докато увеличението на цените на птичето месо беше по-чувствително поради по-бързата реакция на производителите спрямо нарастващите цени на фуражите и по-кратките цикли на производството.

Въпреки това комбинацията от нарастване на производствените разходи (поради повишаването на цените на енергията и на фуражите) и относително стабилните цени на месото определиха намаляването на маржовете при печалбата на производителите на месо.

Перспективи за пазара на селскостопанските пазари в ЕС през 2009-2020 г.

Европейската комисия публикува прогнозата за развитието на селскостопанските пазари в ЕС за периода 2009-2020 г. По отношение на пазара на месото се предвижда преодоляване на спада на производството, отбелязан вследствие на икономическата криза, като обаче увеличението ще бъде с не повече от 0,4% годишен темп. Очаква се производствените разходи в сектора да бъдат по-високи в сравнение с предишните години, а и постоянното засилване на позициите на еврото ще бъде причина за намаляване на конкурентоспособността на произведеното в ЕС месо на световните пазари.

Дългосрочните прогнози по отношение на различните видове месо варират значително, като се прогнозира нарастване на производството на свинско и птиче месо, а продължаващ спад в производството на говеждо и овче месо.

Очаква се както производството на свинско месо, така и това на птичето месо да се увеличат с по 7% в периода 2009-2020 г., докато производството на говеждо и телешко месо да спадне за същия период със 7%. Най-голям ще бъде спадът при производството на овче и агнешко месо - с около 12%. Потенциалният ръст при производството на свинско и птиче месо обаче ще бъде задържан от очакваното повишаване на производствените разходи, включително нарастване на цените на фуражите.

Основният фактор, влияещ върху очакваното увеличение на производството на свинско и птиче месо, ще бъде увеличаването на потреблението. Предвижда се потреблението на птиче месо на човек от населението да се увеличи в прогнозния период с 6%, а потреблението на свинско месо да нарасне с 5%. Най-предпочитаният вид месо от потребителите през 2020 г. в страните от ЕС остава свинското месо, с консумация от 43,3 кг на човек от населението, следвано от птичето месо, с консумация от 24,7 кг на човек. Важен фактор, оказващ влияние върху модела на потребление на отделните видове месо, остава отношението на потребителите към опазване на околната среда и благосъстоянието на животните.

Очакваното намаляване на производството на говеждо и телешко месо е в значителна степен повлияно от състоянието в млечния сектор, където се прогнозира значителен спад на броя на отглежданите за мляко крави. Прогнозира се и спад в търсенето на говеждо и телешко месо. Спадът в производството на овче месо съвпада със структурните промени в овцевъдството, свързани с промените в общата селскостопанска политика на ЕС.

Прогнозира се влошаване на нетната търговска позиция на ЕС през периода до 2020 г., което ще бъде повлияно от значително увеличение на вноса на месо и в частност на вноса на говеждо и птиче месо, като паралелно с това износьт на месо ще спадне. Очаква се вносьт на месо в ЕС до 2020 г. да нарасне с 14%, а износьт да спадне с 23%. Това ще доведе до превишаване на износа над вноса само с 200 000 тона, като само при износа на свинско месо ще има положителен търговски баланс.

Прогнозата се базира на непроменена политика по отношение на околната среда, стабилни макроикономически условия и относително благоприятни перспективи за развитие на световните пазари. Прогнозираният икономически растеж в страните от ЕС е около 2% годишно.

Таблица 55. Прогноза за търговския баланс с месо на ЕС за периода 2009-2020 г. /в хил. тонове кланично тегло/

Видове месо	2009 оценка	2010 прогноза	2015 прогноза	2020 прогноза
Свинско месо				
- Производство	22 066	22 255	22 813	23 659
- Внос	39	37	41	41
- Износ	1 538	1 657	1 321	1 185
- Потребление	20 600	20 445	21 533	22 265
- Потребление на човек в кг	41,4	40,9	42,4	43,3
Говеждо и телешко месо				
- Производство	7 936	7 868	7 675	7 361
- Внос	428	438	558	619
- Износ	124	136	108	78
- Потребление	8 240	8 151	8 060	7 899
- Потребление на човек в кг	16,6	16,4	16,0	15,4
Овче и агнешко месо				

- Производство	874	847	791	765
- Внос	271	266	266	259
- Износ	8	11	16	16
- Потребление	1 137	1 101	1 042	1 009
- Потребление на човек в кг				
Птиче месо				
- Производство	11 657	11 639	12 174	12 460
- Внос	849	814	829	891
- Износ	940	878	844	736
- Потребление	11 572	11 584	12 204	12 707
- Потребление на човек в кг	23,3	23,2	24,0	24,7

Източник: Европейска комисия

Перспективи за развитие на животновъдния сектор в България до 2014 г.

Данните и анализът за състоянието на животновъдството в страната показват, че в рамките на последните две години и половина секторът действително претърпя сериозни положителни промени, както в структурно отношение, така и по отношение на производствената специализация и продуктовата ориентация. Разгръщането на потенциала на отрасъла обаче, налага продължаването на тези процеси в рамките на следващите няколко години, което изисква допълнителни усилия и по-мощни мерки. Особено важен е въпросът за това как ще изглежда българското животновъдство през 2014 г. и в контекста на новата, реформирана Обща селскостопанска политика за периода 2014 – 2020 г.

През периода 2011–2014 г. развитието на животновъдството ще е подчинено на изискванията на европейското законодателство и необходимото в тази връзка реструктуриране ще продължи. То основно ще бъде насочено към подобряване на условията за отглеждане на селскостопанските животни и предлагане на пазара на качествени суровини.

Реструктурирането ще доведе до концентрация на животновъдното производство, подобряване на породния състав и развитие на месодайно животновъдство у нас. Този процес, свързан с извършване на значителни по характер инвестиции, трябва да се осъществи в момент на икономическа несигурност, високи цени на зърното и фуражите, наситеност на пазара и нарастващи изисквания, по отношение на качеството, от страна на потребителите.

Исхождайки от изменението на броя на стопанствата и на животните в тях за периода 2007–2010 г. (говедовъдните стопанства са намалели с 28% за периода 2007-2010 г., а броят на животните е нарастнал с близо 7,5% през 2010/2009 г.) може да се очаква, че през следващите няколко години процесът на концентрация на производството **в говедовъдството** ще продължи с приблизително същите темпове, като в края на 2014 г. стопанствата ще бъдат с около 24% по-малко спрямо 2010 г., докато броят на отглежданите в тях животни ще се увеличи с близо 5%, главно за сметка на преминаване на животни – млечно направление (крави) към месодайно направление.

Част от стопанствата, които са произвеждали краве мляко до края на 2011 г. и не са постигнали изискванията за качество ще пренасочат дейността си към отглеждане на месодайни животни. В тази връзка трябва да се отдели голямо внимание на вноса на специализирани месодайни породи говеда и тяхното все по-широко използване. Като резултат ще се повиши броят на фермерите, които ще участват за подпомагане по специфичните мерки, свързани с месодайното говедовъдство. Ще се подобри качеството на произвежданото у нас говеждо месо,

ще се намали себестойността на продукцията, чрез прилагане схеми на балансирано хранене и максимално използване на пасищата, и въвеждане на иновационни решения. Ще се увеличи значително делът на промишления добив на месо, което ще доведе до индустриализация, концентрация и по-широко прилагане на европейската система за окачествяване на кланични трупове. През 2014 г. месодайните крави у нас се очаква да бъдат с над 87% повече, отглеждани в около 30% повече на брой стопанства, в сравнение с 2010 г. В същото време, се прогнозира 40%-но намаление на стопанствата с млечни крави и само около 3% по-малко животни в тях.

През периода 2011 – 2014 г. **овцевъдството** ще се запази като традиционен за страната отрасъл. Както и при говедовъдството, тук също ще има ясно изразена концентрация - намаляване на броя на фермите, увеличаване на средния брой животни в тях, както и на средната продуктивност. Очаква се 22%-но намаление на стопанствата и ръст в броя на млечните овце с около 38%, което ще доведе до увеличаване на млечната суровина. Месодайните ферми ще са с близо 42% по-малко спрямо 2010 г., като броят на отглежданите в тях овце ще нарасне с над 41%. Този ръст е свързан с увеличаване на дела на фермите с 50 и повече броя овце.

Въпреки по-евтиния и лесен начин на отглеждане, **при козите** до 2014 г. ще продължи намалението на броя на стопанствата, като към края на годината се очаква те да са с около 33% по-малко спрямо 2010 г. Очаква се броят на животните да се запази относително постоянен през следващите години. Тенденцията на окрупняване и увеличаване на фермите с над 200 броя кози ще се запази до края на периода.

В свиневъдството до 2013 г. ще продължи процесът на технологично обновяване с оглед изпълнение на изискванията за хуманно отношение при отглеждане на свинете и опазването на околната среда. Като направление с индустриален характер до 2014 г. се очаква броят на фермите и отглежданите в тях свине да се запази относително постоянен. Увеличение ще има в броя на свинете-майки (с около 53% спрямо 2010 г.), което ще доведе до ръст на производството на свинско месо. Това ще доведе до по-нисък дял на вносното месо и съответно, по-голямо потребление на месо за преработка - местно производство.

Птицевъдството в България е концентриран, с добра материална база и техническа обезпеченост сектор, с висока степен на индустриализация и автоматизация на технологичните процеси. У нас ще запазят своето приоритетно развитие следните поднаправления: отглеждане на кокошки за яйца за консумация, интензивно угодяване на бройлери и добив на качествен, втлъстен черен дроб. Отчитайки разпоредбите на европейското законодателство, към които се добавят високите изисквания от страна на природозащитни организации, до края на 2011 г. отглеждането на кокошки – носачки трябва да се приведе в съответствие с изискванията и стандартите на Европейския съюз за хуманно отношение. В тази връзка, поради задължението за преустановяване използването на неуголемените клетки при отглеждането им, към края на годината се очаква намаление в броя на стопанствата с близо 6% и постепенно стабилизиране след 2011 г. както на броя на фермите, така и на отглежданите в тях кокошки-носачки. Към края на 2014 г. се очаква ръст на общия брой отглеждани птици, в рамките на около 20%, спрямо 2010 г.

През 2011 г. се предвижда значително повишение на добива на месо от ЕРД и лек спад на вноса. През 2012 г. и 2013 г. производството на месо от ЕРД ще бъде с 1,8% повече спрямо 2010 г., като тази тенденция ще продължи, като към 2014 г. ще е 2,8% (производство 19 340 тона). При относително постоянен внос и износ вътрешното потребление на месо от ЕРД ще остане постоянна величина и ще се движи в рамките на 31 000 - 31 500 тона. При месото от дребни преживни се очаква ръст от 36% към края на периода, което ще се отрази в положителен аспект на вътрешното предлагане, при намаляване на вноса на месо с 17,7% и увеличаване на износа с 4,5% спрямо 2010 г. По отношение на производството на свинско месо и към 2014 г. то ще продължи да

заема основен дял от червените меса. Вътрешното потребление ще нарасне с 5,9% спрямо 2010 г., като вносът намалява с 9,2%, а износьт се очаква да се увеличи с 14,5%.

Отчитайки традиционното за страната ни отглеждане на патици за добив на черен дроб общото производство на птиче месо за страната ще се увеличи с 9%. Износьт също ще нарасне с 12,5%, като основна част от него заема експорта на втлъстен черен дроб. Ще се запази високият относителен дял на произведеното птиче месо в структурата на националния месодобив, като през 2014 г. то ще представлява 50,5% от добитото в страната месо.

Увеличението на броя на животните към 2014 г. и нивото на селекционната дейност предопределя положителната тенденция при износа на живи животни по видове.

При вноса основен дял ще заемат чистопородните, с доказан произход животни

Горепосочените прогнози и заложените цели за развитие на животновъдния отрасъл до края на 2014 г. изискват последователна политика на финансова подкрепа в средносрочен план, с осигуряване на плавно нарастване на размера на предоставяните в сектора безвъзмездни средства.

Източник: Прогноза за развитието на животновъдния отрасъл в България до 2014 г. на МЗХ, публикувана на интернет страницата на МЗХ през август 2011 г.

Препоръки за подобряване на бизнес климата

Препоръки за повишаване конкурентоспособността на българската преработваща промишленост

Запазването и разширяването на конкурентните предимства поставя въпроса за преодоляване на проблемите, характерни за отрасловите сектори и предприятията, работещи в тях чрез провеждане на адекватни политики. По принцип тези политики имат хоризонтален характер – те имат за цел да създадат благоприятни условия за развитие на предприемачеството, подобряване на бизнес средата, насърчаване на иновативното развитие и инвестиционния процес, повишаване качеството на човешките ресурси във всички отрасли на преработващата промишленост. Основните насоки за провеждане на политики могат (в значителна степен условно) да се категоризират в три групи:

- на макрониво: подобряване на бизнес средата; насърчаване на иновациите и технологичното развитие; повишаване качеството на човешките ресурси
- на секторно и регионално ниво: разработване на стратегии, участие в мрежи от свързани производства (клъстери), особено важно за МСП и др.;
- на фирмено ниво: подобряване на фирмените стратегии на предприятията, работещи в отрасловите сектори.

МАКРОНИВО

Подобряване на бизнес средата

Развитието на конкурентоспособни предприятия предполага приемането и прилагането на гъвкава законова и подзаконова рамка, компетентна държавна и местна администрация, възможности за бързо навлизане и излизане от пазара, интензивна конкуренция, благоприятна данъчна среда, либерализирана търговска политика.

Насърчаване на иновациите и технологичното развитие

Повишаването на конкурентоспособността е свързано с *поставянето на стратегически цели в отраслите* и особено в тези, които имат значителен експортен потенциал. Тези цели трябва да бъдат насочени към създаване на условия за динамично развитие на секторите, които да могат да продават крайни изделия на световните пазари. Това предполага стимулиране на иновациите в

производството и реализацията на стоките, внедряване на модерни техники на управление и стандарти за качество, повишаване на квалификацията на работната сила, създаване на връзки между фирмите в отраслите и стратегически партньорства. Акцентът трябва да бъде поставен върху създаването на благоприятна среда за насърчаване на технологичното развитие чрез:

- Увеличаване на разходите за научни изследвания (по-големи инвестиции в научен потенциал и фундаментални изследвания).
- Увеличаване бюджета на националния иновационен фонд.
- Осигуряване на информация за наличните съвременни технологии и пазарите.
- Насърчаване на сътрудничеството между бизнеса и образователните институции в областта на приложните изследвания.
- Създаване на благоприятно данъчно третиране на инвестициите в иновации.
- Трансфер на съвременни технологии от развитите страни в България.
- Ефективна защита на интелектуалната собственост.
- Осигуряване на облекчен достъп до финансиране на иновативни малки и средни предприятия.
- Насърчаване на публично-частните партньорства в областта на иновациите и технологичното развитие.
- Повишаване на предприемаческата култура за значението на иновациите в съвременната икономика.
- Формулиране на надеждни индикатори, по които да се оценява развитието на иновационната дейност на българските предприятия.

Създаване на предпоставки за повишаване квалификацията на човешките ресурси

- Създаване на нови форми за сътрудничество между държавата, научните звена и бизнеса при подготовката и квалификацията на персонала и повишаване на конкурентоспособността на човешкия фактор.
- Подобряване на професионалното обучение и квалификация – модернизиране на програмите за професиите в отделните сектори.
- Съдействие от страна на държавните институции в процеса на повишаване на безопасността на труда в предприятията на преработващата промишленост.

СЕКТОРНО (МЕЗО) НИВО

- Приемане и прилагане на браншови стратегии в отделните сектори и разработване на браншови програми за увеличаване на производителността в секторите.
- По-активно ползване на капацитета на браншовите камари при разработване на законодателни и други програмни документи, свързани с развитието на отрасъла и бизнес средата.
- Изготвяне на общи позиции и политики на секторно ниво по важни за съответните отрасли проблеми в областта на цени и доставка на енергийни ресурси, транспорт и транспортни услуги, образование и квалификация на работната сила, регулации на трудовия пазар.
- Популяризиране на възможностите на европейските структурни фондове за финансиране на дейности и проекти в отделните отраслови сектори.
- Съгласуване на позициите, които българската държава подготвя и представя пред ЕК с браншовите камари по важни за съответните сектори въпроси, като енергийна политика,

търговски режими, политика по промяна на климата и др. с представители на браншовите организации.

- Подкрепа на предприятията в отделните сектори в процеса на запознаване и внедряване на специфичните европейски регламенти, свързани с опазването на околната среда и внедряване на безопасни условия на труд чрез създаване на консултативни работни групи с участие на бизнес организациите.
- Разработване на програми за стимулиране на иновациите в отделните сектори.
- Изработване на конкретни схеми за финансово подпомагане на иновационните проекти на фирмите в отделните отрасли (извън съществуващия иновационен фонд).
- Разработване съвместно с браншовите организации на стратегии за развитие на местната суровинна база като предпоставка за развитие на отраслите.
- Разработване съвместно с браншовите организации на програми за обучение и допълнителна квалификация на кадрите.

Тези препоръчителни мерки са в значителна степен в компетенциите на браншовите организации и зависят от тяхната активност и готовност да съдействат за повишаване конкурентоспособността на предприятията, работещи в отделните отраслови сектори.

ФИРМЕНО (МИКРО) НИВО

Подобряването на фирмените стратегии, наред с подобряването на бизнес средата е в основата на повишаването на конкурентоспособността на българските компании и успешно справяне с конкурентния натиск в ЕС. Развитието на фирмените стратегии предполага:

- Провеждане на фирмена политика за технологично обновяване на производството, което е в основата на повишаването на производителността чрез активни действия за придобиване и внедряване на нови технологии и ноу-хау; чрез сътрудничество с изследователските институти и висшите учебни заведения, вътрешнофирмено оценяване на иновационната дейност, инвестиции в създаване, внедряване и разпространение на иновации.
- Подобряване на управлението, насочено към стратегическо развитие.
- Внедряване на стандарти за управление на качеството, организацията на производството, социалните условия и околната среда. Това ще даде възможност за по-голяма гъвкавост и ефективност и за повишаване на производителността.
- Увеличаване на потенциала за разработване на крайни изделия, конкурентоспособни на международните пазари, и специализация в производството и износа на продукти с висока добавена стойност.
- Усъвършенстване на маркетинга. За редица предприятия е важно разнообразяването на пазарната и потребителската структура, което ще доведе до намаляване на зависимостта от ограничен кръг доставчици и купувачи. Производителността на преработката на селскостопанска продукция зависи в много висока степен от способността на предприятията да реализират иновативен маркетинг, но българските фирми, работещи в тази област, все още отстъпват в маркетинга на своите европейски конкуренти.
- Присъединяване към международни мрежи за дистрибуция, сътрудничество за съвместно излизане на международните пазари; подобряване на дистрибуцията на стоки и изделия на вътрешния пазар.
- Засилване на вертикалната интеграция с цел оптимизиране на доставките на суровини и реализацията.

- Подобряване на комуникациите между фирмите и доставчиците на услуги за предприемачите.
- Предприемане на мерки на фирмено ниво за намаляване на енергоемкостта на производството.
- Нарастване на инвестициите в развитие на човешките ресурси – образование и квалификация.
- Целенасочена дейност за преодоляване на предизвикателствата на присъединяването към ЕС. Ефективно използване на структурните и кохезионните фондове за повишаване на конкурентоспособността.

Основно предизвикателство пред икономиката на страната е ниската ресурсна ефективност, която влияе негативно върху конкурентоспособността на икономиката. По показателя продуктивност на ресурсите (БВП спрямо вътрешно материално потребление) България е на едно от последните места в ЕС – 0.14 евро/кг, при средно равнище за ЕС-27 – 1.3 евро/кг., което означава, че страната ни трябва да положи значителни усилия за повишаване на ресурсната ефективност.

Нашата страна е също така силно специализирана в секторите, зависещи от наличието на евтина работна ръка. Близко половината от заетостта в промишлеността на България (40.8%) и една четвърт от добавената стойност се формира от тези сектори.

Препоръки за подобряване на бизнес климата в месната индустрия

Поддържането на висок и устойчив икономически растеж в месната индустрия предполага активно насърчаване на основните фактори за растеж: износ, инвестиции и иновации.

Необходимо е да се повишат конкурентните предимства на българските месни продукти на съществуващите пазари и развитие на нови такива, с разнообразяване структурата на износа и увеличаване на добавена стойност на продуктите, както и да се подобри имиджа на сектора като цяло и страната ни като важен търговски партньор.

Въз основа на очерталите се трайни тенденции в развитието на износа на месо и месни произведения по отношение на обема, динамиката, структурата, географската насоченост, конкурентните предимства, добавената стойност на експортните изделия, фирмения потенциал и др. могат да бъдат формирани приоритетите и мерките за тяхното постигане, за да се увеличи експортния потенциал в сектора. Мерките могат да бъдат обособени в три групи:

Първа група – мерки, ориентирани към по-ефективно използване на националните ресурси - въздействие върху съществуващото производство с цел подобряване конкурентоспособността на произвежданите стоки и услуги, създаване на по-добри условия за внедряване на нови продукти и услуги с експортна ориентация, създаване на нови фирми с експортен капацитет, повишаване квалификацията на работната сила, увеличаване на заетостта, географска децентрализация и др.

Втора група – мерки, свързани с намаляване на разходи по сделките - експортни процедури, митнически процедури, инфраструктура (транспортна, информационна, сертификационна) и др.

Трета група – мерки, ориентирани към разширяване на възможностите за износ - целят увеличаване обема на износа на произвежданите стоки чрез подобрен достъп до пазара, насърчаване на участието в панаири, изложби, мисии в чужбина, предоставяне на пазарна информация на износителите и др.

Настъпилите изменения в резултат от адаптирането на българската митническа политика към тази на Европейския съюз като част от цялостната подготовка за членство означават, че българският пазар ще става все по-лесно достъпен за чуждите изделия.

За да не се стигне до нежелани ефекти е необходимо съществено повишаване на качеството на произвежданата продукция. Това означава по-сериозно ориентиране към сферата на производството на стоки, заместващи вноса, както и форсиране на политиката за насърчаване на износа в рамките на глобалните тенденции за осъществяване на международна търговия.

За да се подобрят условията за бизнес в страната и сектора е необходимо да се предприемат мерки за подобряване в следните основни направления: икономически, социални, политически, законодателни, производствени и технологични, демографски.

Таблица 56. SWOT АНАЛИЗ - Силни и слаби страни, възможности за развитие и заплахи

Силни страни	Слаби страни
1. Като член на ЕС - пряк достъп до пазарите в страните членки – един от основните световни пазари. 2. Високо квалифицирани специалисти участващи в производствения процес. 3. Добри производствени традиции и опит. 4. Добро покритие на територията на цялата страна по отношение на съществуващите преработвателни предприятия. 5. Сравнително ниски разходи за труд. 6. Прилагане на съвременни технологии за производство. 7. Добро съотношение цена/ качество. 8. Конкурентни факторни условия – географско положение, фиксиран валутен курс, предсказуема и световно приета външнотърговска рамка и др. 9. Изцяло частна собственост при водещите производители/ износители. 10. Експортни субсидии при износ на някои стоки за трети страни 11. Добри търговски връзки с балканските страни, САЩ. 12. Развит туристически пазар в страната, даващ възможност за нарастване на продажбите. 13. Добре работеща браншова асоциация. 14. Възможност за ползване на европейските структурни фондове за подпомагане дейността на бизнеса. 15. Участие в специализирани международни изложения в страната и чужбина. 16. Членство в международни браншови организации.	1. Ниска конкурентоспособност, поради все още преобладаващо трудоемко и материалоемко производство; 2. Преобладаващ износ на стоки с ниска добавена стойност и непреработени селскостопански продукти; 3. Много ниско равнище на износа на преработени стоки. 4. Не особено добро покритие на територията на страната и разпределение на добивните предприятия. 5. Все по задълбочаваща се криза в развитието на животновъдството и недостиг на суровини за преработка. 6. Преобладаващ и значителен брой на малки фирми с евентуален годишен износ под значими икономически прагове; 7. Неадекватна система за надзор на пазара, за взаимно признаване на оценяване на съответствието и др.; 8. Обезпечаване на финансови ресурси. 9. Неадекватна практика на данъчната администрация, липса на диференцирана ставка на ДДС за хранителните стоки. 10. Ниска покупателна способност на голяма част от населението, пречеща за оползотворяване капацитета на фирмите и пречеща за разрастване на бизнеса. 11. Продължаваща нелоялна конкуренция от страна на фирми, работещи в сивия сектор. 12. Недостиг на добре работещи и в сътрудничество с бизнеса научни и обучаващи институти и организации и лаборатории. 13. Неадекватна практика и рамка на санитарно-ветеринарната администрация и официалния контрол. 14. Несъвършенства в нормативната уредба,

	засягаща пряко дейността на бизнеса. 15.Засилващи се икономически разходи вследствие необходимостта от въвеждане на все по-строги мерки за опазване на околната среда, здравето и безопасността на хората и благосъстоянието на животните. 16.Неадекватна система за оползотворяване на отпадъците от производството. 17.Неадекватна система за унищожаване на отпадъците от производството /екарисажи/. 18.Недоразвити маркетингови и експортни отдели на фирмите. 19.Недостатъчно своевременна и точна информация. 20.Недоразвита дистрибуторска мрежа, липса на общ логистичен център. 21.Недостатъчен мениджърски опит. 22.Недостатъчно ползване на софтуерни приложения, липса или лошо поддържана интернет страница.
Възможности за развитие	Заплахи
1. Увеличаване на износа на европейския и световния пазар; 2. Активно сътрудничество и коопериране с водещи световни фирми; 3. Преструктуриране и увеличаване на производството и износа на стоки с висока добавена стойност; 4. Нови пазари в бързо развиващите се страни. 5. Повишаване иновационната активност на фирмите. 6. Специализация и диверсификация 7. Въвеждане производството на нови продукти 8. Използване възможностите на международните хипермаркети за увеличаване на пазарния дял в страните от ЕС и трети страни.	1. Конкуренция от страна на други страни членки на българския пазар. 2. Конкуренция от страна на други износители на основни български пазари. 3. Недостатъчно развита и в лошо състояние транспортна и комуникационна инфраструктура; 4. Силна зависимост от вносни суровини, енергоресурси и съпътстващи материали. 5. Технологично изоставане и закъсняващо преструктуриране в някои производства; 6. Засилващ се недостиг от квалифицирана и неквалифицирана работна сила; 7. Трудово законодателство с ниска гъвкавост, което ограничава мобилността на работната ръка. 8. Изоставащо прилагане на европейското законодателство.

Раздел 8. МЯСТО НА СЕКТОР МЕСОПРЕРАБОТВАНЕ В ИКОНОМИКАТА НА ЕВРОПА

8.1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ОТРАСЪЛА

За сравнимост на информацията и по-голяма точност на изводите анализът на мястото на сектора в европейската икономика се извършва въз основа на стандартни класификации (международни, европейски и национални) на икономическите дейности и произвежданите продукти.

Дефинирането на отрасъла в настоящото приложение към секторния анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Месопреработване” е в съответствие с резултатите и изводите от „Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Република България” (макроанализ)³, за 2010 г. Секторът основно е определен като С10 – „Производство на хранителни продукти” съответно С10.1. „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия”⁴.

Продуктите, произвеждани в рамките на сектора „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия” обхващат както стоки, които могат директно да се използват за пряка консумация (със съответна обработка в домашни условия), така и стоки, които изискват допълнителна обработка или представляват изходни суровини, като например – месо, мазнини, субпродукти, вълна, кожи, и др.

Основният източник на информация за изчислителните таблици и графики е „Структурната бизнес статистика” на Евростат и собствени изчисления. В случай на използване на други източници, същите са посочени в текста.

8.1.1. РАЗДЕЛ И ГРУПИ СПОРЕД КЛАСИФИКАЦИЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ДЕЙНОСТИ

В отрасъла са включени предприятия, групирани според характеристиките на дейностите на единиците по отношение на произведените стоки и услуги; предназначението им; вложените суровини и материали, вида на производствения процес и технология на производство.

ТАБЛИЦА 8.1 Обхват на отрасъла (по общата класификация на икономическите дейности в Европейската общност – NACE Rev.2)

10.1. Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия
10.11. Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици
10.12. Производство и преработка на месо от домашни птици
10.13. Производство на месни продукти, без готови ястия

³ „Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Република България”, за 2010 г. цели да се ранжират перспективните за развитие икономически сектори, от гледна точка на икономическа рентабилност, очаквани промени в икономическата, екологичната, технологичната и т.н. среда. Анализът е извършен до втори знак на класификацията на икономическите дейности.

⁴ Според NACE Rev. 2 и съответстващата Национална класификация на икономическите дейности КИД-2008.

8.1.2. Продукти

Секторът обхваща производството на широка гама продукти – от продукти за битово потребление, до основни индустриални и производствени продукти за електрическата и електротехническата промишленост.

ПРОИЗВЕЖДАНИ ПРОДУКТИ, АГРЕГИРАНИ ПО ПРОДУКТОВИ ПОДКАТЕГОРИИ НА КЛАСИФИКАЦИЯТА НА ПРОДУКТИТЕ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (Prodprom)	
Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици	10.11
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, прясно или охладено	10.11.11
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, прясно или охладено - цели, половин или четвърт трупове	10.11.11.40
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, прясно или охладено - разфасовано или обезкостено (вкл. смляно)	10.11.11.90
Месо от животни от рода на свинете, прясно или охладено	10.11.12
Месо от животни от рода на свинете, прясно или охладено - цели или половин трупове (вкл. прясно месо, пакетирано със сол за временно съхранение)	10.11.12.30
Месо от животни от рода на свинете, прясно или охладено - бутове, плешки и разфасовки от тях, необезкостени (вкл. прясно месо, пакетирано със сол за временно съхранение)	10.11.12.50
Месо от животни от рода на свинете, прясно или охладено - друго (вкл. смляно или прясно месо, пакетирано със сол за временно съхранение)	10.11.12.90
Месо от животни от рода на овцете, прясно или охладено	10.11.13
Месо от животни от рода на овцете, прясно или охладено	10.11.13.00
Месо от животни от рода на козите, прясно или охладено	10.11.14
Месо от животни от рода на козите, прясно или охладено	10.11.14.00
Месо от животни от рода на конете, магаретата, мулетата или катърите, прясно или охладено	10.11.15
Месо от животни от рода на конете, магаретата, мулетата или катърите, прясно или охладено	10.11.15.00
Субпродукти, годни за консумация, от животни от рода на едрия рогат добитък, свинете, овцете, козите, конете, магаретата, мулетата или катърите, пресни или охладени	10.11.20
Субпродукти, годни за консумация, от животни от рода на едрия рогат добитък, свинете, овцете, козите, конете, магаретата, мулетата или катърите, пресни или охладени	10.11.20.00
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, замразено	10.11.31
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, замразено	10.11.31.00
Месо от животни от рода на свинете, замразено	10.11.32
Месо от животни от рода на свинете, замразено - цели или половин трупове	10.11.32.30
Месо от животни от рода на свинете, замразено - бутове, плешки и разфасовки от тях, необезкостени	10.11.32.50
Месо от животни от рода на свинете, замразено - друго	10.11.32.90
Месо от животни от рода на овцете, замразено	10.11.33
Месо от животни от рода на овцете, замразено	10.11.33.00
Месо от животни от рода на козите, замразено	10.11.34
Месо от животни от рода на козите, замразено	10.11.34.00
Месо от животни от рода на конете, магаретата, мулетата или катърите, замразено	10.11.35
Месо от животни от рода на конете, магаретата, мулетата или катърите, замразено	10.11.35.00
Месо и субпродукти, годни за консумация, от други животни, пресни, охладени или замразени	10.11.39
Субпродукти, годни за консумация, от животни от рода на едрия рогат добитък, свинете, овцете, козите, конете, магаретата, мулетата или катърите, замразени	10.11.39.10
Месо и субпродукти, годни за консумация, от животни, н.д. (без жабите), пресни, охладени или замразени	10.11.39.30
Вълна, непрана (серява), вкл. вълната, измита върху животното	10.11.41
Вълна, непрана (серява), нестригана, нещрайхгарна, нито камгарна, вкл. вълната, измита върху животното	10.11.41.00
Сурови кожи от едър рогат добитък, коне, магарета, мулета или катъри, цели	10.11.42
Сурови кожи от едър рогат добитък, коне, магарета, мулета или катъри, цели	10.11.42.00

Сурови кожи от едър рогат добитък, коне, магарета, мулета или катъри, други	10.11.43
Сурови кожи от едър рогат добитък, коне, магарета, мулета или катъри, други	10.11.43.00
Сурови кожи от овце и агнета	10.11.44
Сурови кожи от овце и агнета	10.11.44.00
Сурови кожи от кози и ярета	10.11.45
Сурови кожи от кози и ярета	10.11.45.00
Мазнини от животни от рода на едрия рогат добитък, овцете, козите и свинете	10.11.50
Сланина (без шарена сланина) и свинско сало, пресни, охладени, замразени, осолени или в саламура, сушени или пушени (без топени)	10.11.50.40
Свинска мас и други видове мазнини (вкл. костни) от свине, топени	10.11.50.60
Мазнини от животни от рода на едрия рогат добитък, овцете или козите, сурови или топени	10.11.50.70
Необработени животински отпадъци, негодни за консумация от човека	10.11.60
Черва, пикочни мехури и стомаси на животни, цели или на парчета, различни от тези на рибата	10.11.60.30
Други животински отпадъци, негодни за консумация от човека (без риба, черва, пикочни мехури и стомаси)	10.11.60.90
Производство и преработка на месо от домашни птици	10.12
Месо от домашни птици, прясно или охладено	10.12.10
Месо от пилета, петли и кокошки, прясно или охладено - неразфасовано	10.12.10.10
Месо от пуйки, прясно или охладено - неразфасовано	10.12.10.20
Месо от патици, гъски или токачки, прясно или охладено - неразфасовано	10.12.10.30
Тлъст черен дроб от гъски или патици, пресен или охладен	10.12.10.40
Месо от пилета, петли и кокошки, прясно или охладено - разфасовано (вкл. смляно)	10.12.10.50
Месо от пуйки, прясно или охладено - разфасовано (вкл. смляно)	10.12.10.60
Месо от патици, гъски или токачки, прясно или охладено - разфасовано (вкл. смляно)	10.12.10.70
Месо от домашни птици, замразено	10.12.20
Месо от пилета, петли и кокошки, замразено - неразфасовано	10.12.20.13
Месо от пуйки, замразено - неразфасовано	10.12.20.15
Месо от патици, гъски или токачки, замразено - неразфасовано	10.12.20.17
Месо от пилета, петли и кокошки, замразено - разфасовано (вкл. смляно)	10.12.20.53
Месо от пуйки, замразено - разфасовано (вкл. смляно)	10.12.20.55
Месо от патици, гъски или токачки, замразено - разфасовано (вкл. смляно)	10.12.20.57
Черен дроб от домашни птици, замразен	10.12.20.80
Мазнини от птици	10.12.30
Мазнини от птици	10.12.30.00
Субпродукти (без черния дроб), годни за консумация, от домашни птици	10.12.40
Субпродукти, годни за консумация (без тлъст черен дроб), от домашни птици, пресни или охладени	10.12.40.20
Субпродукти, годни за консумация, от домашни птици (без черен дроб), замразени	10.12.40.50
Кожи и други части от птици, покрити с пера	10.12.50
Кожи и други части от птици, покрити с пера или пух и изделия от тях (без необработени или само почистени, дезинфекцирани или обработени с цел да се консервират) и от стволовете на перата, обработени	10.12.50.00
Производство на месни продукти, без готови ястия	10.13
Месо от животни от рода на свинете, осолено или в саламура, сушено или пушено	10.13.11
Месо от животни от рода на свинете - бутове, плешки и техните разфасовки, необезкостени, осолени или в саламура, сушени или пушени	10.13.11.20
Месо от животни от рода на свинете - гърди (шарено месо) и разфасовки от тях, осолени или в саламура, сушени или пушени	10.13.11.50
Месо от животни от рода на свинете - друго - осолено или в саламура, сушено или пушено	10.13.11.80
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, осолено или в саламура, сушено или пушено	10.13.12
Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, осолено или в саламура, сушено или пушено	10.13.12.00
Месо от птици и други животни, субпродукти, годни за консумация, осолени или в саламура, сушени или пушени; брашно и прахове, годни за консумация, от месо или субпродукти	10.13.13
Месо от птици и други животни, субпродукти, годни за консумация, осолени или в саламура, сушени или пушени; брашно и прахове, годни за консумация, от месо или субпродукти	10.13.13.00

Колбаси и подобни продукти от месо, субпродукти или кръв	10.13.14
Колбаси и подобни продукти от черен дроб, без готови ястия	10.13.14.30
Колбаси и подобни продукти от месо, субпродукти или кръв, без колбаси от черен дроб и готови ястия	10.13.14.60
Други приготвени храни и консерви от месо, субпродукти или кръв, без готови месни ястия	10.13.15
Приготвени храни и консерви от гъши и патешки черен дроб, без колбаси и готови ястия	10.13.15.05
Приготвени храни и консерви от черен дроб, различен от гъшия и патешкия, без колбаси и готови ястия	10.13.15.15
Приготвени храни и консерви от месо или субпродукти (без черен дроб) от пуйки, без колбаси и готови ястия	10.13.15.25
Приготвени храни и консерви от месо от други домашни птици, без колбаси, продукти от черен дроб и готови ястия	10.13.15.35
Приготвени храни и консерви от месо от свине - бутове и разфасовки от тях, без готови ястия	10.13.15.45
Приготвени храни и консерви от месо от свине - плешки и разфасовки от тях, без готови ястия	10.13.15.55
Приготвени храни и консерви от месо, субпродукти и смеси от домашни свине, съдържащи тегловно < 40% месо или субпродукти и мазнини от всякакъв вид и произход, без колбаси, хомогенизирани храни, продукти от черен дроб и готови ястия	10.13.15.65
Други приготвени храни и консерви от месо, субпродукти и смеси от свине, без колбаси, хомогенизирани храни, продукти от черен дроб и готови ястия	10.13.15.75
Приготвени храни и консерви от месо или субпродукти от животни от рода на едрия рогат добитък, без колбаси, хомогенизирани храни, продукти от черен дроб и готови ястия	10.13.15.85
Приготвени храни и консерви от месо или субпродукти от други животни, вкл. храни, приготвени от животинска кръв (без колбаси, хомогенизирани храни, продукти от черен дроб и готови ястия)	10.13.15.95
Брашно, вкл. костното, прахове и агломерати под формата на гранули, негодни за консумация от човека, от месо или субпродукти; пръжки	10.13.16
Брашно, вкл. костното, прахове и агломерати под формата на гранули, негодни за консумация от човека, от месо или субпродукти; пръжки	10.13.16.00
Готвене и други услуги по преработване на месни продукти	10.13.91
Готвене и други услуги по преработване на месни продукти	10.13.91.00

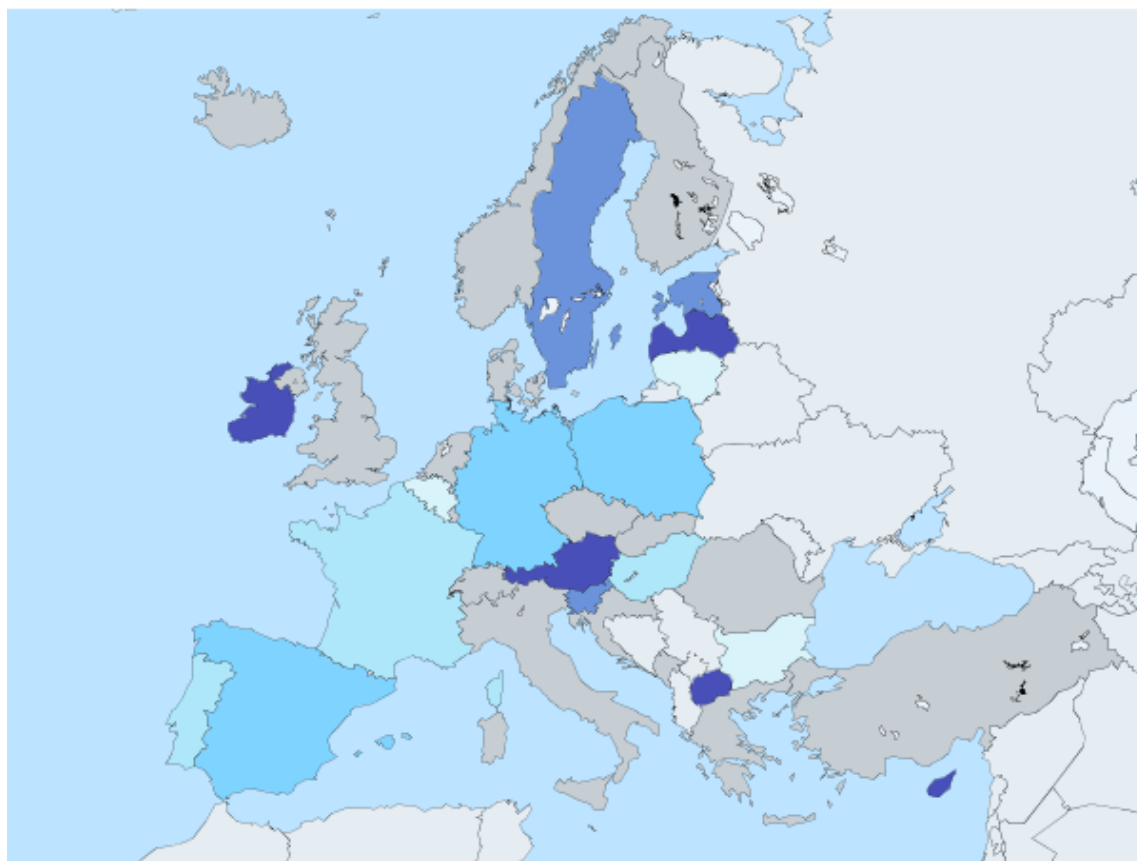
8.2. СЕКТОРЕН ПРОФИЛ

В ЕС през 2009 г. са били действащи 36 712 предприятия в сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия“. Те представляват 1.80% от предприятията в индустрията, или 14.91% от предприятията в хранителната промишленост. От всички заети в сектора над 700 хил. души, 91.2% са наети. В сектора е генерирана над 29 300 млн. евро добавена стойност от продажбата на продукция за 173 000 млн. евро. (3% от оборота в преработващата промишленост).

таблица 8.2 Структурен профил на сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия“ – подраздел С10.1 по NACE Rev. 2 Източник: Евростат, собствени изчисления.

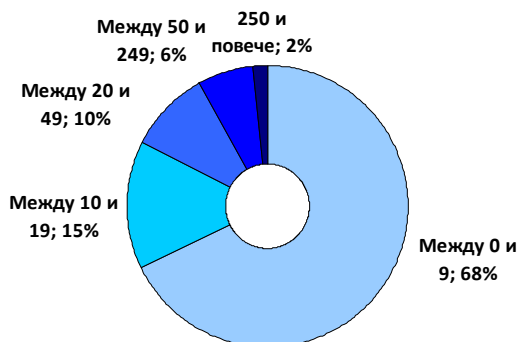
	Предпри- ятия, хил.бр.	Оборот, млрд. евро	Доб.ст-ст, млрд. евро	Заети лица, хил.	Дял в отрасъла, %	
					Добавена стойност	Заети лица
10.1. Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия	36.7	184.5	29.3	739.2	100.0	100.0
10.11. Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици	10.1	79.9	9.5	238.2	32.4%	32.2%
10.12. Производство и преработка на месо от домашни птици	1.8	28.9	4.1	119.5	14.0%	16.2%
10.13. Производство на месни продукти, без готови ястия	24.8	75.7	15.7	381.5	53.6%	51.6%

ФИГУРА 8.1 Дял на ДОБАВЕНАТА СТОЙНОСТ В ПРОИЗВЕДЕНАТА ПРОДУКЦИЯ ЗА ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ И НАПИТКИ, %

При по-близък поглед се вижда, че от гледна точка на групирането по икономически дейности (NACE Rev. 2) с най-голяма активност се отличава производството на месни продукти, който дава добавена стойност от 15.7 млрд. евро, или 53.6% от добавената стойност в сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия”. На следващите две места в съотношение над 2 към 1 са секторите производството и преработка на месо и съответно производството и преработка на месо от домашни птици с принос 9.5 млн.евро (32.4% от добавената стойност) и 4.1 млрд.евро (14%). От гледна точка на заетите лица, съотношенията са аналогични.

ФИГУРА 8.2 СТРУКТУРА НА СЕКТОРА СПОРЕД РАЗМЕРА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА, %

Структурната характеристика на сектора според размера на действащите предприятия съответства на общата структура на промишлеността – над 98% от предприятията в сектора са

малки и средни. От действащите през 2009 г. почти 37 хил. предприятия в сектор „производство и преработка на месо; производство на месни продукти”, доминиращ е броя на микропредприятията с 0 до 9 заети – 68%. Предприятията с 250 и повече заети имат едва 2-процентен дял от общата сума на предприятията.

ТАБЛИЦА 8.3 **ВОДЕЩИ СТРАНИ ПО ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ И ЗАЕТИ В СЕКТОРА. Източник: Евростат, собствени изчисления.**

	Най-висока добавена стойност			Най-голям брой заети лица*		
	Страна	Млр.евро	% от ЕС-27	Страна	Хил.души	% от ЕС-27
1	Германия	6.2	21.2	Германия	165.9	22.4
2	Франция	5.6	19.0	Полша	121.3	16.4
3	Испания	3.4	12.1	Испания	83.9	11.4
4	Великобритания	3.1	10.5	Великобритания	72.4	9.8
5	Италия	2.3	7.8	Италия	58.6	7.9

* За 2009 г. и 2008 г. няма данни за заетите лица във Франция. Поради тази причина в страните с най-голяма заетост в сектора е включена Полша.

По отношение на страните-членки, секторът е доминиран от Германия, която през 2009 г. допринася за една пета (21.2%) от добавената стойност и съответно за 22.4% от заетите в сектора или 166 хил.души. С най-неблагоприятни показатели по отношение на производителността от водещите страни се отличава Полша – заетите лица са 16.4% от всички заети в сектора, но произведената добавена стойност е едва 3.8%. Тази стойност е два пъти по-малка в сравнение с произведената добавена стойност от Италия, заемаща пето място в класацията на страните с най-висока добавена стойност в сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти”.

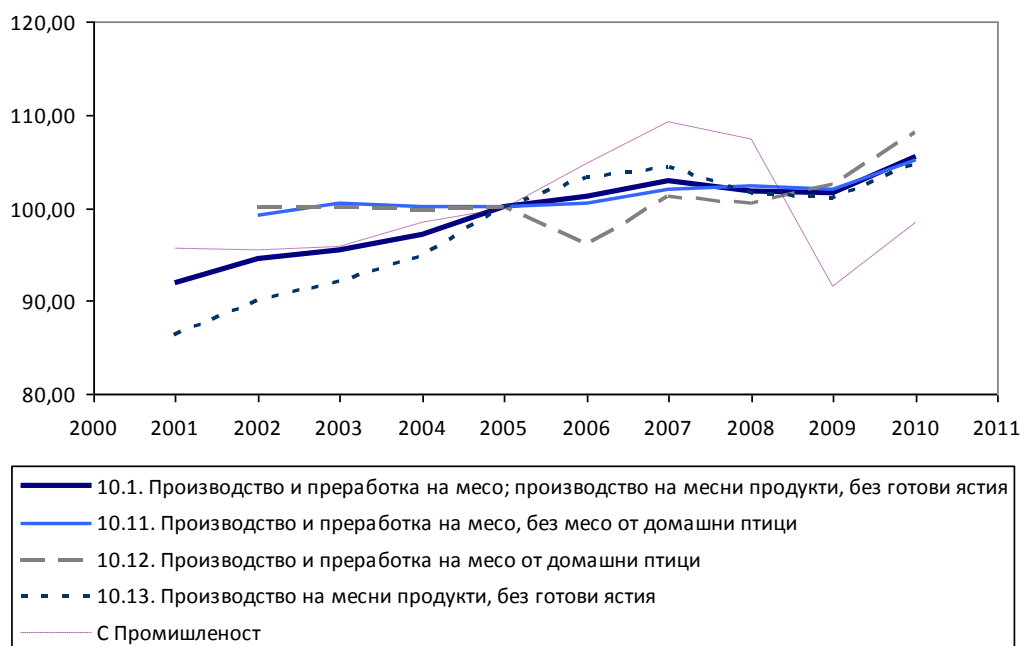
ТАБЛИЦА 8.4 **ВОДЕЩИ СТРАНИ ПО СТЕПЕН НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ. Източник: Евростат, собствени изчисления.**

	Страна	Дял на добавената стойност в производството на храни, %	Дял на добавената стойност в промишлеността, %
1	Германия	3.9	0.44
2	Франция	3.5	0.40
3	Испания	2.2	0.25
4	Великобритания	1.9	0.22
5	Италия	1.4	0.16

Секторът „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти” е с най-голям дял в добавената стойност на промишлеността в Германия (0.44%), близко следвана от Франция(0.40) и съответно това са най-специализираните страни. На следващите места с почти два пъти по-малък дял са Испания и Великобритания.

Индексът на промишлено производство на сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти” не следва общата тенденция на значителни флуктуации – ръстове и спадове – на индекса на промишлено производство в промишлеността. За последния петгодишен период (2005-2010 г.) промишленото производство и преработка на месо нараства средногодишно с 2.6%, при съответен показател за промишлеността от 2.3%. С най-добри показатели се отличава подсектор „Производство на месни продукти, без готови ястия”, който нараства с 3% средногодишно, а най-незадоволителни са показателите на подсектор „Производство и преработка на месо от домашни птици”, който увеличава произведената продукция с 1.6% средногодишно.

ФИГУРА 8.3 Индекси на промишленото производство на сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти” и подсекторите до четвърти знак (2005=100)

Секторът отбелязва коефициент на инвестиционна активност (съотношение на инвестициите към добавената стойност) от 17.74%, който е по-малък от този на производството на хранителни продукти (сектор С10) 19%. Единствено подсектор „Производство и преработка на месо от домашни птици” отбелязва по-голяма инвестиционна активност от 20.26%⁵. Интензитетът на инвестиции на един нает в сектора е постоянен (5.28), но по-малък от общия за преработващата промишленост (8.11) или за производството на хранителни продукти (7.1).

ТАБЛИЦА 8.5 „Производство и преработка на месо, производство на месни продукти” – разходи, производителност и ефективност, ЕС-27, 2009 г.

	Милиони евро			Хиляди евро на човек	
	Разходи за персонала	Закупени стоки и услуги	Инвестиции *	Производителност (Доб. ст-ст на един зает)	Разходи за персонал
10.1. Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия	20 250	155 486	4 326	30	23.1
10.11. Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици	7, 064	70 757	1 533	26	23.9
10.12. Производство и преработка на месо от домашни птици	3 124	24 787	569	27	20.8
10.13. Производство на месни продукти, без готови ястия	10 062	59 942	2 224	35	23.5

* Данните за инвестициите са за 2008 г.

Производителността в сектора (30 хил.евро на зает) е по-малка от тази в промишлеността (46 хил. евро на зает) или в преработката на хранителни продукти (38 хил.евро на зает).

Секторът е ресурсоемък, но със сравнително малък дял на разходите за персонал в общите разходи за производство – 13.02%, с най-малък дял на разходите за персонал се отличава подсектор „Производство и преработка на месо” – 9.98%, а най-разходооемък по отношение на

⁵ Сравними данни за 2008 г.

персонала е подсектор „Производство на месни продукти“ – 16.79%. За сравнение разходите за персонал в производството на хранителни продукти са 15.3%. Сравнително умерените разходи за персонал в сектора – 23.1 хил.евро на зает са по-малки от средните нива в промишлеността – 34.5 хил.евро на един зает или производството на хранителни продукти – 25.4 хил.евро на един зает. Най-високи са разходите за персонал на един зает в подсектора по производство и преработка на месо – 23.9 хил.евро. Комбинирането на двата показателя дава коригираната през заплащането производителност от 131.81%, която е съизмерима със средната за промишлеността 132.13%.

Сред страните-членки с най-високи разходи на един зает се отличава Норвегия – 48.1 хил.евро, следвана от Белгия – 39.6 хил. евро и Холандия – 39.2 хил.евро.

Раздел 9. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Юлиан Маринов Нарлев, дисертация на тема: “Предприемаческо управление – вътрешно предприемачество” в малките и средни фирми (на примера на месната индустрия на р. България), Икономически Университет, Варна, 2010 г.
2. Мария Сашкова Воденичарова, дисертация на тема: „Усъвършенстване на логистичните процеси в месопереработвателните организации”, УНСС, София 2010 г.
3. Ст. н. с. д-р Виолина ХАДЖИЕВА, Институт по аграрна икономика, София - „Структурни промени в животновъдството”, в. Икономически живот, 2008 г.
4. Авторски колектив - „Внедряване на европейските стандарти за качество и безопасност на храните в България” - икономически и социални ефекти - СУ „Св. Климент Охридски”, Стопански факултет, София 2008 г. - издание на български и английски език.
5. Н. Маламова. Конкурентни възможности на българската месна индустрия на европейския пазар – Хранително-вкусова промишленост, 2010/3, стр. 24-28.
6. Н. Маламова. Месодобивния и месопереработвателен сектор в първата година на интеграция на европейския пазар - Хранителната индустрия в първата година на интеграция в европейския пазар, ИАИ , 2009, стр.16-27.
7. Н. Маламова. Условия за развитие на българската месна индустрия след присъединяването към ЕС-2/2009, Икономика и управление, ЮЗУ, стр.25-34.
8. Bulgarian Food Industry in the Pre - Accession Period: Trends and Challenges- In:Changes in the food sector after the Enlargement of the EU. Institute of Agricultural and food economics National Research Institute Warsaw, 2007, p.146-158. Co-authors: Tz.Kovacheva, I. Petrova, Pl. Yovchevska
9. Н. Маламова. Очаквани ефекти от прилагането на ОСП на ЕС върху развитието на сектор месодобив и месопереработка - Икономика и управление на селското стопанство, бр.2, 2007, стр.17-24

[1] Закон за народната просвета (ЗНП), обн. ДВ бр. 86 от 18.10.1991 г., последно изм. и доп. Бр. 40 от 14.05.2004 г.

[2] Правилник за прилагане на ЗНП, обн., ДВ, бр. 9 от 11.11.2003 г.

[3] Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО), обн. ДВ, бр.68 от 30.07.1999 г., посл.изм. бр. 120 от 29.12.2002 г., посл. доп. бр. 29 от 31.03.2003 г.

[4] Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСОМУП), обн. ДВ, бр. 67 от 27.07.1999г., посл. изм. и доп. бр. 40 от 14.05.2004 г.

[5] Национална стратегия за продължаващото професионално обучение за периода 2005-2010 г., приета с от МС през 2004 г.

[6] Национална стратегия за въвеждане на информационните и комуникационните технологии във българските училища, приета с Решение на Народното събрание, ДВ., бр.21 от 2005г.

[7] Стратегия за борба с бедността и социалната изолация, приета с решение на МС през 2003 г.

[8] Национален план за борба с бедността и социалната интеграция през 2005-2006 г., приет от МС, 10.03.2005 г.

- [9] Проект на оперативна програма за "Развитие на човешките ресурси" - част от Националния план за икономическо развитие за периода 2007-2013 г.
- [10] Доклад на СБ на тема "Средното образование през 21 век: Нова насока, предизвикателства и приоритети", представен на семинар на "Реформа в средното образование", организиран от МОНИ Световната банка, м. януари 2005 г.
- [11] Закон за висшето образование, обн., ДВ бр. 48 от 04.06.2004 г.
- [12] Наредба за държавните изисквания към основните документи, издавани от висшите училища и Европейско дипломно приложение, обн., ДВ бр. 75 от 12.08.2004 г.
- [13] Наредба за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища, обн., ДВ, бр. 89 от 30.09.2004 г.
- [14] Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища, обн., ДВ бр. 99 от 02.11.2004 г.
- [15] Закон за държавния бюджет на Р. България за 2005 г., обн., ДВ, бр. 115 от 30.12.2004 г.
- [16] EUROSTAT.
- [17] Закон за насърчаване на заетостта, обн., ДВ, бр. 112 от 29.12.2001 г.
- [18] Национален план за действие по заетостта (приет с РМС № 91 от 14 февруари 2005 г.)
- [19] Закон за закрила при безработица и насърчаване на заетостта, обн., ДВ, бр. 120 от 16.12.1997, отм., ДВ, бр. 67 от 29.07.2003.
- [20] Национална стратегия за продължаващото професионално обучение за 2005-2010 г., приета с Решение на МС № 38.1 от 14.10.2004 г.
- [21] Higher Education in Bulgaria: A Review for the Ministry of Education and Science, Bahram Bekhradnia, Director, Higher Education Policy Institute, Oxford, UK, 2004 (http://www.minedu.government.bg/novini_new/doklad.rar)
- [22] Национален доклад на Р. България по Меморандума за учене през целия живот, София, 2003 г.
- [23] Рамкови изисквания за разработване на държавни образователни изисквания по професии, НАПОО
- [24] Анализи за състоянието на обучението, провеждано от професионалните гимназии, МОН, 2003 г.
- [25] "Продължаващото професионално обучение в контекста на ученето през целия живот в България" - доклад от партньорско посещение на Европейската фондация за обучение, 2004 г.
- [26] Наредба № 5 от 14.05.2002 г. за нормите за задължителна преподавателска работа и нормативите за численост на персонала в системата на народната просвета (ДВ, бр. 83 от 24.09.2004 г.)
- [27] , редактор, Висше образование 2001, т. II, изд. на МОН, София, 2001
- [28] Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления (обн., ДВ, бр. 64 от 02.07.2002 г.)
- [29] Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени "бакалавър", "магистър" и "специалист", обн., ДВ, бр. 76 от 6.08.2002 г.
- [30] Резолюция на Съвета на ЕС – съвместни изводи на Съвета и представителите на правителствата на държавите членки за общи европейски принципи за идентифициране и валидиране на неформалното и информалното учене, Брюксел, май 2004 г. Проф. Д. Димитров
- [31] Списък на професиите за професионално образование и обучение.

[32] Рамкови програми А за начално професионално обучение с придобиване на първа степен на професионална квалификация.

[33] Рамкови програми Д за обучение по част от професия.

[34] Рамкови изисквания за разработване на ДОИ за придобиване на квалификация по професии.

[35] Правила за разработване на ДОИ.

[36] Методически указания за разработване на ДОИ.

[37] Наредби на МОН, публикувани в ДВ с утвърдени ДОИ по 33 професии.

Годишен доклад за дейността на НАПОО през 2010 година

Раздел 10. СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ И ФИГУРИТЕ

Фигура 1. Размер на БВП за периода 1996 – 2008 г. (млрд.).....	10
Фигура 2. БДС по икономически сектори за периода 1996 – 2008 г., %.....	11
Фигура 3. Инфлация, %	11
Таблица 1. Структура на хранителната верига в ЕС през 2008 г.....	14
Таблица 2. Някои основни данни за сектор храни и напитки в световен мащаб. (Данните са за 2009 г.)	14
Таблица 3. Заети и наети по трудов договор в ХВП /броя лица/	15
Таблица 4. Брой на предприятията и заетите в месния сектор в ЕС през 2007 г.	16
Таблица 5. Брой фирми в сектор месо и брой заети лица в сектора през 2008 г. и 2009 г.	18
Таблица 6. Месо и месни продукти.....	19
Таблица 7. Данни за световния пазар на месо.....	20
Таблица 8. ПРОИЗВОДСТВО НА МЕСО – ПРОМИШЛЕН ДОБИВ И В ЖИВОТНОВЪДНИТЕ СТОПАНСТВА /В ТОНОВЕ КЛАНИЧНО ТЕГЛО/.....	22
Таблица 9. ПРОМИШЛЕНО ПРОИЗВОДСТВО НА ЧЕРВЕНО МЕСО ПРЕЗ 2009 Г. ПО РАЙОНИ НА ПЛАНИРАНЕ (NUTS2).....	22
Таблица 10. ПРОМИШЛЕНО ПРОИЗВОДСТВО НА БЯЛО МЕСО ПРЕЗ 2009 Г. ПО РАЙОНИ НА ПЛАНИРАНЕ (NUTS2)**	23
Таблица 11. ПРОИЗВОДСТВО НА МЕСНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2004 – 2009 Г. /В ТОНОВЕ/.....	23
Таблица 12. 13-те най-големи вериги магазини за продажби на дребно в Европа през 2007 г.	25
Таблица 13. Търговия на ЕС с месо и живи животни през 2007 г. и 2008 г.	27
Таблица 14. Търговия на ЕС с птиче месо с трети страни /в тонове/	28
Таблица 15. ИЗНОС НА ЖИВИ ЖИВОТНИ, МЕСО И МЕСНИ ПРОДУКТИ ОТ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2009 Г. /В КОЛИЧЕСТВО И СТОЙНОСТ/.....	28
Таблица 16. ВНОС НА ЖИВИ ЖИВОТНИ, МЕСО И МЕСНИ ПРОДУКТИ ОТ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2009 Г. /В КОЛИЧЕСТВО И СТОЙНОСТ/.....	29
Таблица 17. ИЗНОС НА МЕСО И МЕСНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2004 -2009 Г. /В ТОНОВЕ/.....	30
Таблица 18. Износ на живи животни и месо за периода за периода 2006 - 2010 г. в стойност /лева/.....	30
Таблица 19. ВНОС НА МЕСО И МЕСНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2004 -2009 Г. /В ТОНОВЕ/32	32
Таблица 20. Внос на живи животни и месо за периода 2006 - 2010 г. в стойност /лева/.....	32
Таблица 21. ГОДИШНО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА МЕСО И МЕСНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ СРЕДНО НА ЧОВЕК В ДОМАКИНСТВОТА /В КГ/*.....	32
Таблица 22. Най-големите европейски месопреработвателни компании.....	34
Таблица 23. Концентрация в немската индустрия за клане на свине.....	36
Таблица 24. Класация на първите 15 по големина кланици във Франция	36
Таблица 25. 10-те най-големи компании с кланици за птиче месо в Европа	37
Таблица 26. водещи предприятия в сектор селско стопанство – животновъдство по приходи от продажби и заети лица.....	37
Таблица 27. водещи предприятия в хранителната индустрия – месопреработка по приходи от продажби и заети лица.....	38
Таблица 28. Регистрирани предприятия в БАБХ - сектор месо.....	38
Таблица 29. Предприятията в сектор месна индустрия по степен на развитие през 2009 г.	39
Таблица 30. Водещи предприятия в сектора по ефективност на използване на персонала.....	40
през 2008 - 2009 г. /хил. лева на зает/.....	40
Таблица 31. Водещи предприятия в сектора по брой заети лица за периода 2007-2009 г.....	40
Таблица 32. Водещи предприятия по приходи от продажби през периода 2007 - 2009 г. /в хил. лева/.....	41
Таблица 33. Темп на изменение на приходите от продажби през 2008 - 2009 г. /в %/	42
Таблица 34. Дял на ДМА в сектор месо в преработващата промишленост за периода 2004 - 2008 г. /в %/.....	42
Таблица 35. Производство на месни продукти в България за периода 2004 – 2009 г. /в тонове/.....	43
Таблица 36. Продажби на месо и месни продукти за периода 2007-2009 г. /стойност в лева/.....	43
фигура 4. Население по години на преброяванията за периода 1900 - 2011 година.....	47
Таблица 37. Население по области и възрастови групи към 01.02.2011 г.	47
Таблица 38. Икономически активно население и заети в селските и градски райони	49
фигура 5. Липса на специално лице или екип по безопасност на храните в предприятията от месната индустрия, % предприятия.....	53

фигура 6. Липса на програми за обучение на персонала за безопасност на храните в предприятията от месната индустрия, % предприятия	53
Таблица 39. Средна възраст на персонала в предприятията от месната индустрия	54
фигура 7. Динамика на производителността на труда и работната заплата в сектор месодобив и месопреработка, 2001=100	54
Таблица 40. Държавно образователно изискване за придобиване на квалификация по професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост"	59
Таблица 41. Специалности, включени в професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост"	59
Таблица 42. Съдържание на обучението	60
Таблица 43. Специалности и степен на професионална квалификация	67
Таблица 44. Професионални гимназии	67
Таблица 45. Центрове за професионално обучение /ЦПО/	67
Таблица 46. Развитие и прогноза на средните референтни цени на свинско месо в ЕС за периода 2004-2011 г. /в евро за 100 кг кланично тегло/	79
Таблица 47. СРЕДНИ ЦЕНИ И КУПЕНИ КОЛИЧЕСТВА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ СРЕДНО НА ДОМАКИНСТВО	81
Таблица 48. ИНОВАЦИИТЕ В БЪЛГАРИЯ	88
Таблица 49. Производителност на труда в добавена стойност на един зает, в лева	105
Таблица 50. Индекси на продажбите на дребно по съпоставими цени	106
Таблица 51. Животински отпадъци от приготвяне на храни и продукти през периода 2007-2009 г. /в тонове/122	
Фигура 8. Тенденции в нивата на заетост в сектора на услугите до 2015 г., ЕС - 25	138
Фигура 9. Минала и бъдеща структура на работните места по ниво на образование, ЕС-25	139
Фигура 10. Прогнозирани нива на заетост през 2020 г. по широки категории професии и ниво на образование, ЕС-25	140
Фигура 11. Създаване на нови работни места между 2006 и 2020 г. по широки категории професии, ЕС-25	141
Таблица 52. Профил на обхвата (%), разпределението на членовете по сектори, подсектори, съгласно КИД 2008	156
Фигура 12. Разпределение на членовете по сектори, подсектори, съгласно КИД 2008	157
Фигура 13. Карта на териториалното позициониране на фирмите по региони	157
Таблица 53. СПИСЪК НА ДЛЪЖНОСТИТЕ В НАЦИОНАЛНАТА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ПРОФЕСИИТЕ И ДЛЪЖНОСТИТЕ	158
Таблица 54. Индекси на цени на производител на вътрешния пазар /по месеци/	169
Производство на хранителни продукти /2005 г. = 100/	169
Фигура 14. Самооценка на предприятията от месната индустрия за слабите им страни в сравнение с конкурентите на европейския пазар	174
Таблица 55. Прогноза за търговския баланс с месо на ЕС за периода 2009-2020 г. /в хил. тонове кланично тегло/	177
Таблица 56. SWOT АНАЛИЗ - Силни и слаби страни, възможности за развитие и заплахи	184
таблица 8.1 Обхват на отрасъла (по общата класификация на икономическите дейности в Европейската общност – NACE Rev.2)	186
таблица 8.2 Структурен профил на сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти, без готови ястия” – подраздел С10.1 по NACE Rev. 2	189
фигура 8.1 Дял на добавената стойност в произведената продукция за хранителни продукти и напитки, %	190
фигура 8.2 Структура на сектора според размера на предприятията, %	190
таблица 8.3 Водещи страни по добавена стойност и заети в сектора	191
таблица 8.4 Водещи страни по степен на специализация	191
фигура 8.3 Индекси на промишленото производство на сектор „Производство и преработка на месо; производство на месни продукти” и подсекторите до четвърти знак (2005=100)	191
таблица 8.5 „Производство и преработка на месо, производство на месни продукти” – разходи, производителност и ефективност, ЕС-27, 2009 г.	192
РЕГИСТРИРАНИ ТЪРГОВСКИ МАРКИ ПО ГРУПИ ПРЕДПРИЯТИЯ	230

Раздел 11. ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

*Автор: ст.н.с. д-р Нона Маламова, Институт по аграрна икономика

NACE_R1	Производство , преработка и консервиране на месо и месни продукти								
	Период	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Индикатори									
Разходи за персонала; млн евро		14,0	14,3	16,1	19,7	20,6	25,3	27,7	35,0
Надници и заплати,млн евро		10,2	10,5	12,1	14,6	15,3	19,3	22,1	28,2
Брой заети лица		20,907	15,535	12,912	14,427	14,757	16,219	16,685	17,222
Брой наети лица		11,397	11,231	12,118	13,654	14,043	15,694	16,359	16,937
Брой наети на непълно работно време		281	316	314	350	358	855	610	417
Брой наети лица, еквивалентни на пълна заетост единици		11.256,0	11.073,0	11,941	13,448	13,825	15,265	16,064	16,731
Брой часове, изработени от наетите лица		19.861.108	19.619.668	21.257.331	23.506.365	24.306.695	26.922.710	28.176.552	29.345.033
Брутна добавена стойност на един зает, хиляди евро		:	1,8	2,3	3,0	3,8	4,4	:	5,9
Брутна добавена стойност на един нает, хиляди евро		:	2,5	2,4	3,1	3,9	4,5	:	6,0
Дял на разходите за персонал от продукцията (%)		:	5,5	5,3	5,9	5,0	4,8	:	4,9
Средни разходи за персонал (разходи за персонал на един зает), хиляди евро)		:	1,3	1,3	1,4	1,5	1,6	:	2,1
Дял на наетите от заетите лица, %		:	72,3	93,9	94,6	95,2	96,8	:	98,3
Дял на социалните разходи от разходите за персонал,%		:	26,4	25,1	26,0	25,6	23,7	:	19,5
Дял на заетите в сектора от заетите общо в индустрията, %		:	2,6	2,1	2,3	2,3	2,5	:	2,6
Инвестиции на един зает, хиляди евро		:	1,5	2,6	3,0	3,4	3,3	:	4,6

Eurostat, SBS

Приложение 2

СРЕДЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПО ПОДСЕКТОРИ, РЕГИОНИ И ПРОФ. ГРУПА

Сектор Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици - Код 1011

Област	Президент, законодатели, висши служители и ръководители	Аналитични специалисти	Техници и други приложни специалисти	Административен персонал	Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	Професии, неизискващи специална квалификация	Без професионална група
2009 г.										
Благоевград				389,12	346,06		439,28	368,65	316,10	260,00
Бургас					321,98		412,72	330,60	314,19	226,98
Варна	1 087,41	576,22	459,28	317,56	246,70		318,86	344,23	281,52	260,00
Велико Търново	824,57	530,26	531,39	373,88	343,92	324,70	321,51	349,25	271,26	260,00
Видин			466,97	328,00	341,03		359,46		271,50	260,00
Враца			539,43	279,51	246,39		255,87	401,50	283,65	260,00
Габрово					235,43		347,00		300,99	260,00
Добрич		543,75			348,86		386,26	390,94	274,36	268,00
Кърджали	757,76		400,81	351,62	317,68		341,89	355,20	287,59	260,00
Кюстендил		226,78		368,45	319,44		393,66	415,50	161,95	256,91
Ловеч	801,17	494,28		246,00	289,44		309,07	311,94	287,62	260,00
Монтана	731,00		453,63	333,90			324,97		107,05	260,00
Пазарджик	1 093,08	636,40	470,24	362,86	335,73		333,38	359,89	293,62	260,00
Перник	1 500,00		486,93	359,71	350,72		375,15	398,16	344,14	
Плевен	867,43		364,94	354,69	342,85		332,06	363,27	292,17	271,07
Пловдив	808,15	700,98	500,09	337,00	338,48	297,44	327,02	398,42	293,72	453,33
Разград	974,34		223,29	415,48					81,73	
Русе	1 761,11	1 580,15	792,22	466,88	483,41		645,27	340,13	406,74	260,00
Силистра	696,38	624,02	406,86	301,90	266,77		344,34	376,61	292,61	260,00
Сливен	784,00	448,00	446,54	315,14	303,34	308,39	311,53	350,59	256,29	260,00
Смолян										260,00
София-град	827,13	698,41	436,79	320,96	323,21		349,03	434,82	312,80	355,38
София-област	888,89	599,98	454,60	397,03	285,95		313,12	263,15	217,07	260,00
Стара Загора	739,77	520,98	356,03	280,95	274,47		360,92	360,34	270,48	373,33
Търговище	658,40	511,40	404,91	338,30	309,00	316,42	321,16	299,45	248,53	260,00
Хасково	731,00		443,08	252,89	266,24		334,80	280,86	266,62	260,00
Шумен	769,76		542,96	379,22	231,75		330,98	365,00	290,46	260,00

Ямбол	1 250,00	577,80	452,02	334,47	314,49		310,54	361,78	276,01	260,00
2008 г										
Благоевград				300,31	261,89		312,70	291,31	252,86	240,00
Бургас	620,00			259,00	244,79		219,20	264,12	316,66	227,14
Варна	713,13	479,31	365,96	266,19	230,60	118,21	288,36	267,15	238,91	240,00
Велико Търново	666,27	413,74	411,75	269,64	232,73	321,84	263,58	297,46	193,28	188,00
Видин			270,00	295,00	251,36		270,83		186,57	240,00
Враца			498,18	232,70	254,92		269,15	318,48	293,52	240,00
Габрово					250,49		274,00		255,01	240,00
Добрич		516,56	398,30	78,00	234,19		292,67	295,50	236,86	240,00
Кърджали				260,00	263,73		273,64	252,15	250,74	240,00
Кюстендил		311,40		373,20	246,32		391,79	435,90	260,62	380,00
Ловеч	577,00	342,72		260,89	244,24		300,48	289,00	238,45	240,00
Монтана	577,00		356,30	301,91	250,49		326,76	319,93	229,48	240,00
Пазарджик	970,17	563,32	447,16	255,83	260,42		295,08	315,54	233,19	240,00
Перник	900,00		382,67	279,08	268,40		264,89	307,04	310,57	
Плевен	678,00		310,05	278,36	269,25		268,79	276,79	218,66	246,67
Пловдив	716,10	517,19	417,96	300,97	294,01	265,21	294,12	320,01	257,28	240,00
Разград	1 019,27		619,78	350,61			334,43	439,45	308,79	
Русе	1 469,50	1 591,02	796,82	400,36	351,25		562,98	309,21	322,77	292,00
Силистра	632,56	591,05	434,52	220,43	255,43	244,00	257,82	312,54	237,50	240,00
Сливен	506,87	338,21	327,79	290,11	218,12	269,12	243,42	292,14	199,22	240,00
Смолян										240,00
София-град	719,59	588,52	486,04	291,32	278,09	209,50	351,90	412,50	312,85	277,33
София-област	505,83	518,70	352,70	301,78	207,46		255,22	307,21	229,21	240,00
Стара Загора	583,00	435,60	356,51	232,38	232,32		278,80	276,17	208,22	360,00
Търговище	586,18	339,13	312,64	322,30	259,50	266,55	279,85	303,97	222,21	240,00
Хасково	588,50		350,00	260,11	204,27		265,25	289,08	188,74	240,00
Шумен	708,00		555,26	381,69	252,44		312,42	340,67	240,42	240,00
Ямбол	1 000,00	453,27	355,60	267,42	215,77		217,07	289,23	219,97	240,00

Сектор Производство и преработка на месо от домашни птици - Код 1012

Област	Президент, законодатели, висши служители и ръководители	Аналитични специалисти	Техници и други приложни специалисти	Административен персонал	Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	Професии, неизискващи специална квалификация	Без професионална група
2009 г.										
Бургас		550,00	444,55	333,75	300,00		302,97	350,00	289,54	260,00
Варна	1 269,03	772,04	697,00	511,66	319,49	444,00	470,79	514,95	374,37	360,42
Велико Търново	665,86	492,41	491,62	328,24	308,12	302,56	302,92	336,23	264,37	260,00
Видин		131,00	450,00	350,00	272,68		303,52	338,99	253,30	260,00
Враца	1 192,00	506,00	397,45	345,98	280,44	343,76	289,81	338,98	221,79	260,00
Габрово	1 135,08	516,23	499,93	345,56	304,09	345,86	355,51	437,65	307,23	260,00
Добрич	1 030,00	891,29	643,04	457,85	317,17		390,00	444,28	343,26	509,68
Ловеч	1 425,00	1 104,67	612,64	713,06			781,10		548,26	
Монтана	548,25	540,00	445,60	321,31	309,00	254,40	343,43	365,00	284,80	
Пазарджик	1 405,56	837,36	976,03	600,36	422,17		524,55	585,42	315,64	148,75
Перник	926,51	621,68	486,94	346,71			312,94	382,39	260,07	260,00
Плевен			235,00	66,67			338,50		158,44	260,00
Пловдив	1 545,61	1 034,26	775,85	445,57	400,71	609,23	651,77	543,06	325,50	515,83
Разград	2 000,00	1 302,46	1 032,73	761,38	456,00	813,10	630,93	608,68	430,66	
Сливен	850,00	550,00	278,57	347,22	269,03		296,90	337,50	268,72	1 800,00
София-град	1 035,61	573,41	656,54	392,18	329,02		286,48	367,94	251,68	275,83
София-област	1 425,00	683,75	529,68	386,59	358,61		329,45	422,08	303,63	
Стара Загора	833,02	522,44	428,21	360,67	258,76	321,32	255,55	368,20	237,99	263,75
Търговище	2 000,00	1 302,46	1 032,73	761,38	456,00	813,10	630,93	608,68	430,66	
Хасково	733,35	469,33	313,67	449,13	234,32			405,37	238,64	260,00
Шумен	1 217,19	677,81	447,33	540,82		641,39	389,88	474,88	264,03	260,00
Ямбол	1 399,50	863,21	823,08	1 035,00	416,75		595,00	626,42	330,68	500,00

2008 г										
Бургас		430,00	362,16	243,45	137,50		261,57	280,00	223,84	240,00
Варна	1 075,14	732,75	811,29	487,09	320,25	367,04	462,35	499,62	341,86	199,38
Велико Търново	582,23	378,17	373,06	292,26	258,47	232,09	273,81	289,05	230,24	237,50
Видин		100,00	360,00	261,79	234,59			231,84	210,60	240,00
Враца		451,85	581,09	297,44	245,21	272,82	267,24	276,65	240,92	240,00
Габрово	984,53	719,68	376,12	289,15	244,42	241,29	275,99	393,35	295,78	240,00
Добрич	1 445,67	846,72	727,35	476,44	393,47	241,12	388,25	461,41	302,62	179,07
Ловеч	1 310,00	706,01	542,87	622,05			675,66	448,95	363,46	
Монтана	490,16	400,00	371,42	329,38	255,64	250,80	289,46	283,30	230,79	
Пазарджик	1 191,37	688,70	685,57	608,49	396,60		506,26	596,39	294,35	203,75
Перник	430,00	400,00	360,00	285,72			267,83	288,58	197,05	
Плевен			377,28	233,52	220,00			256,48	211,11	240,00
Пловдив	1 265,79	1 030,06	876,12	340,60	426,77	894,78	680,22	540,61	229,37	240,00
Разград	2 000,00	913,61	515,10	533,73	380,06	540,89	450,00	403,15	337,36	
Русе				295,00						240,00
Сливен	620,00	400,00	360,00	238,89	229,74		262,81	280,04	229,95	1 200,00
София-град	858,54	492,82	404,79	287,49	254,82		270,01	314,93	175,88	260,00
София-област	887,50	724,77	653,81	424,82	356,44		446,27	501,54	345,35	
Стара Загора	734,30	391,14	453,12	298,26	263,63	231,11	316,93	295,82	205,30	187,81
Търговище	2 000,00	913,61	515,10	533,73	380,06	540,89	450,00	403,15	337,36	
Хасково	530,01	386,80	403,20	434,53	255,00			349,04	287,90	240,00
Шумен	1 367,29	667,22		579,12		660,78	397,38	542,99	272,04	
Ямбол	892,37	531,65	651,14	746,60	437,97		622,24	627,64	347,08	228,00

сектор Производство на месни продукти, без готови ястия - Код 1013

Област	Президент, законодатели, висши служители и ръководители	Аналитични специалисти	Техници и други приложни специалисти	Административен персонал	Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	Професии, неизискващи специална квалификация	Без професионална група
2009 г										
Благоевград	1 099,88	606,50	445,14	345,43	313,73	267,72	366,97	361,11	302,03	408,00
Бургас	1 465,97	798,50	463,01	297,16	130,63		349,53	505,60	286,54	333,12
Варна	1 946,86	1 340,08	728,81	522,99	302,35		385,12	404,65	341,83	254,50
Велико Търново	921,38	595,14	517,83	368,88	323,03	235,66	366,45	372,91	319,67	508,57
Видин		135,00	493,36	272,77	350,70		399,49	369,02	300,12	260,00
Враца	779,10	618,11	464,07	289,68	351,66		326,28	311,01	277,36	260,00
Габрово	2 000,00	1 380,80	476,58	587,24			654,34	948,43	288,14	260,00
Добрич	390,55		339,71	276,59	223,03		332,90	324,67	303,38	260,00
Кърджали	986,30	556,19	495,49	410,72	312,57		418,99	442,39	298,34	260,00
Ловеч	1 391,34	694,66	719,08	572,79	358,99	365,69	600,16	591,70	307,86	185,71
Монтана	1 484,93	1 291,72	1 002,98	600,11	395,03	602,57	411,69	528,93	322,58	473,33
Пазарджик	1 252,27		1 267,83	813,01	730,74		551,72	636,65	565,35	260,00
Перник	1 076,16	543,38	482,20	338,01	320,49		374,83	380,68	301,49	260,00
Плевен	999,67	755,95	523,11	378,04	301,95		360,22	404,11	270,54	260,00
Пловдив	1 132,66	761,52	454,68	363,52	291,08	214,80	413,49	376,60	282,86	319,00
Русе	554,84	403,80	490,78	343,88	281,16		359,97	360,84	296,93	260,00
Силистра	862,98	657,60	447,65	287,57	273,00		198,58	394,65	276,06	
Сливен	731,00	540,00	398,46	242,96	237,18		275,86	244,02	248,60	260,00
Смолян								404,80	345,34	260,00
София-град	933,81	713,68	554,79	416,34	402,80		390,38	409,24	284,29	316,11
София-област	1 573,55	1 045,45	878,04	505,28	325,56		500,50	468,88	317,74	243,51
Стара Загора	1 685,86	868,26	493,43	474,98	284,09		418,39	400,39	348,94	260,00
Търговище		596,16		149,35	365,00		385,00	393,32	489,07	260,00
Хасково	587,88	479,61	436,37	310,86	309,18	322,24	360,46	353,50	279,78	294,55
Шумен	139,24	542,23	443,53	320,94	319,04		348,24	328,57	255,67	260,00
Ямбол		1 232,00			1 760,00		276,19	654,28	777,98	260,00
2008 г										
Благоевград	869,49	463,90	354,95	288,90	228,81	190,66	295,56	285,99	228,51	305,45
Бургас	470,00		376,76	271,01	243,40		247,81	259,68	250,55	240,00
Варна	1 651,95	1 212,78	663,06	435,70	200,76		299,62	320,84	261,61	240,00

Велико Търново	647,33	525,68	472,30	320,37	274,89	192,01	300,81	308,18	274,32	320,45
Видин	160,00	120,82	389,53	282,00	223,30		305,83	316,93	218,32	240,00
Враца	685,11	539,30	363,77	253,27	321,48		268,29	254,44	238,87	240,00
Габрово	2 000,00	614,16	437,23	808,42			546,01	623,11	295,24	240,00
Добрич	458,13	426,00	360,25	289,44	270,81		286,94	298,54	234,33	240,00
Кърджали	748,89	548,71	354,90	384,10	265,29		399,83	373,63	271,26	240,00
Ловеч	1 331,04	651,67	741,66	526,98	333,03	302,05	525,22	595,33	305,64	240,00
Монтана	1 451,03	1 242,44	670,43	527,46	354,57	507,72	374,32	605,49	347,97	594,62
Пазарджик	1 128,93	779,80	1 261,04	803,18	629,00		524,75	682,87	471,67	240,00
Перник	887,60	528,04	394,43	307,01	233,51		295,76	288,27	238,49	241,44
Плевен	711,39	554,66	479,37	316,19	248,78		310,00	318,77	240,98	240,00
Пловдив	853,58	610,04	420,13	304,81	271,37	210,24	369,40	302,18	257,71	324,44
Русе	439,40	255,25	321,99	274,64	252,28		288,74	287,24	230,21	243,75
Силистра	623,65	554,37	367,82	259,77	243,12		292,19	322,76	258,57	294,53
Сливен	577,00		314,37	212,21	222,04		242,63	160,07	208,49	240,00
Смолян									234,38	240,00
София-град	880,46	484,62	416,99	304,81	317,81		308,06	318,31	246,77	298,56
София-област	1 360,48	944,54	729,09	461,76	251,28		420,77	443,14	282,98	249,71
Стара Загора	1 764,43	665,61	681,74	418,69	188,87		453,72	363,89	301,26	240,00
Търговище		426,66		419,00			275,08	289,63	228,55	
Хасково	854,39	444,43	327,65	265,09	282,15	264,79	265,87	296,98	217,34	272,12
Шумен		428,96	277,10	259,49	259,90		282,07	292,99	232,59	240,00
Ямбол				220,00				286,72	201,39	240,00

Общо:

Президент, законодатели, висши служители и ръководители	Аналитични специалисти	Техници и други приложни специалисти	Административен персонал	Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчи	Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	Професии, неизискващи специална квалификация	Без професионална група
2009 г.									
1 068,59	701,14	535,58	398,51	344,16	407,22	386,23	412,29	302,57	310,23
2008 г.									
899,27	574,62	472,97	347,07	273,72	326,48	338,70	351,15	258,01	267,04

Област	КИД-2008 на осигурителя	Президент, законодатели, висши служители и ръководители						Аналитични специалисти						
		Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	
1	Благоевград	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	Благоевград	1013	10	0	0	1	0	0	24	0	0	0	0	0
2	Бургас	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Бургас	1012	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
2	Бургас	1013	2	0	0	4	0	0	2	0	0	0	0	0
3	Варна	1011	4	0	0	5	0	0	12	0	0	0	0	0
3	Варна	1012	8	0	0	6	0	0	13	0	0	0	0	0
3	Варна	1013	7	0	0	1	0	0	10	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1011	4	0	0	2	0	0	8	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1012	9	0	0	1	0	0	9	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1013	9	0	0	1	0	0	13	0	0	0	0	0
5	Видин	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Видин	1012	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
5	Видин	1013	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
6	Враца	1011	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
6	Враца	1012	2	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
6	Враца	1013	1	0	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0
7	Габрово	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Габрово	1012	3	0	0	2	0	0	7	0	0	0	0	0
7	Габрово	1013	1	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1011	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1013	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
9	Кюстендил	1011	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1011	2	0	0	1	0	0	5	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1012	1	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1013	17	0	0	1	0	0	14	0	0	0	0	0
11	Монтана	1011	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	Монтана	1012	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
11	Монтана	1013	9	0	0	1	0	0	9	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1011	2	0	0	1	0	0	4	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1012	9	0	0	1	0	0	23	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1013	8	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Перник	1011	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0

13	Перник	1012	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
13	Перник	1013	7	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0
14	Плевен	1011	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
14	Плевен	1012	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	Плевен	1013	5	0	0	1	0	0	12	0	0	0	0
15	Пловдив	1011	8	0	0	2	0	0	18	0	0	0	0
15	Пловдив	1012	7	0	0	2	0	0	15	0	0	0	0
15	Пловдив	1013	32	0	0	8	0	0	36	0	0	1	0
16	Разград	1011	1	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0
16	Разград	1012	0	0	0	1	0	0	18	0	0	0	0
17	Русе	1011	5	0	0	1	0	0	6	0	0	0	0
17	Русе	1013	1	0	0	1	0	0	3	0	0	0	0
18	Силистра	1011	9	0	0	1	0	0	6	0	0	0	0
18	Силистра	1013	5	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0
19	Сливен	1011	1	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0
19	Сливен	1012	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
19	Сливен	1013	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
20	Смолян	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	Смолян	1013	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	София-град	1011	9	0	0	3	0	0	16	0	0	0	0
21	София-град	1012	7	0	0	2	0	0	22	0	0	0	0
21	София-град	1013	46	0	0	7	0	0	32	0	0	0	0
22	София-област	1011	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
22	София-област	1012	2	0	0	1	0	0	12	0	0	0	0
22	София-област	1013	5	0	0	1	0	0	22	0	0	0	0
23	Стара Загора	1011	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
23	Стара Загора	1012	4	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0
23	Стара Загора	1013	14	0	0	4	0	0	17	0	0	1	0
24	Добрич	1011	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
24	Добрич	1012	2	0	0	3	0	0	6	0	0	0	0
24	Добрич	1013	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	Търговище	1011	8	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0
25	Търговище	1012	0	0	0	1	0	0	18	0	0	0	0
25	Търговище	1013	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
26	Хасково	1011	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
26	Хасково	1012	4	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
26	Хасково	1013	8	0	0	3	0	0	16	0	0	0	0
27	Шумен	1011	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	Шумен	1012	10	0	0	6	0	0	22	0	0	0	0

27	Шумен	1013	2	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1011	0	0	0	2	0	0	3	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1012	4	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1013	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
Общо			332	0	0	91	0	0	523	0	0	2	0	0
Общо за страната			117094	0	0	31782	25	0	299533	0	0	417	1	

Приложение 3

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ СЪГЛАСНО РЕГИСТЪРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ЗА 12.2009 Г.

(ИЗТОЧНИК: НОИ)

- В категорията „Аналитични специалисти” нараства процента на заетите в два района – Югоизточен и Северен централен, като по-съществено е изменението в първия. В останалите райони относителният дял на заетите лице през 2009г. спрямо 2008 отбелязва намаление, но то е много по-ниско в сравнение с повечето категории от другите икономически дейности – най-голям е спада (с 6%) в Южния централен район;

- Изменението на относителният дял на заетите в категорията „Административен персонал” по райони се характеризира с еднопосочна тенденция на намалението на процента на заетите, като най-голям е спадът в Североизточния район - с 10,7% и в Северозападния – с 10,6%.

Област	Област	КИД-2008 на осигурителя	Техници и други приложни специалисти						Административен персонал					
			Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа
1	Благоевград	1011	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
1	Благоевград	1013	24	0	0	0	0	0	67	0	0	0	0	0
2	Бургас	1011	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Бургас	1012	6	0	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0
2	Бургас	1013	5	0	0	0	0	0	18	0	0	0	0	0
3	Варна	1011	17	0	0	0	0	0	71	0	0	0	0	0
3	Варна	1012	22	0	0	0	0	0	27	0	0	0	0	0
3	Варна	1013	28	0	0	0	0	0	28	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1011	22	0	0	0	0	0	23	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1012	7	0	0	0	0	0	36	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1013	27	0	0	0	0	0	51	0	0	0	0	0
5	Видин	1011	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
5	Видин	1012	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0

5	Видин	1013	5	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
6	Враца	1011	2	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0
6	Враца	1012	5	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0
6	Враца	1013	6	0	0	0	0	0	28	0	0	0	0	0
7	Габрово	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Габрово	1012	6	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0
7	Габрово	1013	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1011	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1013	2	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0
9	Кюстендил	1011	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1011	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1012	3	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1013	67	0	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0
11	Монтана	1011	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
11	Монтана	1012	4	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
11	Монтана	1013	31	0	0	0	0	0	34	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1011	8	0	0	0	0	0	19	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1012	24	0	0	0	0	0	39	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1013	2	0	0	0	0	0	22	0	0	0	0	0
13	Перник	1011	8	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
13	Перник	1012	1	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0
13	Перник	1013	27	0	0	0	0	0	51	0	0	0	0	0
14	Плевен	1011	4	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0
14	Плевен	1012	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
14	Плевен	1013	27	0	0	0	0	0	28	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1011	26	0	0	0	0	0	41	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1012	14	0	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1013	233	0	0	0	0	0	229	0	0	0	0	0
16	Разград	1011	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
16	Разград	1012	37	0	0	0	0	0	54	0	0	0	0	0
17	Русе	1011	17	0	0	0	0	0	55	0	0	0	0	0
17	Русе	1013	4	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0
18	Силистра	1011	10	0	0	0	0	0	23	0	0	0	0	0
18	Силистра	1013	5	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0
19	Сливен	1011	3	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0

19	Сливен	1012	2	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
19	Сливен	1013	15	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0
20	Смолян	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	Смолян	1013	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	София-град	1011	22	0	0	0	0	0	42	0	0	0	0	0
21	София-град	1012	32	0	0	0	0	0	88	0	0	0	0	0
21	София-град	1013	97	0	0	0	0	0	161	0	0	0	0	0
22	София-област	1011	5	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
22	София-област	1012	5	0	0	0	0	0	29	0	0	0	0	0
22	София-област	1013	18	0	0	0	0	0	41	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1011	6	0	0	0	0	0	21	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1012	16	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1013	25	0	0	0	0	0	31	0	0	0	0	0
24	Добрич	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	Добрич	1012	7	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0
24	Добрич	1013	3	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0
25	Търговище	1011	18	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0
25	Търговище	1012	37	0	0	0	0	0	54	0	0	0	0	0
25	Търговище	1013	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
26	Хасково	1011	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
26	Хасково	1012	1	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0
26	Хасково	1013	23	0	0	0	0	0	57	0	0	0	0	0
27	Шумен	1011	1	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
27	Шумен	1012	7	0	0	0	0	0	19	0	0	0	0	0
27	Шумен	1013	7	0	0	0	0	0	23	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1011	5	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1012	6	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1013	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Общо			1 110	0	0	0	0	0	1 816	0	0	0	0	0
Общо за страната			273643	0	0	113	3	0	279032	0	0	179	1	0

- Изменението на относителният дял на заетите в категорията „Техници и други приложни специалисти“ с изключение на Североизточния район е в посока на намаление. Спадът в повечето райони е незначителен, като сериозно е изменението през 2009 спрямо 2008г. в Югозападния район (с 45,%).

Област	КИД-2008 на осигурителя	Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия						Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство						
		Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	
1	Благоевград	1011	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	Благоевград	1013	77	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
2	Бургас	1011	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Бургас	1012	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Бургас	1013	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	Варна	1011	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	Варна	1012	18	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
3	Варна	1013	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1011	17	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1012	46	0	0	0	0	0	35	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1013	64	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0
5	Видин	1011	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Видин	1012	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Видин	1013	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	Враца	1011	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	Враца	1012	7	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
6	Враца	1013	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

7	Габрово	1011	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Габрово	1012	2	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0
7	Габрово	1013	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1011	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1013	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	Кюстендил	1011	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1011	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1012	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1013	56	0	0	0	0	0	17	0	0	0	0	0	0
11	Монтана	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	Монтана	1012	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
11	Монтана	1013	22	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1011	53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1012	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1013	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Перник	1011	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Перник	1012	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Перник	1013	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	Плевен	1011	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	Плевен	1012	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	Плевен	1013	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1011	26	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1012	16	0	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1013	56	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0
16	Разград	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	Разград	1012	1	0	0	0	0	0	25	0	0	0	0	0	0
17	Русе	1011	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Русе	1013	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

18	Силистра	1011	41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	Силистра	1013	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	Сливен	1011	38	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0	0
19	Сливен	1012	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	Сливен	1013	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	Смолян	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	Смолян	1013	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	София-град	1011	46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	София-град	1012	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	София-град	1013	72	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	София-област	1011	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	София-област	1012	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	София-област	1013	41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1011	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1012	5	0	0	0	0	0	18	0	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1013	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	Добрич	1011	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	Добрич	1012	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	Добрич	1013	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	Търговище	1011	4	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0	0
25	Търговище	1012	1	0	0	0	0	0	25	0	0	0	0	0	0
25	Търговище	1013	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	Хасково	1011	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	Хасково	1012	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	Хасково	1013	54	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0
27	Шумен	1011	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	Шумен	1012	0	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0	0
27	Шумен	1013	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

28	Ямбол	1011	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1012	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1013	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Общо			1 110	0	1 248	0	0	0	0	0	210	0	0	0
Общо за страната			461876	0	0	71	3	0	14 129	0	0	18	2	0

Област	КИД-2008 на осигурителя	Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии						Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия						
		Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	
1	Благоевград	1011	1	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
1	Благоевград	1013	75	0	0	0	0	0	91	0	0	0	0	0
2	Бургас	1011	4	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
2	Бургас	1012	7	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
2	Бургас	1013	9	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
3	Варна	1011	76	0	0	0	0	0	76	0	0	0	0	0
3	Варна	1012	138	0	0	0	0	0	35	0	0	0	0	0
3	Варна	1013	54	0	0	0	0	0	76	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1011	94	0	0	0	0	0	19	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1012	47	0	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0
4	Велико Търново	1013	97	0	0	0	0	0	87	0	0	0	0	0
5	Видин	1011	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Видин	1012	1	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0

5	Видин	1013	6	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
6	Враца	1011	3	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
6	Враца	1012	113	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0
6	Враца	1013	8	0	0	0	0	0	33	0	0	0	0	0
7	Габрово	1011	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Габрово	1012	38	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
7	Габрово	1013	14	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1011	13	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
8	Кърджали	1013	50	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0
9	Кюстендил	1011	7	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1011	24	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1012	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Ловеч	1013	314	0	0	0	0	0	95	0	0	0	0	0
11	Монтана	1011	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	Монтана	1012	46	0	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0
11	Монтана	1013	25	0	0	0	0	0	57	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1011	44	0	0	0	0	0	43	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1012	179	0	0	0	0	0	106	0	0	0	0	0
12	Пазарджик	1013	24	0	0	0	0	0	26	0	0	0	0	0
13	Перник	1011	13	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0
13	Перник	1012	17	0	0	0	0	0	17	0	0	0	0	0
13	Перник	1013	52	0	0	0	0	0	128	0	0	0	0	0
14	Плевен	1011	20	0	0	0	0	0	24	0	0	0	0	0
14	Плевен	1012	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
14	Плевен	1013	38	0	0	0	0	0	72	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1011	80	0	0	0	0	0	36	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1012	135	0	0	0	0	0	27	0	0	0	0	0
15	Пловдив	1013	413	0	0	0	0	0	498	0	0	0	0	0

16	Разград	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	Разград	1012	281	0	0	0	0	0	47	0	0	0	0	0
17	Русе	1011	49	0	0	0	0	0	37	0	0	0	0	0
17	Русе	1013	42	0	0	0	0	0	46	0	0	0	0	0
18	Силистра	1011	19	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0
18	Силистра	1013	8	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0
19	Сливен	1011	23	0	0	0	0	0	22	0	0	0	0	0
19	Сливен	1012	12	0	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0
19	Сливен	1013	30	0	0	0	0	0	32	0	0	0	0	0
20	Смолян	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	Смолян	1013	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
21	София-град	1011	50	0	0	0	0	0	45	0	0	0	0	0
21	София-град	1012	485	0	0	0	0	0	58	0	0	0	0	0
21	София-град	1013	226	0	0	0	0	0	198	0	0	0	0	0
22	София-област	1011	29	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
22	София-област	1012	94	0	0	0	0	0	34	0	0	0	0	0
22	София-област	1013	14	0	0	0	0	0	54	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1011	18	0	0	0	0	0	24	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1012	79	0	0	0	0	0	17	0	0	0	0	0
23	Стара Загора	1013	127	0	0	0	0	0	43	0	0	0	0	0
24	Добрич	1011	3	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
24	Добрич	1012	33	0	0	0	0	0	16	0	0	0	0	0
24	Добрич	1013	10	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0
25	Търговище	1011	38	0	0	0	0	0	23	0	0	0	0	0
25	Търговище	1012	281	0	0	0	0	0	47	0	0	0	0	0
25	Търговище	1013	3	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0	0
26	Хасково	1011	9	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
26	Хасково	1012	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0

26	Хасково	1013	99	0	0	1	0	0	116	0	0	0	0	0
27	Шумен	1011	6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
27	Шумен	1012	203	0	0	0	0	0	48	0	0	0	0	0
27	Шумен	1013	9	0	0	0	0	0	34	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1011	24	0	0	0	0	0	33	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1012	91	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0
28	Ямбол	1013	1	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
Общо			1 110	0	4 693	0	0	1	0	0	2 769	0	0	0
Общо за страната			284555	0	0	14	0	0	337226	0	0	10	0	0

Област	КИД-2008 на осигурителя	Професии, неизискващи специална квалификация						Без професионална група						
		Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	Трудови правоотношения	Служебни правоотношения	Нетрудови правоотношения	Договори за управление и контрол	Самоосигуряващи се	Получаващи обезщетение за безработица и оставане без работа	
1	Благоевград	1011	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1	Благоевград	1013	569	0	0	0	1	0	0	0	0	0	10	1
2	Бургас	1011	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
2	Бургас	1012	93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
2	Бургас	1013	85	0	0	2	1	0	0	0	5	0	6	2
3	Варна	1011	140	0	0	0	1	0	0	0	0	0	11	10
3	Варна	1012	151	0	0	1	0	0	0	0	1	0	2	6
3	Варна	1013	49	0	0	0	0	0	0	0	1	0	4	0
4	Велико Търново	1011	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1
4	Велико Търново	1012	216	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	1

4	Велико Търново	1013	294	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	2
5	Видин	1011	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
5	Видин	1012	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
5	Видин	1013	14	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0
6	Враца	1011	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
6	Враца	1012	33	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	0
6	Враца	1013	60	0	0	1	0	0	0	0	0	0	4	0
7	Габрово	1011	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
7	Габрово	1012	129	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
7	Габрово	1013	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
8	Кърджали	1011	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
8	Кърджали	1013	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
9	Кюстендил	1011	4	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	0
10	Ловеч	1011	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0
10	Ловеч	1012	107	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
10	Ловеч	1013	149	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	0
11	Монтана	1011	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	14
11	Монтана	1012	47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	Монтана	1013	150	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	28
12	Пазарджик	1011	103	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0
12	Пазарджик	1012	78	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
12	Пазарджик	1013	116	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
13	Перник	1011	44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Перник	1012	41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
13	Перник	1013	105	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
14	Плевен	1011	59	0	0	0	0	0	0	0	1	0	6	0
14	Плевен	1012	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
14	Плевен	1013	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0

15	Пловдив	1011	102	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	3
15	Пловдив	1012	87	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0
15	Пловдив	1013	1 146	0	0	0	0	0	0	0	1	0	22	1
16	Разград	1011	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	Разград	1012	225	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
17	Русе	1011	76	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0
17	Русе	1013	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0
18	Силистра	1011	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
18	Силистра	1013	41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	Сливен	1011	77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0
19	Сливен	1012	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
19	Сливен	1013	62	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0
20	Смолян	1011	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
20	Смолян	1013	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
21	София-град	1011	297	0	0	1	0	0	0	0	0	0	13	0
21	София-град	1012	228	0	0	0	0	0	0	0	2	0	18	0
21	София-град	1013	404	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	1
22	София-област	1011	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
22	София-област	1012	137	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	София-област	1013	106	0	0	0	0	0	0	0	6	0	6	0
23	Стара Загора	1011	52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0
23	Стара Загора	1012	87	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0
23	Стара Загора	1013	217	0	0	1	0	0	0	0	0	0	5	6
24	Добрич	1011	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0
24	Добрич	1012	42	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0
24	Добрич	1013	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
25	Търговище	1011	74	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	7
25	Търговище	1012	225	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3

25	Търговище	1013	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
26	Хасково	1011	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
26	Хасково	1012	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
26	Хасково	1013	263	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	10	0
27	Шумен	1011	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
27	Шумен	1012	93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
27	Шумен	1013	94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
28	Ямбол	1011	82	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	1
28	Ямбол	1012	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
28	Ямбол	1013	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Общо			1 110	0	7 667	0	0	8	8	0	0	0	0	22	0
Общо за страната			600636	5 963	1 679	1 504	14 542	154485	86	49 327	66850	0	249037	8 878	

- За категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ тенденциите могат да се определят като положителни поради сериозното намаление в два от районите - в Северен централен (с 95,1%) и в Северозападния район (с 88,5%) и едновременно с това незначително нарастване – до 5,2% (Югоизточния район) , в останалите.

Област		КИД-2008 на осигурителя	Общо
1	Благоевград	1011	18
1	Благоевград	1013	953
2	Бургас	1011	32
2	Бургас	1012	126
2	Бургас	1013	155
3	Варна	1011	450
3	Варна	1012	430
3	Варна	1013	271

4	Велико Търново	1011	258
4	Велико Търново	1012	455
4	Велико Търново	1013	657
5	Видин	1011	14
5	Видин	1012	52
5	Видин	1013	51
6	Враца	1011	47
6	Враца	1012	205
6	Враца	1013	150
7	Габрово	1011	19
7	Габрово	1012	216
7	Габрово	1013	38
8	Кърджали	1011	59
8	Кърджали	1013	127
9	Кюстендил	1011	26
10	Ловеч	1011	82
10	Ловеч	1012	125
10	Ловеч	1013	774
11	Монтана	1011	23
11	Монтана	1012	127
11	Монтана	1013	375
12	Пазарджик	1011	284
12	Пазарджик	1012	484
12	Пазарджик	1013	218

13	Перник	1011	87
13	Перник	1012	92
13	Перник	1013	401
14	Плевен	1011	136
14	Плевен	1012	10
14	Плевен	1013	304
15	Пловдив	1011	353
15	Пловдив	1012	328
15	Пловдив	1013	2 682
16	Разград	1011	7
16	Разград	1012	692
17	Русе	1011	269
17	Русе	1013	190
18	Силистра	1011	217
18	Силистра	1013	96
19	Сливен	1011	204
19	Сливен	1012	60
19	Сливен	1013	175
20	Смолян	1011	1
20	Смолян	1013	3
21	София-град	1011	544
21	София-град	1012	975
21	София-град	1013	1 262
22	София-област	1011	77

22	София-област	1012	343
22	София-област	1013	314
23	Стара Загора	1011	157
23	Стара Загора	1012	251
23	Стара Загора	1013	499
24	Добрич	1011	29
24	Добрич	1012	138
24	Добрич	1013	51
25	Търговище	1011	205
25	Търговище	1012	692
25	Търговище	1013	21
26	Хасково	1011	40
26	Хасково	1012	27
26	Хасково	1013	656
27	Шумен	1011	19
27	Шумен	1012	420
27	Шумен	1013	192
28	Ямбол	1011	193
28	Ямбол	1012	151
28	Ямбол	1013	18
Общо:			20 882
Общо за страната:			3 252 714

Легенда:

КИД - 1011 - Производство и преработка на месо, без месо от домашни птици

КИД - 1012 - Производство и преработка на месо от домашни птици КИД - 1013 - Производство на месни продукти, без готови ястия

Основни характеристики на профила на професията, диференцирани по специалности

Описание на трудовите дейности	Предмети и средства (задачи)	Професионални компетенции		
		знания за на труда	умения за	професионално-личностни качества
1	2	3	4	5
Специалност 5410203 "Производство на месо, месни продукти и риба"				
1. Разчита технологични схеми, инструкции и рецептури при обслужване на технологично оборудване в месната промишленост	Стандарти, отраслови нормали, технологични инструкции, инструкции за безопасна работа	Лични предпазни средства Нормативни изисквания Инструкции за безопасна работа	Правилно използване на лични предпазни средства Изпълняване на технологични инструкции и инструкции за безопасна работа	Технологична дисциплина Отговорност
2. Извършва обработка на едри преживни животни (ЕПЖ), дребни преживни животни (ДПЖ), свине, птици и други кланични животни Първична обработка на риба	ЕПЖ, ДПЖ, свине, птици Ножове, съоръжения за зашеметяване и събиране на кръв, висящи пътища, елеватори, машини за дране, парилни вани, скребмашини, пърлачни пещи, полирмашини, триони, машини за снемане на люспи и почистване на риби	Технологични правила за обезкървяване, снемане на кожи, изваждане на вътрешни органи, отделяне на жлези, разполовяване на трупа, тоалет Отделяне на нехранителни части от риба Анатомично разположение на вътрешните органи	Извършване на обезкървяване, снемане на кожи, изваждане на вътрешни органи, отделяне на жлези, разполовяване на трупа, тоалет, снемане на люспи, почистване и миене на риби	Технологична дисциплина Сръчност Бързина Отговорност Работа в екип
3. Обработка кланични субпродукти	Кланични субпродукти Ножове, спусъци, центрофуги, черварски машини, пърлачни пещи и др.	Технологични изисквания при обработване на субпродукти	Обработване на кланични субпродукти	Трудова дисциплина Сръчност
4. Извършва първична обработка на кланични трупове от ЕПЖ, свине и птици - отделяне на	Говежди четвъртинки, свински половинки, птичи трупове, риба Ножове, масати, триони, брадви, машини за	Анатомични граници на частите на говеждия и свинския труп при транжиране и обезкостяване Качества на различните видове	Правилно отделяне на сланина, транжиране и обезкостяване Извършване на фасониране и сортиране на говеждо и свинско	Технологична дисциплина Сръчност Отговорност Комуникативност

5. Нарязва машинно месни суровини и формира пълнежна маса за различни видове колбаси	Месни суровини Волфмашини, кутермашини, ледогенератори, колоидни мелници, бъркачни машини	Различните видове меса, предвидени в дадена рецептура Факторите за приготвяне на прат и пълнежна маса Ред на влагане на компонентите за структурни и безструктурни колбаси Действието на добавките върху човешкия организъм	Диференциране на месните суровини по качество Работа на волфмашини, кутермашини, бъркачка и колоидна мелница Приготвяне на прат и пълнежна маса за различни видове колбаси	Съзнателност Отговорност Технологична дисциплина Спазване на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд Стриктно спазване на рецептурите
6. Осолява и маринова месни и рибни суровини- приготвя саламури, шприцова, тумблира, обработка с маринатен разтвор	Месни и рибни суровини, осоляващи материали Шприцмашини, тумблери, солатори за риба, съдове за мариноване	Технологичните свойства на осоляващите материали Дозирание и комбиниране съставките на соловите смеси и разтвори Определяне плътност на солови разтвори	Приготвяне на саламури, обслужване на шприцмашини и тумблери за месни деликатеси, солатори и съдове за мариноване на рибни суровини Прилагане режимите на тумблиране на месни суровини	Отговорност Трудова дисциплина
7. Напълва и оформя колбасни изделия	Пълнежна маса за колбаси, колбасни обвивки, канап, клипс Пълначни машини, автомати за дозиране и формуване, клипсавтомати	Особеностите на видовете колбасни обвивки Спецификата на пълнене и оформяне на различни асортименти	Обслужване на пълначни машини Пълнене и оформяне на различни видове колбаси	Сръчност Бързина Трудова и технологична дисциплина
8. Контролира и регулира параметрите на термичните режими при обработване на месни и рибни продукти и параметрите на процесите сушене и опушване	Колбаси и месни продукти, риба Термични камери, пушници, димогенератори, климатични сушилни	Избиране и прилагане режими на термична обработка, сушене и опушване	Проследяване параметрите на термичните обработки - подсушаване, пушене, варене и печене Регулиране параметрите на сушилният въздух	Съзнателност Стриктност Спазване на технологична дисциплина
9. Опакова и етикетира	Готови месни и рибни продукти, опаковъчни	Нормативните изисквания за опаковане и етикетирание на	Разпознаване на видовете месни и рибни продукти и правилно	Сръчност Естетичност

9. Опакова и етикетира готова продукция	Готови месни и рибни продукти, опаковъчни материали, етикети, каси и други Опаковъчни машини, вакуумпартати, тегловни автомати и други	Нормативните изисквания за опаковане и етикетирание на готова продукция	Разпознаване на видовете месни и рибни продукти и правилно поставяне на етикети Обслужване на нарязващи, вакуумиращи устройства и тегловни автомати	Сръчност Естетичност Внимание Точност
10. Следи режимите на хладилната обработка и съхранение на месо, месни продукти и риба Подготвя и поддържа личната хигиена, работното място и технологичното оборудване съгласно здравословните и безопасни условия на труд и санитарно-хигиенни изисквания за производство на безвредни храни в месната промишленост	Месо, субпродукти, месни продукти, риба Охладителни тунели, хладилни камери и други ISO, системата HACCP, действащи инструкции, правила за производство на безвредни в санитарно-хигиенно отношение месни продукти	Технологичните режими на охлаждане и замразяване на месо, месни продукти и риба Източници на замърсяване Изискванията за лична хигиена и хигиена на работното място Видовете дезинфекционни средства, използване и съхранение Здравословни и безопасни условия на труд	Спазване изискванията при охлаждане и замразяване Спазване на лична хигиена Почистване и дезинфекция на производствено оборудване и помещения Здравословни и безопасни условия на труд	Спазване на технологична дисциплина Отговорност Съзнателност Етичност Отговорност
Специалност 5410204 "Производство на консерви"				
1. Приема, окачествява, съхранява суровини, полуфабрикати, спомагателни материали за производството на консерви	Плодове, зеленчуци, спомагателни материали, амбалаж, кантари, апаратура за окачествяване на суровини, складова техника, транспортни съоръжения	Химичен състав, основни качествени показатели на суровини, основни и спомагателни материали и готова продукция Същностна характеристика и последователност на технологичните процеси	Контрол на качествени показатели на суровини, материали, полуфабрикати	Критерии за подбор на суровини и материали, полуфабрикати и готови продукти

2. Обслужва машини, апарати, съоръжения, инсталации в производството на консерви Приспособява техни основни връзки, възли и детайли	Машини и съоръжения за предварителна обработка на плодове и зеленчуци, стерилизатори, сушилни, охладителни, замръзвателни апарати, вакуумизаторни инсталации, херметизационни съдове, преси, центрофуги, хомогенизатори, деаератори, филтри Гъвкави и стационарни тръбопроводи, помпи, кранове, резервоари, филтри, елементи на машини и съоръжения	Устройство, принцип на действие, алгоритъм на работа с машини, апарати, съоръжения, инсталации Схеми на свързване на технологичното оборудване съобразно провеждания технологичен процес	Обслужване на машини, апарати, съоръжения, инсталации за производство на консерви Монтаж и демонтаж на основни възли, тръбна арматура и други съоръжения при обслужване на машини, апарати, съоръжения, инсталации Свързване и синхронизация при обслужване на технологичното оборудване	Прецизност при изпълнение на трудови задачи Спазване правилата за безопасна работа Лоялно отношение към професионалната информация Трудова дисциплина Работа в екип Комуникативност
3. Контролира, регулира режима на технологичните процеси за производство на консерви	Контролно-измервателни прибори към машините, апаратите и инсталациите	Същност на процесите, особеностите при протичането им, допустими норми на параметрите на технологичния режим, алгоритми на работа при отклонение от режима	Точно отчитане, контрол и регулиране на параметрите на технологичния режим	Прецизност при изпълнение на инструкциите за обслужване на машини, апарати, съоръжения и инсталации Трудова дисциплина Работа в екип Комуникативност
4. Подготвя и поддържа личната хигиена, работното място и технологичното оборудване съгласно здравословните и безопасни условия на труд и санитарно-хигиенни изисквания за производство на безвредни храни и напитки	Миешци и дезинфекционни средства, съдове за съхранение и резервоари за приготвяне на работни разтвори Течен серен диоксид (SO₂), серниста киселина, очила, ръкавици, предпазни маски, работно облекло	Санитарно-хигиенни изисквания към съдове, помещения, оборудване Правила за работа при приготвяне на миешци и дезинфекционни разтвори Вредно въздействие на работната среда и начини за предпазване от него Употреба на личните предпазни средства	Подготовка и използване на миешци и дезинфекционни разтвори Подготовка на машини, апарати, съоръжения и инсталации за работа Контрол на качеството на измиване и дезинфекция Текущо поддържане в изправност, безопасност, ред на работното място Осигуряване на хранителна безопасност на готовите продукти съгласно системата HACCP	Взискателност, отговорност при поддържане на хигиена на работното място Прецизност при използване предпазни средства при работа Съсредоточеност, съобразителност, самоконтрол, чувство за отговорност

РЕГИСТРИРАНИ ТЪРГОВСКИ МАРКИ ПО ГРУПИ ПРЕДПРИЯТИЯ

ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА МЕСНИ ПРОДУКТИ

№	Име на предприятието	Град/ село/област	Брой регистрирани търговски марки
1.	„МЕС-КО“ ЕООД	Петрич	МЕС-КО; ВИНАГИ ВКУСНО; СУРОВО-СУШЕН САЛАМ МАКЕДОНСКА СУШЕНИЦА МЕС-КО; ТРАЕН ВАРЕНО-ПУШЕН САЛАМ РОЖЕН ТРАДИЦИОНЕН ВКУС МЕС-КО; ЛИРА; ГАНЬО БАЛКАНСКИ; ЧОРБАДЖИЙСКИ; РОЖЕН; БИ-ЕЛ; ХЕРКУЛЕС; ГАНЬО БАЛКАНСКИ НАТУРАЛЕН ПРОДУКТ ОТ БАЛКАНСКИЯ РЕГИОН ТРАЕН ВАРЕНО-ПУШЕН ШПЕКОВ САЛАМ ЗА БИЗНЕСМЕНИ И ПОЛИТИЦИ; МОРЕЙКОВА; КОМИТСКА; МЕС-КО ПЕТРИЧ ВИНАГИ ВКУСНО САЛАМИНИ.
2.	"КАРОЛ ФЕРНАНДЕС МИЙТ" ООД	Благоевград	ФИАМБРЕ; КФМ ШУНКА ИБЕРИКА Гарантирано качество; КФМ КРЕНВИРШ КОКТЕЙЛ; КФМ РОЛЕ ПУШЕНО КАРОЛ Гарантирано качество; КФМ ПИРИНСКИ БАБЕК БЛАГОЕВГРАД; ХАМОН; TELE –PIZZA; КФМ КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ ШУНКА ТОЛЕДО; КФМ КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ ШУНКА АНДАЛУЗКА; КФМ КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ ПИПЕРОНИ; ДЕЛИСИАНА; ФАМОСА; МАНЧЕГО; КФМ КАРОЛ- ФЕРНАНДЕС МИЙТ СЕНТЕНО; МАДРИЛЕНЯ; ХАБУГО; ANCHETE SUMMERWURST; JEREZ; БРОЧЕТА; ЕСПЕТЕК; АСТУРИАНА; КФМ КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ БЛАГОЕВГРАД САЛЧИЧОН КУЛАР; SARTA; РАТЕ САМРАНА; КФМ-ГУРМЕТ; ЧУРРО; ДОН ЧУРРО; БЪНДЕРИЦА; ВЕЖЕН; КФМ КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ ПУШЕН ШПЕК Санчо; КФМ Санчо; наше Село; наше Село БАЛКАНСКА КЪЛЦАНИЦА; БАЛКАНТУРИСТ; КФМ KAROL-FERNANDEZ MEAT; КФМ КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ; КОЛЕКЦИЯ КЛАСИКА КАРОЛ-ФЕРНАНДЕС МИЙТ; МУСАЛА; КОЛЕКЦИЯ "КЛАСИКА" НА КФМ; ИЗБРАНО ЗА ВАС ОТ КОЛЕКЦИЯ КЛАСИКА КОЛБАСИ ОТ КОЛЕКЦИЯ "КЛАСИКА"; ВКУСОВЕ И УДОВОЛСТВИЯ КОИТО ПОМНИМ; КУПУВАЙ РАЗУМНО, ЖИВЕЙ ЗДРАВΟΣЛОВНО; GRAN CORONA; GUSTO GRANDE; КФМ КАРОЛ ФЕРНАНДЕС МИЙТ БЛАГОЕВГРАД СУХ ШПЕК ОРЕХОВИ ЯДКИ; КФМ КАРОЛ ФЕРНАНДЕС МИЙТ БЛАГОЕВГРАД СУХ ШПЕК МОЧЕТТА ОРЕХОВИ ЯДКИ; МОСНЕТТА; МОЛЕРИТЕ; ЧАНОВЕТЕ традиционни български рецепти; МЕКА ЗИМА, СУХО МЕЗЕ; ГУРМЕТ ЕКСПРЕС; БРАЗЕОЛА ПИРИНКА; ДЕВИНА; ВЕСЛЕЦ.

3.	„МЕРКЕЗ“ ООД	Гоце Делчев	МЕРКЕЗ ООД НЕ СЪДЪРЖА СВИНСКИ ПРОДУКТИ с. Брезница.
4.	„ЧИКЪН ГРУП“ ООД	Бургас	ЧИКЪН ГРУП ООД; ЧИКЪН.
5.	ЕТ „ЕМДИ-ЕМИЛ ДИМИТРОВ“	Варна	ДОНА, DONA
6.	„ТРАНЖ“ АД	Варна	ТРАНЖ АД 1992 г.
7.	"ПИКАНТ" ООД	Варна	ПИКАНТ
8.	"ЕМИЛ ИЛИЕВ" ЕООД	с. Тополи, Варна	Чикоемо; ЧИКОЕМО ПРИНЦЕСА; Папо; ЧИКО ЕМО; ЛИНИЯ УНИВЕРСАЛ; ЧИКО; СНИКО; СНИКО-FOODS; ЗА ПРИЯТЕЛИ; ХАНЪ
9.	“ЕЛИТ МЕС МИНЕВ-РОДОПА-В.Т.”	Велико Търново	Елит Мес Минев; ДОМАШНО-Чудо; ЦАРЕВЕЦ; КАРАНДИЛА; ТЪРНОВ
10.	„РОДОПА – ГОРНА ОРЯХОВИЦА-96“ ЕООД	Г.Оряховица	РОДОПА; RODOPA
11.	"КАЛОЯН-2000" ООД	Велико Търново	КАЛОЯН
12.	"ЛАЛОВ И ВАЧЕВ"ЕООД	Враца	ТУРИСТ; АЛПИНИСТ; НИСКО СЪДЪРЖАНИЕ НА МАЗНИНИ ДО 3%; Майстор Цветко; НАРОДНА ТРАПЕЗА; ЦВЕТКО ЛАЛОВ; ОДЕСОС; Народна трапеза; Домашна КУХНЯ; АРЛЕКИНО; елина; Арлекино; 2 бр. фигуративни марки
13.	“ ВЕГА СТАР” ЕООД	Бяла Слатина	VEGA STAR; ВЕГА СТАР; VEGA STAR
14.	“ФЕРМАТА” АД	Добрич	СОЛАРИС; СОЛАРИС; Маестро СОЛАРИС; Маестро СОЛАРИС; МАЕСТРО СОЛАРИС ПРОДУКТ ЕТАЛОН; ОРЕХИТЕ; Соларис-АС; Соларис-АС.
15.	“МЕСОКОМБИНАТ ЛОВЕЧ” АД	Ловеч	БОНИ; бони; БОНИ; ВИТАМЕС; БОЛИНА; БОЛИНА; BONI; BONI; ВВQ MENU; ФАВОРИТ ОТ БОНИ; РАЗКОШ ОТ БОНИ; МАНИАШКО; МАНИАШКО МЕЗЕ; СЕЛЕКЦИЯ; МЕСНИ ИЗКУШЕНИЯ; Готово; Готово; ЧИЧОВЦИ; ЧИЧОВЦИ; ДОМАШНА ЧЕРГА; БОНИ Гастро;

	(БОНИ ХОЛДИНГ АД)		ЧОРБАДЖИЙСКО МЕЗЕ; ДОКАЗАНО ДОБЪР ВКУС ; Свежо.
16.	“МЕДИТРЕЙД” ООД	Ловеч	Да възродим традициите заедно; СЕВЕРНЯШКА; МОНИ; МЕДИТРЕЙД ООД ЛОВЕЧ КАЙМА ТЕЛЕШКА Да възродим традициите заедно.
17.	„ДОБРЕВСКИ” ООД	с. Български извор, Ловеч	МЕСОКОМБИНАТ ДОБРЕВСКИ; КАЧЕСТВО ОТ ИЗВОРА.
18.	«ЛОРЕЛАЙ» ООД	Монтана	Лорелай Монтана.
19.	"КОМПАС"ООД	с. Комарево, Монтана	КОМПАС; КОМПАС; КОМПАС; МОНА; КАРО; ПРИКАЗКА ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА; УДОБНИТЕ ХРАНИ; КРЕО; крео; компас; МОНДЕЛИС; Шедьовър всеки ден; compass; МОН Делис пастет МАЛЕЧКО; COMPAS JUNIOR; Compass; Compass; Compass; БЪЛГАРСКИ АПЕТИТ.
20.	“ГАЛА” ЕООД	Монтана	ГАЛА БЪРЗА КУХНЯ
21.	"ЕКО МЕС" ЕООД	с. Величково, Пазарджик	ЕКО МЕС, ЕКО MESS.
22.	„ЕВРОМЕС”ООД	с. Главиница, Пазарджик	ЕвроМес Новото измерение за вкус; VIP Foods.
23.	"ПРИМ"ООД	Перник	Домашна софра; Домашна трапеза.
24.	„ПЛЕВЕН-МЕС” ООД	с. Ясен, общ. Плевен	Вкусът, който помниш; ЦЪР ПЪР.
25.	”ДИМИТЪР МАДЖАРОВ-2” ЕООД	Пловдив	Димитър Маджаров, Димитър Маджаров
26.	“АЛАДИН ТЕХНОКЛИМА” ООД	Съединение, Пловдив	MIMAS; МИМАС; Али Баба; Ali Baba; ХАБИБИ; НАВИВИ; Sinbad; Синбад.
27.	«БОНИТА» АД	Пловдив	Майстор Митре; СТАРИЯТ МЕСАР
28.	ЕТ“КОКО – ДИМИТЪР	София	На физическо лице

	ПАЧЕДЖИЕВ”		
29.	„ДЕКОМ” ООД	София	ДЕКОМ; ВИП КОМЕРС; ШОПСКА; ЛОВДЖИЙСКА; МЕДВЕНА; АМБАРИЦА; ВИТОША, 1 бр. фигуративна марка.
30.	“БРАВО” ООД	София	БРАВО; BRAVO; БРАВО; Елена; Качеството има едно име БРАВО; БРАВО; Живей вкусно!; БРАВО МАКЕ яка македонска наденица; НАШ`ТЕ; СИТИ; Ескусиана; ЛИОНСКА НАСЛАДА; ЛОЯЛНОСТ; Bravo; Fantasy de Casa; Express HoReKa; 4 бр. фигуративни марки.
31.	ЕТ «ЦВЕТАНКА ЗАГОРСКА»	София	TZ; ЗАГОРСКА; ДЕЛЯН.
32.	«ШИКЛЕ» ЕООД	София	Чифлика 1906
33.	" ТАНДЕМ-В " ООД	София	TANDEM – V; ТАНДЕМ; ЧАНО; Дели; ПЛАНИНСКИ; МЕЗЕТИ; САЛАМЕТИ; ТАНДЕМКИ; ОРИЕНТ ЕКСПРЕС; БИОЛОГИКА; ТАНДЕМБИО; ВКУСНА ПРИКАЗКА; СИЛАТА НА ДОБРАТА ХРАНА; Biologika; ТАНДЕМ; СТИЛ И ВКУС; ТРАДИЦИЯ ОТ ПОКОЛЕНИЯ; ФИНЕС И НАСТРОЕНИЕ; ЗА МОЕТО СЕМЕЙСТВО; ГАБРОВСКИ ДЯДО; ИЗГРАДЕТЕ ВАШИЯ ПРЕКРАСЕН ДЕН; ТАНДЕМ МАЙСТОР В ЗАНАЯТА; ЕТЪРА; ЧУБРАЛИЙКА; ДАРА; ИЗГРАДЕТЕ ВАШИЯ ПРЕКРАСЕН ДЕН; Тандем-В; Тандем –В; Качество без грим; 8 бр. фигуративни марки.
34.	"АВА" ООД	София	АВА; ХАМКО.
35.	«НИКАС-БЪЛГАРИЯ» АД	Ботевград	NIKAS; NIKAS; NIKAS; NIKAS; NIKAS; Каквото правим, го правим добре!; amigo NIKAS; NIKAS; КАКВОТО ПРАВИМ, ГО ПРАВИМ ДОБРЕ; NIKAS; NIKAS deliroll; NIKAS delicountry; NIKAS delifrank; NIKAS; JUNIOR; NIKAS BOTEVGRAD; VIVEUR; PIKNIK; RED LINE; SLIM LINE; BLACK LINE; NIKAS; АРНИ; АРНИ; DELISSIMA; NIKAS; NIKAS; NIKAS; NIKAS.
36.	«ОРХАНИЕ ГРУП» ООД	Ботевград	Вешалица; Плескавица; СРЪБСКА СКАРА Майстор Миле; Premier.
37.	“НАНЮК ИНТЕРНЕТЪНЪЛ” ООД	с. Коларово, Ст. Загора	NANUK; НАНЮК.
38.	"РОКАР-1" ООД	Стара Загора	РОКАР; МАЕСТРО КАРОВ; ЮЖИНА.
39.	"КУМИР СИ" ЕООД	Стара Загора	Кумир*си; Кумир*си.

40.	„КЕН“ АД	Стара Загора	ГОРДИ; С КЕН....ВСЕКИ ДЕН; ДОКАЗАН ВКУС ЗА ВАС; БОРУЙ; ТРАКИЙСКИ КРЕНВИРШ; КЕН; СИНАНИЦА; КЕН; КЕН; ЗОГРАФА; ТРАКИЯ; СТАРОПРЕСТОЛНА; СТАРОПРЕСТОЛЕН; ЧОКИ; КЕН; КЕН.
41.	„СВАРЕКС“ ЕООД	Хасково	СВАРЕКС.
42.	„РОНИ“ ЕООД	Харманли	РОНИ.
43.	“ЛОТОС” ООД	Димитровград	ЛОТОС ТРАПЕЗАТА РАЗКАЗВА; ЛОТОМЕС; ТРАКИЯНСКА ОПЛЕТКА; ФИЛЕВСКИ; ФИЛЕВСКА; СЛАВЯНСКА; ДРЕВЯНА; КАЯДЖИК.
44.	„ИВ-МЕС“ ЕООД	с. Златна нива, общ. Каспичан	Ям-и; Ухаа.
45.	«ЕКО СТАНДАРТ» ООД	Шумен	ПАТИЛАНЦИ; ТРОПИК БУЛГАРПРОДУКТ.
46.	"ТАГАРА" ЕООД	Ямбол	тагара

ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА МЛЯНО МЕСО, МЕСНИ ЗАГОТОВКИ И МЕХАНИЧНО СЕПАРИРАНО МЕСО

№	Име на предприятието	Град/ село/област	Брой регистрирани търговски марки
1.	ПРИМО ТРЕЙД ООД	Сандански	ПРИМО МЕНЮ; ВЕСЕЛОТО ПИЛЕ.
2.	ЖЕНЯ – ВЕ ЕООД	Варна	ЖЕНЯ
3.	ТРИМЕКС – ДИМИТРОВ, МАКСИМОВ, АСААД ООД	Велико Търново	RED ROASTER; Red Roaster.
4.	САМИ-М ЕООД	Перник	САМИ-М; САМИ апетито; ТРАДИЦИЯ В БЪДЕЩЕТО; САМИ-М Принцеса; DINO; Cordon bleu; САМИ МЕКСИКАНО; ГАСТРОКОЛЕКЦИЯ; СЮРПРИЗ БОНМЕНЮ; САМИ-М; САМИ-

			М.
5.	ЕТ ТОНИ ПЕТРОВ	Плевен	Добър апетит! ТОНИ ПЕТРОВ; Добър апетит! ТОНИ ПЕТРОВ; КАЙЛЪКА.
6.	ЕТ Д. КАЛКАНОВ	Асеновград	Фамилно предприятие КАЛКАНОВ; СТАНИМАКА.
7.	УНИТЕМП ООД	с. Войводиново, обл. Пловдив	УНИТЕМП ФАБРИКА ЗА МЕСО; UNITEMP MEAT FACTORY; АММИ; АММИ; Хоремаг.
8.	ЕДРИНА ООД	София	ЕДРИНА.
9.	ВИ ВЕНДА ООД	София	Vi Venda; ViVenda.
10.	ДИЕМ-ГРУП 2008 ООД	Самоков	МЕСНИ ПРОДУКТИ ДиеМ
11.	ЧЕРНЕВ ЕООД	с. Хан Крум, обл. Шумен	А ЧЕРНЕВ.

ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА МЕСО ОТ ПТИЦИ И ЛАГОМОРФНИ

№	Име на предприятието	Град/ село/област	Брой регистрирани търговски марки
1.	ХЕПИ ЛЕЙДИ ЕООД	с. Яребична	BAR-B-Q KING.
2.	ЕКО ПИЛЕ ЕООД	с. Игнатиево	ДУШИЦА
3.	ПИМЕНС ООД	Стражица	ПИМЕНС; EURO PIMENS.
4.	МЕГАЛОДОН ООД	Килифарево	БОЛЯРСКО ЧУДО "МЕГАЛОДОН" ООД
5.	ЧИКАС ООД	Враца	оод Чикас.

6.	КОМИС ООД	с. Плачи дол, обл. Добрич	ДОБРУДЖАНСКО ПИЛЕ.
7.	ГАЛА-М ООД	Монтана	Гала М.
8.	ГАЛУС-2004 ЕООД	с. Хр. Милево	Челебиев фоа гра.
9.	ПИЛКО ЕООД	Разград	Лудогорско.
10.	ТД МОМЧЕВИ И СИЕ ООД	Сливен	ЕКОЛОГИЧНИ ПРОДУКТИ Вива М ТД МОМЧЕВИ И СИЕ ООД СЛИВЕН.
11.	СВС-98 ЕООД	София	СВС 98 ПРЯСНО ПИЛЕ; Прециз 19; Прециз 19; Пилето РОСО.
12.	ДЖИЕВ-К ЕООД	Костинброд	.Д.Ж.И.Е.В.; 1 бр. фигуративна марка (ДЖИЕВ АД)
13.	ПОЛО КОМЕРС ООД	Костинброд	ПОЛО КОМЕРС
14.	ГАЛУС ТРЕЙД ООД	Костинброд	ВИКТОРИЯ М; ЕВРОЧИКЕН разфасовки и полуфабрикати от пилешко месо; Maxi chicken.
15.	ГРАДУС-1 ООД	Стара Загора	ГРАДУС; GRADUS; BISER; БИСЕР; ГРАДУС; МОЛ; Градус - качество с име; Градусът на изкушението; Градусът на успеха; ЕВРОПЕЙСКО ПИЛЕ; Европейско пиле; GRADUS; Градусц ГРАДУС.
16.	ТАНЕВА ЕООД	с. Крън, общ. Казанлък	6 ПРОДУКТИТЕ ШЕСТИЦА.
17.	ЕТ ЖИВКО ВАСИЛЕВ -БИСЕРИ	Свиленград	БИСЕРИ.
18.	АЛИАНС АГРИКОЛ – АЛАГ ООД	с. Окоп	Патеса.